de Rechtspraak

Raad voor de rechtspraak

Research Memoranda
Nummer 2 / 2015
Jaargang 10

Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak

Leny de Groot-van Leeuwen, Miek Laemers, Iris Sportel
m.m.v. Paul Frielink & Piet Hein van Kempen

Colofon

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Deze publicatie verschijnt in het kader van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de Raad voor de rechtspraak. Uitgave daarvan betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak

Radboud Universiteit Nijmegen
Vaksectie Rechtssociologie/Vaksectie Strafrecht & Criminologie

Begeleidingscommissie

Voorzitter
Prof. dr. mr. C. (Catrien) Bijleveld
Senior researcher, NSCR, Professor of Research Methods in Criminology,
VU Amsterdam

Leden
Mr. B.P. (Benno) de Boer
Advocaat, Cleerdin & Hamer advocaten, Amsterdam

Mr. E.C.M. (Lieneke) de Klerk
Rechter-commissaris in strafzaken en persrechter rechtbank Oost-Brabant

Mr. M. (Marianne) van Ling
Kwaliteitsofficier bij het FP, Amsterdam

Dr. F.P. (Frank) van Tulder
Onderzoeker/adviseur Raad voor de rechtspraak

Mr. W.E.C.A. (Wim) Valkenburg
Afdelingsvoorzitter strafrecht bij het gerechtshof Den Bosch

P. (Paul) Vugts
Rechtbankjournalist Het Parool

De integrale tekst van dit rapport is gratis te downloaden van:
www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak
Rubriek: wetenschappelijk onderzoek

Uitgever
Sdu Uitgevers BV, Den Haag

Vormgeving
Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk
LINE UP boek en media bv, Groningen

Januari 2015

© Staat der Nederlanden (Raad voor de rechtspraak)
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, in een voor anderen toegankelijk gegevensbestand worden opgeslagen of worden openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de rechtspraak. De toestemming wordt hierbij verleend voor het verveelvoudigen, in een gegevensbestand toegankelijk maken of openbaar maken waarvoor geen geldelijke of andere tegenprestatie wordt gevraagd en ontvangen en waarbij deze uitgave als bron wordt vermeld.

Leny de Groot-van Leeuwen
Miek Laemers
Iris Sportel

m.m.v. Paul Frielink & Piet Hein van Kempen

Het vonnis beter uitgelegd?

Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak

Inhoudsopgave

	Samenvatting	*5*
	Woord vooraf	*7*
1	**Inleiding**	*8*
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	*8*
1.2	Doelstelling van het onderzoek	*8*
1.3	Afbakening van het onderzoek	*10*
1.4	Leeswijzer	*10*
2	**Literatuurbespreking en onderzoeksaanpak**	*12*
2.1	Inleiding	*12*
2.2	Aanloop en ontwikkeling van Promis	*12*
2.3	Doeleinden van Promis	*13*
2.4	Middelen	*17*
2.5	Vraag, doelgroepen en aanpak	*20*
3	**Procesdeelnemers**	*22*
3.1	Inleiding	*22*
3.2	Aanpak	*22*
3.3	Advocaten	*25*
3.4	Verdachten	*35*
3.5	Openbaar ministerie	*42*
3.6	Slachtofferhulp en slachtoffers	*55*
3.7	Conclusie	*61*

4	**Journalistiek en communicatie**	*65*
4.1	Inleiding	*65*
4.2	Aanpak	*66*
4.3	Ontwikkelingen in de informatievoorziening over strafrechtspraak	*68*
4.4	Ontwikkelingen in de verslaggeving over strafrechtspraak	*78*
4.5	De selectie van zaken	*81*
4.6	Informatiebronnen voor journalisten	*84*
4.7	Effecten van Promis	*90*
4.8	Conclusie	*93*
5	**Het brede publiek**	*97*
5.1	Introductie	*97*
5.2	Aanpak	*97*
5.3	Begrijpelijkheid vonnissen	*101*
5.4	Acceptatie vonnissen	*107*
5.5	Inzicht en acceptatie	*112*
5.6	Conclusies	*113*
6	**Samenvatting en reflectie**	*116*
6.1	Inleiding	*116*
6.2	Direct betrokkenen en hun intermediairs	*116*
6.3	Het brede publiek en zijn intermediairs	*117*
6.4	Algemene conclusie van het onderzoek	*120*
6.5	Reflectie	*120*
	Over de auteurs	*123*
	Literatuur	*124*
	Bijlagen	
1	**Scholen die hebben meegewerkt aan het onderzoek**	*130*
2	**Vonnissen en vragen**	*131*
	Vonnissen	*131*
	Schieten op huis – Promis	*131*
	Schieten op huis – klassiek	*137*
	Mishandeling – Promis	*139*
	Mishandeling – klassiek	*144*
	Vragen	*147*
3	**Vragenlijst journalisten**	*161*
4	**Aanvullende tabellen hoofdstuk 5**	*167*

Samenvatting

Aan het begin van deze eeuw vonden twee belangrijke ontwikkelingen plaats die leidden tot een uitgebreidere motiveringswijze in strafzaken: het Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen (Promis) en de wijziging van artikel 359 lid 2 Sv. Eerdere evaluaties laten zien dat binnen de rechtspraak zelf het beeld bestaat dat Promis heeft geleid tot een verbeterde manier van vonnis wijzen (Zie Eindrapport Promis II). De focus van dit onderzoek ligt op de maatschappelijke werking van de vernieuwingen in de rechterlijke motivering: wordt het rechterlijk oordeel beter voor leken uitgelegd en beter gelegitimeerd dan voorheen? De centrale vraag luidt: *Leidt de nieuwe motiveringswijze (vooral via Promis) tot inzichtelijker en acceptabeler vonnissen?* Daarbij gaat het in het bijzonder om de begrijpelijkheid en de acceptatie van de beslissingen van de rechter bij direct betrokkenen, verdachten en slachtoffers, en bij het brede publiek. Ter beantwoording van deze vraag hebben we vraaggesprekken gevoerd met journalisten, communicatiemedewerkers, persvoorlichters, persrechters, persofficieren, advocaten, leden van het openbaar ministerie, slachtoffers en verdachten. Ook hebben we een enquête gehouden onder journalisten, zijn 'oude stijl'- en 'nieuwe stijl'-vonnissen voorgelegd aan een breed publiek en is een leesbaarheidstoets van 'oude stijl'- en 'nieuwe stijl'-vonnissen uitgevoerd.

In de literatuur bestaan twee tegenover elkaar staande opvattingen over de invloed van de tekst van een vonnis. Sommige auteurs zijn van mening dat deze van weinig belang is voor de acceptatie van het strafrechtelijk oordeel door het publiek. Andere auteurs zijn juist van mening dat deze tekst wel degelijk invloed heeft. Het onderzoek wijst uit dat zowel in de ervaringen van procesdeelnemers als bij het brede publiek *het geven van meer informatie in de vonnissen vormgegeven op de Promis-wijze leidt tot meer inzicht en meer acceptatie*.

Er is een algemeen positief verband gevonden tussen enerzijds inzicht in de bewezenverklaring en inzicht in de strafsoort en anderzijds acceptatie. Voor de strafmaat blijkt dit niet op te gaan: meer begrip leidt niet tot meer acceptatie.

Dit strookt met de observatie van onder andere geïnterviewde communicatiemedewerkers van de rechtbanken. Zij zeggen dat

over de motivering van de straf de meeste vragen worden gesteld door journalisten. De overwegingen over de straf worden door de onderzochte professionals als vrij zwakke punten in de motivering beschouwd. De meest waarschijnlijke oorzaak van dit geringe effect van het Promis-vonnis is dat ook in Promis-vonnissen weinig aandacht wordt besteed aan de rechtvaardiging van de straf. De redenering van de rechter hierover komt in het vonnis slechts relatief beperkt aan de orde. Promis-vonnissen bieden dus over deze aspecten niet veel meer informatie dan de klassieke vonnissen. Dit alles bevestigt de bevinding dat meer informatie leidt tot meer acceptatie.

Woord vooraf

In dit rapport doen we verslag van een empirisch onderzoek naar maatschappelijke effecten van het motiveren in strafrechtvonnissen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak en vond plaats in de periode januari 2014 tot september 2014. De opdrachtgever liet ons van meet af aan een ruime mate van vrijheid in de aanpak van het onderzoek. Daardoor konden we het onderzoek adequaat inrichten.

Velen hebben aan de totstandkoming van het onderzoek bijgedragen. Allereerst zijn wij veel dank verschuldigd aan de instanties en personen die hun medewerking hebben verleend aan de gegevensverzameling. Advocaten, leden van het openbaar ministerie, verdachten en (hulpverleners van) slachtoffers, communicatiemedewerkers, persvoorlichters, persofficieren en persrechters die we konden interviewen, hebben voor een schat aan informatie gezorgd. Zonder de bereidheid van journalisten, leraren en leerlingen van de betrokken scholen en overige respondenten om – ondanks de overvolle roosters en agenda's – tijd en energie te investeren in dit onderzoek, had voorliggend resultaat niet tot stand kunnen komen. In bijlage 2 van dit rapport is een overzicht van deelnemende scholen en docenten opgenomen.

Ook de voorzitter en de leden van de begeleidingscommissie willen wij bedanken. Zij hebben ons tijdens het onderzoek van advies voorzien en hebben er mede voor gezorgd dat het onderzoek voortvarend kon worden aangepakt. Zie bijlage 1 voor de samenstelling van deze commissie.

Prof. mr. J.D.A. den Tonkelaar en prof. dr. ir. J.B. Terpstra bedanken wij voor hun inzet en de kennis die zij met ons hebben gedeeld. Zij stonden ons gedurende verschillende fases van het onderzoek met raad en daad terzijde.

1 Inleiding

Leny de Groot-van Leeuwen
m.m.v. Paul Frielink & Piet Hein van Kempen

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Vanaf 2004 zijn er binnen de rechtspraak verschillende projecten geweest die waren gericht op het verbeteren van de motivering in strafvonnissen. De projecten zijn bekend geworden onder de afkorting 'Promis' (Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen) en de daaruit voortvloeiende manier van inrichting en motivering van het strafvonnis als de 'Promis-werkwijze'. Medio 2008 is door het toenmalige Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafsectoren (LOVS) besloten de nieuwe werkwijze landelijk in te voeren. Bij de evaluaties van die werkwijze zijn vooral de effecten op de rechtspraak zelf in kaart gebracht. De ook beoogde externe effecten zijn grotendeels buiten beeld gebleven. Bij de evaluaties zijn naast de rechtspraak zelf, vooral de professionele procespartijen betrokken en niet het brede (leken)publiek. De Raad voor de rechtspraak heeft in deze leemte willen voorzien. Eind november 2013 heeft de raad een voorstel geformuleerd om in het bijzonder de effecten van de Promis-werkwijze buiten de rechtspraak zelf te onderzoeken.

Binnen de Radboud Universiteit Nijmegen zijn twee partijen uitgenodigd om voor het onderzoek te offreren: de Vaksectie Rechtssociologie en de Vaksectie Strafrecht & Criminologie. Beide onderzoeksgroepen zijn actief binnen het facultaire onderzoekscentrum voor Staat en Recht (SteR) van de Radboud Universiteit Nijmegen. Het onderzoeksprogramma Rechtspleging is een kernprogramma binnen SteR. Voor het onderzoek 'Externe effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak' hebben zij van het begin af aan de handen ineengeslagen. Nadat het onderzoek aan deze combinatie is gegund, is het onderzoek op 1 januari 2014 van start gegaan.

1.2 Doelstelling van het onderzoek

Met Promis is beoogd (1) een betere bewijs- en strafmotivering waardoor (2) een betere communicatie tot stand komt tussen strafrechter, raadsman, andere betrokkenen en de maatschappij en waardoor (3) die motivering beter inzicht geeft in het denkproces van de rechter.[1]
Het doel van het onderzoek is inzicht te verschaffen in de mate waarin en de manier

1. Zie onder meer *Eindrapport Pilot Promis 2005*, p. 3.

waarop de genoemde doelen vooral buiten de rechtspraak zelf zijn bereikt. Het gaat hier dus primair om de externe maatschappelijke effecten van de Promis-werkwijze.
Uit de al uitgevoerde evaluaties van de Promis-werkwijze blijkt dat binnen de rechtspraak zelf het beeld bestaat dat de Promis-werkwijze *grosso modo* daadwerkelijk heeft geleid tot een verbeterde manier van vonnis wijzen. Deze werkwijze verschaft immers meer inzicht in de redenering en de argumenten die tot bewezenverklaring en strafoplegging hebben geleid. Voor wat betreft de externe effecten was het – tot aan de afronding van dit onderzoek – nog een open vraag of de Promis-werkwijze inderdaad als een verbetering gold, dan wel of zich daarbij ook nadelen openbaarden.
Promis leidt tot een meer verhalende uiteenzetting van het bewijs, waardoor de bewijsmotivering vrijer en minder juridisch van toon is dan de klassieke motivering. A prima vista lijkt de nieuwe werkwijze dan ook als vanzelfsprekend tot een beter begrip van strafrechtelijke beslissingen te leiden bij verdachten en samenleving. Veelal echter zullen rechtshulpverleners intermediëren, waardoor hun uitleg de interpretatie en waardering van de beslissing door direct betrokkenen (mede) bepaalt. Voor advocaten en leden van het openbaar ministerie zou een klassieke, in juridische taal gevatte, motivering weleens net zo inzichtelijk – of mogelijk zelfs inzichtelijker – kunnen zijn dan de motivering nieuwe stijl, terwijl het bovendien denkbaar is dat de klassieke motivering zich beter leent voor een op een specifieke doelgroep toegesneden uitleg. Kortom, de waarde van de Promis-werkwijze is ook in dit opzicht geen uitgemaakte zaak.
Daarnaast geldt voor het brede publiek dat de media een steeds belangrijkere rol spelen bij het realiseren van de openbaarheid van de rechtspraak. Bij de berichtgeving over strafzaken laten zij soms (een deel van) een terechtzitting zien en behandelen zij de uitspraak. Persrechters, persofficieren van justitie, persvoorlichters en communicatieadviseurs selecteren de informatie die naar buiten wordt gebracht en stellen deze informatie ter beschikking aan journalisten die op hun beurt zorgen voor de berichtgeving aan het publiek. Uit onderzoek dat is verricht vóór de Promis-motiveringswijze was geïmplementeerd, blijkt dat rechtbankjournalisten het taalgebruik tijdens zittingen en in uitspraken, en vooral de motivering in schriftelijke vonnissen en arresten, moeilijk te begrijpen vinden (Malsch 2004, p. 65). Hoe kunnen deze journalisten dan hun rol als intermediair tussen recht en bevolking vervullen (De Groot-Van Leeuwen 2004, p. 31)? De vraag is of de Promis-werkwijze daaraan iets heeft veranderd.
De centrale onderzoeksvraag luidt: *Leidt de nieuwe motiveringswijze (vooral via Promis) tot inzichtelijker en acceptabeler vonnissen?* Daarbij gaat het in het bijzonder om de begrijpelijkheid en de acceptatie van de beslissingen van de strafrechter bij directbetrokkenen en bij het brede publiek.

1.3 Afbakening van het onderzoek

Het onderzoek is primair gericht op de effecten van de Promis-werkwijze op het brede publiek. Hoe Promis wordt ervaren binnen de rechtspraak zelf komt niet aan de orde. Uit eerder onderzoek is afdoende gebleken dat de rechtspraak de Promis-werkwijze enerzijds positief waardeert en anderzijds nogal arbeidsintensief vindt. Dat laatste leidt er in de praktijk toe dat niet elke uitspraak wordt 'gepromist'. Daarvoor ontbreekt eenvoudigweg de capaciteit. De keuze wordt vaak bepaald door praktische argumenten: wanneer appel of cassatie is te verwachten, is de kans dat de uitspraak op Promis-wijze in het vat wordt gegoten groter dan wanneer dat niet het geval is.
Dit onderzoek is ook in een ander opzicht beperkt. Het richt zich op de Nederlandse rechtspraktijk. Op zichzelf ligt dat ook voor de hand: Promis is ontwikkeld binnen de kaders van de Nederlandse strafrechtspleging. Maar daarmee is niet gezegd dat we niet ook zouden kunnen leren van buitenlandse systemen en in het bijzonder van de manier waarop in andere landen door strafrechters in hun uitspraken wordt uiteengezet op welke manier zij tot een bewijsbeslissing en een bepaalde strafoplegging zijn gekomen. Toch is daar niet voor gekozen. Dat komt omdat het in dit onderzoek primair gaat om de vraag of de ontwikkelde Promis-werkwijze in de Nederlandse context en voor het Nederlandse publiek tot meer begrijpelijke en beter te accepteren vonnissen heeft geleid. Het gaat hier om een empirisch onderzoek naar de motivering door strafrechters in Nederland. Hier en daar komt hoogstens zijdelings de motiveringswijze van rechters uit Europese of andere landen aan de orde.
Naast deze geografische demarcatie is het ook zaak het onderzoeksonderwerp goed af te bakenen. Promis bestaat immers evenals het zogenoemde klassieke vonnis in vele varianten. Daar waar wij gebruikmaken van onderzoek van anderen laten we het min of meer open wat door die anderen precies als 'Promis' danwel 'klassiek' wordt geduid. Daar waar wij het zelf in de hand hadden (in onze eigen enquêtes en interviews dus) hebben wij gekozen voor het ideaaltypisch Promis-vonnis en het ideaaltypisch klassieke vonnis.[2]
Ook is het goed op voorhand een paar opmerkingen te maken over de door ons gebezigde terminologie. Gelet op de hiervoor geformuleerde onderzoeksvraag keren in het onderzoek regelmatig de termen 'inzicht' en 'acceptatie' terug. Omwille van de leesbaarheid hanteren we als synoniem voor 'inzicht' ook de term 'begrijpelijkheid' en de term 'begrip'. Om dezelfde redenen werken we in plaats van 'acceptatie' ook met de termen 'instemming' en 'aanvaardbaarheid'. Achter die andere terminologie gaat dus geen andere betekenis schuil.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we kort de ontstaansgeschiedenis van Promis en reconstrueren we de gedachtegang die aan deze werk-

2. Zie hoofdstuk 5.

wijze ten grondslag ligt. Dat gebeurt op basis van beleidsdocumenten, rapporten en literatuur. We zetten nog eens beknopt uiteen hoe binnen de rechtspraak en door enkel juridische auteurs tegen de Promis-werkwijze wordt aangekeken. Die ervaringen en zienswijzen vullen we in de volgende twee hoofdstukken aan met externe ervaringen. In hoofdstuk 3 gaat het vooral om de ervaringen van de andere, al dan niet professionele, procespartijen met de Promis-werkwijze. Daarvoor hebben we gesprekken gevoerd met strafrechtadvocaten, leden van het openbaar ministerie, medewerkers van slachtofferhulp, slachtoffers en verdachten. In hoofdstuk 4 draait het om de professionele journalistiek en de professionele rechtbank- en parketvoorlichters (onder wie ook de persrechters en persofficieren van justitie). Hoofdstuk 5 heeft vooral betrekking op de ervaringen van het brede publiek. Wat heeft Promis het publiek (en daarmee ook weer de rechtspraak zelf) opgeleverd? In hoofdstuk 6 hebben we de uitkomsten van de verschillende deelonderzoeken bij elkaar gebracht. Na lezing van dit onderzoeksrapport heeft de lezer zicht op de externe effecten van de Promis-werkwijze.

2 Literatuurbespreking en onderzoeksaanpak

Leny de Groot-van Leeuwen
m.m.v. Paul Frielink & Piet Hein van Kempen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk construeren we de redenering die ten grondslag ligt aan de invoering van Promis.[1] Het hoofdstuk is geschreven op basis van beleidsnota's, sociaalwetenschappelijke onderzoeksrapportages, evaluaties en strafrechtelijke literatuur. Aan de orde komen de impliciete en expliciete veronderstellingen van de beleidsmakers over de doeleinden van Promis, de manier waarop deze doeleinden kunnen worden bereikt en de feitelijke werking van deze motiveringswijze. Eerdere evaluaties van Promis zijn onder meer bekritiseerd omdat deze niet werkelijk vergelijkend zijn geweest, maar ook omdat alleen mensen met een gedegen kennis van de strafrechtspraktijk erbij waren betrokken (Van den Hoven & Plug 2008, p. 250). Het zal dan ook niet verbazen dat de focus van dit onderzoek, in overeenstemming met de opdracht van de Raad van de rechtspraak, ligt op de externe werking van de vernieuwingen in de strafrechtmotivering.[2]

De centrale vragen van dit hoofdstuk luiden: *Wat waren de beoogde effecten van Promis? Hoe dacht men deze te bereiken? Welke hindernissen waren voorzien, welke kwam men in de loop van het implementatieproces tegen en welke oplossingssuggesties werden gedaan? Welke aanwijzingen zijn er in de strafrechtelijke literatuur en in het empirisch onderzoek te vinden voor het al dan niet bereiken van de doelstellingen?* Als basis voor de analyse schetsen we echter eerst kort de aanleiding en de ontwikkeling van Promis.

2.2 Aanloop en ontwikkeling van Promis

Aan het begin van de eenentwintigste eeuw vonden twee belangrijke ontwikkelingen plaats die leidden tot een uitgebreidere motiveringswijze in strafzaken: het Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen (Promis) en de wijziging van artikel 359 lid 2 Sv. In dit hoofdstuk ligt het accent op het Promis-project en niet op de in artikel 359 lid 2 Sv aangescherpte motiveringsverplichting voor de strafrechter.[3]

1. In dit rapport wordt met 'Promis' vaak niet het model in strikte zin bedoeld, maar de vernieuwde motiveringswijze in zijn geheel, omdat meerdere ontwikkelingen van de strafrechtsmotivering plaatsvonden in de periode 2005-2013.
2. In dit rapport verstaan we onder de term 'onderhavig onderzoek' het geheel van de deelonderzoeken.
3. Per 1 januari 2005 is op initiatief van de Kamerleden Wolfsen en Griffith artikel 359 lid 2 Sv gewijzigd, op grond waarvan ingegaan moet worden op elk door de verdediging en het openbaar ministerie uitdrukkelijk onderbouwd standpunt waar de strafrechter in zijn beslissing van afwijkt.

In maart 2004, nog vóór dat de Nederlandse bevolking via de media werd geconfronteerd met een aantal geruchtmakende strafzaken, ging het Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen van start. De strafsectoren van de toenmalige rechtbanken in Arnhem, Utrecht, Zutphen, Zwolle en Almelo, en het toenmalige Gerechtshof Arnhem namen deel aan dit project. Dit allereerste Promis-project werd positief geëvalueerd.[4] In 2006 werd besloten tot een tweede pilot: Promis II. Uitdrukkelijk was toen de opdracht dat in het vonnis de aandacht vooral uit zou moeten gaan naar enerzijds de motivering van onderwerpen waarover de procesdeelnemers uiteenlopende standpunten innemen en anderzijds naar 'thema's die in het licht van de behandeling van de zaak ter terechtzitting tot een beslissing aanleiding geven die enige "verbazing" wekt'.[5] Het in Promis I ontwikkelde Bewijs- en Strafmotiveringsmodel is tijdens Promis II verder ontwikkeld en aangepast. Bij de evaluatie van Promis II bleek echter dat het volledige model in geen enkel van de door de toetsingscommissie beoordeelde vonnissen en arresten werd gevolgd. Toch is medio 2008 besloten de nieuwe werkwijze in te voeren bij alle strafsectoren van de rechtbanken en de gerechtshoven. Daarmee was Promis III een feit. In het najaar van 2008 vond nog een veldonderzoek plaats om inzicht te krijgen in de stand van zaken, een inventarisatie te maken van knelpunten en oplossingsrichtingen aan te dragen.[6] Ook is een *best practice* opgesteld, die in de loop der tijd aan de feitelijke ontwikkelingen is aangepast.

2.3 Doeleinden van Promis

2.3.1 Beleidsdoelstellingen

De doelstellingen van Promis werden bij de aanvang van het project als volgt geformuleerd: 'te komen tot een betere bewijs- en strafmotivering en daarmee tot een betere communicatie tussen strafrechter, betrokkenen en uiteindelijk de samenleving als geheel' (*Eindrapport Pilot Promis*, p. 1).
Dat blijkt ook uit de evaluatie van Promis II, waarin gesteld wordt dat het doel van het project geweest is meer inzicht te verschaffen in de bewijs- en strafmaatbeslissing van de rechter. De redenen waarom de rechter tot het oordeel komt dat een verdachte (on)schuldig is aan het strafbare feit en welke straf dient te worden opgelegd, zouden duidelijk moeten worden.
Met de nieuwe werkwijze werd dus expliciet beoogd (1) een betere bewijs- en strafmotivering waardoor (2) een betere communicatie tot stand komt tussen strafrechter, de raadsman, andere betrokkenen en de maatschappij en waardoor (3) een beter inzicht wordt verkregen in het denkproces van de rechter. Van meet af aan was duidelijk dat de verbetering zowel intern als extern gericht was. Niet alleen de rechtspraak zelf zou hiervan kunnen profiteren, ook de verdachte, de verdediging en het openbaar ministerie. Verder diende de nieuwe motiveringswijze ook de slachtoffers en het brede publiek te dienen. Op al deze externe, dat wil zeggen geen deel van de

4. Zie *Eindrapport Pilot Promis*, 26 mei 2005.
5. *Promis II*, p. 5, evaluatie.
6. Rapport toetsingscommissie Promis III, *Stand van zaken Promis in 2010*.

rechtspraak zelf uitmakende 'doelgroepen' is dit onderzoek in het bijzonder gericht.
In voorgaande doelstellingen klinken meerdere ambities door, zoals gestalte geven aan de openbaarheid van de rechtspraak, verbetering van de instruerende en didactische kwaliteit van uitspraken en handhaving van het gezag van de rechtspraak. Welke redenering of beleidstheorie gaat hierachter schuil?

2.3.2 Juridische achtergrond en het debat over de doeleinden

Het openbaarheidsbeginsel strekt zich ook uit tot de motivering.[7] Uit artikel 6 EVRM en uit artikel 121 Grondwet volgt dat uitspraken in beginsel moeten worden gemotiveerd; uitspraken dienen de gronden in te houden waarop zij berusten. Voor het strafrecht is deze verplichting ook te vinden in onder meer artikel 359 Sv. Een rechterlijke uitspraak dient op zodanige manier openbaar te worden gemaakt dat publieke controle mogelijk is. Het verschaffen van de mogelijkheid voor niet-procesdeelnemers om een (geanonimiseerd) afschrift van de volledige uitspraak te verkrijgen, publicatie van de volledige uitspraak of het uitspreken van de volledige uitspraak op een openbare zitting voldoet daartoe. Het EHRM erkent uitdrukkelijk het grote publiek als adressant van de rechtspraak. En ook de Hoge Raad is van oordeel dat de motivering niet verborgen mag worden gehouden (Van Lent 2008, p. 128; Van Lent 2013; Malsch 2013, p. 267).

Het openbaarheidsbeginsel is vanzelfsprekend van toepassing op alle burgers, en dus niet alleen op juristen. Openbaarheid impliceert volgens velen begrijpelijkheid; ook leken zouden de rechtspraak moeten kunnen volgen. Elk rechterlijk vonnis richt zich in feite tot de gehele rechtsgemeenschap, aldus Enschedé (Enschedé 1959). Van Gerven stelt ruim veertig jaar later in zijn afscheidsrede dat tot welke oplossing een rechter ook komt, hij zijn beslissing op een ook voor buitenstaanders begrijpelijke manier dient te motiveren. Dit betekent, aldus Van Gerven, dat 'de rechter zich er niet van af mag maken met een orakelachtige uitspraak die geen buitenstaander verstaat, zelfs al is die een ervaren jurist' (Van Gerven 2000).
Het strafrechtsysteem in Nederland is in veel opzichten echter minder transparant dan dat in veel andere rechtstaten (Malsch 2013).[8] Tot voor kort leek Nederland gezien vorm, structuur en taalgebruik van de uitspraken, vooral te hechten aan de controlefunctie uitgeoefend door hogere rechters, dat wil zeggen: het mogelijk maken van een rechterlijke toetsing in hoger beroep en cassatie (Enschedé 1959; Dreissen 2007). De professionals in het recht staan daarbij centraal en niet de burger of het grote publiek. Dat gold ook voor de motivering. Nederlandse uitspraken werden niet uitvoerig gemotiveerd. De gedachtegang die tot de beslissing leidde werd niet weergegeven. Maar in de loop der tijd is de behoefte aan het breder motiveren toegenomen. Motiveringen zouden het mogelijk moeten maken dat het brede publiek, de pers, veroordeel-

7. Zie voor een uitgebreide behandeling van het openbaarheidsbeginsel in de strafrechtspleging de dissertatie van Van de Pol 1986.
8. Specifiek voor de motivering in vonnissen geldt dit bijvoorbeeld voor de Angelsaksische landen en Duitsland (Tak & Fiselier 2002). De motivering in Nederlandse vonnissen is echter wel uitvoerig in vergelijking tot de Deense vonnissen (Tak & Fiselier 2004).

den, slachtoffers, advocaten en leden van het openbaar ministerie kunnen nagaan waarom de rechter een bepaalde beslissing heeft genomen.
Knigge onderscheidt twee functies van het motiveren: explicatie en controle (Knigge 1980).[9] Hieraan ligt impliciet de gedachte ten grondslag dat explicatie en controleerbaarheid goed zijn. Motiveren kan ook gebeuren om instemming te krijgen van procespartijen en/of het publiek: legitimiteit is het doel. Dit ligt dicht bij de door Knigge genoemde explicatiefunctie. Buruma acht de motivering voornamelijk van belang vanwege de interne effecten. Dat wil zeggen: voor de zelfcontrole en de kwaliteit van de beslissingen (Buruma 2005). Hij acht de motivering van minder belang vanuit het oogpunt van explicatie en de legitimiteit en plaatst uitdrukkelijk vraagtekens bij de relatie tussen de manier van motiveren van beslissingen en het vertrouwen van de bevolking. Het is volgens hem 'nog maar de vraag of partijen en de samenleving op meer motivering zitten te wachten' (Buruma 2005, p. 86).
Tak ziet dat anders (Tak 2006, p. 53-56). De kern van het maatschappelijk onbehagen over de strafrechtspraak ligt er voor hem in dat de rechter zijn beslissingen niet voldoende responsief vorm geeft. De manier waarop de rechter in zijn vonnis rekenschap aflegt, is volgens hem de oorzaak van vele kritische geluiden uit de samenleving. Tak is van mening dat als de Nederlandse strafrechtspraak het vertrouwen van de burgers wil (terug)winnen, ze dat kan doen door een heldere toelichting op het vonnis. 'Een betere bewijs- en strafmaatmotivering had veel commotie over een aantal afgedane strafzaken kunnen voorkomen', aldus Tak (2006). Hij acht het onaanvaardbaar voor een rechtstatelijk strafrecht dat de rechter zijn selectie en waardering van de voor de straftoemeting van belang zijnde factoren niet behoeft te motiveren. Tak meent dat het vertrouwen soms ernstig op de proef wordt gesteld wanneer bijvoorbeeld de rechter niet ingaat op ontlastend bewijs of op tegenstrijdigheden tussen de bewijsmiddelen. Door een betere motivering legitimeert de rechter zich, toont zijn onpartijdigheid en laat zien dat de beslissingen beredeneerd en niet-willekeurig tot stand zijn gekomen. Ook toen de Promis-projecten al in gang waren gezet, waren nog steeds in juridische kringen kritische geluiden te horen over de begrijpelijkheid en aanvaardbaarheid van strafvonnissen (o.a. Schalken 2006; Sterk & Ficq 2008).
Vinden de uiteenlopende opvattingen over de relatie tussen begrip en acceptatie van de vonnissen en arresten enerzijds en de legitimiteit en het vertrouwen in de rechtspraak anderzijds grond in bevindingen uit empirisch onderzoek?

2.3.3 Empirisch onderzoek over de doeleinden

Voorop dient te worden gesteld dat over het effect van beter en uitgebreider motiveren in het algemeen weinig onderzoek is gedaan (Berckel & Roijers 2015, p. 199). In deze para-

9. Corstens voegde daar de inscherpingsfunctie aan toe (2005). Deze is echter voor het onderhavig onderzoek niet van belang omdat deze op de interne effecten van motivering ziet. Schuyt hanteert deze driedeling ook, 'zij het dat zij de inscherping (door haar zelfreflectie genoemd) niet zozeer als een functie van de strafmotivering beschouwt, maar als een gewenst neveneffect van de motiveringsverplichtingen ziet' (Schuyt 2010, p. 68-74).

graaf komt het empirisch onderzoek dat op enigerlei wijze in verband kan worden gebracht met de doeleinden van de beleidstheorie die ten grondslag ligt aan Promis aan bod. Centrale vragen zijn: werden de uitspraken uit het pre-Promis-tijdperk door leken werkelijk slecht begrepen (en zo ja, of dat is te veranderen)? Draagt het beter motiveren à la Promis inderdaad bij aan de begrijpelijkheid van de uitspraak? Heeft het motiveren à la Promis betekenis voor de aanvaardbaarheid van de uitspraak?

In 2004, dus vóór het Promis-tijdperk, stelde Malsch vast dat verkorte vonnissen, zogenoemde 'kop- en staartvonnissen', vaak alleen nadere overwegingen over het bewijs bevatten. Motivering in de strikte zin kwam er alleen maar aan te pas als hoger beroep werd ingesteld. Die beknopte motiveringen bleken het minst begrijpelijk van alle onderdelen van het schriftelijke strafvonnis. Motiveringen zouden de uitspraken moeten verhelderen, maar leidden vaak tot onduidelijkheid en verwarring, aldus deze onderzoeker.

Onderzoek uit 2005, dus ook van vóór het Promis-tijdperk, bevestigt deze bevindingen. Het liet zien dat vonnissen en arresten in doorsnee strafzaken gewoonlijk kort waren en veelal waren gevat in formele formuleringen die niet begrijpelijk werden gevonden door het brede publiek noch door journalisten (Malsch & Nijboer 2005; Lavender 2005; Malsch, Lavender & Nijboer 2006). De gang van zaken tijdens de rechtszitting, de uitspraak, het schriftelijk vonnis begreep men nog wel, maar de uitleg die werd gegeven over de totstandkoming en de inhoud van het vonnis was voor de meeste mensen onbegrijpelijk. Motiveringen zouden de uitspraak moeten verhelderen, maar dat doel werd niet bereikt.

De belangrijkste kennisbronnen over de rechtspraak voor het brede publiek zijn de media (vgl. BTC Media Test BV 2011, p. 14). De manier waarop journalisten strafzaken verslaan, kan tot een compensatie voor de onbegrijpelijkheid van de motivering leiden en tot een begrijpelijker nieuwsbericht op basis van de uitspraken. Dat kan mede door contacten met persofficieren en persrechters en voorlichters van gerechten. Uit onderzoek uit 2005 bleek echter dat journalisten zich eerder wenden tot persofficieren dan tot persrechters. Een oorzaak daarvan zou kunnen zijn dat de persrechters meer gericht waren op het verdedigen van de rechtspraak dan op het verschaffen van helderheid om aldus de openbaarheid gestalte te geven (Gies 2005). Evenzeer denkbaar is echter dat rechters voorzichtiger zijn en daarom graag dicht bij de tekst van de rechterlijke uitspraak blijven, terwijl leden van het openbaar ministerie daar vrijer tegenover (kunnen) staan.

Is deze situatie te verbeteren? Malsch e.a. concludeerden in hun onderzoek naar de begrijpelijkheid van het taalgebruik in schriftelijke strafvonnissen dat strafvonnissen herschreven kunnen worden in toegankelijk taalgebruik zonder aan juridische correctheid te verliezen (Malsch e.a. 2006). Herschrijven helpt dus.

Begrijpelijkheid van vonnissen voor lezers kan, zoals in de vorige paragraaf naar voren is

gekomen, gezien worden als de eerste stap op weg naar acceptatie van vonnissen door het brede publiek. Hieraan wordt wel gerefereerd in termen van de toegankelijkheidskloof en de punitiviteitskloof (Malsch 2013). De toegankelijkheidskloof betreft de toegankelijkheid en de begrijpelijkheid van het strafproces voor de leek. De punitiviteitskloof betreft de perceptie van burgers dat de rechter te licht straft, zijzelf zouden punitiever zijn (vgl. Dekker & Van der Meer 2007; Van den Brink 2008). De idee dat burgers altijd strengere straffen wensen, is een hardnekkig beeld over burgers dat leeft en in stand wordt gehouden door media en politici, maar dat niet altijd strookt met de werkelijkheid (vgl. met de rest van Europa Tonry & Bijleveld 2007; zie voor vgl. in de tijd Boone 2012). Als deze kloven aantoonbaar aanwezig zijn, kan worden verwacht dat zij van invloed zijn op het vertrouwen in de rechter.
Uit onderzoek blijkt dat een grotere begrijpelijkheid van de strafmotivering helpt bij het verkleinen van de twee kloven. Hoe meer begrijpelijke informatie, hoe kleiner de punitiviteitskloof tussen burger en rechter (De Keijser e.a. 2006, 2007; De Keijser & Elffers 2007; Wagenaar 2008; Ruiter e.a. 2011). Dus: als de toegankelijkheidskloof afneemt, neemt ook de punitiviteitskloof af.
Vaak wordt opgemerkt dat lang niet iedereen behoefte heeft aan informatie; niet iedereen leest uit zichzelf een vonnis of arrest. Kan de didactische functie van het beter motiveren, zoals genoemd in paragraaf 2.3.1, dan wel worden vervuld? Misschien toch wel. Hiervoor vinden we een eerste aanwijzing in een onderzoek onder scholieren uit 2005. Dat onderzoek laat zien dat scholieren spraakmakende zaken goed volgen, onbekend zijn met de wetten als basis voor de uitspraken van de rechter en, wonderbaarlijk genoeg, dat zij rapportage en openbaarheid achteraf van belang achten om geïnformeerd te zijn en straffen te kunnen vergelijken. Dat geldt zeker voor spraakmakende zaken waarvan deze scholieren vinden dat men in het algemeen recht heeft op informatie over hoe dergelijke zaken zijn verlopen (MCA Communicatie bv 2005).

2.4 Middelen

2.4.1 De werkwijzen en methoden van Promis

Met welke middelen zouden de doeleinden van Promis kunnen worden gediend? Hoe zou Promis moeten leiden tot beter leesbare, beter te begrijpen en acceptabeler bewijs- en strafmotiveringen?
Promis zou de verbetering van de strafvonnissen realiseren door een andere opzet van de bewezenverklaring en/of (deel)vrijspraak en van de strafsoort en strafmaat. Hiervoor was een speciaal model voor bewijs- en strafmotivering ontwikkeld. In het voorjaar van 2005 werd Promis I geëvalueerd. Van begin af aan was duidelijk – en dat kwam ook naar voren in de evaluatie – dat Promis een extra tijdsinvestering van secretarissen, rechters en raadsheren vergde. Maar inhoudelijk was de con-

clusie grotendeels positief: zowel ten aanzien van de bewezenverklaring als, zij het in mindere mate, ten aanzien van de strafoplegging werd een kwaliteitsverbetering geconstateerd.[10] De in de evaluatie gebruikte indicatoren voor de beoordeling van de motiveringen waren echter voornamelijk intern gericht. De evaluatie had tot doel het voor Promis ontwikkelde model van Bewijsmotivering en strafmotivering 'in de dagelijkse praktijk van de gerechten te testen en de gevolgen van de werklast in te schatten' (*Eindrapport Pilot Promis 2005*, p. 4). De evaluatie betrof dus niet de externe effecten ervan, zoals leesbaarheid, begrijpelijkheid en acceptatie voor leken.

Eind 2006 werd Promis II gestart. Daarover verscheen in het najaar van 2007 een evaluatie. Die evaluatie was wederom positief. De Promis-uitspraken werden meer inzichtelijk bevonden en pasten ook beter binnen het (sinds 1 januari 2005 gewijzigd) wettelijk motiveringsstelsel. Anders dan in Promis I wordt nu in de uitspraak – in verhalende trant – direct een volledige bewijsconstructie gepresenteerd. Ten aanzien van de strafoplegging werd duidelijk dat met het voor de strafmaatoverweging ontwikkelde model door de gerechten heel verschillend wordt omgesprongen. Het grootste verschil betreft de motivering van de straf die in soortgelijke zaken wordt opgelegd. Alleen het Gerechtshof 's-Hertogenbosch vermeldt de door de zittende magistratuur ontwikkelde oriëntatiepunten als uitgangspunt. Geen van de andere gerechten noemt de oriëntatiepunten expliciet in de uitspraak, terwijl zij evenmin refereren aan bandbreedtes voor de strafoplegging of andere vertrekpunten daarvoor. De evaluatiecommissie acht het van belang dat een richting of bandbreedte wordt gegeven ten opzichte waarvan het concrete geval wordt afgewogen en afgezet. Overigens werd nu opnieuw vastgesteld dat de Promis-werkwijze tot een aanzienlijke stijging leidt van de werklast bij de gerechten. Ook de Hoge Raad staat in 2007 sympathiek tegenover de Promis-werkwijze.[11] Het hoogste rechtscollege noemt als duidelijk voordeel van de Promis-methode dat een dergelijke bewijsredenering de inzichtelijkheid van de door de rechter gevolgde gedachtegang kan bevorderen.

In 2008 stelde het Landelijk Overleg Voorzitters Strafsectoren (LOVS) dat een Promis-uitspraak een uitspraak is van de strafrechter, waarin de beslissing in duidelijk Nederlands en op een begrijpelijke manier wordt gemotiveerd. Daaraan wordt voldaan als sprake is van (a) een motivering op maat, (b) inzicht in de gedachtegang van de rechter (c) en helderheid, transparantie, begrijpelijkheid en controleerbaarheid, terwijl (d) alle redengevende feiten en omstandigheden in de bewijsredenering direct in het vonnis of arrest zijn opgenomen, (e) het controleerbaar is of de opgenomen redengevende feiten en omstandigheden zijn ontleend aan wettige bewijsmiddelen, (f) er kwaliteitsverbeterende aandacht is gegeven aan de straf- en maatregelmotivering en (g) er een uitgewerkt

10. Promis heeft overigens geen zelfstandige aandacht voor de meer juridische dimensies van de zaak, zie Van Kempen 2011.
11. ECLI:NL:HR:2007:BA0424 en ECLI:NL:HR:2007:BA0425.

vonnis of arrest is (geen aanvulling meer nodig).[12]
In het najaar van 2008 is door de Raad voor de rechtspraak en het LOVS opdracht gegeven tot veldonderzoek bij alle strafsectoren van de rechtbanken en de gerechtshoven om inzicht te krijgen in de implementatie van Promis bij de gerechten. Duidelijk werd dat er voor Promis diverse schrijfvaardigheidstrainingen zijn ontwikkeld en gegeven.[13] Het veldonderzoek leverde ook *best practices* op (2008, 2009), die bedoeld zijn als handreiking voor de rechter. De kern daarvan is de opbouw van het Promis-vonnis, de standaardstructuur waarin onder andere aandacht gegeven wordt aan alternatieve scenario's, vaststaande feiten, strafbaarheid en kernfactoren die de strafoplegging hebben bepaald.

2.4.2 Empirisch onderzoek over de middelen (de manier waarop de doeleinden kunnen worden bereikt)

Klantwaarderingsonderzoek bij rechtbanken wijst uit dat justitiabelen de uitspraak van de strafrechter positief waarderen (Regioplan 2011; zie ook Prisma 2004; Prisma 2006; Weyers & Hertogh 2007). De manier waarop de rechter zijn uitspraak motiveert, blijkt in de ogen van justitiabelen een sterk punt te zijn. Dit gegeven blijkt bovendien van aanzienlijke invloed op de algemene tevredenheid over de rechtspraak als geheel (Regioplan 2011, p. 24). Zouden de Promis-modellen en de *best practices* die tevredenheid nog kunnen versterken, door bij te dragen aan begrijpelijkheid, inzicht en acceptatie? Deze paragraaf bespreekt empirisch onderzoek over dit onderwerp.
Een experiment toonde aan dat het in ieder geval mogelijk is om vonnissen qua taalgebruik begrijpelijker te maken. Daartoe werd een vonnis herschreven in toegankelijke taal, waarbij de juridische terminologie zo veel mogelijk in stand werd gelaten. Juridisch geschoolde lezers vonden het herschreven vonnis juridisch adequaat. Leken vonden het herschreven vonnis begrijpelijker dan het origineel. Zij konden de inhoud ervan ook beter reproduceren (De Poot e.a. 2007).
Ook is onderzoek gedaan naar de begrijpelijkheid van de 'kop-staartvonnissen' ('oude stijl'-vonnissen) en naar nieuwe, eigengemaakte motiveringen. Vier bestaande strafvonnissen zijn geselecteerd en daarvan zijn verschillende versies gemaakt. Daarbij draaide het om vragen als: is het duidelijk waarom de rechter een beslissing heeft genomen? Zijn de gegeven redenen navolgbaar en overtuigend? De centrale vraag of motivering bijdraagt aan de begrijpelijkheid van het vonnis, kon bevestigend worden beantwoord. Er werd beter begrepen waarom de rechter de verdachten schuldig vond en beter begrepen waarom de rechter een bepaalde sanctie oplegde, aldus de onderzoekers. Aan overtuigingskracht en legitimiteit schortte het echter, aldus de onderzoekers (Malsch e.a. 2006). Bij deze bevindingen moet echter een kanttekening worden geplaatst. Het gaat hier om wat de respondenten *zelf* beweerden, hun begrip werd niet gemeten.

12. Kaders van Promis, Programma strafsector 2010-juni 2009.
13. Volgens het veldonderzoek uit 2009 zijn er ruim 40 trainingen gegeven (p. 13).

Van den Hoven en Plug deden vergelijkend onderzoek naar dertig rechtbankvonnissen over mishandeling, vijftien voor en vijftien na de invoering van Promis II. Zij concludeerden onder andere dat na Promis II de strafmotivering uitgebreider is dan voorheen en dat de rechter een sterkere dialogische opstelling heeft (Van den Hoven & Plug 2008).
Er bestaan enige lichte aanwijzingen voor een adequate vormgeving van argumentatie door de (pers)rechter. Zo gaat een afstudeerscriptie, gebaseerd op onderzoek onder scholieren van 4 havo, 5 havo en 4 vwo over de vraag welke communicatiestrategie het beste kan worden ingezet na een spraakmakende zaak als de moord op de peuter Diego Hardeman. Het gebruik van zowel rationele als emotionele argumenten droeg bij deze scholieren bij aan de acceptatie van de uitspraak. De toelichting wordt dan overtuigender gevonden dan wanneer alleen rationele argumenten worden gebruikt (Nahrin 2012).

2.4.3 Reflectie en vragen over het onderhavig onderzoek

Kritiek op veel onderzoek naar de effecten van informatie op het vertrouwen in de rechter of de rechterlijke organisatie, is dat tijdens het onderzoek respondenten wordt gevraagd om informatie tot zich te nemen die zij in het dagelijks leven niet tot zich laten doordringen (conform par. 2.3.3). Zij worden als het ware op een cognitief en betrokken pad gezet. Tijdens en door de studie treedt er een participatie-effect op (Elffers, De Keijser e.a. 2007, p. 177). Dit artefact dreigt ook voor ons onderzoek. Elders in het eindrapport gaan wij in op de vraag in hoeverre dit optreedt en bespreken wij welke consequenties we daaraan verbinden (zie hoofdstuk 6).

2.5 Vraag, doelgroepen en aanpak

Algemeen gesteld gaat het onderhavige onderzoek over de vraag of Promis zijn externe doel treft: wordt het rechterlijk oordeel tegenwoordig voor leken beter uitgelegd en (daardoor) niet alleen door leken, maar ook door direct bij het strafproces betrokkenen beter begrepen dan voorheen? De centrale onderzoeksvraag luidt daarom: *Leidt de nieuwe motiveringswijze (vooral via Promis) tot inzichtelijker en acceptabeler vonnissen?*
Vonnissen bereiken het brede publiek, verdachten en slachtoffers zowel rechtstreeks, als via intermediairs. Voor slachtoffers en verdachten zijn die intermediairs advocaten, medewerkers van de reclassering, leden van het openbaar ministerie en medewerkers van Slachtofferhulp Nederland (deelonderzoek 2). Voor het publiek zijn rechtbankverslaggevers, persrechters en -officieren en communicatiemedewerkers degenen die het vonnis vertalen (deelonderzoeken 3 en 4). Ons onderzoek betreft beide criteria (inzicht en acceptatie) voor alle doelgroepen (juristen, slachtoffers, verdachten, pers en publiek).
Om inzicht en acceptatie van de procesdeelnemers te achterhalen zijn in totaal achttien vraaggesprekken gevoerd met zes advocaten, vier verdachten, vier leden van het openbaar

ministerie, twee medewerkers van Slachtofferhulp en twee slachtoffers. Om een vergelijking mogelijk te maken van inzicht en acceptatie bij het brede publiek zijn klassieke en 'nieuwe stijl'-vonnissen voorgelegd aan 834 personen. Met hun intermediairs zijn tien interviews gehouden; twee rechtbankverslaggevers, vijf communicatiemedewerkers van rechtbanken, twee persvoorlichters van het openbaar ministerie, twee persrechters en een persofficier van justitie waren hierbij betrokken. Op basis hiervan is een enquête gehouden waar 73 journalisten aan hebben meegewerkt. De enquêtevragen zijn gedeeltelijk ontleend aan het onderzoek dat Malsch in 2004 verrichtte, opdat waar dat relevant is voor onze onderzoeksvraag, vergelijking mogelijk is (Malsch 2004).

In het onderzoek komen 'oude stijl'- en 'nieuwe stijl'-vonnissen aan de orde om een vergelijking mogelijk te maken. Voor het onderzoek naar directbetrokkenen en hun intermediairs is de eigen ervaring leidend voor de selectie van casus (zie voor een nadere operationalisering hoofdstuk 3). In de interviews is met de concrete eigen ervaringen gevraagd naar de opvattingen over de nieuwe en oude manieren van strafmotivering en naar de motieven om al dan niet in appel te gaan.

In eerder onderzoek zijn verschillende niet-Promis- en Promis-vonnissen en -arresten, en door journalisten vervaardigde teksten op basis van een rechterlijke uitspraak gebruikt. Het eerder in dit hoofdstuk genoemde onderzoek van Van den Hoven & Plug bood een goed uitgangspunt voor de selectie van vonnissen die wij hebben voorgelegd aan scholieren en volwassenen (zie voor een nadere operationalisering hoofdstuk 5).

Van alle geselecteerde vonnissen is niet alleen de begrijpelijkheid daadwerkelijk getoetst in interviews en enquêtes, ook geven we een beschrijving van de complexiteit van de tekst door de lengte van de vonnissen, het aantal woorden per zin, de gemiddelde zinslengte en het gemiddeld aantal woorden per zin te presenteren. Zo kunnen we de resultaten van ons onderzoek vergelijken met een objectieve maatstaf voor de eenvoud van teksten (de Douma-waarde).[14]

14. De Douma-formule is eerder door Langbroek gebruikt in onderzoek naar de tekstkenmerken van motivering op het gebied van handelsrecht, bestuursrecht, strafrecht, kantonrecht, familie- en jeugdrecht (mondelinge informatie van Langbroek tijdens de Dag van de Rechtspraak en de Wetenschap, 20 maart 2014). Zie ook voor de begrijpelijkheid van juridische teksten en het gebruik van de Douma-formule (ook wel Flesch Douma Reading Ease (FDRE) schaal genoemd): Van Boom 2014.

3 Procesdeelnemers

Miek Laemers

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk doen we verslag van deelonderzoek 2, dat is gericht op procesdeelnemers: rechtshulpverleners (advocaten) en justitiabelen (verdachten), leden van het openbaar ministerie (officier van justitie en advocaat-generaal), medewerkers van Slachtofferhulp en slachtoffers. In dit deelonderzoek draait het dus om de communicatie met de direct betrokken procesdeelnemers. De ervaringen van deze betrokkenen met de rechterlijke uitspraken komen naar voren. Het gaat daarbij vooral om hun ervaringen met de Promis-motiveringswijze en de diverse varianten ervan. In interviews vroegen we onder meer naar de opvattingen over de nieuwe – vooral via Promis – en oude manieren van strafmotivering, en naar de motieven om al dan niet in appel te gaan.
Belangrijke vragen in dit deelonderzoek zijn hoe procesdeelnemers oordelen over (de veranderingen in) de motivering. Draagt (de verandering in) de motivering bij aan de begrijpelijkheid van de verschillende onderdelen van de vonnissen? Doen zich in de praktijk belemmeringen voor waardoor de met betere motivering nagestreefde doelen niet of onvoldoende worden bereikt? Welke remedies zien de professionele partijen voor gesignaleerde belemmeringen of negatieve effecten? Accepteren veroordeelden door de verbeterde motivering de aan hen opgelegde straf eerder dan in geval van meer summiere motivering? Van belang is ook de vraag of de Promis-werkwijze de frequentie waarmee advocaten en leden van het openbaar ministerie in appel gaan beïnvloedt: is dat minder, gelijk of meer dan voor de invoering van Promis?
Na een beschrijving van de aanpak (par. 3.2) komen achtereenvolgens de ervaringen van advocaten (par. 3.3), verdachten/veroordeelden (par. 3.4), openbaar ministerie (3.5) en medewerkers van Slachtofferhulp en slachtoffers (par. 3.6) aan bod. In de slotparagraaf (3.7) beantwoorden we de vragen die in dit onderzoeksdeel centraal stonden en formuleren we enkele conclusies.

3.2 Aanpak

Er zijn in totaal achttien interviews gehouden met advocaten, verdachten, leden van het openbaar ministerie en slachtoffers/Slachtofferhulp. De in de ogen van de onderzoekers ideale opzet om 'setjes' te maken door op

basis van de resultaten van interviews met advocaten ook enkele van hun cliënten te benaderen over dezelfde zaak, konden we helaas niet realiseren. Hetzelfde geldt voor het betrekken van slachtoffers als respondenten in het onderzoek, in dat geval op basis van resultaten van interviews met leden van het openbaar ministerie. Daardoor kon een koppeling van procesdeelnemers (advocaten, verdachten, leden openbaar ministerie, slachtoffers) zodanig dat ze alle binnen één casus geïnterviewd konden worden, niet plaatsvinden. Uiteindelijk zijn de procesdeelnemers verdeeld gebleven in vier onderscheiden groepen met in elke groep vier of vijf respondenten met wie een interview is gehouden. Deze aanpak heeft overigens het voordeel dat een algemenere reflectie op de verbeterde motivering plaatsvond dan het geval zou zijn geweest wanneer zou zijn gefocust op één bepaalde uitspraak (vonnis of arrest). De selectie van te interviewen personen is vooral gemaakt via bemiddeling door de 'eigen' organisaties van de afzonderlijke respondentgroepen (zoals de Vereniging van strafrechtadvocaten, Slachtofferhulp Nederland en Exodus). In enkele gevallen was inzet van het eigen netwerk van betrokken onderzoekers en van leden van de begeleidingscommissie noodzakelijk om afspraken te realiseren. Bij de selectie van respondenten is geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen externe procespartijen in eerste aanleg en procespartijen in hoger beroep.
Onderzoekers hebben gekozen voor een verdiepende, kwalitatieve opzet van het deelonderzoek naar directbetrokkenen in plaats van bijvoorbeeld een survey onder advocaten. Een dergelijk survey is tenslotte al in Promis II verricht. Dat betekent dat de bevindingen *indicatief* zijn voor de ervaringen van directbetrokkenen met 'hun' vonnis, maar er kunnen geen algemeen geldende uitspraken worden gedaan.

3.2.1 Advocaten

Persoonlijke, telefonische benadering van advocaten was succesvol: met zes van hen, verspreid over het land, zijn interviews gehouden in de maanden mei en juni 2014.[1]
Tijdens de interviews kregen de advocaten allereerst van de onderzoeker een korte introductie over het onderzoek, zoals over de opdrachtgever, de onderzoeksvraag en de aanpak. Vervolgens werden de advocaat vragen gesteld die inzicht moesten geven in zijn achtergrond, zoals het aantal jaren ervaring met de strafrechtspraak. De interviews werden gehouden aan de hand van halfgestructureerde vragenlijsten. Vragen die zo veel mogelijk aan de advocaat werden gesteld luidden als volgt: *Ervaart u de laatste jaren veranderingen in de motivering door strafrechters? Zo ja, waaruit bestaan die veranderingen? Kunt u veranderingen illustreren aan de hand van concrete casus? Hoe stelt u uw cliënt op de hoogte van het vonnis? Gaat u wel eens naar de uitspraak, adviseert u cliënten om dat te doen? Welke onderdelen van het vonnis zijn voor cliënten het gemakkelijkst/lastigst te begrijpen?*

1. Het gaat om advocaten met kantoor in Nijmegen, Maastricht, Helmond, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Lezen uw cliënten het vonnis? Zo ja, helemaal of bepaalde onderdelen? Begrijpen uw cliënten het vonnis? Zo ja, helemaal of bepaalde onderdelen? Wat is uw rol ten aanzien van het begrijpelijk maken van het vonnis voor uw cliënt? Accepteert uw cliënt het vonnis en vooral de straf? Leiden beter gemotiveerde vonnissen ertoe dat u minder in hoger beroep gaat? Heeft u wel eens contact met de pers? Krijgt u wel eens vragen van de media over het vonnis?[2]

3.2.2 Verdachten

Het in het onderzoek betrekken van respondenten die een vonnis van de meervoudige kamer van een rechtbank of hof hebben ontvangen, was geen eenvoudige opgave. De eerste verdachte die geïnterviewd kon worden (V1) is met behulp van een perslijst opgespoord en via zijn advocaat benaderd voor het interview. Beiden zijn geïnterviewd.
Via Exodus is contact gelegd met potentiële respondenten. Drie verdachten (V2, V3 en V4) met wie gesproken is, verblijven in de laatste fase van hun detentie in een Exodushuis. Zij zijn dankzij de medewerking van de (lokale) Exodusleiding bereid gevonden deel te nemen aan het onderzoek. Omdat de informatie uit de interviews sterk individueel gekleurd is, is ervoor gekozen de ervaringen van de vier verdachten afzonderlijk weer te geven.
De verdachten kregen tijdens het interview van de onderzoeker een korte introductie over het onderzoek. Aan hen werden vragen gesteld die inzicht moesten geven in hun ervaringen met de rechtspraak, vooral met het vonnis. De interviews werden gehouden met halfgestructureerde vragenlijsten. Vragen concentreerden zich op de motivering van de uitspraak, de begrijpelijkheid en de acceptatie van het vonnis. Daarbij was van belang te achterhalen op welke manier de geïnterviewde kennis had genomen van het vonnis, of hij naar de mondelinge uitspraak was geweest, en, zo ja wat hij daarvan had begrepen en, zo nee, waarom hij niet was gegaan. Belangrijk was ook te achterhalen of ze hun vonnis gelezen hadden en zo ja, welke onderdelen van het vonnis het gemakkelijkst/lastigst te begrijpen waren. Ook is gevraagd naar de rol van hun advocaat ten aanzien van het begrijpelijk maken van het vonnis. Accepteert de verdachte het vonnis en vooral de straf? Welke rol speelt de motivering van het vonnis bij de beslissing om wel of niet in hoger beroep te gaan?

3.2.3 Openbaar ministerie

Twee advocaten-generaal en twee officieren van justitie zijn bereid gevonden met de onderzoekers een vraaggesprek aan te gaan. Zodoende zijn vier interviews gehouden met leden van het openbaar ministerie. Hun werkgebieden zijn verspreid over het land: Den Haag, Arnhem, 's-Hertogenbosch en Maastricht.
De gehanteerde halfgestructureerde vragenlijsten bevatten *mutatis mutandis* dezelfde vragen als voor advocaten.

2. Aan het eind van het interview werd ook gevraagd of de advocaat een cliënt/cliënten heeft die bereid zou/zouden zijn een oordeel te geven over het eigen vonnis.

3.2.4 Slachtoffers

Om met slachtoffers te kunnen spreken over hun ervaringen met het vonnis, is allereerst contact gelegd met Slachtofferhulp Nederland. Twee medewerkers van slachtofferloket 's-Hertogenbosch hebben vervolgens elk ongeveer tien slachtoffers gevraagd mee te werken aan het onderzoek. In de overgrote meerderheid was het antwoord dat deze personen er niet voor voelden om 'oude wonden open te rijten' door opnieuw over ellendige gebeurtenissen te praten met een onderzoeker. Uiteindelijk konden ervaringen van twee slachtoffers rechtstreeks worden opgetekend. De overige bevindingen zijn gebaseerd op een viertal gesprekken met medewerkers van de genoemde slachtofferinstanties.
De gehanteerde halfgestructureerde vragenlijsten bevatten *mutatis mutandis* dezelfde vragen als voor verdachten/daders.

3.3 Advocaten

Advocaten fungeren veelal als intermediair tussen de rechter, c.q. het rechterlijk vonnis en hun cliënt/de verdachte. Om die rol goed te kunnen vervullen, is begrijpelijkheid van het vonnis ook voor hen van groot belang. Bovendien moet de advocaat kunnen inschatten of er termen zijn om met succes hoger beroep in te stellen. Al is de stem van de cliënt doorslaggevend bij de vraag of hoger beroep tegen het vonnis zal worden ingesteld, het als acceptabel ervaren van de straf(maat) is ook voor de advocaat een belangrijk element in zijn contact met de cliënt.

3.3.1 Achtergrond advocaten en ervaringen met veranderingen in vonnis

In het interview met een advocaat met zeer ruime ervaring als advocaat, waarvan het grootste deel in het strafrecht (A1), kwam naar voren dat er duidelijke veranderingen en verbeteringen zijn te constateren in het vonnis. Maar hij stelt: 'De vorm klopt wel, maar materieel doet het vonnis geen recht aan hetgeen verhandeld is ter terechtzitting. Het vonnis valt in dat opzicht tegen.' De verbetering van de motivering is in zijn beleving heel geleidelijk gegaan: er zijn allerlei tussenvormen geweest. De laatste tien jaar is er wel sprake van verandering: de motivering is beter geworden, vooral is het vonnis nu beter gestructureerd. Bijna altijd voldoen vonnissen in zijn ogen tegenwoordig aan de definitie van beter motiveren. Hij aarzelt echter om te zeggen dat het daarom ook betere vonnissen zijn, juist omdat er door de nieuwe structuur ook problemen te voorschijn komen:

> *'Eerst worden de feiten vastgesteld, dan volgt de weergave van het standpunt van de verdediging. Daarin ontbreekt echter de nuance. Wanneer ik als advocaat iets naar voren breng op een bepaalde manier, dan bedoel ik het ook zo. De weergave van hetgeen ik heb gezegd klopt dikwijls niet. Ik moet vaak vaststellen dat ik iets niet zo heb gezegd als is opgeschreven. Ik*

vraag me na al die jaren advocaat-zijn bijna altijd af of het vonnis wel de goede samenvatting geeft van wat ik heb gezegd en moet die vraag dan ontkennend beantwoorden. Dat geldt overigens ook voor hetgeen het openbaar ministerie heeft gezegd.' (A1)

Een collega die een nog langere staat van dienst heeft als strafrechtadvocaat, verwoordt het zo:

'De rechter motiveert de laatste jaren beter: je kunt vaak lezen hoe zijn gedachtegang is. Voorheen wist je niet wat belangrijk was in de redenering; dat is nu beter zichtbaar. Het gaat vooral om bewijsmotivering. De verandering van artikel 359 lid 2 en lid 6 Sv is ook belangrijk, maar door Promis zijn vonnissen beter leesbaar. Cliënten moeten het vonnis ook kunnen begrijpen. De bewijsmotiveringen zijn beter. Wellicht zijn de verbeterde motiveringen geïnspireerd door de Duitse strafvonnissen, die heel goed zijn gemotiveerd, zoals blijkt uit het proefschrift van die Maastrichtse strafjurist.'[3] (A2)

Ook de andere advocaten verwijzen naar artikel 359 Sv dat sinds 2004 een grote rol speelt, omdat de rechter moet motiveren waarom hij het wel/niet eens is met de verweren. Daar is veel jurisprudentie over. Een van de geïnterviewde advocaten, die ook plaatsvervangend rechter is, merkt dat in raadkamer vaak de vraag speelt: moeten we hier (met dit verweer; ML) iets mee? Promis biedt volgens hem niet een duidelijk markeerpunt, want er bestonden al motiveringseisen.
De vierde advocaat, ook met twintig jaar ervaring in het strafrecht, zegt dat hij niet kan zien hoeveel moeite het kost voor rechters (c.q. gerechtssecretarissen) om een Promis-vonnis te schrijven, maar hij vindt dat de vonnissen de laatste jaren veel inzichtelijker zijn geworden.

'Er wordt nu voor een groot deel gepromist; aanvankelijk was dat mondjesmaat. Soms staat op het vonnis dat het een Promis-vonnis is. Staat het er niet op, dan zie je het wel omdat de rechter in voetnoten naar bewijsmiddelen verwijst. Overigens is zo'n bewijsmiddel soms een slechte indicator. Bijvoorbeeld als het gaat om een proces-verbaal van veertig pagina's. Als later (als je in cassatie gaat) de aanvullingen worden toegezonden, dan zie je bijvoorbeeld pas dat een uittreksel is gebruikt dat niet als zodanig kan dienen. Voorbeeld: als cliënt wordt opgehangen aan het feit dat hij in een blauwe VW reed, dan is een verwijzing naar cliënts verklaring dat hij een blauwe VW heeft, niet voldoende bewijs als blijkt dat de cliënt naast de blauwe VW nog tien auto's heeft en bijvoorbeeld ook nog een gele Opel heeft. Je kunt je dan afvragen of cliënt met de bevestiging dat hij een blauwe VW heeft, ook heeft willen verklaren dat hij in een blauwe VW reed.' (A4)

3. Waarschijnlijk is bedoeld: *Bewijsmotivering in strafzaken*, door W. Dreissen 2007.

De als vijfde geïnterviewde advocaat, die al meer dan tien jaar haar strafrechtpraktijk uitoefent, bevestigt de mening van collega's dat er beter wordt gemotiveerd dan vroeger. Wel meldt ze een uitzondering: wat niet of slecht wordt gemotiveerd is (verlenging van) voorlopige hechtenis. Nu noch Promis, noch artikel 359 lid 2 Sv op dit soort beslissingen zien, is dit punt goed te verklaren. Niet alleen bij beslissingen over de voorlopige hechtenis, maar ook bij overige beslissingen die buiten het bereik van de 'nieuwe' voorschriften aangaande motivering vallen, is van een verbeterde motivering wellicht dan ook geen sprake. Deze advocaat ziet een ontwikkelingsproces van (1) nauwelijks motiveren, naar (2) opnemen van standaardoverwegingen, naar (3) rechters die proberen uit te leggen. Dat laatste is vooral het geval bij zaken van de meervoudige kamer. Bij de politierechter is dat volgens haar niet zo het geval, daar gaat het meer over bejegening.
Er is eensgezindheid onder de geïnterviewde, ervaren advocaten op het punt dat vonnissen beter worden gemotiveerd dan vroeger, dat ze helderder zijn en meer inzicht geven in de gedachtegang van rechters. Dat betekent overigens niet zonder meer dat advocaten het ook eens zijn met die gedachtegang. De motivering van (verlenging van) voorlopige hechtenis is niet beter geworden. De bevinding dat de inzichtelijkheid van de rechterlijke beslissing door betere motivering groter is geworden, stemt overeen met die uit de evaluatie van Promis II onder de advocaten (Zie Eindrapport Promis II, p. 28). Het in voldoende mate opnemen van de ingenomen standpunten over de bewijsvraag, wordt niet door iedere geïnterviewde advocaat onderschreven. Eén van hen herkent zijn eigen standpunt én vooral het verhandelde ter terechtzitting vaak niet in het vonnis.

3.3.2 Begrijpelijkheid

Het oordeel van advocaten over de begrijpelijkheid van het vonnis voor hun cliënten is niet onverdeeld positief. Er moet in bijna alle gevallen een toelichting van de advocaat komen.

> *'Je hoeft niet voor debielen te schrijven, maar voor personen met een IQ van 100 moet het begrijpelijk zijn. Er is zeker een relatie tussen begrijpelijkheid en acceptatie. Als er tegengas komt dan moeten rechters goed motiveren, maar dat doen ze nogal eens slecht.*
> *Ik kan niet in het vonnis of arrest lezen wat de proceshouding was van de verdachte, bijvoorbeeld of hij een herhaald beroep deed op zijn zwijgrecht. Ik vind dat een slechte zaak. Voorbeeld: in het dossier zit in een verklaring dat de verdachten wegstoven; die kwalificatie werkt in het nadeel van de verdachten. Als de verdachte zwijgt, dan is het moeilijk om tot een oordeel te komen. In deze zaak is de officier van justitie in beroep gegaan en het hof veroordeelde verdachte voor heling van een auto, terwijl de verdachte geen uitleg heeft gegeven over hoe hij aan de*

auto komt. Ik vind het onzin dat verdachte niet hoeft mee te werken aan zijn veroordeling, dat hij mag zwijgen. Zwijgen betekent ook dat hij niets aanvoert ter ontlasting.' (A2)

'Als advocaat moet je de gedachtegang van de rechter uitleggen, zodat de cliënt deze begrijpt.' (A3)

Het is opvallend dat advocaten vrij snel uitgepraat raken over het vonnis, omdat ze de materiële behandeling van de zaak veel belangrijker vinden:

'Met name de bewijsmotivering is verbeterd, maar nog lang niet perfect. Neem de Schiedammer parkmoord, het is heel vreemd dat de schoenveter niet is onderzocht door het NFI. De rechter moet niet getraind worden in techniek, maar in iets anders, namelijk "luisteren". Als de verdachte niets zegt, moet hij toch doorvragen.' (A2)

'In de eerste plaats moet de motivering goed zijn. Ook belangrijk is de manier waarop met de verdachte wordt omgegaan. Is dat empathisch of hiërarchisch? Wordt er naar de verdachte geluisterd? De verdachte wil gehoord worden. De zitting is "het feestje van de verdachte". De rechter zou moeten zeggen: "Ik heb goed geluisterd naar wat u zegt, maar de feiten spreken dat tegen". De rechter moet uitleggen tijdens de zitting! De zitting is belangrijker voor de acceptatie dan het vonnis zelf. Verdachte moet het idee krijgen dat er recht gesproken wordt.' (A3)

3.3.3 De mondelinge uitspraak en de communicatie van het vonnis

Over de mondelinge uitspraak kunnen de advocaten kort zijn: zij worden niet financieel gecompenseerd om daar heen te gaan en doen dat ook meestal niet. Een advocaat die 'af en toe' gaat, zegt dat het heel erg wisselt wat je te horen krijgt. Vaak hoor je alleen de belangrijkste overwegingen. In 20 à 30% van de gevallen zit de cliënt vast en kan hij niet om uitleg vragen. De advocaat probeert de cliënt dan te bezoeken of op te bellen. Ongeveer de helft van de cliënten die vastzitten, wil naar de mondelinge uitspraak, volgens één van de advocaten. Deze advocaat heeft al vóór het schriftelijk vonnis contact met zijn cliënt door er zo snel mogelijk heen te gaan als deze vastzit. Ook via een app kan de advocaat contact onderhouden met zijn cliënt.

'Op maandag worden om half één de uitspraken gedaan. De advocaat kan om 14.00 uur bellen. Soms komt een dag later de schriftelijke uitspraak al. Er zijn dan twee weken voor beroep. Ik teken altijd beroep aan (ik kan dat namelijk ook altijd weer intrekken). Ik ga af en toe naar de uitspraak; als de cliënt er heen wil, ga ik ook. Als de verdachte er is, dan worden de stukken (dictum en misschien nog iets) voorgelezen. Overigens is de rechter die

dat doet, een ander dan de rechter die het vonnis heeft gewezen. Het vonnis wordt aan de advocaat gestuurd. Als advocaat en cliënt niet bij de uitspraak zijn geweest, dan belt de advocaat de cliënt.' (A5)

'Ik ga bijna nooit. Ik doe het wel als cliënt het wil. Voorbeeld: een liquidatie waarvoor de rechtbank 18 jaar had gegeven; ik ging met cliënt naar de uitspraak van het hof (ook 18 jaar). Iedereen had journalisten verwacht. De voorzitter kijkt nog eens rond, stelt vast dat er geen journalisten zijn en vraagt dan: "wat zal ik doen?". Hij volstond met uitspreken dictum, als er wel pers geweest was zou hij het uitgebreider hebben gedaan.' (A4)

Voor hun cliënten is het geen lolletje om naar de rechtbank te komen, vooral als ze in hechtenis zijn. De uitspraak wordt vaak door een andere rechter dan degene die de zaak behandeld heeft 'voorgelezen'. Hoewel er officieel geen ruimte is bij het voorlezen van de uitspraak vragen beantwoord te krijgen, meldt een advocaat de omstandigheid dat er geen vragen gesteld kunnen worden als een reden om niet naar de mondelinge uitspraak te gaan.

'De rechter vraagt aan het eind van de zitting aan gedetineerden: komt u naar de mondelinge uitspraak? Zo ja, dan moet er vervoer geregeld worden. Meestal zeg ik: ik zou het niet doen, want de uitspraak is in twee tot drie minuten gedaan. Er zijn hier twee momenten van mondelinge uitspraken: 's ochtends om negen uur en 's middags om half een (voor aanvang reguliere zitting). Uitspraken van gedetineerden komen altijd 's middags aan de beurt. Dat betekent dat gedetineerden vaak al vanaf half negen in het cellenblok moeten wachten tot half een. Het cellenblok betekent een hok met een houten bankje. Op cel hebben gedetineerden nog een radio, tv, en contact met medegedetineerden, bij het wachten op de uitspraak niets. Ook de terugkeer is niet aangenaam. Alles tezamen is er voldoende reden om niet naar de rechtbank of het hof te gaan voor de mondelinge uitspraak.
Ik maak ook wel mee dat ik in de zaal zit voor een reguliere zitting en dat de rechter aan het begin volstaat met de mededeling: 'de uitspraken worden geacht te zijn voorgelezen'. Ga je niet naar de mondelinge uitspraak, dan kan je na een half uur bellen met de centrale infobalie. Je krijgt dan de bewezenverklaring en de strafmaat te horen. Ongeveer een kwart van mijn cliënten is gedetineerd, die moeten mij zelf bellen om de uitspraak te horen.' (A4)

Advocaten verklaren veelal dat cliënten zelden/'eigenlijk nooit' naar de uitspraak gaan in de rechtbank; zelf wachten advocaten ook meestal op het schriftelijke vonnis.

3.3.4 Het schriftelijke vonnis

Advocaten zijn verdeeld over de vraag of *de cliënt het vonnis leest.* Sommige zeggen meteen dat dit niet het geval is, andere menen dat sommige cliënten wel degelijk geïnteresseerd zijn om het vonnis te lezen, maar nadere uitleg is veelal noodzakelijk.

> *'Ja, cliënten lezen het vonnis. Ik heb cliënten die claimen dat ze niet kunnen lezen en schrijven. Andere trekken soms verkeerde conclusies. Ik ben er om het vonnis te vertalen in passende taal, soms is dat straattaal. De vonnissen zijn soms lang, wel veertien pagina's. Dat komt ook omdat iemand wel van vijf feiten verdacht kan zijn. Ik ga het vonnis dan uitleggen. In kleinere zaken laat ik het van de cliënt afhangen of die uitleg nodig vindt. De Raad voor Rechtsbijstand vergoedt de nabespreking in een forfaitair bedrag (voor een meervoudige kamerzaak krijgt de advocaat 24 uur). In verkeerszaken, waar aan alle kanten slachtoffers zijn, kan de zaak soms wel in tien uur worden afgehandeld. De wet schrijft zo'n nabespreking niet voor, maar ik sluit niet uit dat als een cliënt zich beklaagt bij de deken van de orde er een gedragsregel blijkt te zijn, die overtreden wordt als je de uitleg niet geeft.' (A4)*

Een collega zegt het zo:

> *'Al met al is het schriftelijk stuk niet zo belangrijk. Ik stuur wel een kopie van het vonnis naar verdachte, maar ik heb geen idee of cliënten het vonnis lezen. Ik vind het lastig als de advocaat het vonnis van de rechter aan een cliënt moet uitleggen, zeker als je het niet eens bent met het vonnis. De advocaat maakt de vertaling, die hij dan weer af laat hangen van de vraag. Het bespreken van het vonnis hoort bij de taak van de advocaat.' (A5)*

In de regel 'communiceert' de advocaat het vonnis telefonisch met zijn cliënt en stuurt het vonnis ook naar zijn cliënt door. De cliënt leest het vonnis volgens de geïnterviewden vaak niet ('zeker de helft doet dat niet') en 'het vonnis blijft ingewikkeld, ook al is het gepromist.'[4]

> *'Soms moet je zaken uitleggen die de rechter kennelijk zelf niet begrijpt. Voorbeeld: bij een veroordeling tot zesendertig maanden hechtenis, zit de veroordeelde twee derde uit (vierentwintig maanden). Nu zijn er rechters die zesendertig maanden geven waarvan een voorwaardelijk deel van zes maanden vanwege recidivegevaar. De VI-regeling geldt (sinds kort) niet meer als er een voorwaardelijk straf wordt opgelegd. Ogenschijnlijk is de straf minder, maar in feite moet de veroordeelde dertig maanden uitzitten.' (A4)*
> *'Voor 99% van mijn cliënten gaat het om de hoogte van de straf. Als het vonnis wel gelezen wordt, dan pikken ze er een woordje of zinnetje uit omdat ze de con-*

4. Het benaderen van cliënten voor een interview over het vonnis achten veel advocaten dan ook 'tamelijk zinloos'.

text niet begrijpen. Veel verdachten gaan op hun gevoel af. De advocaat kan het vonnis beter uitleggen dan de rechter, omdat er ook zoiets speelt als relational distance. Laatst maakte ik een pro forma-zitting mee; ik kreeg van de rechtbank geen informatie over allerlei beschikkingen/tussenbeslissingen/niet horen van getuigen. De voorlopige hechtenis was slecht gemotiveerd, dan is het moeilijk uitleggen.' (A5)

3.3.5 Acceptatie van het vonnis

Er zijn geen duidelijke aanwijzingen gevonden in de interviews met advocaten die erop wijzen dat Promis leidt tot betere acceptatie van het vonnis door de advocaat zelf of diens cliënt. Het is eigen aan het beroep van advocaat dat hij op zoek gaat naar wegen om de uitspraak gunstiger te maken voor de cliënt.

'Ik respecteer de beslissing van de rechter, maar de manier waarop hij tot die beslissing komt vind ik moeilijk. Ik vind daar een spanning zitten. De cliënt denkt: ik vind vier maanden prima, maar ik als vakman stel soms vast dat de uitspraak rammelt. De uitkomst is OK, maar de weg waarlangs die tot stand is gekomen rammelt. Het kan ook zijn dat de uitspraak prima in elkaar zit, maar dat de uitkomst niet klopt. Je denkt als advocaat altijd: hoe zou ik dit kunnen tackelen?' (A1)

'Ik weet wel dat als er (1) beter geluisterd wordt en (2) uitleg gegeven wordt door de rechter, de acceptatie veel beter is. De verdachte voelt zich dan volwaardig behandeld. Ik vind dat er sprake is van een verbetering, het duidelijkst bij de politierechter, waar meteen een uitspraak komt. Ik zou het ideaal vinden als we allemaal (verdachte en advocaat) twee weken na zitting terugkomen en dat de rechter dan uitleg geeft.' (A3)

Een andere advocaat meent dat er zeker een relatie is tussen begrijpelijkheid en acceptatie. Juist omdat een goed gemotiveerd vonnis zichtbaar maakt welke zaken een rol hebben gespeeld, is het eenvoudiger om daartegen hoger beroep aan te tekenen als advocaat en cliënt het niet eens zijn met de uitkomst.

3.3.6 Minder in hoger beroep?

Veel factoren spelen een rol bij de overweging om wel of niet in beroep te gaan. De mate van acceptatie van het vonnis is lang niet altijd doorslaggevend voor de beslissing om al dan niet in beroep te gaan. Een advocaat zegt vooral naar het belang van de cliënt te kijken en de afweging die hij dan maakt is meestal niet juridisch.

'Per definitie is er iets mis met de uitspraak of met de straf(maat): de rechtbank doet het prima, maar ik ben de rechtbank niet. Het vonnis is weliswaar een stuk inzichtelijker geworden, maar de kous is

daarmee niet af. De vraag is steeds of er recht gedaan is aan de standpunten. Het vonnis uitschrijven op Promis-manier wil niet zeggen dat het goed gedaan is. De betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal komt bijvoorbeeld helemaal niet aan de orde. Klopt het wel? De verdachte wordt nooit geloofd, behalve als hij bekent. De verdachte kan liegen wat hij wil, hij wordt alleen als getuige ten aanzien van medeverdachten geloofd. De advocaat moet zijn best maar doen om de rechter te overtuigen.' (A1)

'Ik ga maar in 10 tot 20% van de gevallen in hoger beroep. Als je niet met iets nieuws kunt komen, dan hoef je niet naar het hof; je moet uit kunnen leggen waarom je in beroep gaat. Ik kom liever bij de rechtbank dan bij het hof, vind het bij het hof een kouwe bedoening (geeft voorbeeld van een zwakbegaafde zedendelinquent die het vuur aan de schenen kreeg gelegd door de drie raadsheren). De rechter houdt zich in het vage na de zitting en komt twee weken na zitting met de uitspraak. Dan heb je nog maar twee weken om in beroep te gaan.' (A1)

Een van zijn collega's gaat juist in hoger beroep als het gaat om een heel juridisch punt. De overweging is vooral of de cliënt kan leven met de uitspraak. De kans op een hogere straf bij het hof is momenteel groot. In cassatie neemt deze advocaat wel altijd het vonnis erbij, 'want dan gaat het vooral over juridische punten'. Een collega-advocaat denkt bij deze vraag aan een cliënt die achttien maanden heeft gekregen wegens ontucht met minderjarigen. Bij ontucht volgt altijd onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Hij gaat niet in hoger beroep, want – zo identificeert hij zich met zijn cliënt – 'dan krijg ik vijf jaar!'.
Een andere advocaat zegt dat als de advocaat werkt in een plaats waar een hof is, hij gemakkelijker in beroep gaat dan wanneer dat niet het geval is. Door advocaten worden meer beroepen aangetekend dan er worden doorgezet. Als het openbaar ministerie en de rechtbank erg verschillen in de strafmaat, dan is er reden om in beroep te gaan.
Een goed gemotiveerd vonnis bepaalt niet zozeer óf in beroep wordt gegaan, maar het vonnis is wel behulpzaam wanneer de advocaat besluit beroep in te stellen. Een raadsman die vindt dat de vonnissen de laatste jaren veel inzichtelijker zijn geworden, voegt daaraan toe dat het vonnis een aardig handvat is: hij heeft er heel veel aan.

'Als advocaat overweeg je hoger beroep als een verweer niet is gehonoreerd. Bij geweldszaken speelt een rol dat je het risico loopt dat de verdachte in hoger beroep meer krijgt. Hoger beroep kan afhangen van formuleringen. Ook cassatie moet je bespreken met de cliënt. Het verschil tussen hoger beroep en cassatie is significant. Ik weet meestal wel wat het hof gaat zeggen op basis van jurisprudentie en ervaring.' (A3)

'Ik ga in hoger beroep als het verweer kansrijk is. Ik moet eerst het vonnis uitleggen aan de cliënt: soms is dat gemakkelijk, soms niet. Het vonnis gaat ook naar analfabeten. In het contact tussen advocaat en cliënt gaat het om de vraag 'kunnen we er iets mee?' Je legt als advocaat dan ook uit wat hoger beroep allemaal betekent. Hoe groter/ingewikkelder de zaak, hoe meer je hebt uit te leggen. Een goed geformuleerd verweer is lastig te verwerpen voor de rechter.' (A3)

Meer dan het al dan niet gepromist zijn van een vonnis, is een belangrijk punt voor advocaten bij de vraag of ze al dan niet in beroep gaan dat ze van een aantal kamers bij het hof kunnen voorspellen dat deze met een hogere straf komen. Dat speelt, volgens de geïnterviewden, in een bepaald ressort vooral bij zedendelicten en minder bij Opiumwetdelicten. Een andere opmerking is dat als de verdachte zowel bij de rechtbank als bij het hof niet verschijnt en de advocaat alleen laat optreden, de verdachte daar nogal eens voor wordt afgestraft. Invoering van de machtiging heeft het er niet beter op gemaakt voor verdachten.
Dat juist het begripsvermogen en de belevingswereld van verdachten naar de mening van advocaten van belang zijn wanneer het gaat om daadwerkelijk begrijpen en accepteren van vonnissen, illustreren onderstaande citaten.

'De cliënten in zaken die nu lopen, zitten vast in een huis van bewaring. Ze lezen het vonnis niet of ze snappen het niet. Je moet bedenken dat er vaak iets mis is met de cliënten (verslaafd, zwakbegaafd, e.d.). Ze zijn aan de goden overgeleverd. Ik vind het een verademing als ik een cliënt heb die het vonnis begrijpt.' (A1)

'Het gaat bij een vonnis niet om juridische hoogstandjes; die zijn er voor de liefhebber of fijnproever. Het gaat erom dat het vonnis te volgen is voor de cliënt. De rechter zit vast in het stramien van de artikelen 348 en 350, maar de werkelijkheid komt daardoor niet echt naar voren. De werkelijkheid is veel gecompliceerder dan de werkelijkheid van de rechter. De rechter zou vaker tegen de verdachte moeten zeggen: "vertel wat er gebeurd is".' (A2)

'Het is voor de rechter niet altijd mogelijk zich in de wereld van de verdachte te verplaatsen. Dat zou eigenlijk wel moeten. Neem bijvoorbeeld de volgende situatie: twee bejaarden (70+) afkomstig uit de bokswereld kregen ruzie. Zoals in die kringen gebruikelijk, gingen ze op de vuist. De één verloor zijn evenwicht, viel met zijn hoofd op de stoeprand en was dood. Het was weliswaar geen moord, maar misschien wel doodslag. De betrokken advocaat bepleitte dat de rechter zich zou verplaatsen in het milieu van betrokkenen en daarmee rekening zou houden bij het bepalen van de strafmaat.' (A4)

Ondanks positieve geluiden van de geïnterviewde advocaten, worden ook kritische noten gekraakt.

> *'Ik vind Promis een formaliteit, het gaat immers om de inhoudelijke afweging. Ik wil meer verbetering op het materiële vlak en een eind aan de inhoudelijke afkalving. "Daar valt met Promis niet tegenop te roeien." Ik vind het gemak waarmee genoegen wordt genomen met rammelende dossiers, zorgelijk. "Wanneer is de bodem bereikt?"' (A1)*

3.3.7 Samenvatting

Alle geïnterviewde advocaten hebben vastgesteld dat er beter, althans uitvoeriger wordt gemotiveerd in strafzaken. Zij waarderen deze ontwikkeling. De directe betekenis van het vonnis als zodanig voor hun cliënten achten ze minder groot, omdat cliënten in groten getale, als ze het vonnis al lezen, het lezen beperken tot het kennisnemen van de strafmaat. Indirect, namelijk door tussenkomst/uitleg van hun advocaat, is het belang van een goed gemotiveerd vonnis er wel degelijk. In veel gevallen heeft de noodzakelijke toelichting door de advocaat tot gevolg dat de advocaat degene is die bepaalt of instemming/acceptatie met/van het vonnis aan de orde is. De uitkomst is over het algemeen doorslaggevend voor het antwoord op de vraag of de betrokkenen ermee kunnen leven. De vormgeving van de uitkomst is voor de acceptatie minder van belang.

De betekenis van een beter gemotiveerd vonnis in relatie tot de vraag of minder in hoger beroep wordt gegaan, is niet ondubbelzinnig: enerzijds biedt een goed gemotiveerd vonnis duidelijker aanknopingspunten voor de advocaat om zijn beroepsgronden op te baseren, terwijl anderzijds de door de rechters gehanteerde argumenten en gedachtegangen juist zo overtuigend en uitputtend op hem en zijn cliënt overkomen dat een beslissing om niet in beroep te gaan gemakkelijk is te nemen. Is er sprake van een summier gemotiveerd vonnis, dan stellen advocaten vaak al beroep in voordat ze beschikken over alle inhoudelijke argumenten. In dat geval fungeert het uitgebreidere vonnis (aanvulling) als handvat voor het besluit om het beroep door te zetten of in te trekken.
Advocaten vinden dus dat de keuze om al dan niet in beroep te gaan eenvoudiger wordt gemaakt door een inzichtelijk en goed gemotiveerd vonnis. Dat ze uiteindelijk in veel gevallen besluiten om géén rechtsmiddel in te zetten, heeft vaak te maken met andere argumenten dan met overwegingen die gebaseerd zijn op het vonnis.
Een belangrijk argument om niet in beroep te gaan, lijkt de kans dat de straf in hoger beroep (nog) hoger uitvalt. Ervaren advocaten zeggen zicht te hebben op de situaties waarin dat het geval is. Reden om wel in hoger beroep te gaan is soms een (groot) verschil tussen de eis van het openbaar ministerie en de opgelegde straf. Ook als er een juridische kwestie speelt, voelen de juridisch georiën-

teerde rechtshulpverleners zich aangesproken om verdere actie te ondernemen.

3.4 Verdachten

In deze paragraaf schetsen we met de gespreksverslagen met verdachten een beeld van hun ervaringen met de begrijpelijkheid en acceptatie van het vonnis dat ze kregen.

3.4.1 Verdachte 1 (V1)

De zaak van deze verdachte diende in verband met zijn hoger beroep in juli 2014. Het gesprek van de onderzoeker met de verdachte vond plaats voorafgaand aan de zitting in hoger beroep, in aanwezigheid van diens advocaat in een spreekkamertje bij de cellen. De verdachte ontving een verkort vonnis van de rechtbank. Later, nadat al besloten was in hoger beroep te gaan, heeft de advocaat de aanvulling op het verkort vonnis (het uitgebreidere vonnis) dat hij toen had ontvangen met zijn cliënt doorgesproken.
Op de vraag hoe de verdachte kennis kreeg van het vonnis van de rechtbank, antwoordt hij dat het vonnis door de advocaat naar hem is gestuurd en dat hij het heeft gelezen. Zijn vader, die ook ervaring heeft met de strafrechter, hielp hem wel en hij las ook het vonnis. De uitspraak op zich was teleurstellend voor hem:

> *'Ik verschoot ervan dat de rechter boven de officier van justitie ging zitten. Zij vinden alles bewezen. [De rechtbank vindt in tegenstelling tot de officier van justitie dat ook het eerste ten laste gelegde feit bewezen is en legt daarom een zwaardere straf op dan geëist]. Ik heb een gevangenisstraf van zeven maanden gekregen: voor diefstal van sieraden, braak, inklimming, voor zogenaamde mishandeling en voor diefstal, geld wegnemen uit een kassa.'*

De geïnterviewde verdachte weet precies te formuleren voor welke feiten hij is veroordeeld, maar op de vraag of hij het ermee eens is dat de rechter drie feiten bewezen heeft geacht, antwoordt hij:

> *'Nee, het wordt zo opgeschreven dat alles mijn kant op wijst, maar, hoe zeg je dat, ze vinden alles bij voorbaat bewezen. Het is niet eerlijk opgeschreven en er is uit de processen-verbaal door de rechter niet eerlijk geselecteerd. Het belastende enzovoorts die dingen doen ze erbij, maar het ontlastende, de getuigenverklaringen doen ze er niet bij.' (V1)*

De verdachte heeft de aanvulling op het vonnis niet ontvangen, maar zijn advocaat zegt dat ze die aanvulling de dag ervoor tijdens de voorbereiding op de zitting hebben doorgenomen. Zijn reactie is dat hij die aanvulling niet heeft. Als hij de vraag krijgt of hij genoeg zou hebben aan het korte vonnis of toch liever het uitgebreide vonnis zou hebben, zegt hij dat hij ervan houdt als de zaken zo concreet mogelijk onder woorden worden gebracht. Hij houdt van duidelijkheid, maar de omvang van

het vonnis schrikt hem wel af. Hij is niet naar de mondelinge uitspraak geweest, 'want dan zit je onderin de kelder'. Als dat niet het geval zou zijn, zou hij wel gaan.
Tijdens de zitting blijkt dat de advocaat dvd's heeft opgevraagd bij de politie. Het hof heeft ook dvd's, maar daar staat veel minder op. De dvd's van de advocaat worden getoond, herhaald en teruggespoeld. De voorzitter moet concluderen dat het proces-verbaal iets anders is dan op de beelden waarneembaar is. Er volgt een schorsing en een gesprek tussen de advocaat-generaal en de advocaat. De uitkomst van de zitting is dat de behandeling wordt aangehouden voor onbepaalde tijd. Het hof wil twee verbalisanten horen op zitting en wil camerabeelden achterhalen.
Na de zitting geeft de advocaat zijn mening over de nieuwe manier van motiveren aan de onderzoeker:

> *'De vonnissen zijn beter dan voorheen. Dit verkorte vonnis voldoet niet aan de minimale vereisten. Er zou begrip moeten worden gewekt bij de cliënt, maar dat gebeurt niet. Zelfs het uitgebreidere vonnis voldoet daar niet aan. Er is alleen geknipt uit het dossier. Het begrip van het standpunt van de rechter neemt eerder af dan toe in dit geval. Voor de bewijsmiddelen zijn zo maar wat stukken uit het proces-verbaal geknipt. Dat biedt nog geen inzicht in de redenering. Ook vind ik de aanvullingen op het verkort vonnis niet goed. Aan de zeven maanden gevangenisstraf worden drie pagina's gewijd aan de zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf vijftien regels. Die verhouding is onjuist. Verdachten denken in gevangenisstraf.' (A6)*

De advocaat kreeg ook de vraag voorgelegd of het feit dat in het algemeen de motivering beter is, effect heeft op het al dan niet in hoger beroep gaan. De advocaat zegt dan:

> *'Eerlijk gezegd ga ik door het beter motiveren minder in hoger beroep, maar dat is in concrete zaken wel afhankelijk van de informatie die het vonnis bevat. Naarmate er beter gemotiveerd wordt, heb ik wat minder animo om in hoger beroep te gaan. Dat heeft weer zijn weerslag op de cliënt: die zal dan ook minder gauw in hoger beroep willen.' (A6)*

Bij deze zaak valt op dat de aanvulling op het vonnis niet naar de verdachte is gestuurd, en ook niet alsnog, op de dag zelf of een dag tevoren, door de advocaat aan hem is gegeven.
In deze casus wordt de eerdere bevinding uit de interviews met de advocaten bevestigd: dat het niet gebruikelijk is dat de advocaat naar de mondelinge uitspraak gaat. In een nagesprekje met de onderzoeker zegt de advocaat: 'Ik ga vrijwel nooit. Ik bel op naar de rechtbank. De cliënt kan een uurtje later naar mij bellen en ik stuur een kopie van het vonnis naar de cliënt.' Bovendien illustreert dit voorbeeld dat de mate/kwaliteit van motiveren van invloed is op de beslissing om in

beroep te gaan: waar ook de nagezonden aanvullingen te weinig overtuiging van de juistheid van de beslissing opleveren bij de advocaat, handhaaft hij het (eerder) ingestelde beroep. Verder valt op dat de verdachte zegt dat hij, en ook zijn vader, het vonnis wel degelijk leest. Tot een gedetailleerde evaluatie van het vonnis komt hij niet, behalve zijn constatering dat de rechter selectief is geweest bij het onderbouwen van het bewijs. De gang van zaken bij de behandeling in hoger beroep illustreert dat er in deze zaak inderdaad nog werk aan de winkel is wat betreft de bewijsvoering: het hof houdt de zaak aan om verbalisanten te kunnen horen en camerabeelden te kunnen bestuderen.

3.4.2 Verdachte 2 (V2)

V2 is 25 jaar en woont één maand in een Exodushuis nadat hij vorige maand is 'losgekomen'. Hij heeft twee weken extra 'gezeten' omdat hij ook nog 'gepakt was in voorwaardelijkheid'. Op de vraag van de onderzoeker of hij het vonnis bij de hand heeft, gaat hij het pakken. Hij heeft zijn map geraadpleegd en het document gevonden. Hij heeft het twee dagen geleden ontvangen. Op de vraag welke rechters dit vonnis hebben gegeven, kan hij geen antwoord geven: 'dat staat nergens'. Bovenaan het document dat hij aanziet voor het vonnis staat 'Arrondissementsparket: Mededeling voorwaardelijke veroordeling'. Over een ander document dat het vonnis zou kunnen zijn beschikt hij niet, naar zijn zeggen.

Hij vertelt dat hij zeven maanden heeft gekregen, waarvan drie voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. Er waren hem zeven feiten ten laste gelegd: twee winkeldiefstallen, twee kluisjes opengebroken in het zwembad, vernieling, autodiefstal en tasjesdiefstal. De laatste twee 'had hij niet gedaan' en hij is veroordeeld voor de overige feiten.
De zitting was twee maanden geleden. Het was een meervoudige kamer: twee mannelijke en één vrouwelijke rechter. Hij zat toen in het huis van bewaring. Hij duidt de rechters lachend aan als 'die drie dokussen'. Ze stelden wel de goede vragen, maar over 'het totaalplaatje' was hij niet blij. Dat blijkt vooral ingegeven door de uiteindelijke straf.
De uitspraak was op 16 juni. Daar is hij niet heengegaan. In het huis van bewaring kan hij sporten en een activiteitenprogramma volgen; dat doet hij liever dan in de rechtbank de hele dag in zo'n bunker op een betonnen bankje zitten. 'Ik ga niet de hele dag in zo'n rotcelletje zitten, daar heb ik geen zin in.'
Hij heeft vanuit het huis van bewaring zijn advocate gebeld en hoorde van haar dat hij zeven maanden had, waarvan hij er vier moest zitten. Onderwerp van gesprek met haar was vooral dat dit méér was dan de officier van justitie had geëist: de rechter kende € 200 smartengeld toe aan het slachtoffer en in plaats van één maand voorwaardelijk zoals de officier van justitie had geëist, gaf de rechter drie maanden voorwaardelijk. Hij was het meest geïnteresseerd in de straf en in de vraag 'hoe moet het nu verder met ontslag, papierwerk en dat soort zaken?'

De mogelijkheid van hoger beroep heeft hij met zijn advocaat besproken. Geprobeerd zou kunnen worden om de eis van de officier van justitie te realiseren in hoger beroep, dus geen smartengeld en één maand voorwaardelijk. 'Maar ik heb die man zijn vakantie verpest, dus ik denk, geef hem die € 200 en als ik op het goede pad blijf, dan maakt één of drie maanden voorwaardelijk ook geen verschil.' Geen hoger beroep dus.
De duur van de voorlopige hechtenis was gelijk aan de opgelegde straf, dus hij kon meteen naar Exodus. Bij Exodus zegt hij eindelijk geholpen te zijn.
In het vonnis als zodanig was hij niet geïnteresseerd. In de veronderstelling dat het document dat hij uit zijn map heeft gehaald het vonnis is, zegt hij nog eens dat hij het deze week met de post heeft gekregen. Hij heeft het ook gelezen. In eerste instantie vindt hij het 'min of meer duidelijk: als je begrijpend kan lezen, dan lukt het wel'. Hij heeft een goede opleiding gehad: mbo3 installatietechniek afgerond.
Toch vindt hij het document over het geheel genomen 'maar wazig'. Er staat bijvoorbeeld in dat er 'bijzondere voorwaarden' gelden. Zo'n dingetje is bijvoorbeeld dat hij zich binnen twee dagen na 'loskomen' (op 1 juli) moest melden bij de reclassering, terwijl hij die brief pas net deze week (5 augustus) binnen heeft. Er staan volgens hem een paar dingen in die niet kloppen.
Gevraagd naar zijn ervaring met het vonnis als zodanig zegt hij:

'Met het totaalplaatje ben ik niet blij. Met de rechters niet omdat ze me méér gaven dan de officier van justitie had geëist. Met de pers ook niet: het plaatselijke dagblad "verzon er van alles bij", bijvoorbeeld dat ik totaal geen spijt had. Dat was niet zo: tijdens de zitting had ik een paar keer gezegd dat het me speet. Ik heb niet het gevoel dat ik echt geholpen ben door de instanties. Ik had geen geld, geen werk en leed honger. Ik klopte aan bij de gemeente om geld, maar je wordt pas geholpen als het te laat is. De gemeente vond dat ik maar onderwijs moest volgen als ik geen werk kon vinden.' (V2)

Uit het gesprek met deze verdachte blijkt dat het vonnis als zodanig geen grote rol speelt voor hem. De straf die de rechters hem oplegde, vindt hij niet per se onacceptabel, maar hij voert in het interview wel veel omstandigheden aan die tot het oordeel zouden moeten of kunnen leiden dat hem niet veel te verwijten valt. V2 heeft in het interview verteld over zijn beroerde omstandigheden en over de brief die zijn psychiater schreef over zijn ADHD en dergelijke, maar niet dat deze omstandigheden ten onrechte niet door de rechters waren gesignaleerd. Het vonnis deert hem minder dan het feit dat de instanties waar hij liep voor psychische problemen hem in de steek lieten. Hij had en heeft nog steeds veel wrok tegen de gemeente waar hij woonde en hij wil daar ook zeker niet terug. Hij blijft uit de buurt en hoopt dat het verder goed zal gaan.

3.4.3 Verdachte 3 (V3)

Op de uitleg over het onderzoek en op de vraag wat zijn ervaringen zijn met het vonnis, reageert V3: 'ik zie het anders dan de rechters'. Hij ziet zichzelf niet zoals andere veroordeelden en zoals zijn zogenaamde vrienden. Hij heeft vakdiploma's, altijd hard gewerkt en altijd belasting betaald. Hij is in het buitenland geweest en heeft ook daar gewerkt. Door het stuklopen van zijn relatie is hij in de problemen gekomen: hij kon de hypotheek van zijn huis niet meer alleen betalen. Op enig moment had hij geen baan en dus geen geld. Toen ging het mis. Zijn achtergrond (acht jaar in een internaat gewoond en daarna in een begeleide kamerwoning in een vreemde stad) maakte dat hij de vrijheid niet aankon, uit stelen ging en winkeldiefstallen pleegde. De politie heeft een inval gedaan in het huis waar hij logeerde en daar zijn veel gejatte spullen gevonden. Hij kwam in voorlopige hechtenis. Hij heeft drie keer een oproep gehad voor de zitting, maar dat was drie keer *pro forma*, 'omdat de officier van justitie niet alle papieren had'. 'Er zijn daar veel fouten gemaakt, het dossier was steeds kwijt.'
De eis was zesendertig maanden voor tien inbraken, een pinautomatenkraak en een autodiefstal. Hij is gefrustreerd over de pinautomatenkraak: zijn maat had de auto tegen de gevel geknald en schade aangericht, maar die was na drie dagen alweer op vrije voeten. De zitting was een meervoudige kamer in de Rechtbank Zwolle: drie vrouwelijke rechters. Een heel jonge rechter (zo'n 'broekie') was de hele tijd aan het woord. De officier van justitie was heel ongeïnteresseerd. Hij zei dat de verdachte geen spijt betuigde, maar hij had tijdens de zitting zijn excuses aangeboden aan de slachtoffers. De officier van justitie negeerde dat. Niet alle slachtoffers waren aanwezig.

> *'Ik bekende alles, op twee zaken na. Daarvan ben ik ook vrijgesproken. Ik baal ervan dat de mensen om me heen alles op mij hebben geschoven. De schade aan de gevel met de pinautomaat werd toegekend en omdat die ander ontkende was die na drie dagen vrij en moet ik de schade van € 2.500 nu alleen betalen. Bij de mondelinge uitspraak ben ik niet geweest: je zit de hele dag in de bus en in de cel en je bent maar twee minuten binnen. Er zitten geen gordels in die bus, je wordt door elkaar gerammeld en er wordt lomp en hard gereden. Ik ben wel eens pas om half tien 's avonds teruggekomen, terwijl je om zeven uur je bed uit moet. Je moet aldoor wachten, je mag niet roken en als je wil eten moet je een boterham uit het huis van bewaring meenemen. Er is ook geen luchten, terwijl je daar wettelijk recht op hebt.'*
> *'Ik wist dat twee weken na de zitting de uitspraak zou komen, maar ik heb mijn advocaat niet gebeld. Ik wacht gewoon de brief af. Die kwam ook, maar die heb ik niet bewaard. Het openbaar ministerie eiste zesendertig maanden en de rechter gaf me dertig maanden: alles wat minder*

is, is meegenomen. Ik heb uiteindelijk zeventien maanden gezeten.' (V3)

Het vonnis komt helaas niet tevoorschijn. V3 denkt dat hij eind 2013een kopie van het vonnis heeft gekregen. Hij heeft het vonnis niet meer, want 'het is toch klaar'. Hij vond het 'heel beknopt, maar met veel wetsartikelen; je moet er een wetboek bijpakken om het te snappen'. Het gaat hem om de straf; hij vond dertig maanden wel meevallen omdat de advocaat had gezegd dat hij met zijn grote strafblad wel jaren zou krijgen. Als de onderzoeker veronderstelt dat die rechters wel meevielen, zegt V3:

'Nee, die jonge rechter vond ik niet echt fatsoenlijk. Toen ik iets tegen mijn advocaat wou zeggen, zei ze: "je moet nu wel even luisteren". Acceptatie van het vonnis was er wel: het viel mee vooral door de gesprekken die ik met mijn advocaat van tevoren had gehad over wat ik kon verwachten.
Hoger beroep was absoluut niet aan de orde. Met mijn grote strafblad had ik gerekend op vijf tot zes jaar. Het viel dus alleen maar mee. Een keer eerder ben ik wel eens in beroep gegaan omdat ik niks voorwaardelijk wilde.' (V3)

Deze dader weet nog niet hoe zijn leven eruit zal zien hierna. Hij wil niet tussen de veroordeelden in de gevangenis zitten. Zo is hij niet, hij heeft er genoeg van te moeten leven met het gevoel dat hij anderen leed berokkent. Daar zit hij mee, daar moet hij mee leven. Maar gaan werken om zijn schulden af te betalen 'schiet ook niet op'. Hij zou veel kunnen verdienen als hij eigen baas was, maar hij kan niet voor zichzelf beginnen door zijn schulden. Hij gaat in ieder geval een boek schrijven over zijn leven…
In het gesprek met deze veroordeelde bleek dat het vonnis als zodanig geen rol speelde voor hem. Hij had het niet (meer) in zijn bezit en was – omdat de straf hem meeviel – ook niet geïnteresseerd in de overwegingen van de rechter. Voor zijn advocaat was om dezelfde reden de argumentatie van de rechter niet van nut of van belang.

3.4.4 Verdachte 4 (V4)

V4 (61 jaar) heeft zijn vonnis niet bij zich tijdens het interview. Een vriend bewaart al zijn spullen en ook het vonnis. V4 heeft wel contact met hem gehad, maar weet niet of het vonnis nog boven water komt. Hij is veroordeeld voor moord op zijn ex. Hij verschaft ongevraagd allerlei details over het gebeurde en vooral over de aanleiding. Gevraagd naar zijn ervaringen met het vonnis, vertelt hij over de zitting bij de rechter in eerste aanleg en de daarop volgende uitspraak:

'De officier van justitie eiste twaalf jaar wegens moord. Ik had een advocaat die er niks van bakte; die advocaat stotterde zelfs. Ik kreeg van de rechters in eerste aanleg veertien jaar. Bij de uitspraak van

de rechtbank zat de hele familie van haar op de tribune (ze zaten bij elke zitting). Ze begonnen allemaal te klappen toen ik veertien jaar kreeg; die waren tevreden. Ik heb het vonnis per post gekregen. Ik weet niet van wie, misschien van die stotteraar.'

'Ik had veertien dagen om in beroep te gaan. Ik had van tevoren bedacht dat als ik tien jaar kreeg, ik mijn zaak zou laten rusten. Toen ik veertien jaar kreeg, dacht ik ook "laat maar". Ik voelde me door iedereen verlaten en wilde niet meer leven. Toen zei de vrouw van een van zijn zoons: "God hoort je wel". Na tien dagen kreeg ik van iemand het kaartje van een goede advocaat en ik besloot contact met hem op te nemen. Ik ben vervolgens in beroep gegaan bij het hof in Arnhem. In die tijd zat ik maandenlang in de isoleercel, kreeg een scheurjurk en wou niet meer leven.
Mijn advocaat heeft ervoor gezorgd dat er een psychologisch rapport kwam, een psychiater keerde me binnenste buiten. Mijn hele jeugd werd erbij gehaald. Van mijn advocaat kreeg ik de opdracht het vonnis van de rechtbank heel goed te lezen: alles wat me opviel moest ik markeren. Ik kreeg huiswerk van die man.
Bij het hof trof ik weer een volle tribune: haar hele familie zat er. Het bleek dat mijn buren over mij waren ondervraagd. Die hebben ook een interview gegeven aan de Revu (kregen ze € 400 voor). Een buurvrouw had verklaard dat ze me meden omdat ik eng was: "alleen al hoe hij kijkt met die ogen". Dat vind ik onzin: ik heb haar misschien één keer gezien bij de supermarkt.'

Van het hof kreeg hij tien jaar. Dat was een aanzienlijke korting vergeleken met de straf in het eerste vonnis. De advocaat zei nog dat hij erover na moest denken om in cassatie te gaan, maar dat wilde hij niet meer. Zijn vonnis wil hij wel voor het onderzoek opsporen. Voor hemzelf is het vonnis niet zo belangrijk: voor hem telde alleen de straf.
Wellicht heeft het vonnis dat V4 kreeg in eerste aanleg een stimulerende functie vervuld bij de beslissing van de advocaat om in hoger beroep te gaan. Van de verdachte zelf is echter niets vernomen dat wijst op betekenis van het vonnis voor hem voor wat betreft begrijpelijkheid en acceptatie. De strafmaat was doorslaggevend om in appel te gaan, niet het vonnis als zodanig.

3.4.5 Conclusies over verdachten

Bij het overzien van de uitkomsten van de interviews met verdachten komt de gedachte op dat het vonnis als zodanig geen grote rol speelt voor hen: ze hebben het niet (meer) in bezit, ze vinden de omvang afschrikwekkend of zijn slechts geïnteresseerd in de straf. In één interview werd duidelijk dat de verdachte het idee had dat hij beschikte over een vonnis, terwijl het een ander document was.

Het zijn in veel gevallen de advocaten en rechtshulpverleners die het vonnis integraal lezen en ervoor zorgen dat hun cliënten kennis krijgen van de belangrijkste onderdelen: veelal de schuldigverklaring en de (hoogte van de) straf. Het is opvallend dat verdachten (de aanvullingen op) het vonnis in een aantal gevallen zelfs niet te zien krijgen. Eenmaal werd vastgesteld dat een verdachte juist expliciet van zijn nieuwe advocaat de opdracht kreeg het vonnis te lezen, zodat hij zou kunnen aanwijzen op welke punten hij het er niet mee eens was en daarop dus beroep ingesteld zou kunnen worden.
De verklaring die wordt gegeven voor het feit dat verdachten niet aanwezig zijn bij de uitspraak ligt gedeeltelijk in het langdurige, oncomfortabele vervoer en de vervelende wachttijd in kale cellenblokken.

3.5 Openbaar ministerie

De twee advocaten-generaal (AG1 en AG2) en de twee officieren van justitie (OvJ1 en OvJ2) die zijn geïnterviewd hebben ruime ervaring binnen het openbaar ministerie, twee van hen hebben ook enige ervaring als rechter.[5]

3.5.1 Verbeterde motivering

Allen herkennen en waarderen de nieuwe motiveringswijze.

> *'Als advocaat-generaal ben ik heel blij met de nieuwe vonnissen, vooral de Promis-vonnissen met noten. Je kunt er bijvoorbeeld in lezen of een verklaring ook is gebruikt als bewijsmiddel. Via een Promis-vonnis kan ik heel gemakkelijk traceren welke redenering de rechter gebruikt. Het vonnis vormt een goed handvat en ik vind het heel plezierig om te kunnen lezen wat het standpunt is van het openbaar ministerie en van de verdediging. Als de advocaat komt met de aanvechting van een bewijsmiddel dat de rechter niet heeft gebruikt, is het voor de advocaat-generaal heel gemakkelijk om dat terzijde te laten. Ik vond de splitsing in A en B (A: onbetwist staat vast en B: punten waar wel verschillende standpunten over zijn) altijd een mooie: het verschaft een overzichtelijk geheel. Dat bestond ook al voor Promis; je ziet het nu in Promis terugkomen.' (AG1)*
> *'Er zijn nog steeds verkorte vonnissen. Daarin staat niets over het standpunt van het openbaar ministerie. De armoede van de kop-staartvonnissen wordt dan duidelijk. Je mist dat er een bepaald verweer is gevoerd. Het zijn vooral politierechtervonnissen die kop-staart zijn.*
> *Het is niet per definitie zo dat als in appel gegaan wordt, er een uitgeschreven proces-verbaal beschikbaar komt. Soms krijgt het hof een "klad proces-verbaal" (niet uitgeschreven). Het verschilt per rechtbank: als er te veel achterstand is dan wordt het proces-verbaal niet uitgeschreven. Rechtbanken zijn wel bezig met het wegwerken van het stuwmeer. Het is een*

5. Deze vier geïnterviewden van het openbaar ministerie zijn verspreid over het land werkzaam: Arnhem, Den Haag, 's-Hertogenbosch en Maastricht.

kwestie van wat daarover afgesproken is. Ik mag hopen dat het tijdelijk is.' (AG1)
'Promis speelt veel in moord- en doodslagzaken volgens Zicht op zaken (ZoZ).[6]
Je ziet in het Promis-vonnis van de moordzaak die ik behandel dat de argumenten van de officier van justitie terzijde zijn geschoven. Als advocaat-generaal lees je het vonnis, het requisitoir en – indien aanwezig – de schriftelijke pleitnota. De rechtbank is er vrij in om argumenten van de officier van justitie terzijde te laten, maar daarmee is wel het appel gecreëerd. Een te magere redenering valt ook op door Promis. Het forensisch bewijs bijvoorbeeld is betwistbaar in een zaak waar het gaat om de vraag of het moord of doodslag is. Ik geef een voorbeeld van een concrete zaak. Daarin speelde: (1) de bekentenis van de verdachte dat hij zijn vrouw om het leven had gebracht en (2) het verhaal van de patholoog die vaststelde dat na de dodelijke klap nog sprake is geweest van wurging. Verdachte ontkende echter verwurging. Er kwam een contra-expertise van een patholoog die zei dat niet zeker was dat er sprake was van verwurging. De rechter kwam tot doodslag, de officier van justitie had moord geëist. De officier van justitie had méér argumenten in zijn eis betrokken dan de wurging om tot moord te kunnen concluderen. Er waren verklaringen. Zo was er een verklaring van de dochter, die zei dat haar vader heel perfectionistisch was. Het kon geen toeval zijn dat de koevoet onder het bed lag ("niet opgeruimd na een klusje", zoals de verdachte had beweerd). Bovendien had de verdachte handschoenen aangedaan toen hij de koevoet oppakte.
Het staat de rechter vrij te kiezen welke bewijsmiddelen hij hanteert, maar door het Promis-vonnis wordt duidelijk dat zijn bewijs wel heel mager is. Daarover kan dan verder gesteggeld worden.' (AG1)

Leden van het openbaar ministerie verwoorden de verdiensten van Promis onder meer als volgt.

'Promis dwingt de rechter om zaken in een logische volgorde te zetten. Hij werkt minder met vaste bouwstenen. Dat geeft extra werklast, dat merk je ook aan de griffier. Die wil bijvoorbeeld de bouwsteen 'benadeelde partij' gebruiken. Hier en daar zou je ook wel bouwstenen kunnen gebruiken, maar niet bij het bepalen van de vraag of sprake is van moord of van doodslag.
Het Promis-model maakt het eenvoudiger het vonnis te begrijpen. Ook van belang is dat we te maken hebben met een voortbouwend appel: wat vast staat hoeft niet meer behandeld te worden.' (AG1)

6. *Zicht op Zaken* (ZoZ) heeft betrekking op de keuzemomenten (= stuurmomenten) in het opsporingsproces. Wanneer worden welke keuzes gemaakt en door wie, op basis waarvan, en welk effect heeft dat op de kwaliteit van de sturing? Het sturingsinstrument ZoZ is bedoeld om de kwaliteit van informatiegestuurde politie te verbeteren en te borgen. De ZoZ-lijst bevat alle (bijzondere) zaken van groot gewicht, mega-, tegenspraak- en (pers) gevoelige zaken die op een ressortsparket lopen, zaken die waarschijnlijk op korte termijn in hoger beroep zullen komen, openbaar ministerie-appels van enig belang en andere zaken die om een andere reden van belang zijn om te monitoren. Omdat er landelijk zicht is op de zaken is er regie en zijn er minder 'verrassingen'.

Een collega-advocaat-generaal (AG2) vindt de vonnissen en arresten ook uitvoeriger en beter gemotiveerd. Dat past volgens haar ook in allerlei ontwikkelingen die je eerst al zag bij de staande magistratuur. Later zie je naar haar mening het streven naar transparantie en dergelijke ook terug bij de zittende magistratuur. Toen Harm Brouwer voorzitter van het College van procureurs-generaal werd was dat volgens haar een verademing voor zaken als openheid. Ze heeft te weinig arresten gezien om vast te stellen dat er de laatste jaren grote veranderingen zijn doorgevoerd. Ze herkent de Promis-vonnissen: 'dat staat er ook op', maar ze zijn vooral veel uitvoeriger en transparanter. De rechter geeft meer uitleg hoe hij tot de uitspraak komt. Nog steeds kun je het niet eens zijn met het vonnis/arrest, maar het geeft in ieder geval handvatten voor hoger beroep.
Een apart fenomeen vormen de voetnoten in het vonnis. AG1 krijgt het vonnis mét voetnoten. Die voetnoten zijn volgens AG1 heel goed om vast te kunnen stellen welke bewijsmiddelen zijn gebruikt. Het valt op dat de op rechtspraak.nl gepubliceerde vonnissen niet voorzien zijn van deze noten. In een interview met een advocaat kwam naar voren dat advocaten in zijn ressort de voetnoten kunnen opvragen als ze in appel gaan. Die worden dan nagezonden. Dat is opmerkelijk omdat de advocaat alles moet krijgen wat de leden van het openbaar ministerie ook hebben. Mogelijk bestaan er in deze verschillen tussen de ressorten.

AG1 zegt een Promis-vonnis te herkennen aan de opbouw. In fraudezaken wordt niet gepromist en zijn er géén voetnoten, maar wel wordt de A-B-splitsing gehanteerd.

> *'In grote zaken wordt vaak gepromist. Dat is goed, want de rechterlijke macht moet laten zien dat ze niet in een ivoren toren zit: hoe inzichtelijker, hoe beter. In een bekende zaak kon voortdurend worden verwezen naar (passages van) het vonnis.' (AG1)*

Een van de geïnterviewde officieren van justitie (OvJ1) is vijf jaar rechter geweest, waarvan vier jaar rechter-commissaris. Als rechter heeft deze officier van justitie de veranderingen in motivering wel zien komen. In milieu- en fraudezaken speelt de verandering in motivering volgens hem veel minder dan in commune zaken omdat de zaken heel ingewikkeld zijn. In die zaken gaat het vaak om inhoudelijke verweren die gebaseerd zijn op de wet; in commune zaken heeft de rechter veel meer te maken met overtuigingen. Het is voor een rechter veel moeilijker om een overtuiging op te schrijven dan om een zakelijke weergave te geven van de juridisch-inhoudelijke kwesties.

> *'In milieuzaken was altijd al sprake van inhoudelijke, technische verweren. De omvang van vonnissen en requisitoiren illustreert dat [toont de onderzoeker zaken waarvan het vonnis in ringband ruim negentig pagina's beslaat; de zaak begon in 2006 en in maart 2014 is het vonnis gege-*

ven; het requisitoir is even omvangrijk als het vonnis]. Bij het openbaar ministerie is de technische kennis beter ontwikkeld dan bij de zittende magistratuur. Het openbaar ministerie is eerder begonnen met specialisatie, de zittende magistratuur loopt daar achteraan. In het grote vonnis (ringband) heeft de rechtbank zes weken de tijd genomen om het vonnis te kunnen schrijven. Dat kan niet al gebeuren voordat de zitting heeft plaatsgevonden: er zijn in die zaak nog twaalf getuigen op zitting gehoord. De tenlastelegging besloeg zeventien kantjes. Op twee kleine puntjes na heeft de rechtbank het openbaar ministerie gevolgd (o.a. in de bewezenverklaring van de opzet en 1,8 miljoen geldboete). Dat is een goed resultaat. Het bedrijf is in beroep gegaan, maar ik weet niet of het beroep wordt doorgezet of dat alleen beroep is ingesteld om de termijn veilig te stellen.' (OvJ1)

De tweede officier van justitie is, voordat hij enkele jaren geleden bij het openbaar ministerie kwam werken, negen jaar advocaat geweest (OvJ2). Hij is duidelijk over zijn ervaringen met Promis:

'Toen ik bij dit parket begon, liep er een pilot met Promis. Voor die tijd werd er nauwelijks gemotiveerd en werd zonder omhaal gesteld dat er sprake was van "wettig en overtuigend bewijs". Pas als de veroordeelde of het openbaar ministerie in appel ging, kwam er een aanvulling. Het vonnis besloeg hooguit één A4-tje. Het verschil tussen vóór 2006 en nu is goed te zien. Niet elk vonnis is een Promis-vonnis.
Ik vind Promis een verademing: rechters worden gedwongen te motiveren. Ze moeten gewoon opschrijven waarom iets bewezen is: waarom wel, waarom niet. Een voorbeeld: er zijn drie getuigen die een alibi verschaffen, één getuige legt een belastende verklaring af en er volgt een veroordeling. De rechter moet motiveren waarom hij die ene wel gelooft en die drie anderen niet.
Voorheen kreeg je pas als je in appel ging een aanvulling/toelichting en een uitgewerkt proces-verbaal; rechters gingen pas nadenken bij het opschrijven. Ik ben een groot voorstander van het gebruik van een dictafoon in de zittingzaal, omdat het proces-verbaal van de zitting vaak een andere weergave geeft dan de werkelijkheid. Volgens mij vinden rechters het niet erg als er opnames gemaakt worden. Tegenwoordig mag ook veel gefilmd worden in de rechtszaal; het wordt allemaal transparanter.' (OvJ2)
'Een beter gemotiveerd vonnis heeft de volgende kenmerken: het heeft meer lengte, het is uitgebreid en gestructureerd, het onderscheidt de tenlastelegging en de bewezenverklaring. Ook als er sprake is van niet-ontvankelijkheidsverklaring wordt er gemotiveerd. Bovendien zijn er de voetnoten en letterlijke citaten. Het openbaar ministerie kan er duidelijk uitha-

len of de rechters terecht en volledig zijn geweest.
Mijn indruk is dat het standpunt van het openbaar ministerie in het begin heel uitgebreid werd weergegeven. Nu lees ik vaak: "het openbaar ministerie persisteert bij de vordering". Er ligt altijd een schriftelijke vordering, die is extreem verkort en bestaat eigenlijk maar uit één macro. De mondelinge eis is uitgebreider.
Het promissen heeft geen effect op de wijze van rekwireren. Als het standpunt van de officier van justitie summier wordt verwoord, vraag ik me wel af of ik het toch schriftelijk had moeten doen. De rechter is echter ook afhankelijk van de griffier; de officier van justitie kan niet op alles rekwireren: er wordt zo veel mondeling uitgesproken. Het weergeven van het standpunt van het openbaar ministerie is de laatste jaren summierder geworden, ook als de officier van justitie wordt gevolgd door de rechters. Afwijkende straffen komen voor, de hoeveelheid vrijspraken is gering. Ik zie dat niet als een terechtwijzing, maar als "een andere beoordeling van de feiten".' (OvJ2)

Promis speelt bij het functioneel parket veel minder omdat het vaak om grote vonnissen gaat:

'De rechter kan er niet omheen als het openbaar ministerie met een requisitoir van tachtig tot negentig kantjes komt om zaken onbesproken te laten. Je hoort dingen die interessant zijn en waarvan je denkt dat je er nog eens over na moet denken, maar als rechter heb je daarvoor geen tijd. Megazaken waren vroeger niet goed belegd. Nu kennen rechters het foefje wel: "het laatste woord wordt uitgesteld".
Het openbaar ministerie kan nu met een gedegen verhaal komen. Als het openbaar ministerie het goed doet, maakt het openbaar ministerie het de rechter ook gemakkelijker. Het openbaar ministerie krijgt tegenwoordig vaker gelijk. Wat ook helpt, is dat ik alle leerstukken heb uitgeschreven en invoeg in het requisitoir. De materie veroorzaakt dat de zittende magistratuur wel uitgebreider moet vonnissen.' (OvJ1)

Wie lezen nu eigenlijk het vonnis? Waren de advocaten ervan overtuigd dat veel van hun cliënten het vonnis niet lezen, hooguit met uitzondering van de passage die over de straf of strafmaat gaat, de geïnterviewde leden van het openbaar ministerie zijn aarzelend met hun antwoord op de vraag wie van de betrokkenen het vonnis of arrest lezen.

'Het vonnis wordt gelezen door de officier van justitie, door de raadsman, in sommige gevallen door de politie. Slachtoffers lezen het veel minder bij de commune delicten. Het ligt anders wanneer het om bedrijven of rechtspersonen gaat.' (AG2)
'Een slachtoffer leest het vonnis niet. Via het slachtofferloket krijgt het slachtoffer

een brief, maar ik betwijfel of het slachtoffer een kopie van het vonnis krijgt.' (OvJ2)

3.5.2 Hoger beroep

Op de vraag of door advocaten minder in appel wordt gegaan, antwoordt AG1:

'Ik ben van mening dat advocaten minder vaak in appel gaan omdat ze het vonnis beter accepteren. Dat is tenminste wat advocaten mij vertellen over de Promis-vonnissen. Promis geeft de gedachtegang van de rechter weer. Je hoeft het er niet mee eens te zijn, maar je ziet het wel. Omdat advocaten zeggen dat ze minder in appel gaan in een Promis-vonnis, zou de conclusie kunnen zijn dat er meer in appel wordt gegaan in kop-staartvonnissen. Ik zie vooral veel appels in kleine zaken: dat zijn vaak idiote appels, die alleen ingesteld worden vanwege de vergoeding aan de advocaat.'

Het risico om in appel een zwaardere straf te krijgen, is er volgens de geïnterviewde leden van het openbaar ministerie wel degelijk. De tijd van het hof als 'hof van barmhartigheid' is voorbij; voor bepaalde kamers is dat een bewuste keus geweest. Er wordt een afschrikwekkender beleid gevoerd; witwassen is bijvoorbeeld van vier naar zes jaar gevangenisstraf gegaan.
De advocaat moet al in eerste aanleg goed zijn best doen om zijn cliënt te verdedigen.

'Een veroordeling kent minimaal twee bewijsmiddelen. De rechter hoeft niet alle zaken die de advocaat aandraagt te bespreken. Sommige advocaten maken er een potje van: ze werpen van alles op. Als een goede advocaat iets opwerpt, dan moet je daar wat mee als openbaar ministerie en rechter. Alleen statements plaatsen (noemen van een uitspraak van het EHRM of theorieën) leidt tot niks; het gaat niet om borrelpraat.' (AG1)
'Er worden heel wat vonnissen gewezen bij zwijgende verdachten. De rechtbank stelt dan: "we houden het ervoor dat…". Dat het zwijgen als een boemerang bij de verdachte terugkomt, omdat hij niet ontkent, is volgens mij een beetje de schuld van de advocaat. Het zit er – niet altijd terecht – zo ingehamerd dat de verdachte het beste kan zwijgen.' (AG1)

Verbeterde motivering is mogelijk ook van invloed op het appelgedrag van het openbaar ministerie. Daar zegt AG1 het volgende over:

'De officier van justitie moet overleg plegen met de teamleider én met de advocaat-generaal over een eventueel appel. Er is nu voor dat overleg een indeling in clusters (noord, midden en zuid). Ook voor dit soort situaties vind ik het Promis-vonnis ideaal. Omdat de gedachtegang goed is te volgen, is beter te bepalen of beroep moet worden ingesteld door de officier van justitie. Ik heb niet het idee dat het aantal beroepen minder is aan de kant van

het openbaar ministerie. Er spelen een aantal factoren een rol:

- *er is veel emotie bij het openbaar ministerie als de rechter tot vrijspraak komt;*
- *het slachtoffer wordt meer erkend: het ligt meer in de rede om de zaak toch nog voor te leggen aan de hogere rechter;*
- *het gaat om de publieke zaak: er is behoefte aan maatschappelijke borging.*

Als het openbaar ministerie in beroep gaat, wordt vaak gereageerd dat het openbaar ministerie te afstandelijk, te juridisch bezig is. De roep om méér maatschappelijke oriëntatie is een valkuil. Volkert van de G. zou niet genoeg gestraft zijn. Als de straf niet wordt geaccepteerd, heb je een vertrouwenskwestie. Conclusie: ook al is het een Promis-vonnis, het openbaar ministerie gaat in appel als het om een principiële kwestie gaat.' (AG1)
'Vonnissen zijn helderder, maar ik weet niet of dat geleid heeft tot toe- of afname van het aantal appels. Het zijn er in ieder geval niet significant minder.
Er zijn nog steeds verkorte vonnissen. Kop-staartvonnissen komen eigenlijk alleen nog voor in kleine zaken, in grote zaken niet meer. Voor het openbaar ministerie is het vooral belangrijk te weten welke bewijsmiddelen zijn gebruikt. Strafmaatappels stel ik zelf niet gauw in. De officier van justitie moet overleg voeren met de advocaat-generaal voor hij in appel kan gaan. Dat is niet een vast iemand, maar de "weekdienst-advocaat-generaal" (dat is de advocaat-generaal die de betreffende week vijf dagen per week en acht uur per dag altijd beschikbaar is). Het gaat dan vooral om ad-hocbeslissingen ingegeven door ervaring. Je weet als openbaar ministerie dat je na vrijspraak met goede argumenten moet komen, wil je nog verandering kunnen aanbrengen. Het is een goede zaak dat 'een ander' beslist over het in appel gaan: het komt voor dat de officier van justitie te zeer emotioneel verweven is met de zaak, bijvoorbeeld omdat hij weet hoeveel effort *er in een zaak is gestoken door het politieteam. Het kan ook zijn dat er een kwestie speelt van bejegening van de officier van justitie door de rechter.' (AG2)*
'Doorgaans worden de bewijsmiddelen apart genoemd in een bijlage bij het vonnis (het Overzicht bewijsmiddelen). Een vonnis met voetnoten komt ook voor en dat vind ik niet gek. Standaard is het niet. In het verleden werd bij vrijspraak niet goed gemotiveerd door de rechter. Strafmaatappels vind ik lastig: "als de rechter goed motiveert, dan ga ik akkoord". Ik ben niet iemand die snel in appel gaat. Dat verschilt ook van persoon tot persoon. Er zijn meer variabelen die een rol spelen bij de beslissing om in beroep te gaan.' (AG2)

Bij een parket liggen de zaken net iets anders, zoals blijkt uit de volgende passage uit het interview met OvJ1:

> *'Er is een wereld van verschil tussen rechtbank en hof. Mijn ervaring bij het hof is dat veel zaken over de kop gaan omdat het hof iets niet bewezen acht. Bij het hof zijn collega's nog niet gespecialiseerd (ze krijgen ook minder zaken te doen). Als de rechtbank aperte missers heeft begaan, dan gaat het openbaar ministerie wel in beroep. Het is een kwestie van choose your battles.' (OvJ1)*

Dat de persoonlijkheid van de officier van justitie ook een rol speelt bij de beslissing om in beroep te gaan, illustreert de volgende passage uit het interview met OvJ2.

> *'Ik ga geregeld in appel. Te onderscheiden is appel tegen (1) beslissingen van de rechter-commissaris, (2) beslissingen van de raadkamer en (3) "echte" vonnissen. Ik ga door Promis niet minder in appel. Grofweg zijn er twee redenen om in appel te gaan: (1) de rechtbank heeft mij niet gevolgd in de bewezenverklaring of (2) de strafmaat wijkt af. In de helft of minder van alle zaken zijn er verschillen in de strafmaat. Wat ook voorkomt, is dat de rechter een andere kwalificatie van het misdrijf hanteert, maar dat hij tot dezelfde straf komt. Dan ga ik niet in appel; dat gebeurt wel als de rechter de gevraagde vrijheidsstraf omzet in een werkstraf.*
>
> *Voordat de officier van justitie in appel gaat, moet hij overleg voeren met de "contact advocaat-generaal". In mijn geval volstaat een telefoontje (soms ben ik al in appel gegaan). Er vindt ook overleg plaats in Zicht op Zaken (ZoZ): alle gevoelige zaken worden daar behandeld. Ik doe de grote zaken (ongeveer de helft van de zaken die ik doe is mediagevoelig). Het Promis-vonnis helpt me bij het formuleren van de appelmemorie, maar het vonnis als zodanig is nog nooit reden geweest om niet in appel te gaan. Bedacht moet worden dat het openbaar ministerie maar één middel heeft en dat is in hoger beroep gaan, ook al kan dat betekenen dat de straf nog lager uitvalt.*
> *In hoger beroep komen vaak weer nieuwe stukken naar voren. De kans dat het in hoger beroep om hetzelfde dossier gaat, is niet zo groot omdat er steeds nieuwe dingen gebeuren. Ik ben me bewust van de slogan die onder advocaten geldt: "appelleren is riskeren" en dat geldt zeker als het appel enkel over de strafmaat gaat. Ik ga in appel als de ernst van het feit niet in goede verhouding staat met de strafmaat. Als de benadeelde partij niet krijgt wat hij vroeg aan schadevergoeding, is dat geen reden voor mij om in appel te gaan.' (OvJ2)*

3.5.3 Openbaar ministerie en slachtoffers

Het openbaar ministerie onderhoudt speciale contacten met de slachtoffers en op basis

daarvan hebben leden van het openbaar ministerie er mogelijk een beeld van of slachtoffers de vonnissen lezen en begrijpen.

'Ik ken wel een geval waarin het slachtoffer om het complete vonnis heeft gevraagd. Artikel 51 Sv schrijft voor waar slachtoffers allemaal recht op hebben.[7] Het openbaar ministerie verschaft die informatie, maar als nabestaanden bijvoorbeeld het psychologisch rapport van de verdachte vragen, dan krijgen ze dat niet. De advocaat-generaal moet toestemming geven voor de afgifte van stukken. Je moet aan privacyaspecten denken.' (AG1)
'Er vindt altijd een slachtoffergesprek plaats (vlak) voor de zitting. In principe is Slachtofferhulp daar bij. Onlangs sprak ik met de dochter van een vermoorde moeder. Ik leg als advocaat-generaal dan een en ander uit, vooral als ik problemen voorzie, zoals wijziging van de tenlastelegging. In een aantal gevallen heeft het slachtoffer spreekrecht. Slachtoffers zijn geen hulpofficier, maar de advocaat-generaal kan de tekst van het slachtoffer voordragen. Dat vraagt veel van de advocaat-generaal, bijvoorbeeld wanneer het gaat om een dodelijk verkeersslachtoffer. Als het de advocaat-generaal niet lukt wegens grote emoties, dan doet de rechter het.' (AG1)

Over het contact met het slachtoffer vertelt AG2:

'Ná het arrest heb ik nooit contact met het slachtoffer. Vaak heeft het slachtoffer zelf een advocaat die een en ander uitlegt. Vooraf zijn slachtoffers méér geïnteresseerd in wat de advocaat-generaal gaat doen (= rekwireren) in de zaak. Het contact is ook afhankelijk van de vraag of het een openbaar ministerie-appel is of een verdachte-appel. Bij een openbaar ministerie-appel heeft de advocaat-generaal al eerder contact gehad met het slachtoffer. De officier van justitie gaat vaak na de uitspraakzitting even naar het slachtoffer toe (in de zittingszaal of in een aparte spreekkamer). In grotere zaken ben je als officier van justitie aanwezig bij de uitspraak. De uitleg van de rechter is "duidelijk verbeterd"; je ziet een grote verandering in de communicatie, vooral vanwege de aandacht van de pers.' (AG2)
'Bij het slachtoffergesprek pak ik het dossier erbij, en ook regelmatig het vonnis en geef uitleg. Vooral ga ik in op de emoties. Dat vraagt best veel van de advocaat-ge-

7. Zie artikel 51b Sv over de rechten van het slachtoffer:
'1. Op verzoek van het slachtoffer wordt door de officier van justitie toestemming verleend om kennis te nemen van de processtukken die voor het slachtoffer van belang zijn. Tijdens het onderzoek op de terechtzitting wordt deze toestemming verleend door het gerecht in feitelijke aanleg, waarvoor de zaak wordt vervolgd en overigens door de officier van justitie.
2. Het slachtoffer kan aan de officier van justitie verzoeken stukken die hij relevant acht voor de beoordeling van de zaak tegen de verdachte of van zijn vordering op de verdachte aan het dossier toe te voegen.
3. De officier van justitie kan het voegen van stukken onderscheidenlijk de kennisneming daarvan weigeren indien hij van oordeel is dat de stukken niet als processtukken kunnen worden aangemerkt dan wel indien hij dit onverenigbaar acht met een van de in artikel 187d, eerste lid, vermelde belangen.'

neraal. Het slachtoffer zit vol met emotie en begrijpt niet meteen waarom de rechter bijvoorbeeld niet moord bewezen heeft geacht. Ik leg ook uit dat in tweede aanleg niet meer zo veel aan de orde komt. Alleen de punten waar geschil over is. De advocaat-generaal is niet de advocaat van het slachtoffer, maar legt wel uit wat geëist gaat worden. Soms moet de advocaat-generaal eerlijk zeggen dat artikel 6 WVW niet lukt en dat daarom subsidiair artikel 5 WVW wordt geprobeerd, maar dat de kans op succes niet groot is. Na afloop van de zitting kwam er wel eens een slachtoffer op me af om te vragen waar het nu eigenlijk over ging. Het vonnis geef ik niet aan het slachtoffer, tenzij deze daarom vraagt. Na de uitspraak heeft het slachtoffer contact met Slachtofferhulp.' (AG1)

In grote zaken zoals milieudelicten zijn er niet vaak echte slachtoffers. De officier van justitie die is geïnterviewd, doet vooral die grote zaken (OvJ1). Er zijn wel vaak slachtoffers/nabestaanden in arbeidsongevallen waar milieukwesties aan verbonden zijn. Die betrekt OvJ1 bij het hele onderzoek: ze legt de gang van zaken uit.

'Ik geef een voorbeeld van een recente zaak: het bedrijf waar het ongeval had plaatsgevonden ging failliet. Dan is er geen advocaat meer en valt er ook niets meer te halen. In die situatie kwamen 450 mensen op straat. Ik besprak met de nabestaanden of ze de zaak dan wel door wilden zetten. Het ging om twee verongelukte werknemers die elk een gezin achterlieten. Er was één broer die het allemaal niet zag zitten om te procederen. Uiteindelijk is de zaak wel doorgezet en de broer vertelde me na afloop dat hij daar heel blij mee was: hij begreep veel beter wat er allemaal speelde en ook technisch kon hij het goed volgen.
Het openbaar ministerie laat bij de beslissing of een zaak wordt vervolgd heel vaak de oren hangen naar nabestaanden en slachtoffers. Bij gefailleerde bedrijven is het maatschappelijk belang om te vervolgen niet groot (er valt vaak ook niets te halen). In deze zaak is overigens de schadevergoedingsmaatregel die ik had voorgesteld wel toegewezen door de rechtbank.' (OvJ1)

Bij het functioneel parket is er een vaste werkwijze als het gaat om een arbeidsongeval.

'Ik neem als het gaat om een bedrijfsongeval het vonnis met de nabestaanden door. Belangrijker dan het vonnis is de bejegening tijdens de zitting. De aandacht die het slachtoffer of de nabestaande krijgt is echt belangrijk. Het parket is overal anders; omdat in mijn rechtbank de één-loket-gedachte heerst, is er geen rechtstreeks contact tussen zittende magistratuur en openbaar ministerie. Ik pleit daar wel voor.

Ik nodig de nabestaande zelf uit; vaak wil deze het dossier hebben; het openbaar ministerie maakt een selectie. Ik vraag aan de nabestaande of deze het vonnis wil hebben: 'het is goed om te lezen hoe zo'n rechter er tegenaan kijkt', bijvoorbeeld dat de veiligheid met de voeten is getreden. Door de bank genomen is er wel interesse voor de vonnissen. Dat geldt overigens ook voor de deskundigen: ze herkennen zichzelf in de bewoordingen. Omdat de politie er vaak veel tijd in heeft gestoken, koppel ik het vonnis altijd terug aan de politie, ook voor de evaluatie (lessons learned).' (OvJ1)

Alle officieren van justitie voeren bij meervoudige kamerzaken waar vier jaar (of meer) op staat een slachtoffergesprek. Vaak gaat het over geweldzaken. De officier van justitie legt uit hoe de rechtszaak in zijn werk gaat. Vaak is daarbij ook iemand van Slachtofferhulp betrokken.

'De officier van justitie kent het dossier, dat is belangrijk. Ik zeg niet precies wat ik ga eisen, maar ik zeg wel waar ik aan denk. Uiteindelijk hangt mijn eis ook nog samen met hetgeen ik zie ter zitting en hetgeen me ter zitting ter ore komt. Wel of niet voorwaardelijk ligt aan de houding van de verdachte tijdens de zitting. "Een zwijgende verdachte heeft pech."
Het vonnis wordt nadien niet uitgelegd aan het slachtoffer in een gesprek. Het slachtoffer heeft "redelijk vaak" een eigen advocaat en er kan ook een familierechercheur bij het slachtoffer betrokken zijn. (OvJ2)

3.5.4 Promis-vonnis en media

Voor de mediabelangstelling maakt het verschil of het gaat om eerste aanleg of hoger beroep. Een advocaat-generaal zegt dat er veel aandacht is voor zaken in eerste aanleg, in tweede aanleg is de aandacht vaak nihil, terwijl er veel meer persberichten dan vroeger uitgaan in tweede aanleg. Daar wordt nauwelijks op gereageerd. Een voorbeeld van het gebrek aan mediabelangstelling in appel deed zich voor in de volgende zaak: een man vermoordde de moeder van zijn kinderen. Het openbaar ministerie regelde extra parketpolitie, maar uiteindelijk zaten er maar twee journalisten in de zaal. Een advocaat-generaal zegt:

'Het openbaar ministerie is actief met persberichten. Journalisten kunnen de persvoorlichter bellen. Bij uitspraken/vonnissen zegt het openbaar ministerie "helemaal niks" (mag ook niet). Als de journalist vraagt aan het openbaar ministerie of het openbaar ministerie in beroep gaat, luidt het antwoord: "we houden het in beraad".
De meeste cassaties komen van de verdediging. Of het aantal beroepen samenhang vertoont met het aantal Promis-vonnissen, weet ik niet.' (AG1)

Een collega-advocaat-generaal vindt de media-aandacht belangrijk omdat die ertoe leidt dat door rechters en openbaar ministerie beter wordt gecommuniceerd:

> *'Ik vind de aandacht van de journalisten "heel erg toegenomen", maar ik beaam dat de journalisten in het algemeen niet meer gespecialiseerd zijn, ze zijn meer allround. Ik zie een duidelijk verband tussen de betere communicatie en de aandacht van de pers. In grote zaken zie je steeds meer dat de complete kamer aanwezig is bij de uitspraak; in de gewonere zaken is het meestal de voorzitter van de kamer die de zaak behandeld heeft, die het vonnis/arrest uitspreekt. De persofficieren overleggen eens in de zoveel tijd met de persrechters. Ik heb ervoor geijverd dat de persrechter meer in stelling wordt gebracht. Vooral bij voorlopige hechtenisbeslissingen (bijvoorbeeld als de rechter-commissaris een verzoek om beeindiging heeft afgewezen) is de afspraak dat de persofficier verwijst naar de persrechter om informatie te geven.' (AG2)*

De persofficier geeft informatie over de taken van het openbaar ministerie: uitleg over het opsporingsonderzoek en voorlichting over de stand van zaken, vaak voorafgaand aan de zitting. De politie geeft ook voorlichting, maar als er sprake is van voorlopige hechtenis, dan gaat die klus van politie naar openbaar ministerie. Het vonnis speelt een grote rol bij de communicatie met de pers, aldus de advocaat-generaal die het grootste deel van haar carrière officier van justitie is geweest:

> *'Ik heb nooit meteen na een uitspraak gezegd: "het openbaar ministerie gaat in beroep". "Je wil altijd eerst het vonnis helemaal lezen".' (AG2)*

Omdat het bij het functioneel parket meestal om grote zaken gaat, is ook de persbelangstelling groot.

> *'Bij grote onderzoeken is altijd pers. Het openbaar ministerie geeft persberichten bij vervolging en bij requisitoir. Vooral Financieel Dagblad, ANP, maar ook "de Boerderij" en regionale omroep zijn geïnteresseerd.*
> *Filmen in de rechtszaal komt steeds vaker voor. Het parket heeft een goede afdeling persvoorlichting, die heel actief is. Het gaat ook om grote belangen voor bedrijven en gemeenten.*
> *Als het vonnis contrair is, heeft dat zeker impact. Ik hoor weleens het verwijt van het lokale bedrijfsleven dat hun bedrijven onder een vergrootglas liggen.*
> *Het vonnis is belangrijk omdat het gaat om de vraag "vrijspraak of niet" en wat de straf is.*
> *Het requisitoir is belangrijk omdat de officier van justitie daarin de media handvatten kan geven. Het openbaar ministerie kan "framen" door de maatschappelijke betekenis van het misdrijf uit te lichten.' (OvJ1)*

'Als het onderzoek loopt en er is (nog) géén verdachte, dan worden de media dagelijks geïnformeerd. De persofficier vraagt dan wat naar buiten mag. Soms is dat helemaal niks. De zaaksofficier gaat nooit zelf voor de camera, ook niet na de zitting. De media willen meteen na het vonnis een quote. Het openbaar ministerie zegt dan: "we willen eerst het hele vonnis lezen". Overigens zijn de media niet geïnteresseerd in de vraag waarom het openbaar ministerie in beroep gaat: "er is geen ruimte voor nuance".' (OvJ2)

3.5.5 Overige bevindingen geïnterviewde leden openbaar ministerie

Tijdens de interviews zeggen de respondenten veel behartigenswaardige dingen, die echter niet altijd betrekking hebben op de vragen in dit deelonderzoek. Een kleine bloemlezing van uitspraken die wel raken aan de hoofdvraag:

'Ik heb wel van raadsheren gehoord dat ze een hekel hebben aan het maken van Promis-vonnissen. Zelf vind ik dat de vonnissen niet moeten verworden tot verhaaltjes in jip- en janneketaal. Het uitgangspunt moet zijn dat de zaak juridisch goed in elkaar steekt.' (AG2)
'Ik zie Promis-vonnissen als een manier waarop de rechters hun gedachtegang duidelijk (moeten) maken. Ook in het voorlopige hechtenis-traject komen steeds meer rechter-commissarissen die beter motiveren. Promis werkt door en heeft echt positieve effecten omdat de vonnissen leesbaar en begrijpelijk zijn.' (OvJ2)

3.5.6 Conclusies over het openbaar ministerie

Ook voor de leden van het openbaar ministerie geldt dat ze overwegend positief zijn over de verandering in motivering door de zittende magistratuur. Als het gaat om voldoende weergave van door het openbaar ministerie ingenomen standpunten, klinkt er een kritisch geluid: waar het standpunt van het openbaar ministerie in het begin heel uitgebreid werd weergegeven, is nu vaak te lezen dat het openbaar ministerie persisteert bij de vordering. Een ander punt is dat wat is gebeurd in de zittingzaal niet altijd op de juiste manier in het proces-verbaal van de zitting terechtkomt. Net als de advocatuur signaleren enkele leden van het openbaar ministerie dat verwijzingen in het vonnis of arrest naar een proces-verbaal dat geen juiste weergave is van de werkelijkheid, niet bevorderlijk is voor de begrijpelijkheid. Over inzicht in de gedachtegang van de rechter zijn de geïnterviewde leden van het openbaar ministerie wel te spreken. De bewijsoverwegingen en verwijzingen naar de vindplaats van de redengevende feiten en omstandigheden zijn in voldoende mate aanwezig in het vonnis of deze worden desgevraagd nagezonden. In het algemeen leiden verbeterde vonnissen er niet toe dat het openbaar ministerie minder in beroep gaat, aldus de geïnterviewden. Het Promis-vonnis

helpt bij het formuleren van de appelmemorie, maar het vonnis als zodanig is geen reden om niet in appel te gaan.
Voor het openbaar ministerie speelt het vonnis ook een rol in het contact met slachtoffers. Nabestaanden of slachtoffers worden uitgenodigd voor een gesprek met het openbaar ministerie. In appel krijgen ze het vonnis als ze daarnaar vragen. Leden van het openbaar ministerie vinden het een goede zaak dat nabestaanden kunnen lezen hoe de rechter tegen de leedveroorzakende gebeurtenis aankijkt. Zo nodig geven de advocaten-generaal uitleg.
Contacten tussen openbaar ministerie en slachtoffers vinden veelal plaats vóór de zitting. Met uitzondering van de situatie bij het functioneel parket, wordt het vonnis nadien niet uitgelegd aan het slachtoffer in een gesprek. Het slachtoffer heeft 'redelijk vaak' een eigen advocaat en er kan een familierechercheur bij het slachtoffer betrokken zijn die deze taak op zich neemt.
Wat betreft de media geldt, naar zeggen van de geïnterviewden, dat het openbaar ministerie zich terughoudend opstelt in uitlatingen over het vonnis. Wel stelt men vast dat grote mediabelangstelling in het algemeen een beter gemotiveerd vonnis oplevert.

3.6 Slachtofferhulp en slachtoffers

3.6.1 Beleidsmedewerker Slachtofferhulp

Een beleidsmedewerker van Slachtofferhulp (S1) is geïnterviewd. Het is de taak van het openbaar ministerie om informatie over de vonnissen aan slachtoffers te verschaffen, maar dat verloopt volgens deze medewerker 'niet altijd goed'. De medewerkers van de juridische dienst van Slachtofferhulp kunnen zelf zoeken in de informatiesystemen van het openbaar ministerie (GPS en in Kompas), maar 'de informatie van het openbaar ministerie komt zeker niet vanzelf'.
Het interviewen van slachtoffers kan volgens S1 een vertekend beeld opleveren: de kans is groot dat slachtoffers al veel hulp gehad hebben van de hulpverleners van Slachtofferhulp. 'De meesten willen de uitslag horen en soms krijgen ze er dan een toelichting bij van de juridische dienst'. Omdat veel cliënten *one shotters* zijn kunnen ze niet vergelijken of het vonnis van de rechter de laatste jaren beter/begrijpelijker/acceptabeler is geworden. Deze geïnterviewde geeft enkele aandachtspunten voor het ondervragen van slachtoffers en licht zijn ervaringen verder als volgt toe.

> *'Politie, openbaar ministerie en Slachtofferhulp hebben een maatwerkaanpak voor slachtoffers van ernstige geweldsmisdrijven (waaronder levensdelicten). De politie voorziet in een familierechercheur, het openbaar ministerie voorziet in een zaakscoördinator en Slachtofferhulp voorziet in een case manager. De laatste is ook dienstverlener. Deze vaste contactpersonen leveren een VIP-behandeling aan slachtoffers; ze hebben uitgebreidere rechten dan slachtoffers van minder zware delicten.*

In de wet staat dat het openbaar ministerie aandacht besteedt aan uitleg van het vonnis en dergelijke. Relevante regelingen zijn: Wet versterking positie slachtoffer en de Aanwijzing slachtofferzorg. *Het openbaar ministerie heeft dit thema hoog op het prioriteitenlijstje staan. Er bestaat overigens geen verplichting om het vonnis uit te leggen.*

Bij "de grote bulk" van slachtoffers is het verstrekken van informatie *een van de belangrijkste thema's. Er zijn geen cijfers over het bijwonen van het proces/de zitting door slachtoffers. Sommige rechters doen het heel goed richting slachtoffers, andere niet. Er zijn veel anekdotische verhalen in omloop. Als slachtoffers een schadevergoedingsclaim hebben, wordt die zo veel mogelijk gevoegd behandeld met de strafzaak. Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) voert de schadevergoedingsmaatregel uit. Daarnaast is er de Voorschotregeling voor slachtoffers van geweld. Onderzoek leert dat civiele schadevergoedingsclaims weinig succesvol zijn. Van een kale kip kan je niet plukken.*

Als spreekrecht aan de orde is, dan is aanwezigheid op zitting vereist. Het openbaar ministerie verstuurt een "wensenformulier" aan het slachtoffer. Als deze zijn spreekrecht wil uitoefenen, dan schakelt het openbaar ministerie Slachtofferhulp in om het slachtoffer voor te bereiden op het spreekrecht. Dat gebeurt tussen de vierhonderd en vijfhonderd keer per jaar, vooral bij zware geweldszaken. Het aantal slachtofferverklaringen *ligt een factor tien hoger. Of mensen naar de zitting gaan, is afhankelijk van veel factoren, onder andere of ze vrij/beschikbaar zijn op de dag/tijd, of de informatievoorziening rond de zitting optimaal gebeurt (niet altijd). Er zijn thans* slachtofferloketten *op de rechtbanken. Er wordt geëxperimenteerd met elektronische slachtofferdossiers (die bestaan al in hoger beroep).'*

Over het interviewen van slachtoffers merkt deze respondent op dat kennis van/betrokkenheid bij het vonnis een duidelijk verband heeft met de zwaarte van het delict. Ook wil hij alvast benadrukken dat wat rechters beslissen over voegingen zeer summier is gemotiveerd. Dat is vaak lastig omdat het slachtoffer niet weet wat als restschade kan worden geclaimd.

3.6.2 Medewerkster Slachtofferhulp

De praktijk van de hulpverlening aan slachtoffers over het vonnis is in een interview met een medewerkster (vrijwilligster) van een lokaal bureau Slachtofferhulp aan bod gekomen (S2).
Zij levert juridische en algemene ondersteuning op vrijwillige basis aan cliënten en gaat vaak mee naar zittingen. Ze maakt de schadevorderingen voor slachtoffers en die worden vervolgens in de zittingsbehandeling van de zaak betrokken. Ze krijgt de strafvonnissen via

het slachtoffer (niet rechtstreeks). Haar ervaringen zijn aldus samen te vatten.

> *'Als vrijwilligster ga ik niet naar de mondelinge uitspraak. Wel naar de zitting zelf, al dan niet samen met de cliënt: veel cliënten durven niet. De schriftelijke verklaring wordt voorgelezen door de rechter of een medewerker van Slachtofferhulp. Ik ben geen jurist, maar ik heb een interne juridische opleiding genoten. Ik vraag altijd het vonnis op bij de cliënt. De cliënt ontvangt het vonnis vaak pas na zes tot acht weken. De cliënt is vooral geïnteresseerd in de straf en in de schade(toekenning). Na de mondelinge uitspraak wordt gebeld naar het Slachtofferloket (sommige cliënten doen dat zelf; kunnen ze dat niet, dan belt de vrijwilligster). Nadat ik gebeld heb naar het Slachtofferloket bespreek ik het vonnis telefonisch met de cliënt. Als de cliënt nadere uitleg wil, dan komt hij naar het bureau Slachtofferhulp en krijgt die uitleg.'*

Op de vraag van de onderzoeker of het vonnis begrijpelijk is, antwoordt de medewerkster als volgt:

> *'Zelf lees ik het vonnis van a tot z. Cliënten niet, denk ik: het is ambtelijke taal en cliënten zijn alleen geïnteresseerd in de straf of schade. Ik geef nadere uitleg van het vonnis aan de cliënt, als deze daar behoefte aan heeft. Als deze die behoefte niet heeft, hoor ik vaak niks meer. In het contact met de cliënt laat ik weten, dat ik uitleg kan geven. Als er geen straf komt, dan kan de cliënt daar niet veel aan doen. Tenzij vervolging wel heeft plaatsgevonden, is de enige mogelijkheid het indienen van een klacht in de 12 Sv-procedure. Het komt niet vaak voor dat ik word benaderd door cliënten: "die zijn vaak gelaten, vooral geïnteresseerd in de straf die de dader krijgt". Als een cliënt het vonnis niet snapt, leg ik het uit. Te weinig steunbewijs kan je goed uitleggen; uiteindelijk begrijpen cliënten ook wel wat je zegt. Soms zeg ik: "goed dat je aangifte hebt gedaan, maar het is logisch dat er niets uitkomt".'*

Ziet de medewerkster verschil met vroegere vonnissen?

> *'"Amper". Ik heb een vonnis uit 2008 voor me liggen en zie geen verschil met een vonnis uit 2014. Van Promis heb ik niet gehoord; "voor cliënten blijft het altijd ambtelijk". Bij ingewikkelde zaken kan door het slachtoffer een advocaat worden ingeschakeld. Ik hoor nooit opmerkingen van cliënten over het vonnis als zodanig.'*

Vrijwilligers/medewerkers van Slachtofferhulp verlenen vaak hulp aan cliënten die te maken hebben met politierechtervonnissen. Wanneer er sprake is van een uitgeschreven vonnis, is het opvallend dat de geïnterviewden zeggen dat slachtoffers toch vooral geïnteresseerd zijn in die delen van het vonnis die gaan over de straf voor de dader of over hun eigen schadeclaim. Wanneer de zaak in de ogen van slacht-

offers slecht afloopt (geen straf voor de dader of geen schadevergoeding), lijkt hun interesse in het vonnis méér gewekt, dan wanneer er naar hun mening recht is gedaan.
Zoals al vaker opgemerkt in dit onderzoeksverslag was het vinden van geschikte slachtofferrespondenten een moeizame weg. Hier ging het dus om mensen die hun ervaringen als slachtoffers konden/wilden verwoorden. Geen van de geïnterviewde advocaten of leden van het openbaar ministerie verstrekte desgevraagd namen van slachtoffers. Een geïnterviewde advocaat-generaal zei:

> *'Dan zou je moeten kijken naar het type zaak; zeden- of geweldsdelicten lijken me niet geschikt. Wellicht is het na te vragen bij de raadslieden of Slachtofferhulp: zij kunnen een inschatting maken.' (AG2)*

Verzoeken zijn daarom ook op diverse plaatsen via Slachtofferhulp en Slachtofferloketten uitgezet. Eén van de personen die binnen Slachtofferhulp door zijn leidinggevende was gevraagd namen te leveren van potentiële respondenten nam contact op met tien 'kandidaten'. Een collega ondernam hetzelfde bij een andere groep slachtoffers. Hun inspanningen leverden twee personen op die bereid waren hun ervaringen wat betreft het vonnis te delen met de onderzoekers. Belangrijk is te vermelden dat naar de mening van deze contactpersonen 'mensen heel huiverig zijn om te spreken over wat hun ervaringen zijn; ze voelen er niet voor dat oude wonden worden opengereten'.

3.6.3 Slachtoffer 3 (S3)

Een slachtoffer (S3) dat wilde praten over 'zijn' vonnis verloor in maart 2012 zijn 17-jarige zoon. De zoon werd overreden door een achteruit rijdende vrachtwagen. De rechtbank sprak de chauffeur vrij. De schade is geen onderdeel geweest van de rechtszaak: al vóór de zaak voor de rechter kwam had de verzekeringsmaatschappij van de chauffeur alle onkosten uitbetaald aan de ouders.
Het openbaar ministerie ging in beroep. Het hof kwam tijdens de inhoudelijke behandeling van de zaak tot het besluit dat een volledige reconstructie van het ongeval gewenst was. Deze reconstructie heeft inmiddels plaatsgevonden. Binnenkort wordt de rechtszaak voortgezet. Het slachtoffer heeft het vonnis van de rechtbank niet in zijn bezit. De vader vertelt over zijn ervaringen het volgende.

> *'In december 2012 was de rechtszaak. Een week voordien hebben we (de ouders) een gesprek gehad met de officier van justitie in aanwezigheid van iemand van Slachtofferhulp. We hebben ook het politiedossier gehad. In dat gesprek blijkt dat de officier van justitie zich op het standpunt stelt dat de chauffeur niets te verwijten valt. Ik ben het daar niet mee eens: op een aantal punten is de chauffeur wel iets te verwijten, hij had bijvoorbeeld niet achteruit moeten rijden op zo'n druk punt in de straat, maar moeten keren. Ik wist dat er een video-opname (bedrijfsvideo) was van het ongeval en ik stelde vast dat de offi-*

cier van justitie die niet had gezien. Ik vroeg of de officier van justitie die video wilde bekijken. Een ander punt was dat de dader pas op dinsdag werd verhoord, terwijl het ongeluk de vrijdag ervoor had plaatsgevonden. Dat maakt volgens mij de verklaringen minder waard.
De officier van justitie is de video inderdaad gaan bekijken. Ze belde op om te zeggen dat ze het nadien inderdaad heel anders zag: er zou sprake zijn van een verkeersmisdrijf ex artikel 6 WVW.
Ik was bij de zitting en verwachtte dat de video vertoond zou worden, maar dat gebeurde niet.
De officier van justitie achtte de chauffeur schuldig en eiste één jaar voorwaardelijke rijontzegging. Ik vond de rechters van meet af aan erg op de hand van de chauffeur, ze hadden medelijden met hem en het leek wel of de chauffeur het slachtoffer was in plaats van de dader.
We waren ontsteld over de uitspraak, die vrijspraak luidde. Zo kwam het ook in de krant te staan. De uitspraak was heel helder: gebaseerd op de verklaringen van (vooral) de chauffeur en van getuigen. Of de rechters de video hebben gezien weet ik niet, ook niet of dat in het vonnis staat. In ieder geval baseerde de rechter zich op de verklaringen en nam daarmee volgens mij de dader in bescherming.
Ook Slachtofferhulp was ontstemd over de uitspraak. De officier van justitie is in hoger beroep gegaan en dat heeft gediend in maart 2014. De advocaat-generaal vond artikel 6 te zwaar en koos voor artikel 5 WVW. Hij gaf ons de indruk dat hij zich afvroeg "wat komen jullie hier eigenlijk doen?". Hij zei dat hij het dossier goed had bestudeerd en ook de video had bekeken.
De rechters stelden nu wel goede vragen; zij zagen de chauffeur meer als dader. De advocaat van de chauffeur vroeg om een digitaal onderzoek uitgevoerd door een forensisch instituut. Dat is ook gebeurd: in juli is er een reconstructie geweest van het ongeval. In november/december zal de rechtszaak voor het hof hervat worden.'

Hoewel de vader niet beschikt over de schriftelijke versie, zegt hij dat het vonnis hem geheel duidelijk is, maar dat betekent niet dat hij het inhoudelijk met de rechter eens is. Juist omdat hem helder is geworden waarop de rechters hun oordeel baseerden ('vooral op de eigen verklaringen van de verdachte') kon hij duidelijk maken waar voor hem de schoen wrong. Hij begreep het vonnis goed, maar was het niet eens met de gehanteerde bewijsmiddelen en dientengevolge ook niet met het eindoordeel van de rechters in eerste aanleg, namelijk vrijspraak. De indruk is dat het slachtoffer in deze zaak met zijn kennis van het vonnis en mede geholpen door zijn contacten met het openbaar ministerie ervoor heeft gezorgd dat er hoger beroep is ingesteld en dat zijn zaak vervolgens diepgaander is onderzocht in hoger beroep. Deze justitiabele vond het een positief punt dat de motivering van het vonnis in eerste aanleg kennelijk aankno-

pingspunten bood voor bestrijding van dat vonnis, met de inhoud waarvan het slachtoffer het geheel oneens was.

3.6.4 Slachtoffer 4 (S4)

Dit slachtoffer (S4) is de moeder van een meisje dat gedurende een periode van ruim een jaar misbruikt is door een dader, die meerdere kinderen heeft misbruikt gedurende lange tijd. De rechtbank veroordeelde de dader in 2014 tot een gevangenisstraf voor de duur van zeven jaren en gelastte dat veroordeelde ter beschikking werd gesteld met bevel tot verpleging van overheidswege. Daarnaast nam de rechtbank een beslissing op de vorderingen van de benadeelde partijen (100% toewijzing).
De moeder is in het bezit van het vonnis, dat vierendertig pagina's telt.[8]

> *'In eerste instantie las ik het vonnis "voor zover dat voor mij van belang was". De naam en achternaam van mijn kind werd vaak genoemd en die zinnen las ik dan. Dat was heel confronterend en het was ook moeilijk om dat te lezen. Het vonnis gaat ook vaak over feiten die te maken hebben met andere misbruikte kinderen: de tekst herhaalt zich dan ieder keer weer.'*

Ze was aanwezig bij de zitting, maar niet bij de uitspraak. Slachtofferhulp heeft haar wel meteen gebeld om de uitspraak mee te delen, zodat ze die niet uit de krant hoefde te vernemen. De uitspraak stond onmiddellijk in de krant.

> *'Ik was vooral geïnteresseerd in de straf en dacht: "het vonnis komt later wel". Nu, een paar maanden na het vonnis, lees ik het vonnis weleens opnieuw. Het is nog steeds moeilijk, maar de puzzelstukjes vallen nu ook allemaal in elkaar: ik wist steeds al dat er iets niet klopte en nu lees ik de hele toedracht. Pas achteraf begreep ik de hele situatie. Ook lees ik over de psychische problematiek van de dader en dat hij behandeld moet worden.*
> *Het vonnis is in begrijpelijke taal, maar soms heb ik het gevoel dat er wat veel geknipt en geplakt is. Dat is niet plezierig omdat er steeds herhalingen in staan.'*

Het begin van het vonnis vindt ze 'rommelig'. De pagina's in het midden zijn wel een mooi, helder stuk, vindt ze. Ze heeft wat aantekeningen bij het vonnis gemaakt. Eigenlijk moest ze meer lezen dan ze wilde weten, ze was vooral geïnteresseerd in de passages die over haar kind gingen.
Wat betreft de acceptatie van de uitspraak zegt dit slachtoffer te hopen dat de dader altijd in tbs blijft. Ze had hem wel levenslang willen geven, maar misschien gebeurt dat ook wel via tbs. Ze was blij dat er geen hoger beroep kwam, want 'dan kan je dat boek nog niet sluiten'.

8. Het betreffende vonnis is door de onderzoeker aangetroffen op rechtspraak.nl. Door weglating van persoonsgegevens e.d. is de omvang en nummering van het gepubliceerde vonnis niet geheel hetzelfde als van het vonnis dat in bezit is van het geïnterviewde slachtoffer.

3.6.5 Conclusies over slachtoffers

Slachtoffers zijn niet per definitie in het bezit van het vonnis. Als in het contact tussen slachtoffer en hulpverlener duidelijk wordt dat het vonnis of arrest toelichting behoeft, dan geven medewerkers, veelal vrijwilligers van Slachtofferhulp, die toelichting. Zij zijn ook behulpzaam bij het optreden van het slachtoffer ter zitting (zoals uitoefenen spreekrecht). Volgens medewerkers van Slachtofferhulp lezen of begrijpen slachtoffers het vonnis vaak niet. Slachtoffers zijn vooral geïnteresseerd in de straf die de dader kreeg opgelegd en – in voorkomend geval – of hun schadeclaim is gehonoreerd.
De officier van justitie en – in appel – de advocaat-generaal onderhoudt contact met slachtoffers voorafgaand aan en soms aansluitend aan de zitting.
Slachtoffers die te maken hebben met een dader die meerdere feiten heeft gepleegd, krijgen een vonnis onder ogen van grote omvang dat voor een meer of minder groot deel betrekking heeft op andere feiten dan het feit dat het slachtoffer zelf aangaat. Dat kan belastend zijn. Tegelijkertijd biedt het 'totaalplaatje' de mogelijkheid beter te begrijpen en te accepteren op grond van welke feiten en op basis van welke bewijsmiddelen de verdachte wordt veroordeeld (of in een enkel geval wordt vrijgesproken) en waarom de dader de straf krijgt die de rechters hem geven. In een zedenmisdrijf met heel veel slachtoffers, zoals bij S4 aan de orde, kan bij het individuele slachtoffer de indruk ontstaan dat er veel gekopieerd en geplakt is in het vonnis. Dat doet geen recht aan het grote leed van het slachtoffer.
Opvallend en interessant in het relaas van het slachtoffer van seksueel misbruik van haar kind (S4) is, dat het uitgebreide vonnis behulpzaam lijkt te zijn bij de verwerking van de traumatische gebeurtenissen. Het kan in bepaalde gevallen een pluspunt zijn dat het slachtoffer te allen tijde, als het hem uitkomt of als hij het aankan het vonnis erbij kan pakken en het beetje voor beetje tot zich kan nemen. Het vonnis is 'gestolde' informatie en verandert dus niet mee in de loop der tijd.

3.7 Conclusie

De centrale onderzoeksvraag *Leidt de nieuwe motiveringswijze (vooral via Promis) tot beter te begrijpen en acceptabeler vonnissen* is in dit deelonderzoek onderzocht voor vier onderscheiden groepen directbetrokkenen. Voor de professioneel betrokkenen (advocaten, officier van justitie en advocaat-generaal) geldt dat zij rechtstreeks kennisnemen van het vonnis. Alle geïnterviewden zeggen dat ze het vonnis geheel en goed lezen.
Voor verdachten en slachtoffers geldt dat zij ook rechtstreeks, maar veel vaker via intermediairs (hun advocaat of een medewerker van Slachtofferhulp) de inhoud van het vonnis tot zich nemen. Vaak wordt opgemerkt dat lang niet iedereen behoefte heeft aan informatie; niet iedereen leest uit zichzelf een vonnis of arrest. De didactische (of educatieve) functie van het beter motiveren wordt dan ook vooral

vervuld door tussenkomst van advocaten, leden van het openbaar ministerie en medewerkers van Slachtofferhulp. Pas als zij de tijd nemen voor de uitleg van het vonnis aan de verdachte respectievelijk aan het slachtoffer, dan zou bovendien sprake kunnen zijn van specifieke preventie.[9]

De rol van intermediair is eenvoudiger in te vullen als het vonnis beter gemotiveerd is: het geeft inzicht in de redenering van de rechter(s), het benoemt de bewijsmiddelen en geeft onderbouwing aan de straf(maat). Gebreken in de redenering en zwakke bewijsvoering komen in een uitvoerig vonnis ook helderder naar voren. Naar de indruk van de onderzoekers op basis van de interviews in dit onderzoeksdeel is er enerzijds sprake van afname van het instellen van hoger beroep wegens betere motivering, maar anderzijds is er in voorkomende gevallen juist eerder sprake van het instellen van beroep omdat goed zichtbaar is waar de zwakke punten in het vonnis zitten. Zowel advocaten als leden van het openbaar ministerie spreken in dit verband van 'een beter houvast' als het aankomt op het instellen van hoger beroep.

Opmerkelijk in dit onderzoek is dat de geïnterviewde professioneel betrokkenen vaak gewag maken van het onvermogen van hun cliënten te spreken of te reflecteren over hun vonnis. In veel gevallen zou sprake zijn van beperkte geestelijke vermogens, drank- of drugsproblematiek, psychische stoornissen of ontbreken van taalbeheersing. Dat hierop uitzonderingen zijn ('de witte boorden' en mensen uit het bedrijfsleven werden vooral genoemd) is uiteraard ook vastgesteld.[10]

Geconcludeerd kan worden dat voor alle geïnterviewde personen geldt dat de nieuwe motiveringswijze beter te begrijpen is. Dat betere begrijpen leidt niet automatisch tot 'beter te accepteren'. Juist het uitdrukkelijk benoemen van de gebruikte bewijsmiddelen en het uitdrukkelijk beargumenteren van de keuze voor de vorm van de straf en de duur daarvan, maakt meer gericht opereren in appel mogelijk. Overigens zijn de appelcijfers geen betrouwbare bron om de mate van beter accepteren te meten: er zijn veel andere factoren die bepalen of de verdachte of het openbaar ministerie overgaat tot het instellen van beroep. Het risico op een hogere straf in beroep blijkt een belangrijke factor om het instellen van dit rechtsmiddel achterwege te laten. Een grote discrepantie tussen de eis van het openbaar ministerie en de uiteindelijke straf kan juist een factor zijn die het instellen van beroep bevordert.

Belangrijk is vast te stellen dat de geïnterviewden – voor zover ze kennis hebben genomen van beter gemotiveerde vonnissen en dat geldt voor de meeste – allen positief zijn over de grotere transparantie die wordt bereikt door Promis-vonnissen. Die transparantie brengt met zich mee dat volgens enkele geïnterviewde advocaten ook informatie over de proceshouding van de verdachte, bijvoorbeeld of hij een herhaald beroep deed op zijn zwijgrecht, of dat hij spijt betoonde, in het vonnis of arrest zou moeten worden opgenomen. Dat is niet altijd het geval, terwijl som-

9. Zie par. 2.3.1.

10. Het is helaas niet gelukt een verdachte uit deze categorie te interviewen.

mige geïnterviewde advocaten veronderstellen dat het zwijgen van de verdachte in diens nadeel kan werken.
Door sommige respondenten is opgemerkt dat Promis niet op alle typen rechterlijke beslissingen wordt toegepast en dat dit vooral als hinderlijk wordt ervaren waar het gaat om een beslissing tot (verlenging van) voorlopige hechtenis: voor de justitiabele is niet altijd duidelijk waarom voorlopige hechtenis (langer) nodig is.
Een waargenomen, maar wellicht onbedoeld en onverwacht effect van een uitvoerig vonnis is dat een slachtoffer daarmee geholpen kan worden door te dringen tot de situatie c.q. de persoon die hem leed heeft berokkend. Het op zelfgekozen momenten (opnieuw) lezen van het vonnis kan ertoe bijdragen dat het leed wordt verwerkt (zie S4). Helaas is ook het omgekeerde mogelijk, namelijk wanneer blijkt dat de rechters aan de kant van de dader gaan staan door de dader als slachtoffer te zien in plaats van de ouders die hun zoon verloren (zie S3).
De mondelinge uitspraak is weliswaar voor de meeste geïnterviewde advocaten van belang om kennis te kunnen nemen van de rechterlijke beslissing, maar is overigens voor hen en hun cliënten van geringe betekenis. Advocaten kunnen in veel gevallen al één uur na de uitspraak opbellen om de uitkomst (vooral de straf) te vernemen en deze informatie doorgeven aan hun cliënt. Vooral wanneer de cliënt in hechtenis zit, is het reizen naar de rechtbank of het hof en het verblijven aldaar in afwachting van de zitting geen aantrekkelijke bezigheid. Advocaten én cliënten klagen over de erbarmelijke omstandigheden tijdens de reis (door gezamenlijk vervoer moet een hele ronde gemaakt worden langs verschillende huizen van bewaring) en het verblijf in het cellenblok (alleen betonnen bankje, geen wc, veel stank, niet roken, geen buitenlucht).
Advocaten worden niet extra betaald voor het aanwezig zijn bij de zitting waar de mondelinge uitspraak (vaak door een andere dan de behandelende rechter) wordt gedaan.
De aandacht van de media is volgens sommige geïnterviewden positief voor de communicatie tussen rechtbank en (professioneel en niet-professioneel) betrokkenen. Aanwezigheid van de pers leidt tot meer uitleg en toelichting. Een goed gemotiveerd vonnis is uiteraard een bruikbaardere bron voor goede verslaggeving dan een summier vonnis.[11]
Tot slot worden de uitkomsten van het onderhavige onderzoek afgezet tegen de resultaten van het evaluatieonderzoek onder professionele procespartijen uit 2007 (Eindrapport Promis II, p. 24-30). Het evaluatieonderzoek rapporteerde goede ervaringen ten aanzien van de Promis-werkwijze, vooral over de inzichtelijkheid van het oordeel van de rechter wat betreft de bewijs- en strafmotivering werden positieve reacties genoteerd. Deze uitkomst wordt bevestigd in het onderhavige onderzoek. Net als in het evaluatieonderzoek maken advocaten in ons onderzoek wel kritische opmerkingen over de juistheid van de weergave van standpunten. Een zekere mate van selectiviteit wat betreft de door de rechter gebruikte feiten en bewijsmiddelen is gemeld.

11. Zie hoofdstuk 4.

Een advocaat meldde zelfs de gang van zaken tijdens de zitting soms helemaal niet te herkennen. Illustratief is de opmerking van een van de geïnterviewde advocaten dat de gedachtegang van de rechter weliswaar heel goed te volgen is, maar dat deze niet strookt met de werkelijke feiten. Het is van groot belang dat advocaat en verdachte het door de rechter geschetste relaas als feitelijk juist (h)erkennen. De bejegening door de rechter(s) tijdens de zitting kan volgens sommige advocaten méér bijdragen aan de acceptatie van zijn vonnis of arrest dan de woordelijke verslaglegging van zijn gedachtegang. Advocaten zeggen dat alleen als de rechter uitleg geeft tijdens de zitting de verdachte het idee kan krijgen dat er recht gesproken wordt. Verdachten zelf zeggen dat ze willen dat er naar hen geluisterd wordt en dat ze gehoord willen worden door de rechters. Als deze zaken voldoende aandacht krijgen tijdens de zitting en vervolgens ook terug te vinden zijn in het vonnis, is er weer een stap gezet in de verbetering van de begrijpelijkheid en acceptatie van vonnissen.

4 Journalistiek en communicatie[1]

Iris Sportel

4.1 Inleiding

Na een bespreking van de ervaringen van betrokken procesdeelnemers verschuift het perspectief naar de effecten van Promis voor het brede publiek. Dit hoofdstuk richt zich op de media en perscommunicatie van rechtbanken en openbaar ministerie, als intermediairs tussen het grote publiek en de strafrechtspraak. Hoofdstuk 5 gaat vervolgens over de begrijpelijkheid en acceptatie van strafrechtvonnissen voor een breder publiek.
De journalistiek heeft een brugfunctie tussen rechtspraak en maatschappij. Slechts weinig burgers maken gebruik van de mogelijkheid een openbare zitting bij te wonen. Informatie over strafrechtspraak en vonnissen komt voornamelijk via de media bij het grote publiek terecht.[2] De media spelen daarom een belangrijke rol bij de informatievoorziening over de strafrechtspraak. Van Spanje en De Vreese noemen zes functies van de media in een democratie: de waakhondrol, het informeren van burgers, het onderwijzen van burger door het in context plaatsen van informatie, podium voor een politiek discours, kanaal voor het bepleiten van politieke standpunten en ideeën en het amuseren van het publiek. Vooral de eerste vier zijn voor de rechtspraak van belang (Van Spanje & De Vreese 2013). In 2004, vóór de invoering van Promis, is onderzoek gedaan naar de ervaringen van communicatiemedewerkers van rechtbanken, persrechters en journalisten met de berichtgeving over rechtspraak (zie hoofdstuk 2). Daaruit bleek dat de motivering het minst begrijpelijke deel van de uitspraak was (Malsch 2004, p. 55). Omdat beter motiveren tot de kern van Promis behoort, is het dus te verwachten dat Promis effect heeft op de begrijpelijkheid van vonnissen voor journalisten en professionele rechtbank- en parketvoorlichters. Mediabelangstelling is bovendien een belangrijke reden om een Promis-vonnis te schrijven.[3] Daarom gaat de aandacht hier uit naar de berichtgeving over de strafrechtspraak en de mogelijke effecten van nieuwe motiveringswijzen op deze berichtgeving. Belangrijke vragen in dit deelonderzoek zijn dan ook: hoe komt informatie over strafrechtprocedures en vonnissen bij het grote publiek en welke rol spelen persrechters, persofficieren van justitie en communicatiemedewerkers/ persvoorlichters? Welke informatiebronnen gebruiken journalisten bij de berichtgeving over strafrechtspraak en welke rol speelt het vonnis hierin? Wat is

1. Onze dank gaat uit naar student-assistenten Lisanne Jansen, Lysandra Podesta en Roos van der Zwan voor hun ondersteuning bij het uitvoeren van dit deelonderzoek.
2. De belangrijkste bronnen voor kennis over de rechtspraak zijn media en internet (BTC Media Test BV, maart 2011).
3. Zie Promis-richtlijnen, juni 2009.

de mening van persrechters, persofficieren van justitie, communicatiemedewerkers en journalisten over de verschillende aspecten van de nieuwe motiveringswijze? Zijn er sinds de invoering van Promis en de introductie van artikel 359 lid 2 Sv nog andere ontwikkelingen geweest die invloed hebben gehad op de berichtgeving en communicatie over strafrechtspraak?

4.2 Aanpak

Dit deelonderzoek beslaat twee fases. In de eerste fase zijn interviews gehouden met ervaren rechtbankverslaggevers, persrechters, persofficieren van justitie en communicatiemedewerkers/persvoorlichters van openbaar ministerie en rechtbanken.[4] Er zijn tien vraaggesprekken gevoerd waarbij in totaal twaalf personen betrokken waren (twee rechtbankverslaggevers, vijf communicatiemedewerkers van rechtbanken, twee persvoorlichters van het openbaar ministerie, twee persrechters en een persofficier). Gestreefd is naar een zo groot mogelijke regionale spreiding. Daarnaast gebruikten we ook de interviews uit deelproject 2 (zie hoofdstuk 3), voor zover in die interviews met advocaten, slachtofferhulp en medewerkers van het openbaar ministerie iets over de media is gezegd.
Gedurende de tweede fase is een enquête gehouden onder journalisten die op enige manier betrokken zijn bij verslaggeving over strafzaken. Deze enquête bevat een combinatie van gesloten en open vragen over de achtergrond en ervaring van de journalisten en het gebruik van informatiebronnen voor verslaggeving.[5] In de vragenlijst zijn enkele vragen gebruikt die Malsch (2004) ook al stelde. Dit biedt de mogelijkheid de bevindingen te vergelijken met de situatie van voor de introductie van Promis en voor de invoering van artikel 359 lid 2 Sv. Daarbij hebben wij ervoor gekozen journalisten niet uitgebreid te vragen naar de begrijpelijkheid van vonnissen met en zonder nieuwe motiveringswijze, maar dit te toetsen met dezelfde onderzoeksopzet en vragenlijst die we ook in deelonderzoek 4 bij scholieren toepassen (zie hoofdstuk 5).
Voor het verzenden van deze enquête gebruikten we adressenbestanden die zijn verzameld bij rechtbanken en parketten van het openbaar ministerie. In totaal hebben 73 journalisten (een deel van) de vragenlijst ingevuld.[6] De respondenten waren tussen de 21 en 61 jaar oud, met een gemiddelde leeftijd van 43 jaar. 72% was man, 28% vrouw. 60% had een hbo-opleiding voltooid, 34% een wo-opleiding, 5% havo/vwo en 1% had een mbo-opleiding of lager. In tegenstelling tot het onderzoek van Malsch, dat voor het grootste deel uit journalisten van de regionale pers bestond, hebben aan deze enquête vooral journalisten van de landelijke pers deelgenomen, van wie sommige voor verschillende media werken (zie de tabellen 4.1 en 4.2).

4. Sommige rechtbanken kennen een onderscheid tussen de functies communicatieadviseur en communicatiemedewerker. In deze tekst gebruiken we de term communicatiemedewerker voor beide functies.
5. Voor de gebruikte vragenlijst: zie bijlage 2.
6. Het responspercentage is helaas niet goed vast te stellen, maar ligt waarschijnlijk niet heel hoog. In totaal zijn ruim 500 e-mailadressen verzameld, maar een belangrijk deel bleek inactief of incorrect. Niet alle respondenten hebben alle vragen ingevuld. Per vraag is het aantal respondenten weergegeven als (N).

Tabel 4.1. Aantal geënquêteerde journalisten naar soort pers (N=73)

Werkzaam voor	
Landelijke pers	52
Regionale pers	27
Persbureau	7

Tabel 4.2. Aantal geënquêteerde journalisten naar soort medium (N=73)

Medium	
Radio	11
Televisie	29
Krant	46
Internet	33
Anders	7

De onderzoeksgroep bestond uit zowel ervaren als minder ervaren verslaggevers (zie voor het aantal ervaringsjaren tabel 4.3).

Tabel 4.3. Aantal en percentage geënquêteerde journalisten naar ervaringsjaren (N=73)

Hoe lang heeft u ervaring met het verslaan van rechtspraak?	N	%
0-2 jaar	10	14
2-5 jaar	16	22
5-10 jaar	13	18
10-15 jaar	9	12
meer dan 15 jaar	25	34
Totaal	73	100

Van de journalisten die de vraag over het soort zaken waarvan zij in het afgelopen jaar verslag hebben gedaan, hebben beantwoord (N=60) hebben 56 (93%) het afgelopen jaar verslag gedaan van strafzaken, 39 (65%) van kort gedingen en de helft heeft verslag gedaan van bestuurszaken. Slechts een kleine minderheid heeft verslag gedaan van vreemdelingenzaken (12%), handelszaken (12%), familiezaken (10%) of belastingzaken (7%).

4.3 Ontwikkelingen in de informatievoorziening over strafrechtspraak

Bij de informatievoorziening over strafrechtspraak zijn verschillende partijen betrokken. Tussen het openbaar ministerie en rechtbanken bestaat een duidelijke taakverdeling wat betreft de communicatie over het strafproces. In eerste instantie neemt het openbaar ministerie de woordvoering op zich. Pas wanneer de eerste zittingen gepland staan gaat de rechtbank een rol spelen, vooral over praktische kwesties. Wanneer de uitspraak bekend is, wordt de rechtbank de belangrijkste speler in de berichtgeving, en treedt het openbaar ministerie meer op de achtergrond. Daarbij is soms nog wel enig verschil van mening over de communicatie over raadkamerzittingen, waarin wordt besloten of een verdachte langer in voorlopige hechtenis moet blijven. Zowel het openbaar ministerie als de rechtbank kan hierover berichten, hoewel de geïnterviewden het erover eens lijken te zijn dat deze berichtgeving formeel bij de rechtbank zou moeten liggen. In deze paragraaf zetten we op basis van de interviews kort uiteen hoe de communicatie vanuit rechtbank en openbaar ministerie over 'mediagevoelige' strafzaken verloopt.

4.3.1 Rechtbanken

De persvoorlichting door rechtbanken is verdeeld over communicatiemedewerkers/adviseurs en persrechters. Communicatiemedewerkers zijn over het algemeen professionals met een specifieke, niet-juridische opleiding. Persrechters zijn 'gewone' rechters, die naast hun werkzaamheden als rechter ook taken hebben in de communicatie met de media, vooral in interviews voor televisie of radio. Binnen de verschillende rechtbanken zijn de taken van persrechters en communicatiemedewerkers echter verschillend verdeeld. In alle gevallen stellen de communicatiemedewerkers de pers in eerste instantie te woord. Zij beantwoorden praktische en inhoudelijke vragen van de schrijvende pers en zijn het eerste aanspreekpunt voor journalisten die een persrechter willen spreken. Persrechters zijn de *talking heads* van de rechtbank, zij doen interviews op radio en televisie, voornamelijk over strafvonnissen. Bij sommige rechtbanken hebben persrechters daarnaast ook een rol bij de totstandkoming van persberichten, of het beantwoorden van juridisch-inhoudelijke vragen. Bij andere rechtbanken verzorgen de communicatiemedewerkers in samenwerking met de zittende rechters de verdere communicatie volledig.

Voor het opstellen van of meeschrijven aan het persbericht krijgt de persrechter dan wel de communicatiemedewerker – afhankelijk van de afspraken bij individuele rechtbanken – vooraf inzage in het geschreven vonnis. Een ingewikkelde en gevoelige vraag is in hoeverre communicatiemedewerkers en persrechters ook invloed uitoefenen op dit vonnis. De geïnterviewden staan allen sterk afwijzend tegenover inhoudelijke invloed van anderen dan de zittende rechters op het vonnis, maar sommige geïnterviewden geven wel eens commentaar op de *formulering* van het vonnis:

> *'Het gaat [bij overleg vooraf] om een informatievraag. Soms heb ik na doorvragen ook wel commentaar. Ik stel bijvoorbeeld vragen over de strafmaat, soms het bewijs of een ontvankelijkheidsverweer. Ik zie de vragen van de media soms al aankomen. Maar ik heb geen invloed op vonnissen, ze worden niet aangepast. (…) Een enkele keer geef ik wel een terugkoppeling naar de rechters: eigenlijk anticiperen op de vragen die gaan komen. Maar ik weet niet of daar ook iets mee gebeurt.' (Persrechter)*

> *'Achter de schermen maak ik soms ook wel de connectie met de zittingscombinatie en probeer hen te helpen/beïnvloeden/ overtuigen van het toegankelijker opschrijven van de strafmotivering en de bewijsmotivering dan van oudsher (tien jaar terug) de standaard was.' (Persrechter)*

> *'Wij kijken niet mee naar het vonnis. We willen die rol ook niet, juridisch zijn er andere dingen nodig. Een enkele keer, bij hoge uitzondering, zegt de persrechter wel eens iets. (…) Maar de vraag is: kan dat wel. In principe moet je ervan afblijven. We zien ook niet vaak gekke dingen. Maar de handen jeuken wel eens om het begrijpelijker te maken.' (Communicatiemedewerker rechtbank)*

Dit ligt echter anders bij de mondelinge uitspraak. Vooral in grote zaken, waarbij radio of televisieopnames van de uitspraak worden gemaakt, wordt steeds vaker gebruikgemaakt van een publieksvriendelijk 'voorleesvonnis', waarbij in veel gevallen ook de persrechter of communicatiemedewerker betrokken wordt:[7]

> *'Rechters sturen vaker het voorleesvonnis op met de vraag ernaar te kijken. Alles eromheen wordt steeds meer serieus genomen. Communicatie neemt ook wel eigen initiatief in betrokkenheid bij voorleesvonnissen, maar dat zou nog wel vaker kunnen. De tijd ontbreekt nu vaak. Voorleesvonnissen zijn er niet zo heel vaak, vooral bij spannende zaken.' (Communicatiemedewerker rechtbank)*

> *'Verder is de rechtbank veel opener op tv. Strafrechters vonden het vijftien jaar geleden nog bijzonder als er een camera bij de uitspraak was, spannend. Rechters gingen in plaats van voorlezen een samenvatting maken, goed voorbereiden, oefe-*

7. Een voorbeeld van een dergelijk voorbeeldvonnis dat door verschillende geïnterviewden werd genoemd was de uitspraak van de Rechtbank Rotterdam in de Ibn Khaldoun-zaak. Een opname van deze uitspraak is te vinden op: http://www.rijnmond.nl/nieuws/13-02-2014/verdachten-examenfraude-hoeven-niet-terug-naar-cel.

nen met voordragen. Er is, afhankelijk van de rechter, veel verbeterd in de presentatie. Een persrechter wordt dan overbodig, want dat geeft al goede quotes. Toch worden we nog gevraagd, vooral voor de afwisseling van het beeld.' (Persrechter)

De ontwikkeling van het voorleesvonnis wordt door vrijwel alle geïnterviewden als positief benoemd:

'De uitspraak zou meer aandacht moeten krijgen, dit zou het moment moeten zijn. Ook in nieuwsvideo's. Alle belangwekkende uitspraken zouden met een voorleesvonnis moeten gaan. Dat is sinds drie-vier jaar nieuw, vroeger werd soms het hele vonnis voorgelezen. Het zou veel meer gebruikt moeten worden, het is nog niet zo heel vaak.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'Een voorbeeld is de Ibn Khaldoun-uitspraak van de Rechtbank Rotterdam. De openbare uitspraak van het vonnis was belangrijk. De "juridische haarkloverij"-delen van het vonnis werden niet openbaar uitgesproken. In plaats daarvan was de rechter helder, rechtstreeks communicatief naar verdachten. [citeert enkele passages uit de uitspraak.] Deze uitspraak was een sprong vooruit, een voorbeeld van hoe het kan zijn. De vonnissen op rechtspraak.nl blijven genuanceerd. Maar het [voorgelezen] finale vonnis is voor procespartijen en burgerij.' (Persrechter).

Niet iedereen ziet het voorleesvonnis echter als een nieuwe ontwikkeling. Een persvoorlichter van het openbaar ministerie:

'Ik heb niet het idee dat rechters het vroeger niet goed deden. Ik vind dat rechters de uitspraak best heel zorgvuldig doen. Na de eis vraagt de rechter of officier: heeft u dit goed begrepen? Ook bij de politierechter: ze leggen uit wat een taakstraf is, hoe iemand een afspraak moet maken, "begrijpt u dit?". Zorgvuldig, ze kijken naar de verdachte. Ik vraag me soms wel af: sluit dit aan bij de gevoelens van de maatschappij?' (Persvoorlichter openbaar ministerie, zeer ervaren)

Ook bij het voorleesvonnis lijken er weer belangrijke verschillen te zijn tussen rechtbanken en individuele rechters. Er zijn rechters die werk maken van het doen van de uitspraak, maar ook rechters die hier weinig tijd aan besteden, of gevallen waarin de uitspraak wordt gedaan door een rechter die verder niet bij de zaak betrokken is geweest. Voorleesvonnissen lijken vooral te worden ingezet bij grote, mediagevoelige zaken, waarbij ook audiovisuele media aanwezig zijn. In kleinere zaken, wanneer er minder mediabelangstelling is, kan de uitsprakenzitting in enkele minuten worden afgehandeld, zeker als verdachte en advocaat niet aanwezig zijn.
In de afgelopen tien jaar, parallel aan de ontwikkelingen over het beter motiveren van strafrechtvonnissen, is volgens de geïnterviewden de aandacht voor communicatie over

8. Volgens Malsch waren er in 2004 in totaal 60 persrechters/raadsheren. Op het moment van schrijven waren dat er 102. Het aantal communicatiemedewerkers bedroeg in 2004 40 (Malsch 2004, p. 37), in 2014 was dat toegenomen tot 62.

strafzaken toegenomen. Het aantal zaken waarover persberichten verschijnt, is groter en ook worden er veel meer zaken gepubliceerd op rechtspraak.nl. Dit betekent dat veel meer vonnissen gemakkelijker toegankelijk zijn voor een groter publiek. Er zijn bij rechtbanken meer communicatiemedewerkers en persrechters aangesteld.[8] Sommige geïnterviewden spreken zelfs over een 'cultuuromslag binnen de rechtspraak'. Een rechtbankjournalist zegt hierover:

> *'De grote lijn is dat de rechtbank zelf veel meer belang hecht aan het verkopen van de boodschap. Toen ik begon was er één communicatiemedewerker en één persrechter. Nu zijn het er 4-5. Ook wordt er serieuzer gekeken naar een goed persbericht: wat moet erin? Een uitspraak wordt niet op voorhand geaccepteerd, bijvoorbeeld bij vrijspraak met net niet voldoende bewijs. De rechtbank weet nu: dit vergt uitleg. Benno L. is bijvoorbeeld vrijgesproken van verkrachting. Dat moet zorgvuldig in het persbericht uitgelegd. Dat beseffen de rechtbanken nu wel, mede door communicatiemedewerkers. Daarom is beter motiveren nu wel belangrijk.' (Rechtbankjournalist)*

Ook verschillende respondenten van de enquête noemen deze ontwikkeling. Binnen deze toenemende aandacht voor communicatie is het opvallend dat de 'vraag' naar persrechters juist kleiner lijkt te zijn geworden. Een persrechter zegt daarover:

> *'De laatste jaren zijn wij [persrechters] minder nodig dan vroeger. Dat is een goede ontwikkeling. De media hebben blijkbaar genoeg aan de uitspraken. […] Het is de bedoeling dat wij ons uit het spel spelen. Collega's zijn zich nu meer bewust en maken vonnissen meer mediageniek.' (Persrechter)*

Een andere persrechter ziet deze ontwikkeling meer als een resultaat van ontwikkelingen binnen de media:

> *'Langzaam komen journalisten erachter dat persrechters niet veel meer vertellen dan ze al bij de uitspraak hebben gehoord. De vraag zakte wat in. De media zijn handiger geworden in informatie over het strafrecht, er staat steeds meer op internet. De vraag is gestabiliseerd op een lager niveau.' (Persrechter)*

Ook andere geïnterviewden zijn van mening dat de rol van persrechters minder belangrijk wordt. Een rechtbankverslaggever brengt deze ontwikkeling in verband met beter gemotiveerde vonnissen:

> *'Ik heb vooral heel veel contact met de persofficier, met persrechters minder. Dat is te danken aan de heldere vonnissen. Wanneer er een grote afwijking is, bijvoorbeeld tien jaar geëist, vijf jaar opgelegd, is het handig als de persrechter fysiek aanwezig is bij de uitspraak. Daarnaast is een persrechter soms wel nodig als het gaat*

om zittingen achter gesloten deuren, zoals raadkamer/voorlopige hechtenis.' (Rechtbankverslaggever)

Een geïnterviewde communicatiemedewerker twijfelt echter of de verminderde vraag naar persrechters alleen met beter gemotiveerde vonnissen te maken heeft:

'Het zou kunnen komen doordat de uitspraken duidelijker zijn geworden. Maar het heeft ook te maken met bezuinigingen bij de media: kortere items, meer selectie door de journalistiek.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

Hoewel alle geïnterviewden het erover eens zijn dat de vraag naar persrechters afneemt, verschillen zij dus van mening over de oorzaken van die afname. Hierbij speelt wellicht ook het verschil tussen geschreven en audiovisuele pers een rol. Bij geschreven pers heeft de persrechter vooral een rol bij het toelichten van het vonnis. Informatieve vonnissen en informatie die elders beschikbaar is, kunnen dan een afname verklaren. Bij de audiovisuele media heeft de persrechter vooral de rol van *talking head.* Deze functie kan minder belangrijk worden door kortere items en door de opkomst van voorleesvonnissen. Het toegenomen aantal persrechters in combinatie met de verminderde vraag roept bij sommige geïnterviewden echter wel de vraag op in hoeverre persrechters nog voldoende kans krijgen om ervaring op te doen met optredens in de media.

De andere taken van de communicatiemedewerkers, zoals het schrijven van persberichten – waarbij bij sommige rechtbanken ook de persrechters een rol spelen – en het beantwoorden van vragen nemen juist jaarlijks toe. Bij een van de geïnterviewde rechtbanken was het aantal persberichten in vijf jaar tijd verdrievoudigd tot ongeveer driehonderd per jaar. De rechtbanken verschillen daarbij in de selectie van zaken voor het schrijven van persberichten ('actualiteiten'). Sommige rechtbanken voorzien (vrijwel) ieder gepubliceerd vonnis van een actualiteit, andere rechtbanken maken een selectie. Alle geïnterviewde communicatiemedewerkers/persvoorlichters zien daarnaast ook een stijging in het aantal vragen van journalisten. Communicatiemedewerkers van rechtbanken en persvoorlichters openbaar ministerie noemen aantallen van 1200-2500 vragen per jaar.
Alle geïnterviewde communicatieafdelingen van rechtbanken zijn de laatste jaren actief geworden op sociale media. Vooral Twitter wordt veel genoemd, maar men gebruikt ook Facebook en Instagram. Het volgen van (sociale) mediaberichtgeving over de eigen organisatie zien sommigen van hen als een belangrijk onderdeel van het takenpakket.

'Ik houd de "thermometer" van het internet bij en vertaal dit naar de rechtbank, bijvoorbeeld over het thema mensenhandel. Ook houd ik de agenda van de Tweede Kamer bij of er vragen worden gesteld over vonnissen, of er iets van ons

bijzit.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

Met de opkomst van internetjournalistiek is snelheid bovendien veel belangrijker geworden.

'Journalistiek is veel sneller geworden. Je kunt vragen niet vijf uur laten liggen.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'Als het mogelijk is, zit er iemand beneden in de zaal die "boven" [de afdeling communicatie] inseint als de uitspraak is voorgelezen. Dan wordt er meteen op de knop gedrukt en gaat het persbericht online. Daar zit helaas wel een kleine vertraging in bij rechtspraak.nl, zeker vijftien minuten voordat het persbericht verschijnt. Daardoor is de rechtbank wel een deel van de regie kwijt. Als het ANP in de zaal zit (dat dus veel sneller is) dan nemen ze dat bericht over.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

Het initiatief tot contact ligt over het algemeen bij de journalistiek. De geïnterviewde persrechters nemen nooit zelf het initiatief:

'Het initiatief ligt bij de pers. Alles is openbaar. Als je selectief om media-aandacht gaat vragen, komt er onderscheid. Ik ga het niet vertellen als er een onopgemerkte speciale zaak is, bekende Nederlanders bijvoorbeeld. Maar er is een spanning met de verplichting het publiek te informeren. Het EHRM heeft het over een brengplicht. Het is de taak van de rechter informatie te verschaffen over de breedte van hun werk. De vraag is: moet je dat dan ook concreet doen? Maar als er media-aandacht is, de pers het initiatief heeft, dan krijgen ze waar ze om vragen.' (Persrechter)

Ook de geïnterviewde communicatiemedewerkers nemen zelden het initiatief tot contact met de pers. Een enkele keer wordt er wel eens gebeld wanneer er iets 'echt niet klopt' in een publicatie. Daarnaast geven sommige communicatiemedewerkers aan dat zij wel eens actief journalisten informeren van wie zij weten dat deze een zaak al langere tijd volgen, om hen te informeren wanneer er een zitting staat gepland.

4.3.2 Publicatie van vonnissen op rechtspraak.nl

Een deel van de door de rechtbanken uitgesproken vonnissen wordt gepubliceerd op de website rechtspraak.nl. Hiervoor zijn verschillende formele selectiecriteria, zoals vastgelegd in het Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank rechtspraak.nl van de Raad voor de rechtspraak, waaronder bijvoorbeeld bepaalde delicten en zaken waarin een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van vier jaar of meer en/of een tbs-maatregel is opgelegd (artikel 4, lid c/d). Ook zaken waarvoor aandacht is geweest van 'de publieke media in de ruimste zin des woords' dienen altijd gepubliceerd te worden (artikel 5, lid a). Het uitgangs-

punt bij alle geïnterviewde communicatieafdelingen van rechtbanken is dan ook dat ieder vonnis waarvoor ook maar enige (media)belangstelling is, wordt gepubliceerd op rechtspraak.nl. 'Transparantie is belangrijk: u vraagt, wij draaien' (persrechter). Veel communicatiemedewerkers werken niet alleen op basis van vragen van journalisten, maar volgen ook actief de regionale en landelijke media, zodat ze bij belangstelling voor een zaak voor publicatie van het vonnis kunnen zorgen. Deze publicatie is echter niet in handen van de communicatiemedewerkers, maar ligt bij de zittingsrechters of secretarissen/griffiers. Dit kan bij sommige rechtbanken wel eens spanningen opleveren:

> *'Over publicatie is nog wel eens een verschil van mening. Soms is de kamer niet van plan te publiceren. Terwijl wij het wel belangrijk vinden, voor duiding, of omdat erover geschreven is. Communicatiemedewerkers en rechters kijken met een verschillende blik, dan moeten we het erover hebben.' (Communicatiemedewerkers rechtbank)*

> *'Soms roept selectie achterdocht en wantrouwen op. Het is echter niet de bedoeling zaken weg te moffelen. Het kan soms wel zijn dat de rechtbank wellicht verkeerde keuzes maakt in wat interessant is.' (Persrechter)*

> *'Het afgelopen jaar zijn er ook zaken gepubliceerd/een persbericht bij geschreven die we zelf belangrijk vinden of willen laten zien. Vooral over civiel en bestuursrecht. Daar zijn we nu meer mee bezig. Bij strafrecht speelt dit maar heel beperkt, voor de zaken waar het om draait is sowieso wel aandacht. Deze zaken worden geselecteerd op basis van een combinatie tussen wat speelt er in de samenleving en wat past bij maatschappelijke discussies. Bijvoorbeeld hennepplantages: wat gebeurt er met dergelijke zaken? Dan wordt een actualiteit [persbericht] gemaakt.' (Communicatiemedewerker rechtbank)*

Naast de selectie van vonnissen kan ook de snelheid waarmee gepubliceerd wordt onderwerp van discussie zijn. 'Bij heel belangrijke zaken staat het vonnis op voorhand al klaar, maar dan moet communicatie wel druk uitoefenen' (communicatiemedewerker rechtbank). Een ander aspect van rechtspraak.nl dat in enkele interviews ter sprake kwam, is de toegankelijkheid ervan voor leken. Omdat vonnissen geanonimiseerd worden gepubliceerd, kan het moeilijk zijn het juiste vonnis te vinden. Zoeken op de naam van slachtoffer of verdachte levert immers vaak niets op:

> *'Soms zijn vonnissen moeilijk te vinden, een journalist vindt de tekst wel, maar een burger niet. (…) Het slachtoffer kan navragen bij de officier, of Slachtofferhulp, bij het slachtofferloket.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)*

Sommige rechtbanken lossen dit op door bij alle gepubliceerde vonnissen een persbericht te schrijven, met in dat persbericht een link naar het gepubliceerde vonnis. Dit maakt het vonnis gemakkelijker toegankelijk voor een breder publiek.

4.3.3 Het openbaar ministerie

Bij het openbaar ministerie geldt een soortgelijke taakverdeling tussen persofficieren en persvoorlichters als tussen persrechters en communicatiemedewerkers bij de rechtbank. De persofficieren zijn verantwoordelijk voor interviews met radio en televisie, ze zijn 'het gezicht en de stem van het openbaar ministerie'. Optredens voor televisie en radio bereiden persvoorlichter en persofficier gezamenlijk voor. Persvoorlichters zien ook het requisitoir van tevoren en kijken bij heel grote zaken ook wel eens mee naar inhoud en taalgebruik. De persvoorlichters houden zich vooral bezig met het beantwoorden van vragen, het monitoren van berichtgeving en (sociale) media en het adviseren over mediastrategie en communicatie.

> *'Een keer per maand is er in elk team gevoelige zakenoverleg.[9] Daarin worden mediagevoelige zaken besproken, zoals politiek, bekende Nederlanders, opsporingsmethoden die gevoelig liggen, zaken die niet goed gelopen zijn. (…) Bij deze overleggen is altijd een persvoorlichter aanwezig. Zo kan huidige informatie in de media worden teruggekoppeld en advies worden gegeven over de mediastrategie. Waar moeten we op letten? Hoe gaan we naar buiten? De parketleiding en teamleiding beslissen.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)*

Persvoorlichters leveren ook informatie over de publiciteit aan de zaaksofficier, ook omdat deze informatie relevant kan zijn voor de zaak: '*Trial by media* kan soms een verwijt zijn van de verdediging' (persvoorlichter openbaar ministerie). Ook wanneer de media worden ingezet voor opsporing zijn de persofficier en persvoorlichters daarbij betrokken.
De berichtgeving van het openbaar ministerie beperkt zich vooral tot de periode in de aanloop naar het proces:

> *'In huis-tuin-en-keukenzaken start de politie met de communicatie. Het openbaar ministerie komt pas in beeld als de verdachte is aangehouden en er een voorgeleiding is. Bij grotere onderzoeken heeft een officier vanaf het uur nul de leiding. Dan is er dus woordvoering door de politie, maar gestuurd door het openbaar ministerie.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)*

Bij grotere zaken zijn de persvoorlichters van het openbaar ministerie dus ook verantwoordelijk voor de persberichten van de politie. De politie stelt dan een eigen tekst op, die vervolgens wordt bekeken door de persvoorlichter:

9. Dit parket is verdeeld in verschillende teams, ingedeeld per regio. Daarnaast zijn er inhoudelijk gespecialiseerde teams voor bijvoorbeeld zware criminaliteit.

'Ik kijk vooral naar taalgebruik, de politie heeft het soms over "dader" in plaats van verdachte, anders kan een officier daar op zitting problemen mee krijgen wegens "vooringenomenheid".' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

Bij grotere zaken worden er dus gedurende het onderzoek op verschillende momenten persberichten gemaakt, eerst door de politie, later door het openbaar ministerie. Voor de interne taakverdeling lijken er echter verschillen te zijn tussen de parketten waar de geïnterviewden toe behoren: soms worden persberichten door de zaaksofficier gemaakt, soms door de persvoorlichters.
In tegenstelling tot de rechtbank neemt het openbaar ministerie vaker het initiatief tot contact met de media. Naast het inzetten van de media bij opsporingsonderzoek zoekt het openbaar ministerie soms ook actief contact met de media bij zaken die het onder de aandacht wil brengen. Dit gaat soms via een persbericht, maar vaak ook via direct contact met journalisten:

'Wanneer we weten dat een zaak op klappen staat en er snel een doorzoeking of aanhouding volgt, worden soms journalisten uitgenodigd om mee te gaan. Hier zijn wel regels, richtlijnen voor. Dit kan zijn bij zaken waarvoor het openbaar ministerie aandacht wil vragen, zoals mensenhandel. Bijvoorbeeld ook wanneer slachtoffers geen aangifte willen doen. Zo kunnen we laten zien aan potentiële slachtoffers: ze zitten vast, je kunt aangifte gaan doen. Ook komt er wel eens een verzoek van een journalist die extra aandacht wil besteden aan zo'n thema. Journalisten worden hiervoor geselecteerd. Het gaat om goed ingevoerde journalisten waar wij ervaring mee hebben. Soms wordt de mogelijkheid om mee te gaan bij doorzoeking of aanhouding ook ingezet als wisselgeld. Bijvoorbeeld wanneer journalisten ook onderzoek hebben gedaan en het niet handig is voor het onderzoek van het openbaar ministerie als informatie al in de krant komt. Zo iemand krijgt dan een primeur, mag mee op klapdag, of krijgt een interview met de onderzoeksleider. Ik zorg dan ook dat het persbericht tegelijkertijd of wat later uitgaat dan het artikel van de journalist. Dit gebeurt alleen bij journalisten die we goed kennen.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

'Voorafgaand aan de eis wordt er getwitterd, via ons corporate account, en stuur ik mailtjes aan kranten. De communicatie is "zenderig", ik twitter data, weetjes, zoals wanneer er iemand in een zaak is aangehouden, kleine dingen. Er zijn een aantal twitteraars binnen het openbaar ministerie, zij werken samen. De hoofdofficier retweet dan met een waardenboodschap, over het slachtoffer bijvoorbeeld. (…) Als er in een wijk iets speelt, een bange buurt, dan tweet ik "verdachte blijft in bewaring. Dan bel ik de politie "retweet dit in de wijk" (via de wijkagent). Zo sluit ik

aan bij gevoelens in de samenleving. Een bewerkelijke fijnmazigheid.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

Het openbaar ministerie stelt zich in de communicatie met de pers dus veel proactiever op dan de rechtbank. Dit stopt echter op het moment dat er een vonnis van de rechtbank ligt. De berichtgeving over het vonnis beperkt zich over het algemeen tot een mededeling over het al dan niet in hoger beroep gaan:

'Zolang de zaak onder de rechter is, is het openbaar ministerie heel terughoudend in de woordvoering. Als het vonnis er is, is de rechtbank aan het woord. Bij ons komen vooral de vragen binnen of ze tevreden zijn en of er in hoger beroep zal worden gegaan. Dat weten we vaak wel, vaak zijn er vooraf al scenario's gemaakt. Een bandbreedte van minimaal acceptabele straf. Bijvoorbeeld: zes jaar geëist, vier jaar is dan okay, drieënhalf-vier jaar betekent vonnis bestuderen, minder dan drieënhalf jaar of vrijspraak betekent hoger beroep. Persvoorlichters zitten ook wel eens bij het overleg over de eis: "is dit te hoog?". Ook wordt er soms in hoger beroep gegaan over zaken die vurig zijn bepleit. Bijvoorbeeld minderjarige overvallers die volgens het volwassenenrecht berecht zouden moeten worden. Dan is vooraf al afgesproken dat er in hoger beroep wordt gegaan als de rechtbank toch voor jeugdrecht kiest. Dan gaat het om de eigen geloofwaardigheid. Bij beoordeling wordt gekeken naar strafmaat en kwalificatie en de motivering.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

'Nadat de eis bekend is, doet de persvoorlichting van het openbaar ministerie niets meer, dan is het aan de rechtbank. Tenzij er in hoger beroep wordt gegaan. […] Na de uitspraak van de rechtbank ben ik terughoudend. Een enkele keer bericht ik heel blij te zijn met de uitspraak. Of wanneer het openbaar ministerie het oneens is dat er in hoger beroep wordt gegaan. Ik probeer het dan wel op te tillen, de boodschap moet zijn: andere ronde.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

In tegenstelling tot de vonnissen van de rechtbank wordt het requisitoir over het algemeen niet gepubliceerd. Volgens persvoorlichters verstrekt men echter wel een enkele keer een geanonimiseerde versie aan journalisten:[10]

'Soms, bij complexere zaken zoals allerlei partijen drugs. Het anonimiseren is veel werk, dus ik ben er terughoudend mee, alleen op verzoek. Het in het openbaar gesproken woord telt. Soms is een requisitoir alleen losse aantekeningen, eigen overwegingen, geen uitgeschreven verhaal.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

'Bij inhoudelijk ingewikkelde zaken, zoals discriminatie, noodweerexces, wordt soms het requisitoir, een dik pakket, aan journa-

10. Er zijn signalen dat dit in toenemende mate en bij bepaalde journalisten ook niet-geanonimiseerd gebeurt.

listen uitgedeeld. Nadat het is uitgesproken. Het is niet netjes als journalisten mee kunnen lezen. De eis staat er niet in, die moet de officier op het laatste moment nog kunnen aanpassen.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

Net zoals bij de rechtbanken, is er ook bij het openbaar ministerie de afgelopen jaren meer aandacht gekomen voor communicatie met de media.

'Het openbaar ministerie is de afgelopen jaren opener geworden. Er wordt meer informatie gegeven, de pers wordt meer gezocht.' (Persofficier)

'De nieuwe persrichtlijn betekent dat het requisitoir vaker wordt gefilmd. In het begin nog niet zo, maar het gebeurt in de loop der tijd steeds meer. (…) In het begin hadden mensen er wel moeite mee. Ze waren overgeleverd aan iets wat de rechtbank besliste. Die weerstand is nu weg, officier is een openbare functie.' (Persofficier)

Ook verschillende persrechters benoemden een soortgelijke initiële interne weerstand binnen hun rechtbank tegen het maken van opnamen tijdens de zitting.

4.4 Ontwikkelingen in de verslaggeving over strafrechtspraak

Naast ontwikkelingen wat betreft Promis, waarop we in paragraaf 4.6 verder ingaan, deden zich de afgelopen tien jaar nog een aantal belangrijke ontwikkelingen voor in de verslaggeving over strafrechtspraak. Ten eerste is het aantal gespecialiseerde rechtbankverslaggevers sterk gedaald. Daarnaast zijn er ook technologische ontwikkelingen geweest die het werk van journalisten hebben veranderd en een effect hebben gehad op de beschikbaarheid van informatie over strafrechtspraak en vonnissen voor een groter publiek.

4.4.1 Afnemende specialisatie journalisten

Een eerste ontwikkeling die vrijwel alle geïnterviewden en ook verschillende respondenten uit de enquête noemen, is het afnemende aantal gespecialiseerde rechtbankverslaggevers bij zowel geschreven als audiovisuele pers. Het is een 'uitstervend beroep'. Door bezuinigingen hebben nog maar weinig media de middelen om een fulltime rechtbankverslaggever te kunnen bekostigen. De resultaten van de enquête onder journalisten bevestigen deze bevindingen.

Tabel 4.4. Deel van werktijd besteed aan rechtbankverslaggeving (N=73)

Deel van werktijd besteed aan rechtbank-verslaggeving	N	%	% onderzoek Malsch 2004 (N=60)
Een kwart of minder	51	70	45
Ongeveer de helft	14	19	22
Meer dan de helft	8	11	33
Totaal	73	100	100

Bovendien blijkt ook het deel van de journalisten dat een juridische opleiding heeft gevolgd, afgenomen. Van de bevraagde journalisten had 16% een juridische opleiding of bijscholing gevolgd, waarvan de helft (8%) een universitaire studie rechten. Bij het onderzoek van Malsch uit 2004 was dit 48%. Hoewel dit verschil mogelijk deels kan worden verklaard door verschillen in de groep respondenten – bij Malsch vooral regionale pers, bij dit onderzoek meer landelijke pers – is dit toch een opvallende afname.
De geïnterviewde rechtbankverslaggevers hebben de afgelopen jaren beide andere taken dan alleen rechtbankverslaggeving toebedeeld gekregen. Ook de communicatiemedewerkers/persvoorlichters zeggen te merken dat zij met meer verschillende en minder gespecialiseerde journalisten te maken krijgen, die 'niet weten waar ze het over hebben' (communicatiemedewerker rechtbank) of 'minder goed in de materie zitten' (persrechter):

'Bij telefoontjes komen er meer algemene vragen. Het is belangrijk om zelf de boodschap te bepalen en de regie te houden.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'Maar weinig journalisten vragen door op de inhoud. Wij begrijpen dat niet. Er zijn ook bijna geen rechtbankjournalisten meer tegenwoordig. We merken dat wel, veel minder inhoudelijke vragen. Nu.nl neemt bijvoorbeeld vaak bijna letterlijk onze tekst over. Ook praktisch kunnen bijvoorbeeld dubbele zittingen betekenen dat journalisten die een van beide zittingen hebben gemist bellen voor informatie. Er is minder tijd, maar dit betekent niet dat er meer fouten worden gemaakt. Communicatie heeft bijna nooit een boze rechter aan de lijn.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'We merken dat er meer vragen komen of we vonnissen kunnen genereren. Het is dan te duur om naar de uitspraak te komen. (…) Ook wordt er wel gevraagd wat

er op de zitting is gebeurd, maar daar doen we niet veel mee. (…) Wij moeten veel meer het werk voor hen doen.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'De digital shift, afname adverteerders en geld (dus ook gespecialiseerde rechtbankverslaggevers) in de journalistiek.' (Respondent enquête)

Volgens de geïnterviewden is er dus door bezuinigingen aan de ene kant sprake van meer vragen van journalisten die weinig begrijpen van rechtspraak – en mogelijk dus ook moeite kunnen hebben met het begrijpen van een vonnis – en aan de andere kant ook sprake van een toename van het aantal opgevraagde vonnissen, wat er juist op zou kunnen duiden dat het belang van het vonnis als informatiebron toeneemt. Ook enkele respondenten uit de enquête noemen dat zij steeds minder tijd hebben om zelf zittingen bij te wonen:

'Aan de kant van de (regionale) media zie je dat men nog steeds graag veel zaken zou willen volgen, maar dat dit door bezuinigingen niet mogelijk is. In sommige gevallen houdt dit in dat via mail of telefoon eis en uitspraak worden opgevraagd en een zaak niet fysiek wordt bijgewoond door een verslaggever. Openbaar ministerie en rechtbank zijn heel behulpzaam, maar persoonlijk vind ik het geen goede journalistieke ontwikkeling.' (Respondent enquête)

In de volgende paragraaf (4.4.2) gaan we nader in op het gebruik van verschillende informatiebronnen door journalisten.

4.4.2 Technologie en nieuwe media

Naast het afnemende belang van rechtbankverslaggevers hebben zich in de afgelopen jaren enkele belangrijke technologische ontwikkelingen voorgedaan. Zo is verslaggeving op internet steeds belangrijker geworden. 33 van de 73 geïnterviewde journalisten zijn (mede) werkzaam voor dit medium. Twitter speelt hierbij een belangrijke rol. Sinds 2008 twitteren rechtbankverslaggevers tijdens zittingen, op internet te volgen via een zogeheten *liveblog* (zie ook Ruigrok e.a. 2011). Volgens een van de geïnterviewde journalisten is deze dienst erg populair en wordt het liveblog erg veel gelezen. Ook alle geïnterviewde communicatiemedewerkers/persvoorlichters van openbaar ministerie en rechtbank zijn actief op Twitter en soms ook op Facebook of Instagram. De nieuwe persrichtlijn (2013) wordt door geïnterviewden ook als een belangrijke ontwikkeling gezien. Deze maakt het mogelijk geluids- of beeldopnamen te maken van grote delen van de zitting.[11] Nieuw is bovendien de opkomst van de 'burgerjournalistiek': mensen die weblogs bijhouden over de rechtspraak. Bij enkele gerechten speelt de vraag of deze journalisten dezelfde toegang krijgen, bijvoorbeeld tot de persrol en tenlastelegging, als de reguliere media:

11. Omdat de persrichtlijn van 2013 waarschijnlijk later dit jaar door de Raad voor de rechtspraak uitgebreid zal worden geëvalueerd, gaan wij hier verder niet op in.

'Er wordt een afweging gemaakt wie wel/geen extra informatie krijgt. Waarvoor is het nodig, wat is het verhaal? Als iemand wordt gekwalificeerd als journalist: een contract laten tekenen plus legitimatie. De informatie die communicatie verstrekt, is alleen voor de pers. Het gaat nooit om niet-openbare informatie. Maar voor de pers wordt wel meer moeite gedaan, bijvoorbeeld de persrollen. De pers heeft een andere rol dan individuele burgers, een uitzonderingspositie in de wet.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

Ook de respondenten van de enquête noemden ontwikkelingen op het gebied van sociale media en internet veelvuldig, bijvoorbeeld 'reaguurders', het actiever zijn van rechtbanken en openbaar ministerie via sociale media en het gebruik van sociale media in de rechtbankverslaggeving:

'De opkomst van sociale media heeft bijgedragen aan een nieuwe manier van rechtbankverslaglegging. Niet alle rechtbanken/hoven hebben dezelfde visie op hoe daar mee om te gaan. Ook zijn er blijvende verschillen in wat er wel en niet mag op dat gebied. Het toenemend gebruik van computers/laptops/tablets draagt bij aan een accuratere en snellere manier van verslaggeving, maar vraagt wel om aandacht voor nauwkeurigheid. Faciliteiten als Wi-Fi/draadloos internet zijn steeds meer gewoongoed geworden, maar niet overal aanwezig voor de pers. Hierdoor kunnen soms verbindingen wegvallen of moeilijk worden gelegd.' (Respondent enquête)

'[We komen] vanuit een gesloten [situatie] zonder beeld, met alleen tekenaars en de volgende dag een stuk in de krant. En nu twitterende verslaggevers vanuit de zaal en overal beeld.' (Respondent enquête)

Deze en andere respondenten brengen het toenemende gebruik van sociale media dus in verband met een toegenomen openheid van rechtbanken en de toegenomen rol van communicatiemedewerkers.

4.5 De selectie van zaken

Een belangrijk element van de berichtgeving over strafrechtspraak is de selectie van zaken waaraan publiciteit wordt gegeven en waarvan verslag wordt gedaan. Zowel de rechtbank als het openbaar ministerie stelt informatie beschikbaar op basis waarvan journalisten een keuze kunnen maken welke zaken zij willen gaan volgen. Rechtbanken verspreiden wekelijks aan journalisten een overzicht van zaken die gepland staan (de zogenoemde persrol of perslijsten). Informatie uit dit overzicht is onder embargo. Hoe uitgebreid deze overzichten zijn, verschilt echter per rechtbank:

'De perslijsten van de rechtbank zijn nu digitaal, dat is een hele progressie. Eerst kwam het per enveloppe. Perslijsten zijn

lang niet altijd compleet. Wat voor zaak is het? Poging doodslag kan zowel klein als heel zwaar zijn. Ik bel dan het openbaar ministerie, wat is hier gebeurd?' (Rechtbankverslaggever in interview)

'Zittingslijsten zijn een uitdraai uit het systeem, gemaakt door de administratie van straf, en de dagvaardingen voor de MK-zittingen erbij. Het toevoegen van dagvaardingen voor PR-zittingen is onderwerp van gesprek. Dagvaardingen liggen ter inzage, maar worden op verzoek ook opgestuurd. De rechtbank beslaat een groot gebied. Wij vinden het belangrijk om toegang gemakkelijker te maken. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn om dagvaardingen voortaan niet langer alleen bij de rechtbank ter inzage te leggen, maar bijvoorbeeld ook bij het gemeentehuis.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'De persrol wordt niet door de afdeling communicatie gemaakt. Het openbaar ministerie vult het in. Speciale software maakt een keer per week een overzicht van alle namen en feiten. Er staat: naam advocaat, naam officier, artikelnummer. Plus een hele korte omschrijving. Lastig voor de pers. Voor meer informatie kan de dagvaarding worden opgevraagd. Journalisten kunnen deze bij de rechtbank inzien. Als ze hem opgestuurd willen hebben, verwijzen we ze naar het openbaar ministerie.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

De totstandkoming van de perslijst en het al dan niet toesturen van dagvaardingen, die belangrijke inhoudelijke informatie bevatten over de zaak, is dus een belangrijk verschil tussen de verschillende rechtbanken waarvan communicatiemedewerkers zijn geïnterviewd. Daarnaast verspreiden ook sommige parketten van het openbaar ministerie een lijst met een selectie van zaken aan de pers:

'Het openbaar ministerie speelt ook een rol. Zij verspreiden wekelijks een overzicht van zaken waarvoor interesse zou kunnen zijn. Zaken die zij onder de aandacht willen brengen, willen laten zien. Bijvoorbeeld nu veel aandacht voor mensenhandel, op de lijst met vooraankondigingen dus veel van zulke zaken. Vooraankondigingen zijn vaak per arrondissement, regio. Het ene openbaar ministerie maakt er meer werk van dan het andere.' (Rechtbankverslaggever in interview)

'Sommige parketten sturen ook zelf een lijstje rond met een selectie van zaken die interessant zijn voor journalisten. Maar ik vind dat journalisten zelf moeten kiezen, niet gaan voorkoken. In [parket] wordt alleen de persrol van de rechtbank gebruikt [laat voorbeeld zien]. Deze wordt gemaakt door [afdeling rechtbank] op basis van de stukken. De persrol is heel uitgebreid, met veel informatie over de zaak, naam slachtoffer, advocaat, korte inhoud. Ik weet niet of de persrol er alleen

hier of ook elders zo uitziet.' (Persvoorlichter openbaar ministerie)

Zoals uit het laatste citaat blijkt, zijn de verschillen tussen parketten niet alleen ingegeven door ideologische motieven, maar ook verbonden aan het beleid van de plaatselijke rechtbank. Bij een uitgebreidere persrol is minder toelichting nodig.
Journalisten hebben dus verschillende informatiebronnen ter beschikking wanneer zij kiezen over welke zaak zij verslag willen doen. In de enquête is gevraagd welke informatie zij gebruiken bij hun keuze (zie tabel 4.5).

Tabel 4.5. Gebruik van informatiebronnen voor selectie zaken (N=60)

Op basis van welke informatie maakt u de keuze om verslag te doen? (meerdere antwoorden mogelijk)	Aantal respondenten
Op basis van informatie van de rechtbank	44
Op basis van informatie van het OM	41
Op basis van informatie van de advocaten	33
Op basis van eerdere berichtgeving over het incident/ de kwestie	47
Op basis van het soort zaak	40
Ik maak die keuze niet zelf	8

De meeste respondenten gebruiken bij hun beslissing dus meerdere informatiebronnen, waarbij de rechtbank en het openbaar ministerie de belangrijkste zijn. Uit de open vragen en de interviews blijkt dat vooral inhoudelijke argumenten belangrijk zijn bij de selectie van zaken om verslag over te doen. Het gaat vooral om de nieuwswaardigheid van de zaak, waarbij eerdere berichtgeving, het belang en het maatschappelijk gewicht belangrijke elementen zijn. Bijvoorbeeld:

'Elke maatschappelijke ontwikkeling wordt tot in detail zichtbaar in de rechtbank (of hogerop), dus "publiek belang" is een belangrijk criterium. Maar vaak ook de vraag of het een leuk stuk kan opleveren.' (Respondent enquête)

'Impact van een zaak. Impact die een zaak kan hebben op een gemeenschap. Meestal gaat het om incidenten die we eerder volgden.' (Respondent enquête)

Daarnaast zeggen enkele respondenten ook verslag te doen van zaken die 'curieus', 'grappig' of 'opmerkelijk zijn'.

4.6 Informatiebronnen voor journalisten

De journalisten is gevraagd welke informatiebronnen zij gebruiken in hun werk, en welke daarvan de belangrijkste zijn voor het verloop van het strafproces en de uitkomst ervan.

Tabel 4.6. Gebruik informatiebronnen voor verloop strafproces (N=49)

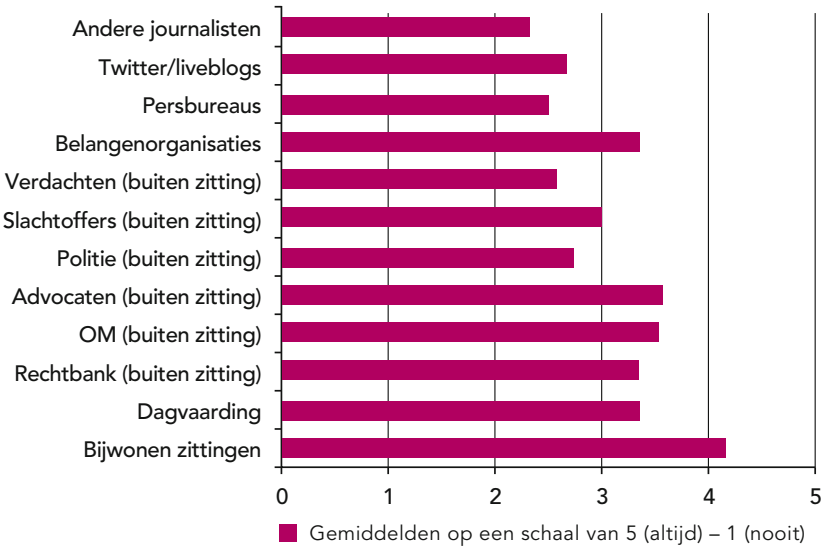

Zoals uit tabel 4.6 blijkt, is het bijwonen van de zittingen voor de respondenten de belangrijkste bron van informatie over het verloop van de procedure. 84% maakt hiervan vaak of altijd gebruik. Daarna volgen communicatie met advocaten (59%), communicatie met het openbaar ministerie (54%), de dagvaarding (50%) en communicatie met de rechtbank (48%). Veel journalisten noemen het bijwonen van zittingen dan ook als de belangrijkste informatiebron in de begeleidende open vraag:

> *'Het bijwonen van de zitting is voor mij het belangrijkst. Je kunt dan immers zelf bepalen welke dingen die worden gezegd je van belang vindt.' (Respondent enquête)*

> *'De voornaamste bron is de zitting. Daar komt vaak heel veel informatie vrij – ge-*

sproken en geschreven – die de betrokkenen buiten de zitting even vaak niet opnieuw willen geven. Verreweg de beste manier om een zaak te volgen is via de zittingen. Dat kost alleen veel tijd, en daarom doen media dat bijna nooit.' (Respondent enquête)

'Soms heeft de officier wat vragen tijdens een schorsing. Zij verschaffen de "wie, wat, waar en waarom". Het "hoe" moet je meestal echt uit de zitting halen of uit het vonnis en de dagvaarding als je niet bij de zitting kunt zijn. Dan gaat dat bijvoorbeeld via de afdelingen communicatie en de advocaat.' (Respondent enquête)

Tabel 4.7. Gebruik informatiebronnen voor uitkomst strafproces (N=50)

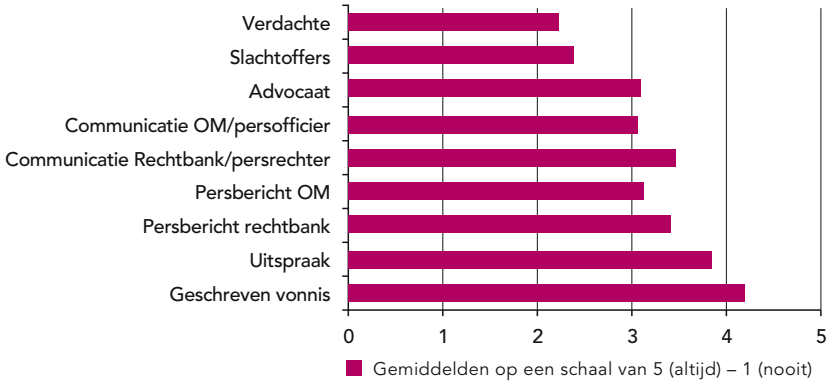

Voor de berichtgeving over de uitkomst van het strafproces noemt men het geschreven vonnis het vaakst. 79% maakt daar vaak of altijd gebruik van. Dan volgen de uitspraak (68%), communicatie met de rechtbank of de persrechter (56%), het persbericht van de rechtbank (53%), het persbericht van het openbaar ministerie (45%), communicatie met openbaar ministerie of persofficier (44%) en advocaat (42%).
Een vergelijking met eerder onderzoek van Malsch (2004) is voor dit onderwerp moeilijker te maken. Niet alleen door ontwikkelingen in (sociale) media, maar vooral door verschillen in methodologie. Malsch heeft in 2004 namelijk alleen gevraagd *wie belangrijke bronnen* van informatie zijn, en daarbij geen verschil gemaakt tussen verloop en uitkomst van de procedure. De zitting, dagvaarding of het vonnis komen in deze rij dan ook niet voor.
Opvallend is verder dat bij het onderzoek van Malsch persvoorlichters en persofficieren van het openbaar ministerie (85%) en advocaten (81%) een veel belangrijkere rol speelden dan

persrechters (49%), communicatiemedewerkers (38%) en zaaksrechters (7%) van de rechtbank. In het huidige onderzoek onder journalisten lijkt dat verschil veel kleiner. Voor het verloop van het proces zegt 48% vaak of altijd vertegenwoordigers van de rechtbank te raadplegen, voor de uitkomst is dat 56%. Voor vertegenwoordigers van het openbaar ministerie is dat respectievelijk 54% en 44%. Wanneer ook niet-persoonlijke bronnen zoals het vonnis, zittingen en de uitspraak worden meegenomen, lijkt het erop dat de conclusie van Malsch dat journalisten een voorkeur hebben voor 'partijdige' bronnen door dit onderzoek niet wordt bevestigd.
Zoals hierboven beschreven, is er een duidelijke taakverdeling tussen openbaar ministerie en rechtbank in de informatievoorziening naar de pers. Zowel de rechtbank als het openbaar ministerie zegt echter veelvuldig journalisten over en weer door te verwijzen voor vragen die eigenlijk bij de ander thuishoren. Respondenten maken echter ook andere overwegingen dan deze formele taakverdeling wanneer zij informatie verzamelen. Hierin spelen zowel inhoudelijke alsook praktische redenen (snelheid, toegankelijkheid) een rol:

> *'Het openbaar ministerie is gemakkelijker toegankelijk dan de rechtbank: laagdrempeliger, meer geïnvolveerd. Ook meer emotioneel betrokken, ze willen winnen. Rechters zijn lijdelijk, daar is niets aan te doen. Het openbaar ministerie weet altijd meteen waarover ik het heb als ik bel met vragen over een zaak. De rechtbank zoekt het uit en belt dan terug. Het openbaar ministerie weet veel meer met welke zaken wij (journalisten) bezig zijn.' (Rechtbankverslaggever in interview)*

> *'De advocaat van de verdachte is altijd een belangrijke bron. Advocaten zijn meestal het meest bereid een interview te geven. Daartegenover de persofficier, alhoewel je daar meestal pas na de uitspraak wat aan hebt. De persrechter in mindere mate omdat bij kennis van het strafrecht die meestal niet echt nodig is. De politie is in dit stadium meestal niet meer te benaderen.' (Respondent enquête)*

> *'Iedereen die wat wil zeggen over de zaak in kwestie, is belangrijk. Wie het meest verklapt, is het belangrijkst op dat moment. Kan zo maar weer anders zijn.' (Respondent enquête)*

> *'Vonnis, de persrechter als ik verduidelijking nodig heb, de advocaat van de betrokken partijen voor een reactie en de nodige context. In grote lijnen zie je zo de zaak redelijk van alle kanten en kan je aan evenwichtige berichtgeving doen.' (Respondent enquête)*

Uit deze antwoorden blijkt onder andere het belang van praktische toegankelijkheid en de verschillende functies die de genoemde informatiebronnen vervullen. Ook evenwichtige berichtgeving, ofwel 'hoor en wederhoor'

noemen meerdere respondenten als reden om zowel de advocaat als het openbaar ministerie te spreken.
Enkele journalisten noemen daarnaast ook nog aanvullende informatiebronnen. Dit zijn vooral informele bronnen zoals bekenden van slachtoffer en verdachte, dorpsbewoners, anonieme tips en 'roddel en achterklap'. Daarnaast noemen respondenten ook archiefonderzoek, deskundigen, collega's en eerdere uitspraken als bron.

4.6.1 Berichtgeving over het vonnis

Zoals eerder beschreven hebben verschillende geïnterviewden het idee dat 'vrijwel niemand het vonnis leest'. Communicatiemedewerkers zien regelmatig letterlijke citaten uit het persbericht terug in de media. Zoals in tabel 4.7 al te zien was, maken de respondenten uit de enquête op een enkeling na echter allemaal gebruik van het geschreven vonnis als informatiebron.

Tabel 4.8. Gebruik van het geschreven vonnis als informatiebron (N=47)

Gebruik van het geschreven vonnis	N	%
altijd	22	47
vaak	15	32
soms	8	17
zelden	1	2
Nooit	1	2
Totaal	47	100

Een van de redenen die respondenten noemen om niet altijd het geschreven vonnis te lezen, is tijdgebrek:

> *'Voor de snelheid is een persbericht van de rechtbank over het vonnis prettig, maar ik maak het uitgebreidere verhaal voor de krant liever op basis van het vonnis. Soms vind ik daar iets in dat ik belangrijker vind dan in het persbericht staat.' (Respondent enquête)*

'De persvoorlichting heeft altijd goede persberichten. Dat persbericht is meestal voldoende. Het is vrij uitgebreid. Meestal volstaat het lezen van het persbericht wel voor het schijven van een internetbericht.' (Rechtbankverslaggever in interview)

'Wij berichten veel over kleinere zaken (inbraken, oplichtingen enz.) en dan is het nieuws vaak vooral de eis en de uitspraak. Deze berichten zijn ook kort en dus is inhoudelijke informatie (meer dan de

dagvaarding) vaak niet nodig. Of we weten het al dankzij eerdere berichtgeving over het incident.' (Respondent enquête)

Voor korte berichtgeving of op internet is volgens deze respondenten het lezen van het gehele vonnis niet nodig, bij uitgebreidere berichtgeving wel. Daarnaast vroegen we respondenten ook hoe zij aan het vonnis komen. Zoals blijkt uit tabel 4.9 verkrijgen de respondenten het vonnis vooral via de rechtbank en via rechtspraak.nl en in mindere mate via advocaten of het openbaar ministerie.

Tabel 4.9. Verkrijging vonnis (N=52)

Via de rechtbank	42
Via rechtspraak.nl	42
Via de advocaat van de verdachte	21
Via de advocaat van het slachtoffer	14
Via het OM	9
Ik maak nooit gebruik van een geschreven vonnis als informatiebron	2

4.6.2 De begrijpelijkheid van vonnissen voor journalisten

Op basis van de enquête onder journalisten is een toename te zien van het percentage journalisten dat het taalgebruik als (zeer) begrijpelijk beoordeelt, ten opzichte van eerder onderzoek van Malsch in 2004. Dit is opvallend, zeker omdat – zoals al eerder besproken – een verhoudingsgewijs kleiner deel van de respondenten een juridische opleiding heeft genoten of zich voor het merendeel van de werktijd met rechtbankverslaggeving bezighoudt.

Tabel 4.10. Begrijpelijkheid taalgebruik rechters (N=50)

Percentage van de respondenten dat het taalgebruik begrijpelijk of zeer begrijpelijk vindt		
	2004 %	2014 %
Tijdens zittingen	51	76
Tijdens mondelinge uitspraken	52	60
In schriftelijke vonnissen	27	35

Bron: Malsch 2004, p. 55.

Een van de geïnterviewde journalisten benoemt dat rechters begrijpelijker en meer op het niveau van de verdachte zijn gaan communiceren:

> *'Voorlezen en dan opschrijven is heel anders dan de geschreven tekst. In de zaal is het veel begrijpelijker. Ook verdachten snappen het anders niet. De meeste verdachten hebben een geestelijke afwijking, of zijn mensen die niet alles snappen. Rechters vragen soms: "heeft u het begrepen?". Dan volgt een uitleg, gesprek. (…) De rechtspraak is de laatste jaren meer door de knieën gezakt, ook in de ondervraging.' (Rechtbankjournalist)*

Ook in de antwoorden op de vraag *Welke ontwikkelingen heeft u gedurende uw carrière gezien in de strafrechtsspraak en de verslaglegging daarvan*, die aan journalisten met meer dan vijf jaar ervaring in de rechtbankverslaggeving is gesteld, verwijzen respondenten meermaals naar het taalgebruik en de opstelling van rechters. Volgens de respondenten zijn rechters toegankelijker geworden. Bijvoorbeeld: 'Meer openheid en aandacht voor uitleg van procedures en uitspraken. Meer aandacht voor slachtoffers en publiek. Minder ivoren toren-gedrag.' Hierbij noemen verschillende respondenten ook een grotere aandacht voor slachtoffers.
Daarnaast is journalisten gevraagd suggesties te doen voor het verbeteren van de begrijpelijkheid van strafrechtvonnissen. Men suggereerde vooral kortere zinnen te maken en minder juridische termen te gebruiken. Sommige respondenten adviseerden een aparte vertaling/samenvatting te maken voor leken: 'Splitsen dus. Zoals soms al gebeurt met het voordragen van een verkort vonnis.' Enkele respondenten suggereerden ook creatieve digitale oplossingen, zoals het standaardiseren van de samenvatting op rechtspraak.nl en deze van 'tags' te voorzien. Bijvoorbeeld:

> *'Handig zou zijn als een lezer direct kan doorklikken, als hij meer informatie wil hebben over een juridische term in de digitale versie van het geschreven vonnis.' (Respondent enquête)*

Niet alle respondenten vonden een dergelijke verbetering echter noodzakelijk voor hun eigen werkzaamheden:

> *'De vonnissen zijn over het algemeen goed leesbaar. Het is begrijpelijk dat er juridische termen in staan. Een rechtbankverslaggever moet zich die termen eigen maken.' (Respondent enquête)*

> *'Ik denk dat we met z'n allen moeten zorgen dat er goede en genuanceerde rechtbankverslaggevers blijven om berichtgeving over rechtspraak te verzorgen. Dan kan de rechter de taal blijven bezigen die bij dat vak hoort. Dat is ook van belang voor toezien op de rechtspraak in een democratische rechtstaat.' (Respondent enquête)*

Een aantal respondenten had zelf geen behoefte aan een begrijpelijker vonnis, maar was wel van mening dat de begrijpelijkheid voor verdachten of slachtoffers kon worden verbeterd:

> *'Ja zeker! Neem als doelgroep een jongere van twaalf jaar. Geen kindertaal, maar begrijpelijke taal. Vermijd ambtelijke begrippen, omschrijf ze. Voor procesdeelnemers als verdachte of slachtoffer zal de tekst vele malen duidelijker zijn en het begrip van de strafoplegging kan daardoor groter worden. Vooral voor een verdachte zou het prettig zijn dat hij/zij alle tekst kan lezen die over hem/haar wordt geschreven.' (Respondent enquête)*

Sommige respondenten en geïnterviewden zetten echter ook vraagtekens bij het vonnis als middel voor dit doel:

> *'Voor publiek (en verdachten) werken de persberichten veel beter.' (Respondent enquête)*

> *'De begrijpelijkheid over het algemeen valt mee, maar het kan zeker begrijpelijker. Er staan soms dingen in waar ook communicatie geen soep van kan koken. Er is een gat tussen wat juridisch moet, zeker met ingewikkelde kwesties als noodweerexces. Vraag is ook of het vonnis wel het middel is voor gemakkelijkere teksten. Is dat niet eerder de actualiteit of het nieuwsbericht?' (Communicatiemedewerker rechtbank)*

4.7 Effecten van Promis

In alle interviews is expliciet gevraagd naar de effecten van Promis in het algemeen en de effecten op de eigen werkzaamheden in het bijzonder. De geïnterviewden noemen verschillende effecten, zoals begrijpelijkere vonnissen, duidelijkere motivering en meer informatie. Vooral communicatiemedewerkers van rechtbanken benoemen ook de praktische kant, zoals langere teksten en een langer schrijfproces:

> *'Voorheen waren er uitsluitend verkorte vonnissen te anonimiseren. Maximaal vier pagina's. Nu zijn het soms wel 42 pagina's vol namen en telefoonnummers. […] Wat soms gebeurt: niet op donderdag de zitting sluiten, maar pas een week later. Dit betekent een extra week voor het vonnis. Deze truc voor extra tijd kan gebruikt worden voor het raadkameren en het Promis-vonnis. Een Promis-vonnis kan al goed geschreven worden tijdens het raadkameren, het bestaat uit vaste tekstblokken.' (Communicatiemedewerker rechtbank)*

> *'Ik weet niet of de pers blijer is met een Promis-vonnis. Daar heb ik nooit naar gevraagd. Ik kan me voorstellen dat ze er blijer mee zijn omdat alle bewijsmaterialen er al in zitten. Het is weliswaar veel meer*

leeswerk, maar wel een compleet verhaal.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'Ik merk wel verschil in de uitgebreidheid van het vonnis. Maar het is geen publieksvriendelijk vonnis. De rechter moet nog steeds alle juridische punten nalopen. Bovendien zijn Promis-vonnissen langer, misschien daarom al lastiger te lezen? Het wordt wel beter uitgelegd. Verkorte vonnissen kunnen door hun beknoptheid niet altijd aan de maatschappelijke vraag beantwoorden.' (Communicatiemedewerker rechtbank)

'Toen Promis net opkwam werd het door journalisten gewaardeerd. Er werd ook nadrukkelijk "Promis" bij uitspraak en actualiteit gezet. Ik vraag me wel af in hoeverre journalisten het vonnis lezen. Doorgewinterde journalisten, of zij die de zaak gevolgd hebben weten vaak wel wat eruit gaat komen. Soms wordt er zelfs een pool [weddenschap] opgezet voor de uitspraak.' (Communicatiemedewerker rechtbank).

Andere geïnterviewden besteden meer aandacht aan de motivering van Promis-vonnissen:

'Vroeger werden geen bewijsoverwegingen genoemd, alleen als vrijspraak werd bepleit. Ik weet niet of Promis hier iets anders voor voorschrijft. In uitspraken wordt nu vrij uitgebreid ingegaan op bewijsverweren, duidelijk en heel goed gedetailleerd verhaal, in stapjes. Echt anders dan vroeger. Op dit punt wordt er uitstekend gemotiveerd. Ook voor ontvankelijkheidsverweren.' (Persrechter – zelf werkzaam in ander rechtsgebied dan strafrecht)

'Vroeger, toen ik net begon, was bij vrijspraak de tekst "vrijgesproken". Niet waarom. Dat is lang geleden. Nu wordt er veel ruimhartiger gemotiveerd. De laatste jaren wordt ook het verschil tussen eis en straf beter gemotiveerd. De meeste rechters doen dat wel. Dit is wel een nieuwe ontwikkeling, van de laatste vijf jaar.' (Rechtbankverslaggever)

Een persrechter, zelf inmiddels werkzaam in een ander rechtsgebied dan strafrecht, heeft echter juist op dit punt kritiek op de motivering van Promis-vonnissen:

'Ik heb zelf ook een aantal jaren strafrecht gedaan, en wat je ook aanvoert, de laatste stap [blijft] "… en daarom vind ik drie jaar/twaalf jaar/…". Promis loopt al jaren, heeft wel iets veranderd, maar eigenlijk niet zo heel veel. Rechters laten op dit punt niet het achterste van hun tong zien, in de meeste zaken. De ernst van de feiten wordt genoemd, de persoon van de verdachte, de omstandigheden, dan volgt de straf. De vraag blijft: waarom nu deze straf? Er staat nauwelijks extra informatie bij. Heel zelden. [Geïnterviewde noemt een voorbeeld van zo'n uitzondering: een

gewelddadige woninginbraak waar omstandigheden tot een hoge straf hebben geleid]. Rechters zijn heel huiverig voor het opschrijven van de precieze redenering over de straf. Ze willen hun handen vrijhouden. Dat maakt motivering ingewikkelder, ik kan niets uitleggen. (…) Ik begrijp eigenlijk niet waarom rechters altijd net iets lager gaan zitten dan de officier. Als een journalist zegt: "ik kijk naar de eis, en de uitspraak van de rechters: dat is weinig", antwoord ik: "dat mag iedereen vinden". Een stoplap.' (Persrechter)

Dit gebrek aan motivering van de strafmaat en strafsoort, het onderdeel waarover volgens de geïnterviewde communicatiemedewerkers juist de meeste vragen over komen van journalisten, vormt voor deze persrechter dus een belemmering bij zijn werk. Bovendien wijst deze persrechter ook op een publiek belang bij transparantie over straffen:

'De verdachte snapt vaak toch wel waar het om gaat, en heeft een advocaat om het uit te leggen. Maar vonnissen zijn voor de buitenwereld ook belangrijk. Ze maken onderdeel uit van het vertrouwen in dit overheidsbedrijf. Door transparanter te zijn over waarom straffen zijn zoals ze zijn, leidt dit ook tot meer begrip. Dat is de uitdaging van de functie van persrechter.' (Persrechter)

Ook een rechtbankjournalist heeft kritiek op dit punt:

'Leesbaarheid speelt vooral bij de bewijsbeslissing. De strafmaat blijft hetzelfde. De totstandkoming van de straf, in een heel algemene formulering. Bijna altijd. Nog maar zelden echt plus en min in maanden en jaren.' (Rechtbankverslaggever)

Alle geïnterviewden van rechtbanken en de rechtbankverslaggevers zeiden desgevraagd de begrijpelijkheid van strafvonnissen verbeterd te vinden sinds de introductie van Promis. Een rechtbankverslaggever:

'Voorafgaand aan het interview heb ik nog eens oude en nieuwe vonnissen herlezen. Nieuwe zijn een heel stuk begrijpelijker. Oudere kon ik ook wel begrijpen, als ik goed mijn best deed, maar het is veel moeilijker om zelf eruit te halen waarom het oordeel van de rechtbank zo is. Het is al redelijke tijd veranderd, begonnen met Promis. (…) Er is nog steeds een juridisch gedeelte, maar het begint met een inleiding, veel beschrijvender. Het vonnis bouwt logischer op.' (Rechtbankverslaggever)

Opvallend was dat beide geïnterviewde persvoorlichters en een persofficier van het openbaar ministerie in hun werk weinig verschil merkten tussen Promis- en niet-Promis-vonnissen:

'Ik heb de afgelopen jaren echt geen sweeping changes gezien in vonnissen of

communicatie van de rechtbank.' (Persvoorlichter openbaar ministerie – zeer ervaren)

'Toen ik pas bij het openbaar ministerie werkte, vond ik de vonnissen ingewikkelder dan nu. Ik had de juridische termen toen nog niet onder de knie. Veel jargon. Voorgelezen vonnissen zijn ook geen spreektaal, echt schrijftaal, door de inhoud en de manier van uitspreken. Requisitoir gaat vaak standaard over de ernst van het feit, die zin hoor ik regelmatig terug in vonnissen. "O ja, nu komt hij weer." Eerst vond ik die passages heel heftig overkomen, nu is het vaker "o ja". Dit werkt vast ook zo bij journalisten. Daarom probeer ik altijd te variëren met dergelijke passages in persberichten.' (Persvoorlichter openbaar ministerie – ervaren)

'De effecten van Promis? Dat is moeilijk te beantwoorden. Het maakt niet veel uit voor ons, omdat wij ook het juridische taalgebruik goed begrijpen. Ook als persofficier maakt het niet veel uit. Ik heb het idee dat de nuance toch nooit terugkomt in wat je leest. Er zijn weinig journalisten die dat kunnen, en dan nog vraag ik me af of mensen het willen lezen.' (Persofficier – ervaren)

Hoewel niet al deze geïnterviewden al voor het openbaar ministerie werkten ten tijde van de invoering van Promis, lijkt Promis minder effect te hebben op hun werkzaamheden. Dit zou mogelijk deels kunnen worden verklaard doordat het zwaartepunt van de communicatie tussen openbaar ministerie en media in de periode voorafgaand aan het vonnis ligt.
Ook in de enquête is aan journalisten met meer dan vijf jaar ervaring gevraagd om ontwikkelingen op het gebied van strafrechtspraak te noemen. Promis en beter motiveren wordt echter door geen enkele respondent expliciet als ontwikkeling benoemd. Wel schrijven een aantal respondenten over een meer algemenere openheid en begrijpelijkheid van communicatie door rechters. Zoals al in paragraaf 4.6.2 is besproken, lijkt het aantal journalisten dat positief oordeelt over de begrijpelijkheid van vonnissen ook toegenomen ten opzichte van 2004, ondanks de afnemende specialisatie.
Daarnaast heeft een deel van de respondenten ook de vragenlijst ingevuld die acceptatie en begrijpelijkheid meet, zoals deze ook aan scholieren en andere respondenten is voorgelegd. Hieruit blijkt onder andere dat journalisten de geselecteerde Promis-vonnissen als significant begrijpelijker beoordeelden dan vergelijkbare klassieke vonnissen, en deze ook beter begrepen. De opzet en resultaten van dit deel van het onderzoek bespreken we verder in hoofdstuk 5.

4.8 Conclusie

Dit deelonderzoek richtte zich op de berichtgeving over de strafrechtspraak en de mogelijke effecten van Promis op deze berichtgeving. Belangrijke vragen in dit deelonderzoek

waren: hoe komt informatie over strafrechtprocedures en vonnissen bij het grote publiek en welke rol spelen persrechters, persofficieren van justitie en communicatiemedewerkers/persvoorlichters? Welke informatiebronnen gebruiken journalisten bij de berichtgeving over strafrechtspraak en welke rol speelt het vonnis hierin? Wat is de mening van persrechters, persofficieren van justitie, communicatiemedewerkers en journalisten over de verschillende aspecten van de nieuwe motiveringswijze? Zijn er sinds de invoering van Promis en de introductie van artikel 359 lid 2 Sv nog andere ontwikkelingen geweest die invloed hebben gehad op de berichtgeving en communicatie over strafrechtspraak? Zoals uit eerder onderzoek blijkt, nemen burgers vooral via de media kennis van rechterlijke procedures (Jonkers 2013). Bij de totstandkoming van deze berichtgeving spelen verschillende actoren een rol. Vanuit het openbaar ministerie en rechtbanken verschijnen persberichten, en persvoorlichters en communicatiemedewerkers beantwoorden vragen van journalisten. Vonnissen waarvoor enige vorm van (media)belangstelling is, worden over het algemeen gepubliceerd op rechtspraak.nl. Dit betekent dat journalisten, door vragen te stellen, invloed uitoefenen op welke vonnissen worden gepubliceerd. Rechtbanken en openbaar ministerie nemen in dit proces verschillende rollen aan. Terwijl het openbaar ministerie vooral actief is in voorlichting in de aanloop en tijdens het proces, ligt de berichtgeving na de uitspraak van het vonnis voornamelijk bij de rechtbank. Daarnaast is er ook verschil in de mate van initiatief die de verschillende betrokkenen tonen in hun communicatie met de media. Communicatiemedewerkers van rechtbanken en persrechters werken vrijwel uitsluitend reactief. Persvoorlichters en persofficieren van het openbaar ministerie hebben een meer proactieve benadering. Naast het inzetten van de media bij opsporingsonderzoek zoekt men soms ook actief contact met de media om bepaalde zaken en thema's, zoals mensenhandel, onder de aandacht te brengen. Dit kan via een persbericht, maar vaak ook via direct contact met specifieke journalisten of zelfs, via Twitter, met bezorgde burgers. Het openbaar ministerie kan zo dus invloed uitoefenen op de berichtgeving over strafzaken.

In tegenstelling tot de informatie uit de interviews, waarin communicatiemedewerkers, persvoorlichters, persofficieren en persrechters veelal van mening waren dat journalisten het vonnis slechts beperkt of zelfs niet lezen, bleek het geschreven vonnis voor de respondenten van de enquête juist van groot belang. Het geschreven vonnis was voor de respondenten de belangrijkste bron over de *uitkomst* van de procedure, gevolgd door de uitspraak. Voor het *verloop* van de procedure was het bijwonen van de zitting de belangrijkste informatiebron. Tegelijkertijd vermeldden diverse respondenten echter ook dat door gebrek aan tijd en menskracht het bijwonen van de zitting of uitspraak of het lezen van het geschreven vonnis niet altijd haalbaar is. Bij de selectie van informatiebronnen was praktische toegankelijkheid een belangrijke factor. Bovendien

vervulden verschillende informatiebronnen verschillende functies. Evenwichtige berichtgeving, ofwel 'hoor en wederhoor' noemen meerdere respondenten als reden om zowel de advocaat als het openbaar ministerie te spreken.
De respondenten verschilden van mening over de effecten van Promis. De geïnterviewde rechtbankverslaggevers, communicatiemedewerkers van rechtbanken en persrechters zijn over het algemeen positief over de nieuwe motiveringswijze. Effecten die worden benoemd zijn begrijpelijkere vonnissen, duidelijkere motivering en meer informatie. Er waren echter ook punten van kritiek, vooral op het gebied van de strafmotivering. Daarnaast noemde men de lengte van Promis-vonnissen als praktisch bezwaar. Respondenten uit de enquête onder journalisten noemden Promis geen van allen als ontwikkeling. Wel schreef een aantal respondenten over een toegenomen begrijpelijkheid van communicatie door rechters. Dit blijkt ook uit een vergelijking tussen de resultaten van dit onderzoek en cijfers uit 2004 (Malsch 2004). Bovendien blijken de journalisten die ook de vragenlijst over acceptatie en begrijpelijkheid van concrete vonnissen (zie hoofdstuk 5) hebben ingevuld, Promis-vonnissen als significant begrijpelijker te beoordelen dan klassieke vonnissen. Voor de geïnterviewde medewerkers van het openbaar ministerie lijkt Promis minder effect te hebben op hun werkzaamheden. Een mogelijke verklaring kan liggen in het feit dat het zwaartepunt van de communicatie tussen openbaar ministerie en media in de periode voorafgaand aan het vonnis ligt. Naast Promis en de introductie van artikel 359 lid 2 Sv zijn er echter nog verschillende andere ontwikkelingen gebleken die invloed hebben gehad op de berichtgeving en communicatie over strafrechtspraak. Ten eerste heeft er een taakverschuiving plaatsgevonden in de berichtgeving. Het aantal gespecialiseerde rechtbankverslaggevers is afgenomen, en journalisten hebben minder tijd om zelf zittingen bij te wonen of om bij de rechtbank vooraf een dagvaarding in te zien voor de selectie van zaken waarvan zij verslag willen doen. Tegelijkertijd is het aantal communicatiemedewerkers en persrechters sterk toegenomen. Communicatiemedewerkers beantwoorden steeds meer vragen van journalisten, en schrijven meer en uitgebreidere persberichten. Voor kortere berichtgeving is het voor journalisten dan ook vaak niet langer noodzakelijk zelf aanwezig te zijn bij een zitting of zelf het vonnis te lezen. Deze ontwikkeling kan van twee kanten worden bekeken. Aan de ene kant dragen rechtbank en openbaar ministerie zo een deel van de lasten van bezuinigingen in de journalistiek, door informatie kant-en-klaar aan te leveren. Aan de andere kant geeft dit de rechtbank en het openbaar ministerie ook de gelegenheid om in de berichtgeving over het vonnis mede de boodschap te bepalen. Dit zou mogelijk ten koste kunnen gaan van de waakhondfunctie van de media.
Een tweede ontwikkeling wordt gevormd door de opkomst van nieuwe media, vooral het gebruik van Twitter tijdens de zitting, en

de toegenomen mogelijkheden voor het maken van beeld- en geluidsopnamen door de media in de rechtszaal. Dit maakt het voor een groter publiek mogelijk de gebeurtenissen tijdens de zitting en de uitspraak te volgen, en zo meer inzicht te krijgen in het verloop en de uitkomst van het proces. Dit zou positief kunnen bijdragen aan de acceptatie van uitspraken. Uit onderzoek van Klijn & Croes blijkt bijvoorbeeld dat de televisieserie 'de rechtbank', uitgezonden in 2010-2011 bij kijkers het vertrouwen in de rechtspraak in eerste instantie heeft vergroot, ook al blijkt er op langere termijn een tegengesteld effect (Klijn & Croes 2012). Verschillende respondenten brengen deze ontwikkeling in verband met het toenemende belang van communicatiemedewerkers en een toegenomen openheid bij rechtbanken en openbaar ministerie. Deze toegenomen openheid vormt de derde ontwikkeling. De aandacht van rechtbanken voor begrijpelijke en open communicatie is toegenomen. Deze ontwikkeling is nauw verbonden is met de introductie van Promis, maar gaat verder dan alleen het geschreven vonnis. Niet alleen de begrijpelijkheid van vonnissen is volgens respondenten toegenomen, maar ook het taalgebruik van rechters tijdens zittingen en bij het doen van de uitspraak. De opkomst van het zogenoemde voorleesvonnis, inzichtelijk voor veroordeelden, slachtoffers en het brede publiek, is hiervan een goed voorbeeld. Meer nadruk op de mondelinge uitspraak zou dan ook een alternatief kunnen zijn voor het verder inzichtelijk maken van het vonnis voor de media en een breed publiek.

De centrale vragen van dit onderzoek luidden: *Leidt de nieuwe motiveringswijze (kortweg Promis) tot inzichtelijker en acceptabeler vonnissen? Welke effecten heeft de invoering van de Promis-motivering in het bijzonder gehad op het bredere maatschappelijke begrip (begrijpelijkheid en acceptatie) voor beslissingen van de strafrechter?* Op basis van dit deelonderzoek over media en communicatie is daarop een voorzichtig positief antwoord te geven. Ondanks dat journalisten sinds 2004 minder gespecialiseerd zijn in rechtbankverslaggeving, oordelen zij positiever over de begrijpelijkheid van vonnissen. Dit effect maakt deel uit van een bredere tendens naar meer open communicatie van rechtbank en openbaar ministerie.

5 Het brede publiek

Iris Sportel
m.m.v. Lisanne Jansen, Lysandra Podesta en Roos van der Zwan

5.1 Introductie

De beoogde effecten van beter motiveren richten zich niet alleen op de direct betrokkenen, maar ook op een breed publiek. Zoals in hoofdstuk 1 is besproken, zien sommige auteurs maatschappelijke onvrede over de strafrechtspraak als het resultaat van een gebrekkige motivering van strafrechtvonnissen. De achterliggende gedachte is dat meer informatie over de redenering van de rechter tot meer inzicht in en acceptatie van het vonnis zal leiden. Deze aanname staat echter ter discussie (o.a. Buruma 2005; Gies 2005, p. 455). In dit hoofdstuk vergelijken wij vonnissen 'oude stijl' en 'nieuwe stijl' op begrijpelijkheid en acceptatie door een groter publiek. Belangrijke vragen in dit deelonderzoek zijn: hoe begrijpelijk zijn strafrechtvonnissen voor het grote publiek? In hoeverre is er een verschil in begrijpelijkheid van 'oude stijl'- en 'nieuwe stijl'-vonnissen? Leidt een beter begrip dan wel meer informatie ook tot meer acceptatie?

5.2 Aanpak

Voor dit deelonderzoek kozen we voor een experimentele opzet. Respondenten kregen een Promis- dan wel klassiek vonnis voorgelegd met daarbij een vragenlijst. Bij het opstellen van de vragenlijst zijn enkele vragen overgenomen uit ouder onderzoek naar de begrijpelijkheid van strafrechtvonnissen door Lavender en Malsch (Lavender 2005; Malsch, Lavender & Nijboer 2006). In tegenstelling tot dit eerdere onderzoek bevat de vragenlijst echter niet alleen vragen *over* de begrijpelijkheid van het vonnis, maar ook een aantal tekstverklarende vragen die beogen het inzicht in het vonnis daadwerkelijk te meten. Voor de formulering van de vragen is gekeken naar de eindexamens Nederlands op mbo-3-niveau.[1]

5.2.1 Selectie vonnissen

Op basis van taalkundig onderzoek door Plug en Van den Hoven naar de argumentatie in Promis-vonnissen zijn twee 'ideale' Promis-vonnissen gekozen (Van den Hoven & Plug 2008). In beide vonnissen zijn volgens de

1. De gebruikte vragenlijsten zijn opgenomen in bijlage 2.

analyse van Plug en Van den Hoven zowel feiten als strafsoort en strafmaat goed beargumenteerd.[2] Bij de selectie van de vonnissen kozen we voor kleinere zaken, die weinig tot geen publiciteit hebben gekend. Zo kan worden voorkomen dat de respondenten op basis van mediaberichtgeving al voorkennis hebben over de zaak. Vervolgens zijn twee klassieke 'kop-staartvonnissen' van vergelijkbare delicten zo aangepast dat de feiten en straf gelijk zijn aan de Promis-vonnissen. Deze bewerkte 'oude stijl'-vonnissen zijn vervolgens ter controle voorgelegd aan een rechter die in het verleden, dus voor de invoering van Promis, binnen de strafsector heeft gewerkt en sindsdien in een ander rechtsgebied werkzaam is (zie voor de gebruikte vonnissen bijlage 2). Om herkenning uit de eigen omgeving te voorkomen, werden de vonnissen verder geanonimiseerd dan al op rechtspraak.nl was gebeurd: data en plaatsnamen werden veranderd.[3]
Het eerste vonnis 'schieten op huis' betrof een verdachte die na een ruzie in een café met een bekende samen met een ander 's nachts naar het huis van die bekende is gereden, waar vervolgens een aantal kogels op het huis werden afgevuurd. Niemand raakte gewond. Er kon niet worden bewezen of de verdachte ook daadwerkelijk degene was die had geschoten. De verdachte kreeg een gevangenisstraf van 24 maanden opgelegd, waarvan acht maanden voorwaardelijk, voor het medeplegen van bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht.
Het tweede vonnis, 'mishandeling' betrof een zaak waarbij een man zijn levenspartner meerdere malen had mishandeld, waarbij zij mogelijk ook een aandeel heeft gehad in het gebruikte geweld. Hierbij is het slachtoffer een keer zodanig in het gezicht geschopt of getrapt, dat zij als gevolg daarvan een kaakfractuur heeft opgelopen. De verdachte is veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven maanden, waarvan twee maanden voorwaardelijk, waarbij rekening is gehouden met het feit dat hij volgens een psychologisch rapport als enigszins verminderd toerekeningsvatbaar moet worden beschouwd.

5.2.2 Respondenten

Bij de selectie van respondenten is gestreefd naar diversiteit in opleidingsniveau. Juristen werden uitgesloten van deelname. De respondenten zijn verdeeld over drie groepen, gebaseerd op de wervingsmethode. De eerste groep is geworven via scholen op havo- en vwo-niveau. Leerlingen hebben op school, tijdens een lesuur en in het bijzijn van de onderzoekers de vragenlijst ingevuld. Daarnaast zijn respondenten geworven via *snowball sampling*.[4] Om te zorgen voor voldoende diversiteit in opleidingsniveau is deze groep

2. Een van beide vonnissen bleek echter te lang om binnen de beschikbare tijd van een lesuur te lezen. Dit vonnis bevatte een veroordeling voor twee delicten. Vanwege de aparte strafmotivering voor beide delicten was het mogelijk een van beide delicten met bijbehorende straf uit de tekst te halen.
3. De originele vonnissen zijn: ECLI:NL:RBSGR:2001:AD6034 (oud) en ECLI:NL:RBARN:2007:BB1226 (Promis) en ECLI:NL:RBALM:2008:BC8080 (Promis) en ECLI:NL:RBSGR:2002: AD9996 (klassiek).
4. Totaal ruim 450. In deze groep vallen ook enkele leerlingen van een mbo-school die door hun docent zijn gevraagd een digitale versie van de vragenlijst in te vullen, maar zonder dat daarbij een onderzoeker aanwezig was. In deze groep is het aantal mensen dat voortijdig is gestopt vergelijkbaar met respondenten geworven via

aangevuld met extra lageropgeleide respondenten, geworven via het panel van *thesistools*.[5] Tot slot is de vragenlijst ook voorgelegd aan journalisten die hebben meegewerkt aan de enquête (zie hoofdstuk 4). In totaal hebben 834 respondenten (een deel van) de vragenlijst ingevuld.

Tabel 5.1. Groepen respondenten (N=834)

Groep	Aantal respondenten	Wervingsmethode
Scholieren	197	Via scholen
Volwassenen	563	Persoonlijke netwerken onderzoekers, panel thesistools
Journalisten	74	Zie hoofdstuk 4
Totaal	834	

Zoals hierboven al is beschreven, is deze groep respondenten op diverse manieren tot stand gekomen. Er was geen sprake van een aselecte steekproef. Omdat het om een interne vergelijking gaat, waarbij de respondenten wel 'at random' over de verschillende condities zijn verdeeld, verwachten wij echter dat de gevonden effecten ook voor de bevolking als geheel opgaan.
Onder de respondenten is een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen: 59% is vrouw en 41% is man. De leeftijd varieerde van 12 tot 83, met een gemiddelde leeftijd van 35 jaar (s=17,75). Dit betekent dat de gemiddelde leeftijd wat lager lag dan in de algemene bevolking, waar deze 41 is.[6] Wanneer we de groep scholieren – die allemaal een havo- of vwo-opleiding volgen – buiten beschouwing laten, ligt het opleidingsniveau van de respondenten wat hoger dan dat van de Nederlandse bevolking. De groep respondenten bevat relatief veel mensen met een hbo- of wo-opleiding, en relatief weinig mensen met een vmbo-of mbo-opleiding.

snowball sampling, in tegenstelling tot de groep scholieren waar alle respondenten de vragenlijst ook hebben afgemaakt. Vandaar dat gekozen is deze respondenten bij de groep 'volwassenen' en niet bij de groep 'scholieren' onder te brengen.

5. Thesistools is een online enquêteprogramma dat door allerlei organisaties wordt gebruikt voor het afnemen van vragenlijsten, waaronder ook veel studenten die onderzoek doen voor hun scriptie. Het panel bestaat uit respondenten van al deze onderzoeken die hebben aangegeven vaker benaderd te willen worden. Honderd respondenten zijn op deze manier benaderd.
6. Bron: CBS StatLine, gemiddelde leeftijd Nederlandse bevolking op 1 januari 2014.

Tabel 5.2. Opleidingsniveau respondenten (N=834)

Opleidingsniveau	Respondenten (%)	Nederlandse bevolking 25-65 (%)
Basisonderwijs	1	7
Vmbo	7	19*
Havo/vwo	10	7
Mbo	20	33
Hbo	40	21
Wo	20	12
Onbekend	2	1

* Inclusief mbo-1.
Bron: ministerie van OCW: http://www.trendsinbeeld.minocw.nl/grafieken/3_1_2_31.php.

Voor de meeste respondenten (89%) was Nederlands de moedertaal.[7] De vragenlijsten bestaan uit een combinatie van gesloten en open vragen. De scholieren die de vragenlijsten op school invulden, hebben dat op papier gedaan. De overige respondenten en journalisten hebben dezelfde vragenlijst online ingevuld. Deze online vragenlijst is gemaakt met het programma *thesistools*. Alle respondenten hebben 'at random' een van de vier verschillende vonnissen met bijbehorende vragenlijst toegewezen gekregen. Tenzij anders wordt vermeld, gaan de tabellen in dit hoofdstuk over alle respondenten tezamen. Wanneer relevant worden de verschillen tussen deze drie groepen respondenten, *scholieren*, *volwassenen* (overige respondenten) en *journalisten* besproken.

De context waarin de vragenlijsten zijn afgenomen, blijkt van invloed op de manier waarop deze zijn ingevuld. De scholieren, die de vragenlijst onder supervisie van de onderzoekers in een klassikale setting hebben ingevuld, hebben deze allemaal volledig ingevuld, inclusief alle open vragen. Van de andere groepen heeft slechts een deel de vragenlijst volledig ingevuld. Veel van deze respondenten zijn echter gestopt op het moment dat hen de volledige tekst van een vonnis werd voorgelegd. Hierbij bestond een verband met opleidingsniveau en leeftijd. Hogeropgeleiden en ouderen vulden relatief vaker de vragenlijst helemaal in.[8] Verder is het opvallend

7. Helaas beschikken wij niet over vergelijkbare cijfers voor de bevolking als geheel.
8. Hbo- en wo-opgeleiden hebben een kleinere kans om te stoppen met het invullen van de enquête dan mbo-niveau opgeleiden (p=0.001 en p=0.000). Extra analyses lieten bovendien zien dat hbo- en wo-opgeleiden ook een kleinere kans hebben om te stoppen met het invullen van de enquête dan respondenten met een havo/vwo-opleiding (p=0.032 en p=0.000). Ten slotte zien we dat oudere mensen een kleinere kans hebben om te stoppen met de enquête (p=0.019) en dat er geen verschillen zijn tussen mannen en vrouwen in de kans om te stoppen met de enquête (p=0.983).

dat er verschillen zijn tussen de verschillende vonnissen in het aantal respondenten dat is afgevallen. Mensen die het Promis-vonnis 'schieten op huis' toegewezen kregen, stopten het vaakst met invullen. Zij stopten significant vaker met invullen dan degenen die het Promis- dan wel het klassieke vonnis 'mishandeling' toegewezen kregen.[9]

Tabel 5.3. Voortijdig gestopte respondenten (N=834)

Vonnis	Schieten op huis – Promis	Schieten op huis – klassiek	Mishandeling – Promis	Mishandeling – klassiek
Respondenten	211	213	160	250
Voortijdig gestopt	62,1%	56,3%	43,1%	52,8%

5.3 Begrijpelijkheid vonnissen

5.3.1 Leesbaarheid meten

Om de leesbaarheid van teksten te meten, zijn vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw allerlei leesbaarheidsformules ontwikkeld. Voor het Nederlands is in 1960 een bekende formule ontwikkeld door Douma, op basis van een formule van de Amerikaanse onderzoeker Flesh.[10] De leesbaarheidsformule van Douma is gebaseerd op de gemiddelde zinslengte en het gemiddeld aantal lettergrepen per woord. Dergelijke leesbaarheidsformules zijn echter niet onomstreden. Formules als die van Douma en Flesh meten slechts een beperkt aantal variabelen (woordlengte en zinslengte), terwijl voor leesbaarheid bijvoorbeeld ook de samenhang tussen de tekstdelen van belang is. Bovendien leent het Nederlands zich eigenlijk niet zo goed voor het meten van leesbaarheid aan de hand van woordlengte, aangezien samenstellingen in het Nederlands als één woord worden geschreven (Van Oosten, Tanghe & Hoste 2010). Omdat er op dit moment echter nog geen toegankelijk alternatief is om de leesbaarheid van Nederlandse teksten te meten, gebruiken wij toch de formule van Douma om een eerste indruk te krijgen van de leesbaarheid van de geselecteerde vonnissen. De vonnissen zijn daarbij in drie delen opgedeeld: de inhoudsindicatie op rechtspraak.nl (1), de tenlastelegging, het verslag van de zitting en bewezenverklaring van de feiten (2) en de strafbaarheid, strafmaat en strafsoort (3). De leesbaarheidsscore wordt gemeten op een schaal van 0 tot 100: hoe hoger de score, hoe leesbaarder de tekst. Een score van 0-30 wordt als zeer moeilijk (academisch niveau) gezien, 30-45 geldt als moeilijk (studenten hoger onderwijs), 45-60

9. Mensen die respectievelijk het vonnis 'mishandeling Promis' of het vonnis 'mishandeling klassiek' toegewezen kregen, hadden een significant lagere kans om te stoppen met de enquête dan mensen die het 'vonnis schieten op huis Promis' toegewezen kregen (p=0.005 en p=0.014).
10. Zie voor een uitgebreide bespreking van Nederlandse en Engelse leesbaarheidsformules: Van Oosten, Tanghe & Hoste 2010.

als tamelijk moeilijk (hoger middelbaar onderwijs).[11]

Tabel 5.4. Douma leesbaarheidsscore vonnissen

Vonnis	Gehele vonnis	Inhoudsindicatie	Feiten	Straf
Schieten op huis – Promis	52	37	56	39
Schieten op huis – klassiek	37	nvt	47	31
Mishandeling – Promis	49	35	55	43
Mishandeling – klassiek	33	nvt	40	30

In tabel 5.4 is te zien dat beide Promis-vonnissen consistent 23-48% hoger scoren op leesbaarheid volgens de Douma-formule dan de klassieke vonnissen. Daarbij is de beschrijving van de feiten, bewezenverklaring en tenlastelegging het onderdeel met de hoogste score.

5.3.2 Begrijpelijkheid vonnis voor respondenten – de bewezenverklaring

Respondenten kregen in dit onderzoek de integrale tekst van verschillende versies van een vonnis voorgelegd, met daarbij een aantal tekstverklarende vragen om het tekstbegrip te meten. Voor de analyse is het tekstbegrip opgedeeld in drie onderdelen: de bewezenverklaring van de feiten, de strafsoort en de strafmaat.
Het inzicht in de bewezenverklaring is gemeten met verschillende meerkeuzevragen over de tekst van het voorgelegde vonnis. Deze vragen zijn samengevoegd in twee variabelen die elk een aspect van het inzicht in de bewezenverklaring meten. De eerste categorie bevat vragen die gaan over de toedracht en de inhoud van het misdrijf, zoals: *Welke feiten zijn volgens de rechtbank bewezen? Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen? Voor welk misdrijf is de verdachte veroordeeld?* De tweede categorie bestond uit vragen over de standpunten van de verschillende partijen en de rechtbank: *Wat vindt de officier van justitie? Wat vindt de advocaat van de verdachte? Wat was het oordeel van de rechtbank?* Vervolgens is er voor alle respondenten een score van de goede antwoorden berekend.[12] Bij de eerste categorie bleek er geen significant verschil te bestaan tussen respondenten die een klassiek dan wel een Promis-vonnis kregen voorgelegd. Alleen binnen de sub-

11. De scores zijn berekend op http://www.standards-schmandards.com/exhibits/rix/index.php, een website waar leesbaarheidsformules voor verschillende talen vergeleken kunnen worden. Normeringen volgens Pelgrims 2005, p. 29.
12. Er heeft zich tijdens het onderzoek een probleem voorgedaan met de vraag *Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen?* Bij een van de vragenlijsten (schieten op huis klassiek) bleek een van de antwoordmogelijkheden te zijn weggevallen. Daarom is voor dit vonnis deze vraag verder buiten de analyse gelaten. Ter controle is er nog een extra analyse uitgevoerd waarbij deze vraag bij alle vragenlijsten is weggelaten. De verschillen tussen klassieke en Promis-vonnissen en tussen 'schieten op huis' en 'mishandeling' zijn dan echter niet meer significant.

groep journalisten scoorden mensen die een Promis-vonnis hebben gelezen hoger dan mensen die een klassiek vonnis hebben gelezen.[13] Wel was er een significant verschil tussen de beide zaken in het onderzoek, waarbij vragen over 'schieten op huis' vaker correct werden beantwoord dan over de zaak 'mishandeling'. Bovendien waren er significante verschillen op basis van opleidingsniveau. Hoogopgeleide respondenten scoorden beter dan respondenten met een havo- of mbo-opleiding.[14] Hoewel de Promis-vonnissen meer informatie bevatten over de bewezenverklaring, blijkt deze dus maar voor een deel van de respondenten, vooral hogeropgeleiden en journalisten, te begrijpen.
Bij de tweede categorie, de vragen over de standpunten van openbaar ministerie, advocaat en rechtbank, was er wel een significant verschil. Respondenten die een Promis-vonnis lazen, scoorden beter op deze vragen dan respondenten die een klassiek vonnis lazen.[15] Bovendien was er ook een significant verschil tussen de twee verschillende zaken in dit deelonderzoek: respondenten die een vonnis van de zaak 'schieten op huis' lazen, scoorden beter dan respondenten met een vonnis van de zaak 'mishandeling'.[16] Deze resultaten wijzen erop dat Promis vooral de standpunten van openbaar ministerie, advocaat en rechtbank inzichtelijker heeft gemaakt voor een breder publiek.[17]

5.3.3 Begrijpelijkheid strafsoort

De begrijpelijkheid van de strafsoort is gemeten met een enkele vraag: *Welke straf heeft de verdachte gekregen?* Deze vraag werd door de meeste respondenten (76%) goed beantwoord.[18] Het hebben gelezen van een Promis- of klassiek vonnis bleek geen invloed te hebben op de kans dat iemand de strafsoort goed begrijpt. De beschrijving van de strafsoort verschilt dan ook amper tussen klassieke en Promis-vonnissen. Wel is er een significant verschil tussen de twee zaken in dit

13. Mann-Whitney U test ($p < .015$). Zie bijlage 4 voor de tabellen bij deze vraag.
14. Respondenten met een wo-opleiding scoren hoger op begrip bewezenverklaring dan respondenten met een havo- of vwo-opleiding ($p=0.021$) en dan respondenten met een mbo-opleiding of lager ($p=0.024$). Specifiek voor de Promis-vonnissen geldt dat respondenten met een hbo-achtergrond de bewezenverklaring significant beter begrijpen dan respondenten met een havo- of vwo-achtergrond ($p=0.006$). Voor klassieke vonnissen geldt dat respondenten met een wo-opleiding een significant beter begrip hebben dan respondenten met een hbo-opleiding ($p=0.035$).
15. Mann-Whitney U test ($p=0.001$). Er zijn bij deze categorie geen algemene significante verschillen gevonden op basis van opleidingsniveau. Binnen de groep mensen die een Promis-vonnis kreeg voorgelegd, scoorden mensen met een hbo-opleiding echter wel beter met een havo/vwo-opleiding ($p=0.001$). Verschillen tussen andere opleidingsniveaus zijn niet significant.
16. $p=0.007$.
17. NB: veel klassieke vonnissen bevatten helemaal geen informatie over het standpunt van de advocaat. Uiteraard is hiermee rekening gehouden bij het beoordelen van de antwoorden op de vragenlijst. De toename in inzichtelijkheid in de standpunten van de verschillende procesdeelnemers is dus nog groter dan uit deze vergelijking al blijkt.
18. Zie bijlage 4 voor tabellen.

deelonderzoek. De mensen die het vonnis 'mishandeling' hebben gelezen, hebben significant vaker een correct begrip van de strafsoort dan mensen die het vonnis 'schieten op huis' hebben gelezen.[19] Er is hierbij slechts beperkt sprake van significante verschillen op basis van opleidingsniveau. Alleen vergeleken met de categorie havo/vwo-opgeleide deelnemers, is er een significant verschil met de wo-opgeleiden. Deze laatste groep beantwoordde de vraag over de strafsoort vaker goed.

5.3.4 Begrijpelijkheid strafmaat

Voor het meten van de begrijpelijkheid van de strafmaat zijn twee vragen gebruikt. *Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?* En *Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen*?, waarin naar verminderende en verzwarende omstandigheden werd gevraagd.[20]
In de Promis-vonnissen stond veel meer informatie over de strafmaat dan in de klassieke vonnissen. Uit de analyse blijkt echter dat voor alle vonnissen respondenten bij de vraag *Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf* vooral kozen voor het antwoord 'dat staat niet in het vonnis'.[21] De Promis-vonnissen bevatten weliswaar meer informatie over de motivering van de strafmaat, maar deze informatie werd door de respondenten blijkbaar niet goed begrepen, waardoor de uiteindelijke score lager uitvalt dan bij de klassieke vonnissen.[22] Tussen de vonnissen 'schieten op huis' en 'mishandeling' werd geen significant verschil gevonden. Er werden beperkt verschillen gevonden op basis van opleidingsniveau: hbo-opgeleiden beantwoordden de vraag vaker correct dan mensen met een havo- of vwo-opleiding.[23] Ook journalisten hebben als groep een grotere kans de vraag correct te beantwoorden dan de scholieren.[24]
Wat betreft de vraag *Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen?* blijkt dat er geen significant verschil was tussen Promis- en klassieke vonnissen.[25] Wel was er opnieuw een verschil tussen de vonnissen. In het vonnis 'schieten op huis' werd dit aspect van de strafmotivering beter begrepen dan bij het vonnis 'mishandeling'. Daarnaast is er een verschil gevonden in opleidingsniveau. Mensen die een wo-opleiding hebben gevolgd scoorden bij de klassieke vonnissen hoger dan respondenten met lagere opleidingen. Bij de Promis-vonnissen was dit verschil er niet.[26]

19. Analysemethode: Logistische Regressie.
20. Door de verschillende typen antwoorden was het technisch niet mogelijk deze twee vragen in een variabele samen te voegen.
21. Zie bijlage 4 voor de tabellen.
22. Analysemethode: Logistische Regressie (p=0.001).
23. p=0.019.
24. p=0.011.
25. Analysemethode: Mann-Whitney U test.
26. Respondenten met een wo-opleiding hebben een significant beter begrip van de strafmaat dan respondenten met een mbo-opleiding (p=0.002), met een hbo-opleiding (p=0.030) en met een havo/vwo-opleiding (p=0.021).

5.3.5 Mening van respondenten over de begrijpelijkheid van de vonnissen

Naast de tekstverklarende vragen is respondenten ook gevraagd hun *mening* over de begrijpelijkheid van het vonnis te geven, met stellingen als *Ik begreep de complete tekst van het vonnis*, *De tekst van het vonnis was duidelijk*, en *De tekst van het vonnis was gemakkelijk te begrijpen*. Daarnaast is respondenten gevraagd naar hun mening over de lengte van de tekst met de stelling *De tekst van het vonnis was te lang*. De lengte van Promis-vonnissen wordt regelmatig als nadeel genoemd (zie hoofdstuk 4). Ook de Promis-vonnissen in dit deelonderzoek zijn langer dan de klassieke vonnissen.[27] Dit is ook terug te vinden in de antwoorden op de stelling over de lengte van de tekst.

Tabel 5.5. Mening respondenten over de lengte van de tekst (N= 379)

De tekst van het vonnis was te lang	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Helemaal eens	9	11	6	7	20	22	9	8
Eens	27	34	10	11	35	38	21	18
Niet eens/niet oneens	18	23	27	30	17	18	24	21
Oneens	21	27	35	38	16	17	50	43
Helemaal oneens	3	4	11	12	5	5	11	9
Weet niet	1	1	2	2	0	0	1	1
Totaal	79	100	91	100	93	100	116	100

Dit betekent dat respondenten met een Promis-vonnis het significant vaker eens waren met de stelling dat de tekst te lang was.[28] Wanneer we echter binnen de groepen kijken, verdwijnt de significantie voor dit verschil voor de volwassenen en de journalisten. Alleen bij de scholieren bleef er een significant verschil bestaan. Zij vinden Promis-vonnissen vaker te lang dan klassieke vonnissen.[29] Daarnaast is er ook een verband met opleidingsniveau. Universitair opgeleiden vinden de tekst minder vaak te lang dan mensen met een havo/vwo-opleiding of mensen met een hbo-opleiding.[30] Tot slot vinden, binnen de groep Pro-

27. Schieten op huis: Promis 5.5 pagina's, klassiek 2 pagina's. Mishandeling: Promis 5 pagina's, klassiek 3 pagina's.
28. Mann-Whitney U test (p=0.001).
29. p=0.001.
30. Respondenten met een wo-opleiding zijn het vaker oneens met de stelling dan respondenten met een havo/vwo-opleiding (p=0.001) en dan respondenten met een hbo-opleiding (p=0.008).

mis-vonnissen, scholieren de tekst vaker te lang dan volwassenen of journalisten.[31]
De drie stellingen die meten wat de respondenten van de begrijpelijkheid van de tekst vinden, zijn samengevoegd tot één variabele. Hierbij werd een significant verschil gevonden tussen klassieke en Promis-vonnissen.[32] Klassieke vonnissen werden als minder begrijpelijk beoordeeld.[33] Dit effect was voor alle groepen hetzelfde. Er was wel enig verband met opleidingsniveau, mensen met een havo/vwo-opleiding oordeelden over het algemeen negatiever dan mensen met een mbo-opleiding of lager.[34] Verder waren er verschillen tussen de twee zaken. De vonnissen over de zaak 'schieten op huis' werden als significant minder begrijpelijk ervaren dan de vonnissen over de zaak 'mishandeling'. Dit is opmerkelijk, aangezien de zaak 'schieten op huis' bij een aantal aspecten waarbij begrijpelijkheid werd *getoetst* in plaats van gevraagd juist hoger scoorde.[35]
In een open vraag is respondenten vervolgens gevraagd om suggesties te doen voor verbetering van de begrijpelijkheid van het vonnis.[36] De meeste respondenten deden suggesties over het taalgebruik, de hoeveelheid jargon en de zinslengte. Bijvoorbeeld:

> *'De gebruikelijke tips van elke cursus begrijpelijk schrijven: kortere zinnen, minder jargon en ambtelijk/juridisch taalgebruik, enz. Bereken de "reading ease score" (leesbaarheidsscore) van de tekst en eis dat de tekst daarbij leesbaar blijkt voor bijvoorbeeld mavo-4-niveau, althans brede doelgroep. Of stel een redacteur aan om een publieksversie te schrijven. Dat laatste mag echt veel, veel korter; alleen de hoofdpunten. Ook moet gebleken zijn dat er voldoende afname is voor publieksversies. Als de bovenstaande tekst alleen bedoeld is voor archief, advocaat en nog enkelen, vind ik de slechte leesbaarheid geen groot bezwaar.' (Respondent schieten op huis Promis)*

> *'Mijn ervaring en overtuiging is dat lange zinnen de begrijpelijkheid van een tekst niet bevorderen, wat mij de hoop geeft dat officiële instanties er ooit van doordrongen raken dat ook zij – net als ieder ander mens – er goed aan doen hun vonnissen (mede gelet op het feit dat het over het algemeen de niet al te hoog geschoolde medeburgers betreft) in een voor ieder begrijpelijk stijl, idioom te formuleren opdat enerzijds alle Jippen, maar toch ook zeker de Jannekes onder ons het kunnen bevatten.' (Respondent schieten op huis klassiek).*

31. Journalisten zijn het significant vaker oneens met de stelling dan scholieren (p=0.026), ook de overige groep is het significant vaker oneens met de stelling dan scholieren (p=0.001).
32. T-tests, regressieanalyse en One-Way ANOVA analyses.
33. p=0.001.
34. p=0.038. Het verschil met de respondenten met een hbo-opleiding is net niet significant (p=0.055).
35. Respondenten met het vonnis 'schieten op huis' waren het vaker oneens met de stellingen dan respondenten met het vonnis 'mishandeling' (p=0.001).
36. *Heeft u nog suggesties of tips die de tekst van dit vonnis van de rechtbank voor u begrijpelijker zouden maken? Zo ja, welke?*

Sommige respondenten vroegen zich daarbij echter wel af of een versimpeling juridisch wel mogelijk was en suggereerden een aanvullende 'lekensamenvatting', of het toevoegen van een verklarende begrippenlijst. Bij de Promis-vonnissen werden daarnaast ook opmerkingen gemaakt over de lengte van de tekst en het aantal herhalingen. Ook de suggestie opsommingstekens te gebruiken in plaats van opsommingen uit te schrijven, kwam regelmatig terug. Een deel van de respondenten vond bovendien de bij het anonimiseren gebruikte omschrijvingen als [verdachte] storend bij het lezen, en een enkeling suggereerde gefingeerde namen te gebruiken.

5.4 Acceptatie vonnissen

Een belangrijke vraag is of de introductie van Promis, naast een begrijpelijker motivering, ook heeft geleid tot meer acceptatie. De vragenlijst bevat verschillende vragen over acceptatie, waarbij opnieuw een onderscheid is gemaakt tussen de onderdelen bewezenverklaring/feiten, strafsoort en strafmaat.

5.4.1 Bewezenverklaring

Zoals te verwachten was, waren respondenten bij de klassieke, verkorte, vonnissen, waar een bespreking van het bewijs bijna helemaal ontbrak, minder goed in staat te beoordelen of zij het bewijs overtuigend vonden, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel 5.6. Schuld verdachte (N=385)

Wat denkt u zelf?[37]	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
De verdachte is onschuldig	8	10	2	2	1	1	3	3
De verdachte is schuldig	57	71	48	52	87	93	90	76
Weet niet	15	19	43	46	6	6	25	21
Totaal	80	100	93	100	94	100	118	100

Respondenten die een Promis-vonnis toegewezen kregen, waren het significant vaker eens met de rechtbank over de schuld van de verdachte dan respondenten die een klassiek vonnis lazen.[38] Bij de klassieke vonnissen kozen respondenten veel vaker voor de optie

37. Deze vraag werd gesteld na een vraag over het oordeel van de rechtbank. Dit is een van de vragen waarmee de acceptatie van de bewezenverklaring is gemeten. De andere vragen waren: *Bent u het eens met de rechtbank?* en *Wat vindt u zelf nu u dit bewijs gelezen heeft?*
38. Deze variabele bestaat uit twee andere variabelen. De vragen: *Wat vindt u zelf nu u dit bewijs gelezen hebt?* en *Wat denkt u zelf?* Hierbij is het antwoord dat gelijk staat aan het oordeel van de rechtbank (schuldig) gecodeerd

'weet niet'. Een uitzondering hierop vormden de journalisten. Voor deze groep maakte het voor de acceptatie van de bewezenverklaring niet uit of respondenten een oud of een nieuw vonnis toegewezen kregen. Daarnaast waren er op dit gebied verschillen ook algemene verschillen tussen de groepen respondenten. Scholieren waren het, ongeacht het type vonnis, vaker eens met de rechtbank over de schuld van de verdachte dan volwassenen of journalisten.[39] Bovendien is er een significant verschil in opleidingsniveau. Voor de klassieke vonnissen geldt dat mensen met een lagere opleiding het vaker eens waren met de rechtbank over de schuld van de verdachte. Hierbij hebben mensen met een mbo-opleiding de meeste acceptatie, gevolgd door mensen met een havo/vwo-opleiding, mensen met een wo-opleiding en mensen met een hbo-opleiding.[40] Voor de Promis-vonnissen zijn er geen significante verschillen in acceptatie van de bewezenverklaring op basis van opleidingsniveau.

Daarnaast was er ook een duidelijk verband met welk vonnis de respondenten lazen. Respondenten die het vonnis 'mishandeling' toegewezen kregen, waren het vaker eens met de rechtbank dan respondenten die het vonnis 'schieten op huis' toegewezen kregen. Voor een verklaring voor dit verschil is gekeken naar de open vragen en de inhoud van de vonnissen. Het klassieke vonnis 'schieten op huis' bevatte van alle vonnissen het minste informatie. Respondenten die dit vonnis lazen, verwezen dan ook regelmatig naar een gebrek aan bewijs in hun antwoorden op de open vragen, bijvoorbeeld 'ik vind het nergens duidelijk worden of er harde bewijzen zijn dat de verdachte heeft geschoten'; 'hoe kan ik dat nou weten als ik geen bewijsstukken heb?' Een enkele respondent was het, ondanks een behoefte aan meer bewijs, toch eens met de rechtbank: 'het bewijsmateriaal waar naar verwezen wordt, is niet aanwezig op deze website. Daar kan ik niets over zeggen. Aangezien het rechtssysteem in Nederland best goed functioneert, vertrouw ik wel op het oordeel van de rechters die de verdachte schuldig achten.' Het gebrek aan informatie was echter niet de enige reden waarom respondenten bij dit vonnis het minder vaak eens waren met de rechtbank over de schuld van de verdachte. Bij respondenten die het Promis-vonnis over deze zaak hebben gelezen, waren er ook enkele die het bewijs onvoldoende overtuigend vinden. De redenen hiervoor zijn meer inhoudelijk. Vooral het feit dat er door de rechtbank voornamelijk indirect

als 'acceptatie'. Omdat er twee variabelen zijn en het mogelijk is dat respondenten op de ene variabele acceptatie scoren en op de andere niet, is er een schaal gecreëerd. Een score van 0 betekent dat de respondent de bewezenverklaring niet accepteert. Een score van 1 betekent dat de respondent het gedeeltelijk accepteert (bij een van de twee variabelen) en een score van 2 betekent volledige acceptatie. Analysemethode: Mann-Whitney U test (p=0.001).

39. Voor mensen in de overige groep (p=0.049) en voor de journalisten (p=0.013) is de kans kleiner dat zij de bewezenverklaring accepteren dan voor de scholieren. Tot slot is er geen verschil in de acceptatie van de bewezenverklaring tussen de overige groep en de journalisten (p=0.157).
40. Dit betekent dat er significante verschillen bestaan tussen mensen met een havo/vwo-opleiding (p=0.031); tussen mensen met een mbo- en hbo-opleiding (p=0.001); mensen met een wo- en mbo-opleiding (p=0.037) en mensen met een mbo- en havo/vwo-opleiding (p=0.010).

bewijs is gebruikt waarbij niet vast is komen te staan wie er daadwerkelijk heeft geschoten, maakt dat sommige respondenten twijfelen aan de beslissing van de rechtbank de verdachte te veroordelen:

> *'Het is allemaal niet duidelijk vastgelegd wat er nou is gebeurd en ze nemen het maar aan. Daar kan je geen lange terechtstelling voor krijgen, vind ik.'*

> *'Ik snap het niet, want er is geen concreet bewijs dat hij er was.'*

> *'Er zijn meer veronderstellingen dan wezenlijke feiten. Er is géén wapen gevonden. De hulzen zijn afkomstig van SINTOX. Hoe komen drie ervan in de auto terecht (die mogelijk níét afgesloten was)? Kunnen erin zijn gelegd. Het feit dat vanuit de politie niet blijkt of de auto was afgesloten of niet, duidt op nalatigheid in het onderzoek.'*

Bij het vonnis 'mishandeling', dat wat meer informatie over de toedracht bevatte, werd het oordeel van de rechtbank over de schuld van de verdachte vaker gevolgd. Toch merkten ook hier verschillende respondenten die het klassieke vonnis toegewezen kregen op dat het bewijs niet werd genoemd: 'ik heb nergens in het vonnis bewijsmateriaal zien staan en kan daarom niet oordelen over de straf', of 'de bewijzen worden niet uitgelegd, dus ik weet het niet zeker'. Andere respondenten waren wel overtuigd van de schuld van de dader, maar gaan daarbij af op hun eigen kennis of vermoedens wegens gebrek aan informatie over het gebruikte bewijs: 'Ik denk, gezien de verwondingen, dat hij wel schuldig is, maar dit is alleen een gevoel en ik heb er geen bewijzen voor.' Of: 'Ik denk niet dat het slachtoffer zomaar een kaakfractuur oploopt of het zichzelf aandoet. Bovendien is een kaakfractuur iets wat vaker voorkomt bij mishandeling.' Respondenten die wel vinden dat de het door de rechtbank gegeven bewijs overtuigend is, verwijzen ook vaak naar de kaakfractuur die het slachtoffer volgens de rechtbank heeft opgelopen. Bijvoorbeeld: 'Het is feitelijk bewezen dat de verdachte schuldig is. Het slachtoffer heeft namelijk haar dubbele kaakfractuur als bewijs.'
Het Promis-vonnis over deze zaak bevatte meer informatie over de feiten en er is duidelijker gemotiveerd waarom de rechtbank de bewijsmiddelen overtuigend vond, met onder andere verklaringen van een arts, verdachte en slachtoffer over de toedracht. Toch waren er enkele respondenten die het bewijs nog steeds onvoldoende vonden gemotiveerd, bijvoorbeeld: 'De bewijsmiddelen die ze hebben staan niet goed uitgewerkt. Je hebt natuurlijk wel de verdachte en het slachtoffer, maar alleen hun verslag is niet genoeg.'

5.4.2 Strafsoort

Voor het beoordelen van de acceptatie van de strafsoort is de respondenten eerst gevraagd welke straf de rechtbank heeft gekozen, en vervolgens welke soort straf zij zelf zouden hebben gegeven. De antwoordmogelijkheden staan hieronder weergegeven.

Tabel 5.7. Strafsoort (N=379)

Welke straf zou u de verdachte hebben gegeven?	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Alleen een gevangenisstraf	14	18	17	18	14	15	18	16
Alleen een taakstraf	1	1	3	3	2	2	2	2
Gevangenisstraf en een taakstraf	15	19	18	20	21	23	16	14
Gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf	38	48	48	52	49	53	68	59
Een taakstraf en een boete	4	5	5	5	4	4	2	2
Geen straf	7	9	1	1	3	3	9	8
Totaal	79	100	92	100	93	100	115	100

De respondenten kozen hierbij over het algemeen voor dezelfde straf als de rechtbank: een combinatie van een gevangenisstraf en een voorwaardelijke gevangenisstraf. Daarnaast kozen veel respondenten voor een combinatie van een gevangenisstraf en een taakstraf.[41] Er is echter geen significant verschil in de acceptatie van de strafsoort tussen mensen die een klassiek vonnis lazen en mensen die een Promis-vonnis lazen.[42] Mogelijk is dit te verklaren doordat de Promis-vonnissen weliswaar veel meer informatie over het delict en de bewezenverklaring bevatten, maar in de motivering van de strafsoort niet heel erg verschillen van de klassieke vonnissen.
De argumenten die de respondenten noemden voor hun keuze in hun antwoorden op de bijbehorende open vraag 'waarom' zijn te onderscheiden in vier verschillende categorieën: (1) de bewezenverklaring, (2) de ernst van het feit, (3) het effect op de verdachte en (4) het effect op het slachtoffer. De eerste categorie richt zich op het bewijs. De antwoorden in deze categorie waren zowel positief: 'omdat het bewezen is' – waaruit dan impliciet de aanname volgt dat bij voldoende bewijs de rechtbank de juiste straf heeft oplegt – als negatief: 'het is niet echt bewezen' als verklaring voor de keuze 'geen straf'. In de tweede categorie, de ernst van het feit, richten de argumenten zich op wat er precies is gebeurd, zoals 'een serieus misdrijf. Moet goed gestraft worden', 'te zwaar delict voor taakstraf' en 'hij had iemand kunnen doden in deze actie'. Bij de derde categorie richten de argumenten van de respondenten zich op het

41. Deze combinatie is echter wettelijk niet mogelijk wanneer er een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van meer dan zes maanden is opgelegd (artikel 9 lid 4 Sr).
42. Analysemethode: Logistische regressie (p=0.352).

te verwachten effect van de straf op de verdachte en de kans op recidive. Dit argument wordt vooral vaak genoemd bij mensen die kiezen voor een taakstraf, al dan niet in combinatie met een gevangenisstraf: 'Om te leren dat geweld niets oplost', 'even isoleren en afkoelen (gevangenisstraf) en een taakstraf omdat de man moet leren zich in de maatschappij normaal te gedragen' en 'Hoe zwaarder hoe beter. Laat hij ook maar ervaren hoe het is als hij iemand had geraakt. Bijvoorbeeld verplicht meedraaien in een revalidatiecentrum voor slachtoffers van een schietincident'. In de laatste categorie richten de antwoorden zich op de het compenseren van de geleden schade aan slachtoffer en maatschappij, vooral door een boete of een taakstraf: 'een taakstraf of alternatieve straf lijkt me ook wel goed, op die manier doet de dader weer iets terug voor de maatschappij'. Daarnaast suggereren verschillende mensen een contactverbod voor de verdachte uit de mishandelingszaak. Ook het beschermde effect van een gevangenisstraf op het slachtoffer wordt genoemd.
In deze antwoorden zijn twee strafdoelen te herkennen (Van Dijk, Sagel-Grande & Toornvliet 1996): vergelding/boetedoening en selectieve preventie: voorkomen dat de verdachte nogmaals een misdrijf begaat. Opvallend is dat het derde strafdoel, generale preventie ofwel de afschrikwekkende werking voor andere potentiële daders, niet door respondenten wordt genoemd.

5.4.3 Strafmaat

Ook voor het meten van de acceptatie van de strafmaat is eerst gevraagd wat de rechtbank heeft gezegd over de hoogte van de straf en eventuele verzwarende of verzachtende omstandigheden en vervolgens of respondenten het met de rechtbank eens waren en wat zij vonden van de hoogte van de straf zoals de rechtbank deze had vastgesteld.

Tabel 5.8. Strafmaat – eens met de rechtbank (N=382)

Bent u het eens met de rechtbank?								
	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ja	51	64	49	53	61	67	50	42
Nee	15	19	10	11	18	20	21	18
Weet niet	14	18	34	37	12	13	47	40
Totaal	80	100	93	100	91	100	118	100

We vinden hier significante verschillen tussen de Promis- en de klassieke vonnissen.[43] Bij de Promisvonnissen waren respondenten het significant vaker eens met de rechtbank dan bij de klassieke vonnissen. Bovendien is het percentage respondenten dat 'weet niet' antwoordde bij de klassieke vonnissen veel hoger. Er zijn hierbij geen significante verschillen op basis van opleidingsniveau, tussen de verschillende groepen respondenten of tussen de vonnissen over mishandeling en de vonnissen 'schieten op huis'. Opnieuw lijkt het er dus op dat meer informatie over de redenering van de rechtbank – in dit geval de relatieve hoogte van de straf en strafverzwarende en strafverminderende omstandigheden – leidt tot meer instemming met de rechtbank. Uit vervolganalyses blijkt dat de meeste mensen die het oneens zijn met de hoogte van de door de rechtbank opgelegde straf deze te laag vinden.[44] Hierbij is er echter geen significant verschil tussen respondenten die een klassiek dan wel een Promis-vonnis voorgelegd kregen. De argumenten die werden genoemd als antwoord op de open vragen waarom de respondenten het al dan niet eens zijn met de rechtbank en wat zij vinden van de hoogte van de straf, komen voor een deel overeen met de antwoorden die zijn gegeven op een soortgelijke vraag over de strafsoort, zoals hiervoor al besproken. Deze antwoorden richten zich bijvoorbeeld op het te verwachten effect van een (kortere dan wel langere) gevangenisstraf voor verdachte en slachtoffer. De genoemde argumenten over de strafmaat verschillen bovendien tussen de beide vonnissen. Veel respondenten die een van beide vonnissen over de zaak 'mishandeling' lazen, ongeacht of zij de straf te hoog of te laag vinden, noemden de noodzaak van psychische behandeling voor de verdachte. Enkelen drongen daarnaast aan op een straf voor de mishandelde partner, vanwege haar aandeel in het geweld. Bij de mensen die het vonnis 'schieten op huis' lazen, speelt vooral de kans dat er iemand geraakt had kunnen worden een grote rol. Sommige respondenten oordelen dat de straf goed is, of lager had gekund omdat er niemand gewond is geraakt. Anderen vinden juist dat de straf hoger had moeten zijn vanwege het gevaar er iemand geraakt had kunnen worden. Ook de twijfels over wie daadwerkelijk geschoten heeft, komen terug in de antwoorden op deze vraag.

5.5 Inzicht en acceptatie

Tot slot is onderzocht in hoeverre respondenten die hoger scoorden op begrip ook een grotere kans hadden het eens te zijn met de rechter. Hiervoor zijn de correlaties tussen de verschillende variabelen bekeken. Voor wat betreft de bewezenverklaring bleek dit inderdaad zo te zijn. Verschillende variabelen die het inzicht in de bewezenverklaring meten (zie par. 5.3.2) hangen positief en significant samen met acceptatie van de bewezenverklaring.[45] Respondenten die meer begrepen van de motivering van de bewezenverklaring waren het dus ook vaker eens met de rechtbank over de schuld van de verdachte. Bij het begrip en de acceptatie van de strafsoort

43. Logistische regressieanalyse: (p=0.001).
44. Chi-kwadraat toets.
45. p=0.014 en p=0.000.

werd een soortgelijk verband gevonden. De kans op acceptatie van de strafsoort is groter als het begrip van de strafsoort groter is.[46] Wat betreft de strafmaat zijn de gevonden verbanden echter minder duidelijk of zelfs tegenstrijdig. Respondenten die de vraag *Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf*? *fout* hebben beantwoord, antwoordden bijvoorbeeld significant vaker 'ja' op de vraag *Bent u het eens met de rechtbank* [over de hoogte van de straf]. Hier lijkt meer begrip dus tot minder acceptatie te leiden. Tegelijkertijd antwoordden respondenten die deze vraag *goed* hadden beantwoord in de vervolgvraag *Wat vindt u zelf van de straf die de verdachte heeft gekregen* echter wel iets vaker dat de hoogte van de straf goed was.[47] Tussen de overige variabelen van begrip en acceptatie van strafmaat zijn geen significante verbanden gevonden.

5.6 Conclusies

Dit hoofdstuk richtte zich op de begrijpelijkheid van strafrechtvonnissen voor een breder publiek. Belangrijke vragen in dit deelonderzoek zijn: hoe begrijpelijk zijn strafrechtvonnissen voor het grote publiek? In hoeverre is er een verschil in begrijpelijkheid tussen Promis-vonnissen en klassieke vonnissen? Leidt een beter begrip dan wel meer informatie ook tot meer acceptatie? Deze vragen zijn onderzocht door een experimentele opzet, waarbij twee ideaaltypische Promis-vonnissen werden vergeleken met twee ideaaltypische klassieke vonnissen. Respondenten kregen willekeurig een klassiek dan wel een Promis-versie voorgelegd van een van deze twee vonnissen.
Om de begrijpelijkheid van vonnissen te meten, is in dit deelonderzoek zowel naar de mening van respondenten over de begrijpelijkheid gevraagd als ook de begrijpelijkheid direct gemeten door tekstverklarende vragen. Bovendien zijn alle vonnissen geanalyseerd met de zogeheten leesbaarheidsscore van Douma. Opvallend was dat respondenten het vonnis 'mishandeling' als leesbaarder beoordeelden dan het vonnis 'schieten op huis'. Op de tekstverklarende vragen en de leesbaarheidsformule van Douma scoorde het vonnis 'schieten op huis' echter beter. Dit roept vragen op over de betrouwbaarheid van de zelfbeoordeling van de leesbaarheid door respondenten.
Een overzicht van de resultaten staat in tabel 5.9. In deze tabel zijn alle punten waarop Promis-vonnissen en gewone vonnissen in dit onderzoek zijn vergeleken op een rij gezet. Promis-vonnissen scoorden op veel terreinen significant beter (weergegeven met een + in de tabel). Promis-vonnissen hadden een hogere leesbaarheidsscore volgens de Douma-formule en werden door de respondenten ook als leesbaarder beoordeeld. Alleen bij de begrijpelijkheid van de motivering van de strafmaat scoorden klassieke vonnissen hoger. Promis-vonnissen bevatten weliswaar een uitgebreidere motivering van de strafmaat, maar deze werd blijkbaar niet door alle respondenten voldoende begrepen. Daarnaast was er wat betreft de motivering van de strafsoort weinig verschil tussen de tekst van de

46. p=0.000.
47. p=0.050.

Tabel 5.9. Overzicht vergelijkingen Promis-Klassiek

	Promis-vonnis	Klassiek vonnis
Leesbaarheidstoets	+*	–
Begrijpelijkheid bewezenverklaring: toedracht	x	–
Begrijpelijkheid bewezenverklaring: schuldig/onschuldig	+	–
Begrijpelijkheid strafsoort	x	x
Begrijpelijkheid strafmaat – 1	–	+
Begrijpelijkheid strafmaat – 2	x	x
Beoordeling leesbaarheid	+	–
Acceptatie bewezenverklaring	+	–
Acceptatie strafsoort	x	x
Acceptatie strafmaat	+	–

NB: significantie niet bekend.
x = geen significant verschil + = positief verschil – = negatief verschil

klassieke en de Promis-vonnissen. Er werden dan ook geen significante verschillen in inzicht gemeten.
Uit dit deelonderzoek bleek een algemeen positief verband tussen inzicht in de bewezenverklaring en strafsoort en acceptatie. Voor strafmaat werd slechts een beperkt verband gevonden, deels positief en deels negatief. Promis-vonnissen bevatten zowel een uitgebreidere motivering van de gedachtegang van de rechter als ook meer informatie over de toedracht van het delict. De uitkomsten van het onderzoek wijzen erop dat een Promis-vonnis ertoe leidt dat respondenten het vaker eens zijn met het oordeel van de rechtbank over de schuld van de verdachte en de totstandkoming van de strafmaat. Er was echter geen verschil in de acceptatie van de strafsoort of de beoordeling van de hoogte van de straf.
Zoals al in de inleiding is besproken, zijn de categorieën 'Promis-vonnis' en 'klassiek vonnis' geen eenduidige termen. Er bestaat een grote variatie in stijl, lengte en motivering. Ondanks dat voor de vergelijking in dit deelonderzoek is uitgegaan van 'ideaaltypen', bleken er toch verschillen tussen de twee zaken in de vergelijking 'schieten op huis' en 'mishandeling'. Inhoudelijke aspecten in de twee zaken speelden voor respondenten een belangrijke rol bij het beoordelen van de schuld van de verdachte en de strafsoort en strafmaat.

Naast de verschillen tussen Promis- en klassieke vonnissen keken we bij de analyse ook of er een verband bestaat met het opleidingsniveau van de respondenten en de verschillende subgroepen (scholieren, volwassenen en journalisten). Hbo- en wo-opgeleiden scoorden vaak hoger op tekstverklarende vragen dan havo/vwo- en mbo-opgeleiden. Wo-opgeleiden en journalisten vonden teksten minder vaak te lang dan scholieren. Maar ook op het gebied van acceptatie waren er verschillen. Zo zijn scholieren en mbo-opgeleiden het sneller eens met de rechtbank over de schuld van de verdachte. Bij de hoogte van de opgelegde straf waren scholieren en wo-opgeleiden het vaker eens met de rechtbank dan hbo-opgeleiden of mbo-opgeleiden.

Concluderend draagt Promis dus bij aan de begrijpelijkheid en daardoor ook aan de acceptatie van strafrechtvonnissen. Er zijn echter ook belangrijke kanttekeningen te plaatsen. De Promis-vonnissen werden door respondenten weliswaar als begrijpelijker beoordeeld, maar toch zagen veel respondenten nog steeds mogelijkheden om de begrijpelijkheid van de tekst te verbeteren. Vooral de motivering van de strafsoort en – ten dele – de strafmaat leverde geen of slechts beperkte verbetering van de inzichtelijkheid op. Dit werd bevestigd doordat er wel een algemene positieve correlatie werd gevonden tussen inzicht in en begrip van de strafsoort. Ook in het deelonderzoek over media en communicatie (hoofdstuk 4) werd op dit punt kritiek geuit.

Verder werkten we in dit deelonderzoek met twee 'ideaaltypische' vonnissen, gebaseerd op een taalkundige analyse van Van den Hoven en Plug. In de praktijk bestaan echter vele varianten van Promis. Uit het onderzoek van Van den Hoven en Plug bleek al dat slechts een deel van de Promis-vonnissen op alle aspecten van beter motiveren goed scoort (Van den Hoven & Plug 2008). Bovendien blijkt dat de inhoud van de zaak voor respondenten een belangrijke rol speelt bij de acceptatie van het oordeel van de rechtbank over schuld en straf van de verdachte. Het is zeker niet ondenkbaar dat meer inzicht in de redenering van de rechter in bepaalde gevallen juist ten koste zal gaan van de acceptatie door een groter publiek. Desondanks kan de introductie van het Promis-vonnis als een positieve bijdrage aan de begrijpelijkheid voor en acceptatie door een groot publiek worden beschouwd.

6 Samenvatting en reflectie

Leny de Groot-van Leeuwen

6.1 Inleiding

Aan het begin van deze eeuw vonden twee belangrijke ontwikkelingen plaats die leidden tot een uitgebreidere motiveringswijze in strafzaken: het Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen (Promis) en de wijziging van artikel 359 lid 2 Sv. In dit rapport is verslag gedaan van een empirisch onderzoek naar maatschappelijke effecten van de nieuwe manier van motiveren door de rechter in strafzaken. Uit al eerder verricht onderzoek blijkt dat binnen de rechtspraak zelf het beeld bestaat dat Promis heeft geleid tot een verbeterde manier van vonnis wijzen (Eindrapport Promis II). De focus van onderhavig onderzoek ligt op de externe werking van de vernieuwingen in de rechterlijke motivering: wordt het rechterlijk oordeel beter voor leken uitgelegd en beter gelegitimeerd dan voorheen? De centrale onderzoeksvraag luidt: *Leidt de nieuwe motiveringswijze (vooral via Promis) tot inzichtelijker en acceptabeler vonnissen?* Daarbij gaat het in het bijzonder om de begrijpelijkheid en de acceptatie van strafrechtelijke beslissingen bij direct betrokkenen en bij het brede publiek.

Ter beantwoording van deze vraag is literatuur bestudeerd, zijn vraaggesprekken gevoerd en enquêtes gehouden. Hieronder beschrijven we eerst de bevindingen uit de empirische hoofdstukken (3, 4 en 5). Daarna volgt een reflectie op deze bevindingen aan de hand van de literatuur en eerder verricht onderzoek (hoofdstukken 1 en 2).

6.2 Direct betrokkenen en hun intermediairs

In hoofdstuk 3 deden we verslag van het deelonderzoek dat was gericht op de direct betrokken procesdeelnemers. Vonnissen bereiken verdachten en slachtoffers soms rechtstreeks, maar vaker nog via intermediairs. Voor slachtoffers en verdachten zijn dat advocaten, officieren van justitie en advocaten-generaal, en medewerkers van Slachtofferhulp. Om inzicht in en acceptatie van vonnissen te achterhalen bij de direct betrokken deelnemers aan het strafproces hielden we achttien vraaggesprekken met zes advocaten, vier leden van het openbaar ministerie, twee medewerkers van Slachtofferhulp, twee slachtoffers en vier verdachten. In de interviews is aan de hand van de concrete eigen ervaringen

met strafzaken gevraagd naar de opvattingen over de nieuwe en oude manieren van strafmotivering en naar de motieven om al dan niet in appel te gaan. De geïnterviewde advocaten, leden van het openbaar ministerie en medewerkers van Slachtofferhulp zeggen dat zij het vonnis altijd goed lezen. Zij staan overwegend positief ten opzichte van de vernieuwingen in de manier van motiveren. Het Promis-vonnis is uitvoeriger, beter gestructureerd, geeft inzicht in de redenering van de rechter – en laat eventuele gebreken ervan dus zien – het benoemt de bewijsmiddelen en geeft onderbouwing aan de straf(maat). Daardoor kunnen de professioneel betrokkenen hun rol als intermediair beter vervullen.
Voor het instellen van hoger beroep biedt het Promis-vonnis een beter houvast. Volgens de respondenten zal er minder vaak hoger beroep worden ingesteld enkel en alleen omdat de uitspraak niet goed is begrepen. Voor zover er, vanwege de grotere zichtbaarheid van de redenering van de rechter in de Promis-vonnissen, wel vaker beroep wordt aangetekend, is dat op transparantie gestoeld; dat is dus ook juridische winst.
Slachtoffers en verdachten krijgen niet per definitie het schriftelijke vonnis. Van de zes geïnterviewde verdachten en slachtoffers hebben vijf het vonnis niet (meer?) in hun bezit. Met betrekking tot deze groep valt dus vrijwel niets concreets te zeggen over de effecten van het vonnis op de begrijpelijkheid en acceptatie ervan.
Geconcludeerd kan worden dat voor alle geïnterviewde intermediairs geldt dat de nieuwe motiveringswijze beter te begrijpen is: allen zijn positief over de grotere transparantie die hiermee wordt bereikt. Deze uitkomst van het onderzoek ligt wat dat betreft in lijn met de resultaten van het evaluatieonderzoek onder professionele procespartijen uit 2007 (Eindrapport Promis II).

6.3 Het brede publiek en zijn intermediairs

In de hoofdstukken 4 en 5 verschuift het perspectief van de effecten van Promis voor de direct betrokken procesdeelnemers naar de effecten ervan op het brede publiek. Hoofdstuk 4 gaat over de media en de voorlichting vanuit de rechtbanken en het openbaar ministerie, als intermediairs tussen het grote publiek en de strafrechtspraak. De communicatie over de inhoud van vonnissen naar de samenleving staat centraal in hoofdstuk 5. Omdat de meeste Nederlanders nauwelijks of geen rechtstreekse ervaring hebben met uitspraken van de rechter, ligt het voor de hand dat zij hun mening over de rechtspraak vooral baseren op wat zij daarover te weten komen uit de media. Ook uit eerder verricht onderzoek blijkt dat burgers vooral langs die weg kennis nemen van de rechtspraak (BTC Media Test BV 2011; Jonkers 2013). Als journalisten de vonnissen niet begrijpen, zal dit de berichtgeving over strafzaken nadelig beïnvloeden. De rol van de media is daarom van groot belang.
Met twaalf personen zijn vraaggesprekken gehouden: twee rechtbankverslaggevers, vijf communicatiemedewerkers van rechtbanken,

twee persvoorlichters van het openbaar ministerie, twee persrechters en een persofficier. Deze interviews zijn gebruikt als basis voor een enquête gehouden onder 73 journalisten. Terwijl de geïnterviewde communicatiemedewerkers en persvoorlichters van mening zijn dat journalisten het vonnis nauwelijks of niet lezen, of zelfs het idee hebben dat 'vrijwel niemand het vonnis leest', meldt 79 procent van de geënquêteerde journalisten dat zij vaak of altijd gebruikmaken van het geschreven vonnis als informatiebron voor hun berichtgeving over de uitspraak. Alle andere informatiebronnen, inclusief de mondelinge uitspraak op de zitting, raadplegen deze journalisten in mindere mate.

Journalisten beoordelen het taalgebruik van de rechter nu positiever dan tien jaar geleden (Malsch 2004). Dit is opvallend, zeker omdat een verhoudingsgewijs kleiner deel van de bevraagde journalisten een juridische opleiding heeft genoten en minder journalisten zich voor het merendeel van de werktijd met rechtbankverslaggeving bezighouden dan de journalisten die zijn bevraagd in het onderzoek van 2004.

De journalisten die de vragenlijst over acceptatie en begrijpelijkheid van door ons geselecteerde klassieke en Promis-vonnissen hebben ingevuld, beoordelen de Promis-vonnissen als begrijpelijker dan de klassieke vonnissen. Wel is er enige kritiek op de strafmotivering.

Hoofdstuk 5 gaat over het brede publiek. Allereerst is gekeken naar de leesbaarheid in het algemeen van twee door ons geselecteerde ideaaltypische Promis- en klassieke vonnissen. Beide Promis-vonnissen scoren hoger op leesbaarheid dan de twee klassieke vonnissen, zowel in het geheel als op de afzonderlijke onderdelen, volgens de Douma-formule. Het onderdeel 'de beschrijving van de feiten, bewezenverklaring en tenlastelegging' is naar deze maatstaf het best leesbaar.

Om de directe beoogde effecten van beter motiveren op het brede publiek te achterhalen, hebben wij de door ons geselecteerde 'oude stijl'- en 'nieuwe stijl'-vonnissen voorgelegd met daarbij een vragenlijst om het tekstbegrip (inzicht) en de acceptatie van het vonnis te meten. Daarnaast vroegen we respondenten naar hun *mening* over de begrijpelijkheid van het vonnis, met stellingen als *Ik begreep de complete tekst van het vonnis*. In totaal hebben 834 respondenten (een deel van) de vragenlijst ingevuld.

Uit de analyse van de groep respondenten als geheel blijkt dat de respondenten die een Promis-vonnis lazen, de tekst in vele opzichten begrijpelijker vinden dan de respondenten die een klassiek vonnis lazen. Er is daarbij ook een significant verschil tussen de twee zaken; de vonnissen over de zaak 'mishandeling' worden als begrijpelijker beoordeeld dan die van 'schieten op huis'. De aard van de zaak, de betere leesbaarheid volgens de Douma-score en de geringere lengte van het vonnis kunnen hier debet aan zijn.

De begrijpelijkheid en de acceptatie van de vonnissen is zowel voor de vonnissen in hun geheel als op de onderdelen bewezenverklaring, strafsoort en strafmaat gemeten. Het

inzicht in de bewezenverklaring is gemeten met verschillende meerkeuzevragen over de tekst van het voorgelegde vonnis. De eerste categorie bevat vragen die gaan over de toedracht en de inhoud van het misdrijf, zoals: *Welke feiten zijn volgens de rechtbank bewezen? Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen?* De tweede categorie bestaat uit vragen over de standpunten van de verschillende partijen en de rechtbank, bijvoorbeeld: *Wat vindt de officier van justitie? Wat vindt de advocaat van de verdachte? Wat was het oordeel van de rechtbank?* Alleen bij de tweede categorie bleek er een significant verschil te bestaan tussen respondenten die een klassiek dan wel een Promis-vonnis kregen voorgelegd: respondenten die een Promis-vonnis lazen, scoorden beter op de vragen.
De begrijpelijkheid van de strafsoort is gemeten met een enkele vraag: *Welke straf heeft de verdachte gekregen?* Deze vraag werd door de meeste respondenten (76%) goed beantwoord, ongeacht het soort vonnis.
Voor het meten van de begrijpelijkheid van de strafmaat zijn twee vragen gebruikt waarmee naar verminderende en verzwarende omstandigheden werd gevraagd: *Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?* En: *Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen?* Uit de analyse van de eerste vraag blijkt dat het klassieke vonnis meer juiste antwoorden opleverde.

De vragenlijst bevat verschillende vragen over acceptatie, waarbij opnieuw een onderscheid is gemaakt tussen de onderdelen bewezenverklaring/feiten, strafsoort en strafmaat. Respondenten die een klassiek vonnis lazen, waarin een bespreking van het bewijs bijna helemaal ontbrak, waren minder goed in staat te beoordelen of zij het bewijs overtuigend vonden. Respondenten die een Promis-vonnis lazen, waren het significant vaker eens met de rechtbank over de schuld van de verdachte dan respondenten die een klassiek vonnis lazen.[1] Bij de klassieke vonnissen kozen respondenten veel vaker voor de optie 'weet niet'.
Daarnaast was er ook een duidelijk verband met welk vonnis de respondenten lazen; respondenten die het vonnis 'mishandeling' toegewezen kregen waren het vaker eens met de rechtbank dan respondenten die het vonnis 'schieten op huis' toegewezen kregen.
Voor een verklaring voor dit verschil is gekeken naar de open vragen en de inhoud van de vonnissen. Het klassieke vonnis 'schieten op huis' bevatte van alle vonnissen de minste informatie. Respondenten die dit vonnis lazen, verwezen in hun antwoorden op de open vragen dan ook regelmatig naar een gebrek aan informatie over het bewijs, bijvoorbeeld 'ik vind het nergens duidelijk worden of er harde bewijzen zijn dat de verdachte heeft geschoten'.
Bovendien is er een significant verschil in opleidingsniveau. Voor de klassieke vonnissen geldt dat mensen met een lagere opleiding het vaker eens zijn met de rechtbank over de schuld van de verdachte. Hierbij hebben mensen met een mbo-opleiding de meeste accep-

1. p=0.001.

tatie, gevolgd door mensen met een havo/vwo-opleiding.
Bij het vonnis 'mishandeling', dat wat meer informatie over de toedracht bevatte, werd het oordeel van de rechtbank over de schuld van de verdachte vaker gevolgd. Ook hier merkten verschillende respondenten die het klassieke vonnis toegewezen kregen op dat het bewijs niet werd genoemd. Tussen de Promis- en de klassieke vonnissen bestaan hier significante verschillen. Bij de nieuwe vonnissen is de kans significant groter dat de strafmaat geaccepteerd wordt dan bij de oude vonnissen. Er zijn geen significante verschillen tussen de verschillende groepen respondenten, de verschillende opleidingsniveaus of tussen de vonnissen 'mishandeling' en 'schieten op huis.'

6.4 Algemene conclusie van het onderzoek

Ons onderzoek wijst uit dat zowel in de ervaringen van procesdeelnemers als bij het brede publiek *het geven van meer informatie in de vonnissen vormgegeven op de Promis-wijze leidt tot meer inzicht en meer acceptatie*.[2]
Er is een algemeen positief verband gevonden tussen enerzijds inzicht in de bewezenverklaring en inzicht in de strafsoort en anderzijds acceptatie door alle vonnissen heen. Voor de strafmaat blijkt dit niet op te gaan: meer begrip leidt niet tot meer acceptatie.
Dit gemengde resultaat wat betreft de straf strookt met de observatie van onder andere geïnterviewde communicatiemedewerkers van de rechtbanken. Zij zeggen dat journalisten over de motivering van de straf de meeste vragen stellen. De onderzochte professionals beschouwen de overwegingen over de straf (juristen en berichtgevers) als vrij zwakke punten in de motivering (van klassieke en Promis-vonnissen). De meest waarschijnlijke oorzaak van dit geringe en gemengde effect van het Promis-vonnis is dat ook in Promis-vonnissen relatief weinig aandacht wordt besteed aan de rechtvaardiging van de straf. De redenering van de rechter over de straf (soort en maat) komt in het vonnis relatief summier aan de orde. Promis-vonnissen bieden over deze aspecten niet veel meer informatie dan de klassieke vonnissen. Wij vinden hier het complement van de bevinding dat meer informatie leidt tot meer acceptatie: daar waar niet wezenlijk meer informatie wordt verstrekt, stijgt de acceptatie niet.

6.5 Reflectie

Wanneer niet direct na de rechtszitting uitspraak wordt gedaan, gaat bijna niemand naar de mondelinge uitspraak op een rechtbank. Voor gedetineerde verdachten zijn de bijkomende factoren, zoals de reis erheen, het lange wachten in de onaangename, kleine cellen van het gerechtsgebouw, doorslaggevend. De geïnterviewde advocaten zien bovendien het belang van de aanwezigheid van henzelf en de verdachten nauwelijks of niet. Menig rechter adviseert bovendien gedetineerde verdachten om niet naar de uitspraak te komen. In de praktijk zal de didactische

2. Dat wil niet per se zeggen dat het aantal appels zal dalen. De overgebleven procesdeelnemers die het vonnis niet accepteren, hebben door de betere motivering immers meer inzicht in de redenering van de rechter (zie par. 6.2).

functie van een uitspraak dus grotendeels via het schriftelijk vonnis worden uitgeoefend. Voor verdachten en slachtoffers geldt dat zij rechtstreeks kennis kunnen nemen van het geschreven vonnis, maar veel vaker zullen zij de inhoud ervan via intermediairs (advocaten, officieren van justitie, advocaten-generaal of medewerkers van Slachtofferhulp) tot zich nemen. De vonnissen worden lang niet altijd toegestuurd, en bovendien vaak pas na langere tijd. Tot die tijd kan er dus ook geen directe positieve of negatieve werking van het geschreven vonnis uitgaan.

In de hoofdstukken 2 en 3 lazen we dat de geïnterviewden nogal eens van mening waren dat verdachten, slachtoffers en het brede publiek geen aandacht wensen te besteden aan de tekst van een vonnis, en dat veel mensen het vonnis 'toch niet begrijpen'. Het risico bestaat dat deze opvatting leidt tot een *self-fulfilling prophecy*. Dat mensen geen kennis willen nemen van een vonnis en dat vonnis niet begrijpen, onderschrijft ons onderzoek niet. Uit het onderzoek komt naar voren dat, als scholieren eenmaal geconfronteerd worden met een vonnis, zij belangstelling hebben, het vonnis kunnen begrijpen en het veelal accepteren. Wellicht is dat ook het geval voor verdachten. Alleen al daarom lijkt het van belang dat mensen niet van de tekst van het vonnis worden afgehouden, maar er juist actief bij worden betrokken door rechters, advocaten, leden van het openbaar ministerie, Slachtofferhulp en journalisten. Dit is ook van belang voor specifieke en generale preventie.

Ook voor de slachtoffers kan het uitgebreide vonnis positieve effecten hebben. Het bleek in elk geval voor een van de geïnterviewde slachtoffers behulpzaam te zijn voor de verwerking van het haar aangedane leed en de acceptatie van het vonnis. Het uitgebreide vonnis kan te allen tijde worden geraadpleegd als het het slachtoffer uitkomt, als hij het aankan of als hij niet meer weet hoe het ook al weer 'zat'. Bovendien kan hij de informatie beetje bij beetje tot zich nemen; die informatie verandert niet door de tijd heen; daardoor kan het eigen geheugen worden gecheckt. Tussenkomst van hulpverleners heeft ten opzichte van het rechtstreeks kennisnemen van het vonnis naast voordelen onmiskenbaar nadelen. Intermediairs geven onvermijdelijk een eigen kleur(tje) aan de gang van zaken, zijn niet op alle tijden beschikbaar en hebben niet alle tijd.

Kritiek op veel onderzoek dat is verricht naar de effecten van informatie op het vertrouwen in de (uitspraken van de) rechter of de rechterlijke organisatie, is dat tijdens het onderzoek respondenten wordt gevraagd om informatie tot zich te nemen die zij in het dagelijks leven niet tot zich laten doordringen (conform par. 2.2.2 en 2.3.3). Zij worden als het ware op een cognitief en betrokken pad gezet. Tijdens en door de studie treedt er een participatie-effect op (Elffers, De Keijser e.a. 2007, p. 177). Dit artefact kan ook zijn opgetreden tijdens het onderhavig onderzoek. Hoe sterk dit effect is, valt niet precies te bepalen. Wel zijn er enkele indicaties dat dit artefact niet doorslaggevend is. 15% van de door ons geën-

quêteerde scholieren zegt al ooit eerder een vonnis gelezen te hebben. Van de door ons geënquêteerde volwassenen is dat zelfs 43%. Deze deelnemers waren dus al in enige mate cognitief betrokken. Ook in de literatuur zijn hiervoor aanwijzingen te vinden. Een onderzoek onder scholieren uit 2005 laat zien dat scholieren spraakmakende zaken goed volgen en dat zij rapportage en openbaarheid achteraf van belang achten om geïnformeerd te zijn en straffen te kunnen vergelijken (MCA Communicatie bv 2005).

Om een didactische werking te kunnen hebben, moeten strafrechtelijke normen juist ook in concrete casus worden geëxpliciteerd: het vonnis dient over het voetlicht te worden gebracht. Niemand zou moeten worden afgehouden van kennisneming van het vonnis. Professioneel betrokkenen doen er goed aan het geschreven vonnis eenvoudigweg in een envelop met postzegel te doen of per e-mail naar hun cliënten te sturen.

Over de auteurs

Prof. dr. L. (Leny) E. de Groot-van Leeuwen is hoogleraar rechtspleging aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit te Nijmegen. Zij begeleidt en verricht onderzoek naar onder meer de ethiek van de advocatuur, de bemoeienis van de rechter met de wetgever en het vertrouwen van burgers in de rechter.

Prof. mr. M. (Miek) T.A.B. Laemers werkt als senior onderzoeker rechtspleging aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit te Nijmegen. Zij is ook bijzonder hoogleraar onderwijsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Dr. I. (Iris) D.A. Sportel is als onderzoeker verbonden aan het onderzoeksprogramma rechtspleging van de Radboud Universiteit Nijmegen. Daarnaast is zij werkzaam als wetenschappelijk medewerker bij het WODC. Zij verricht rechtssociologisch onderzoek op verschillende rechtsgebieden, vooral op het gebied van migratie.

Literatuur

Baum, L. (2006). *Judges and Their Audiences. A Perspective on Judicial Behavior*, Princeton: Princeton University Press.

Berckel, M. van & Y. Roijers (red.) (2007). *Rechtspraak 2015*, Den Haag: Sdu Uitgevers.

Boom, W. van (2014). 'Hoe begrijpelijk is Van Maanen…? Significant minder dan de Hoge Raad', in: R. de Groot e.a. (red.) *Kritiek op recht*, Deventer: Kluwer, p. 43-60.

BTC Media Test BV (2011). *Effect 'De rechtbank' op kennis en houding*, Eindrapportage R-3196.1.

Brink, G. van den (2008). *Geloofwaardige rechtspraak: de rechter als bruggenbouwer*, Rechtspraaklezing, Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Bunt, H. van de, J. de Keijser & H. Elffers (2004). 'Responsieve rechters, Rechters en de media: een knelkoppeling', *Rechtstreeks*, nr. 2, p. 6-33.

Buruma, Ybo (2005). 'Motiveren waarom', in: A.E. Harteveld, D.H. de Jong & E.F. Stamhuis (red.), *Systeem in ontwikkeling. Liber amicorum G. Knigge*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, p. 71-87.

Clercq, O. de & V. Hoste (2014). 'Hoe meetbaar is leesbaarheid?', in: S. Evenepoel, P. Goethals & L. Jooken (red.), Beschouwingen uit een talenhuis: opstellen over onderwijs en onderzoek in de vakgroep Vertalen, Tolken en Communicatie aangeboden aan Rita Godyns, Gent: Academia Press, p. 147-155.

Corstens, G. (2003). 'De media meester?', *Nederlands Juristenblad* 38, p. 2014-2015.

Croes, M., H. Elffers & A. Klijn (2008). 'Leken en strafrechters vergeleken: Wagenaars' raadkameronderzoek en de discussie over punitiviteit en lekeninbreng', *Rechtstreeks*, nr. 3.

Davis, R. (2011). *Justices and Journalists, The US Supreme Court and the Media*, Cambridge: Cambridge University Press.

Dekker, P. & T. van der Meer (2007). *Vertrouwen in de rechtspraak nader onderzocht*, Den Haag: SCP.

Dijk, J.J.M. van, H.I. Sagel-Grande & L.G. Toornvliet (1996). *Actuele criminologie*, Lelystad: Koninklijke Vermande.

Dreissen,W. (2007). *Bewijsmotivering in strafzaken*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Elffers, H. & J.W. de Keijser (2007). 'De strafrechter en de burger: Zij konden bijeen niet komen…', *Rechtstreeks*, nr. 2.

Enschedé, Ch.J. (1959). *Motivering en motief*, Zwolle: Tjeenk Willink.

Fokkens, J.W. (2010). 'De Hoge Raad en de motivering van rechterlijke uitspraken', in: P.H.P.H.M.C. van Kempen, A.J. Machielse, H.J.B. Sackers & P.C. Vegter (red.) *Levend strafrecht, strafrechtelijke vernieuwingen in een maatschappelijke context (liber amicorum Ybo Buruma)*, Deventer: Kluwer, p. 183-192.

Gerven, W. van (2000). 'Een inaugurale rede tot afscheid', *Jura falconis*, jaargang 36, nr. 4, p. 469-482.

Gies, L. (2005). 'The Empire Strikes Back: Press Judges and Communication Advisers in Dutch Courts', *Journal of Law and Society*, no. 32 (3), p. 450-472.

Groot-van Leeuwen, L.E. de (2004). *Rechters tussen staat en straat*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Groot-van Leeuwen, L.E. de & J.D.A. den Tonkelaar (red.) (2012). *Rechtsvinding op veertien terreinen*, Deventer: Kluwer.

Hoven, P. van den & H.J. Plug (2008). 'Naar een verbetering van strafmotiveringen: een onderzoek naar de effectiviteit van het PROMIS model', *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, no. 30 (3), p. 249-267.

Jonkers, P, (2013). 'Zet transparantie liever in voor betrouwbaarheid dan voor vertrouwen', in: D. Broeders e.a., *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, WRR-verkenningen, Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 449-492.

Kara, N. (2012). *Het vermogen om het vertrouwen in de Rechtspraak te herstellen. De invloed van communicatiestrategieën bij het herstel van vertrouwen in de Rechtspraak*, Enschede: Universiteit Twente.

Kempen, P.H.P.H.M.C. van (2011). 'Didactische arresten door de strafrechter in hoger beroep', *Strafblad* 9 (2), p. 34-41.

Keijser, J.W. de, P.J. van Koppen & H. Elffers (2006). Op de stoel van de rechter. Oordeelt het publiek net zoals de strafrechter? Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Klijn, A. & M. Croes (2012). 'Het effect van de televisieserie "De rechtbank": Beklijft het?', *Trema*, nr. 9, p. 316-320.

Kor, G. (2011). 'Toga 3.0, over rechter en media', *NJB*, 16, p. 1052-1055.

Knigge, G. (1980). *Beslissen en motiveren*, Alphen aan den Rijn: Tjeenk Willink.

Lavender, T. (2005). *De inhoudelijke begrijpelijkheid van strafrechtelijke vonnissen*, stageverslag, Leiden: NSCR.

Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid in het strafproces*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Lent, L. van (2013). 'Media en het strafproces: eisen en grenzen ingevolge artikel 6 EVRM', *Strafblad*, november 2013, p. 350-359.

Malsch, M. (2004). 'Rechters en de media: een knelkoppeling, Persvoorlichting en rechtbankverslaglegging', *Rechtstreeks*, nr. 2, p. 34-70.

Malsch, M., T.J. Lavender & J.F. Nijboer (2006). 'Van kop tot staart. Hoe helpt de motivering bij het begrijpen van schriftelijke vonnissen?', *NJB*, 2006/7, p. 365-366.

Malsch, M., C.J. de Poot, M. Verkuylen & G. Wolters (2006). 'Hoe helder is de rechter? Leesbaarheid en begrijpelijkheid van strafrechtelijke vonnissen?', *NJB*, 2006/22, p. 1112-1117.

Malsch, M. (2013). 'De afstand tussen burger en rechter', *Recht der Werkelijkheid*, p. 6-20.

Malsch, M. (2013). 'Een transparanter strafrechtsysteem in Nederland? Mogelijkheden en onmogelijkheden van meer openbaarheid', in: D. Broeders e.a., *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, WRR-verkenningen, Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 265-290.

MCA Communicatie bv (2005). *Beeldvorming Nederlandse rechtspraak onder scholieren. Resultaten interviews met allochtone en autochtone scholieren*, Onderzoeksrapport, Utrecht: MCA Communicatie.

Oosten, Ph. van, D. Tanghe & V. Hoste (2010). 'Towards an improved methodology for automated readability prediction', in: N. Calzolari, K. Choukri, B. Maegard, J. Mariani, J. Odijk, S. Piperidis, M. Rosner & D. Tapias (red.), *Proceedings of the 7th Conference on International Language Resources and Evaluation* (LREC 10), Valetta: European Language Resources Association (ELRA).

Pelgrims, P. (2005). *Journalistieke radio- en tv-teksten schrijven*, Tielt: Lannoo.

Pol, U. van de (1986). *Openbaar terecht, Een onderzoek van het openbaarheidsbeginsel in de strafrechtspleging*, Amsterdam: Gouda Quint bv.

Poot, C. de, M. Verkuylen & M. Malsch (2007). 'Leesbaarheid maakt gebrek aan kennis zichtbaar. Over de begrijpelijkheid van schriftelijke vonnissen', in: M. Malsch & N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers, p. 49-62.

Prisma (2004). *Een ogenblik geduld a.u.b.*, Amersfoort: Prisma.

Prisma (2006). *Iets duidelijker a.u.b. … Klantwaarderingsonderzoeken onder gerechten in de periode 2003-2005*, Amersfoort: Prisma.

Prisma (2006). *De zaken meer op orde. Klantwaarderingsonderzoek in tien rechtbanken*, Amersfoort: Prisma.

Regioplan (2011). *Rechtspraak 2011. Onderzoek onder professionals en justitiabelen bij gerechten*, Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

Rechtspraak Qrius (2006). *Kennisniveau en beeldvorming rechtspraak. Hoe kijken jongeren aan tegen de rechtspraak en wat weten zij ervan?*, Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Rothstein, B. (2000). 'Trust, Social Dilemma and Collective Memories', *Journal of Theoretical Politics* 12(4), p. 477-501.

Rover, Mirjam de (2013). *De media en de rechtspraak, Onderzoek naar de rechtbankverslaggeving in Nederland*, master thesis Media & Journalistiek, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Ruigrok, N., B. Kester, O. Scholten, N. Ismaili & M. Goudswaard (2011). *Rechtspraakverslaggeving in een veranderend medialandschap. Een evaluatie van de persrichtlijn 2008*, Research Memoranda, jaargang 7, nr. 5, Den Haag: Sdu Uitgevers.

Ruiter, S., J. Tolsma, M. de Hoon, H. Elffers & P. van der Laan (2011). *De burger als rechter. Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Schalken, T. (2006). 'Het rechterlijk vonnis als onvoltooid verhaal', in: J. Gaakeer, M. Goslings & E. van der Ouderaa, *Spiegels voor rechters, beschouwingen over literatuur en recht*, Nijmegen: Ars Aequi.

Schuyt, P. (2010). *Verantwoorde straftoemeting: een wetenschappelijke proeve op het gebied van de rechtsgeleerdheid*, Deventer: Kluwer.

Spanje, J. van & C. de Vreese (2013). 'De rechtspraak in de media: drie negatieve trends', in: D. Broeders e.a., *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 413-439.

Sterk, C.H.W.M. & C.R.L.M. Ficq (2008). 'Promis: inzicht in de gedachtegang van de rechter', *NJB*, nr. 3, p. 152-157.

Stokkom, B.A.M. van (2004). *Straf en herstel, ethische reflecties over sanctiedoeleinden*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Tak, P.J.P. & J.P.S. Fiselier (2002). *Duitsland-Nederland en de afdoening van strafzaken*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Tak, P.J.P. & J.P.S. Fiselier (2004). *Denemarken-Nederland. De rechtspleging vergeleken*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Tak, P.J.P. (2006). *Rechters zonder toga*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Tonry, M. & C. Bijleveld (2007). *Crime and Justice in the Netherlands*, Chicago: University of Chicago Press.

Tyler, T.R. & Y.J. Huo (2002). *Trust in the Law. Encouraging public cooperation with the police and courts*, New York: Russell Sage Foundation.

Vellinga-Schootstra, F. (2008). 'Promis(e) voor de burger?', *NJB*, p. 161-162.

Wagenaar, W.A. (2008). *Strafrechtelijke oordelen van rechters en leken, bewijsbeslissingen, straffen en hun argumentatie*, Research Memoranda, nr. 2, jaargang 4, Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Weyers, H. & M. Hartogh (2007). *Legitimiteit betwist. Een verkennend literatuuronderzoek naar de ervaren legitimiteit van het justitieoptreden*, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Witteveen, W. (2010). 'Openbaarheid als voorwaarde voor legaliteit', in: A. Ellian & I.M. Koopmans, *Media & Strafrecht*, p. 77-105.

Eindrapport Pilot Promis, 26 mei 2005.

Eindrapport Promis II, Evaluatie professionele procespartijen, 27 september 2007.

Promis Best Practice, december 2009.

Rapport toetsingscommissie Promis III, Stand van zaken Promis in 2010.

De Promis-bewijsconstructie, Advies van de werkgroep Lopend Betoog, december 2010.

Bijlage 1
Scholen die hebben meegewerkt aan het onderzoek

ROC A12, locatie Velp
Docent: Johan Wagener

Stanislascollege Delft
Klassen Havo 4, Vwo 5 en Gymnasium 5
Docent: Yolande Vonhoff

Het Rhedens Rozendaal
Klassen VWO 5
Docent: Jeroen Nieskens

Bijlage 2
Vonnissen en vragen

Vonnissen

Schieten op huis – Promis

Inhoudsindicatie
Gevangenisstraf van 24 maanden, waarvan 8 maanden voorwaardelijk voor bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht.

1. De inhoud van de tenlastelegging
Aan verdachte is tenlastegelegd dat:
hij op of omstreeks 15 september 2011 te Groningen, tezamen en in vereniging met een ander of anderen, althans alleen, [slachtoffer] en/of diens huisgenoten heeft bedreigd met enig misdrijf tegen het leven gericht, althans met zware mishandeling, immers heeft/hebben verdachte en/of (een of meer van) zijn mededader(s) (telkens) opzettelijk dreigend met een vuurwapen (meerdere malen) op een ruit van de woonkamer en/of de voordeur en/of de gevel van het huis van die [slachtoffer] en/of diens huisgenoten geschoten;

2. Het onderzoek ter terechtzitting
De zaak is op 12 juni 2012 ter terechtzitting onderzocht. Daarbij is verdachte verschenen. Verdachte is bijgestaan door mr. De Vries, advocaat te Groningen.
De officier van justitie heeft geëist dat verdachte ter zake van het tenlastegelegde feit zal worden veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van 24 (vierentwintig) maanden, waarvan 8 (acht) maanden voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaren met aftrek van de tijd in verzekering en voorlopige hechtenis doorgebracht.
Verdachte en zijn raadsman hebben het woord ter verdediging gevoerd.

3. De beslissing inzake het bewijs
Verdachte heeft ter zitting gebruik gemaakt van zijn zwijgrecht; hij heeft geen verklaring afgelegd.
De raadsman heeft het verweer gevoerd, dat het tenlastegelegde niet wettig en overtuigend kan worden bewezen; hij heeft daartoe onder meer gesteld dat er gebreken kleven

aan het technische onderzoek, dat getuigen allemaal vrienden c.q. familieleden zijn van aangever, dat de Renault Kangoo regelmatig door anderen dan zijn cliënt werd bestuurd en dat er geen concreet en rechtstreeks bewijs is van de betrokkenheid van zijn cliënt. De raadsman concludeert aldus tot vrijspraak.
Verdachte wordt verweten dat hij samen met een ander met een vuurwapen een aantal schoten heeft afgevuurd op het huis (voordeur, gevel, ruit van de woonkamer) van [slachtoffer] (en zich aldus heeft schuldig gemaakt aan bedreiging).

3.a. De verklaringen van de getuigen
Getuige [getuige 1] heeft verklaard dat zij op 8 oktober 2006 in haar woning in Groningen om ongeveer 06:00 uur meerdere knallen hoorde, dat zij hoofdbewoner is, dat [slachtoffer] die hier ook woont ook in huis was, en dat de ruit van de woning, de voordeur, het kozijn en de wc-deur vernield zijn. Haar dochter was ook in de woning. Tevoren was verdachte op die datum aanwezig geweest in café de Bruin te Groningen. [slachtoffer], die daar ook aanwezig was, heeft verklaard , dat, toen hij tussen 2 jongens die discussie met elkaar hadden, [betrokkene 1] en [betrokkene 2], ging staan om ze te stoppen, [verdachte] erbij kwam staan en om ongeveer 03:30 uur zei: Niemand raakt [betrokkene 1] aan, en dat [verdachte] vervolgens tegen hem zei: of ik begin te schieten. Na 04:00 uur is [slachtoffer] in de woning gaan slapen. Omstreeks 06:00 uur werd hij wakker gemaakt, omdat er met een vuurwapen op de woning zou zijn geschoten. Hij zag vijf kogelgaten in de ruit van zijn woning. Hij voelt zich bedreigd en vreest voor zijn leven en dat van zijn gezin.
Over het incident in het café heeft getuige [getuige 2] verklaard, dat [slachtoffer] [slachtoffer] is; dat [verdachte] tegen [betrokkene 3] en [slachtoffer] zei, dat ze ruzie met hem moesten maken en niet met [betrokkene 1]; dat zij [betrokkene 1] en [verdachte] hoorde zeggen, dat ze zouden gaan schieten.

De volgende getuigen hebben verklaard dat zij na het horen van de schoten uit het raam van hun woning hebben gekeken en hebben gezien dat er een witte auto wegreed:
[getuige 3]: busje of bestelauto, wit of lichtgrijs. Deze getuige verklaart dat zij zag dat er 2 mensen in de auto zaten.
dezelfde getuige: ik dacht zo'n soort als een Kangoo.
[getuige 2]: zag witte auto wegrijden; ik dacht meteen dat dat de auto van [verdachte] was. Ik herkende deze auto, omdat het dezelfde auto was als die voor het café had gestaan.
[getuige 4]: kleine witte auto reed hard weg; het was een klein smal bestelautootje.
[getuige 5]: ik zag een witte bestelauto wegrijden.
[getuige 6]: ik zag een lichte Combo wegrijden.

Uit de volgende verklaringen blijkt, dat verdachte ([verdachte]) de Renault Kangoo gebruikt:
[getuige 7]: [verdachte] rijdt in een witte, volgens mij een Kangoo.

[getuige 8]: De witte Renault Kangoo is al ongeveer twee jaar in gebruik bij [verdachte]. Hij betaalt de verzekering en belasting.
[getuige 9]: De witte Renault Kangoo die op mijn naam staat is al ongeveer twee jaar in gebruik bij [verdachte].

Uit de volgende verklaringen blijkt, dat verdachte de betreffende nacht in de Kangoo heeft gereden:
[getuige 10]: Ongeveer een kwartier nadat [slachtoffer] weggegaan was (het is dan later dan 03:45 uur) zag ik [verdachte] weer terugkomen. Hij reed toen in een witte Renault Kangoo.
[getuige 11]: Ik weet nog dat [verdachte] vlak na de woordenwisseling de kroeg heeft verlaten. Niet lang daarna is [verdachte] teruggekomen met die witte bestelauto van hem.
[getuige 12]: Een tijd later kwamen [verdachte] en [betrokkene 1] met de witte bestelauto van [verdachte] naar de kroeg. Ik heb die auto wel een paar keer rond de kroeg gezien. Ik denk wel vier keer dat ze langs de kroeg gereden hebben.

Uit de volgende verklaringen blijkt, dat verdachte en [betrokkene 1] (of: [betrokkene 1]) die nacht in elkaars gezelschap waren:
[getuige 2]: Ik zag dat de eigenaar van het café [verdachte] en [betrokkene 1] eruit gezet heeft. … ik denk dat het even voor 5 uur was toen [betrokkene 1] en [verdachte] terugkwamen bij het café. Ze mochten er niet meer in. Ik hoorde [verdachte] en [betrokkene 1] nog wel roepen dat de deur open moest. … Om bij mijn woning te komen kom ik langs het huis van [verdachte]. Ik zag dat [betrokkene 1] bij [verdachte] was.
[getuige 10]: Op het laatst ging de discussie tussen [verdachte] en [slachtoffer]. Ik weet nog steeds niet waar het over ging. Daarna hoorde ik dat [verdachte] zei dat hij naar huis ging. Ik zag dat hij het café verliet samen met [betrokkene 1].
[getuige 11]: Iedereen was rond 04:00 uur door de eigenaar de kroeg uitgestuurd. … Toen ik even later langs de woning van [verdachte] kwam zag ik [betrokkene 1] daar ook.
[getuige 12]: Een tijd later kwamen [verdachte] en [betrokkene 1] met de witte bestelauto van [verdachte] naar de kroeg.

Bovenstaande verklaringen worden door de rechtbank gebruikt voor het bewijs van het tenlastegelegde. De stelling van de raadsman, dat die verklaringen niet betrouwbaar zijn omdat het gaat om vrienden c.q. familieleden van aangever is door hem niet onderbouwd, noch aannemelijk gemaakt, terwijl overigens het bestaan van een familieband of van vriendschap op zich niet meebrengt dat verklaringen geen of minder waarde hebben. Evenmin is de stelling van de raadsman, dat de Kangoo regelmatig door anderen dan verdachte werd bestuurd, aannemelijk geworden. In ieder geval staat vast dat verdachte in de uren voorafgaande aan de schietpartij in de bewuste auto gereden heeft.

3.b. Het technisch onderzoek

Op straat voor de woning zijn door de politie 6 hulzen aangetroffen. Er zijn inschoten in de woning geconstateerd en 12 kogels in de woning aangetroffen.
De hulzen en de kogels zijn inbeslaggenomen en onderzocht door het Nederlands Forensisch Instituut (NFI).
De Renault Kangoo is 4 dagen later aangetroffen. In de Renault Kangoo zijn door de politie 3 hulzen aangetroffen en inbeslaggenomen. Ook deze hulzen zijn onderzocht door het NFI.
Het deskundigenrapport van 26 februari 2007 van het NFI bevat de volgende conclusie:
- De negen hulzen, waaronder de drie hulzen, gevonden in de auto, afkomstig van patronen van het merk SINTOX, zijn van het kaliber 9 mm Parabellum, die met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zijn verschoten met één en hetzelfde vuurwapen. Dit betreft vermoedelijk een semi-automatisch pistool van het merk CZ of een daarvan afgeleid vuurwapen.
- De twaalf kogels zijn zeer waarschijnlijk van het kaliber 9 mm Parabellum, type Action I. De kogels zijn met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid afgevuurd uit één en dezelfde loop. De afvuursporen in de kogels passen onder andere bij pistolen van het merk CZ.
De rechtbank gebruikt de resultaten van het technisch onderzoek voor het bewijs van het tenlastegelegde.
Daarbij heeft de rechtbank ook in aanmerking genomen, dat de Kangoo 4 dagen later is aangetroffen op aanwijzingen van aangever [slachtoffer], en dat uit het proces-verbaal van de politie niet blijkt of de auto, toen de politie deze heeft inbeslaggenomen, al of niet afgesloten was.
Daarom is weliswaar niet absoluut uit te sluiten, dat de 3 in de auto aangetroffen hulzen niet zijn achtergebleven na het schietincident, maar later in de auto terecht zijn gekomen, maar daarmee is een dergelijke gang van zaken – die volgens de raadsman meebrengt dat het NFI-rapport geen waarde heeft – nog allerminst aannemelijk geworden.

3.c. De verklaringen van de verdachte

Verdachte heeft bij de politie het volgende verklaard.
U vraagt mij wat ik gedaan heb na de ruzie in het café. Aangezien ik de sfeer grimmig vond ben ik daar niet langer dan 5 minuten gebleven. … Ik ben naar huis gelopen. Ik ben misschien hoogstens 5 minuten binnen in mijn woning geweest en heb toen mijn auto gepakt en ben met de auto richting café gereden, een Renault type Kangoe kleur wit. … Ik ben vervolgens naar een Antilliaan gelopen en deze is vervolgens in mijn auto gestapt … ik zeg u alleen dat ik met die Antilliaan naar de wijk Lewenborg ben gereden. … Ik kan u wel vertellen dat die Antilliaan die ik naar huis heb gebracht helemaal geflipt is. Ik denk dat u al weet wie die Antilliaan is die ik naar huis heb gebracht. Wat ik daar nog over kwijt wil is het volgende "daar moet je gaan zoeken voor het wapen dat jullie zoeken".

U vraagt mij op de man af dat ik weet wie er dan wel geschoten heeft en u houdt mij voor dat u de indruk heeft dat ik wel degelijk betrokken ben bij het schietincident. Nogmaals, ik wil daar maar een ding over zeggen "ik ben niet degene die geschoten heeft".

3.d. De beslissing aangaande het bewijs
De rechtbank acht op basis van de bovengenoemde bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen dat verdachte het tenlastegelegde samen met een ander heeft begaan. Daarbij is het mogelijk, dat verdachte niet degene is geweest die geschoten heeft en dat de schoten zijn afgevuurd door een ander, terwijl verdachte, bijvoorbeeld als bestuurder van de auto, in de onmiddellijke nabijheid was zowel voor als na het schieten. Daarmee is er een zodanige bewuste en nauwe samenwerking dat er sprake is van medeplegen van het tenlastegelegde.
Bewezen wordt geacht dat:
hij op 15 september 2011 te Groningen, tezamen en in vereniging met een ander [slachtoffer] en diens huisgenoten heeft bedreigd met enig misdrijf tegen het leven gericht immers heeft/hebben verdachte en/of zijn mededader telkens opzettelijk dreigend met een vuurwapen meerdere malen op een ruit van de woonkamer en/of de voordeur en/of de gevel van het huis van die [slachtoffer] en diens huisgenoten geschoten.
Hetgeen verdachte meer of anders is tenlastegelegd is niet bewezen. Verdachte zal daarvan worden vrijgesproken.

De beslissing dat verdachte het bewezenverklaarde heeft begaan, is gegrond op de feiten en omstandigheden die in de bewijsmiddelen zijn vervat. Voor zover meer feiten bewezen zijn verklaard, worden de bewijsmiddelen alleen gebruikt voor het feit of de feiten waarop deze betrekking hebben.

4a. De kwalificatie van het bewezenverklaarde
Het bewezenverklaarde levert op:
'Medeplegen van bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht'

4b. De strafbaarheid van het feit
Het feit is strafbaar.

5. De strafbaarheid van verdachte
Niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de strafbaarheid van verdachte uitsluiten.

6. De motivering van de sanctie(s)
Bij de beslissing over de straf heeft de rechtbank rekening gehouden met:
– de aard en de ernst van het bewezenverklaarde en de omstandigheden waaronder dit is begaan;
– de persoon en de persoonlijke en financiële omstandigheden van verdachte, waarbij onder meer is gelet op:
- de justitiële documentatie betreffende verdachte, gedateerd 1 juni 2012; en
- een voorlichtingsrapport van Reclassering Nederland, gedateerd 3 januari 2012, betreffende verdachte.

De rechtbank overweegt in het bijzonder het navolgende.
Het samen met een ander afschieten van 12 pistoolkogels met een kaliber van 9 mm op de voordeur van een woning (de betreffende kogel drong door de voordeur heen, drong daarna door de deur van de wc en werd in de wc aangetroffen), de gevel (met gevaar voor afketsen) en de ruit van de woonkamer (die op zeven plaatsen werd doorboord) is buitengewoon ernstig. Weliswaar was er wellicht niet een aanmerkelijke kans, dat iemand geraakt zou worden, maar het risico daarvan was niet denkbeeldig, gelet op het tijdstip van schieten (omstreeks 06:00 uur) en de wetenschap van verdachte dat bewoners niet lang daarvoor aanwezig geweest waren in café de Bruin en dus wellicht nog niet in bed lagen. De bewezen bedreiging is door de wijze waarop dan ook een bedreiging die zich leent voor afdoening met wel haast de maximum straf die op dit feit is gesteld (zijnde twee jaren gevangenisstraf). De rechtbank volgt daarom de officier van justitie in zijn eis.

7. De toegepaste wettelijke bepalingen
De beslissing is gegrond op de artikelen 10, 14a, 14b, 14c, 27, 47, 285 van het Wetboek van Strafrecht.

8. De beslissing
De rechtbank, rechtdoende:
Verklaart bewezen dat verdachte het tenlastegelegde, zoals vermeld onder punt 3, heeft begaan.
Verklaart niet bewezen hetgeen verdachte meer of anders is tenlastegelegd dan hierboven bewezen is verklaard en spreekt verdachte daarvan vrij.
Verstaat dat het aldus bewezenverklaarde oplevert het strafbare feit zoals vermeld onder punt 4.
Verklaart verdachte hiervoor strafbaar.
Veroordeelt verdachte wegens het bewezenverklaarde tot
Een gevangenisstraf voor de duur van 24 (vierentwintig) maanden.
Bepaalt dat van deze gevangenisstraf 8 (acht) maanden niet tenuitvoer zullen worden gelegd, tenzij de rechter later anders mocht gelasten.
De tenuitvoerlegging kan worden gelast indien de veroordeelde zich voor het einde van de proeftijd van 2 (twee) jaren heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit. Beveelt overeenkomstig het bepaalde in artikel 27 van het Wetboek van Strafrecht dat de tijd, door de veroordeelde voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in verzekering en voorlopige hechtenis doorgebracht, geheel in mindering zal worden gebracht.
Aldus gewezen door:
[rechter 1], voorzitter,
[rechter 2], rechter,
[rechter 3], rechter, in tegenwoordigheid van [griffier],
en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank op 5 juli 2012.

Schieten op huis – klassiek

De terechtzitting

Het onderzoek is gehouden ter terechtzitting van 12 juni 2012.
De verdachte, bijgestaan door de raadsman De Vries, is verschenen en gehoord.
De raadsvrouw, mr. De Vries, is verschenen en gehoord.
De officier van justitie [naam] heeft gevorderd dat verdachte ter zake van het hem bij dagvaarding onder 1 primair en onder 2 telastgelegde wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van 24 (vierentwintig) maanden, waarvan 8 (acht) maanden voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaren met aftrek van de tijd in verzekering en voorlopige hechtenis doorgebracht.

De telastlegging

Aan verdachte is telastgelegd hetgeen is vermeld in de ingevoegde fotokopie van de dagvaarding, gemerkt A.

Vrijspraak

De rechtbank acht op grond van het onderzoek ter terechtzitting niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen verdachte bij dagvaarding onder 1 primair en subsidiair is telastgelegd, zodat hij daarvan dient te worden vrijgesproken.

De bewijsmiddelen

P.M.

De bewezenverklaring

Door de voormelde inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen staan de daarin genoemde feiten en omstandigheden vast en is de rechtbank op grond daarvan tot de overtuiging gekomen en acht zij wettig bewezen, dat verdachte het bij dagvaarding onder 2 vermelde feit heeft begaan, met dien verstande, dat de rechtbank bewezen acht – en als hier ingelast beschouwt, zulks met verbetering van eventueel in de telastlegging voorkomende type- en taalfouten, zoals weergegeven in de bewezenverklaring, door welke verbetering verdachte niet in de verdediging is geschaad – de inhoud van de telastlegging, zoals deze is vermeld in de fotokopie daarvan, gemerkt B.

Strafbaarheid van het bewezenverklaarde en van de verdachte

Het bewezenverklaarde is volgens de wet strafbaar, omdat het na te melden misdrijf oplevert.
Verdachte is deswege strafbaar, nu geen strafuitsluitingsgronden aannemelijk zijn geworden.

Strafmotivering

Na te melden straffen zijn in overeenstemming met de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden, waaronder het is begaan en de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, zoals van een en ander tijdens het onderzoek ter terechtzitting is gebleken.
Voorts wordt met betrekking tot de op te leggen straf het volgende overwogen.

Het samen met een ander afschieten van 12 pistoolkogels met een kaliber van 9 mm op de voordeur van een woning, de gevel en de ruit van de woonkamer is buitengewoon ernstig. Weliswaar was er wellicht niet een aanmerkelijke kans, dat iemand geraakt zou worden, maar het risico daarvan was niet denkbeeldig, gelet op het tijdstip van schieten en de wetenschap van verdachte dat bewoners niet lang daarvoor aanwezig geweest waren in café [naam] en dus wellicht nog niet in bed lagen. Dergelijk handelen is volstrekt onaanvaardbaar en de rechtbank rekent verdachte dit feit dan ook ernstig aan. Gelet op het vorenstaande is de rechtbank van oordeel dat de oplegging van een gevangenisstraf van de in het dictum genoemde duur hier passend en geboden is.

De toepasselijke wetsartikelen
De artikelen:
– 10, 14a, 14b, 14c, 27, 47, 285 van het Wetboek van Strafrecht.

Beslissing
De rechtbank,
verklaart niet wettig en overtuigend bewezen dat verdachte het hem bij dagvaarding onder 1 primair en subsidiair telastgelegde heeft begaan en spreekt hem daarvan vrij;
verklaart in voege als overwogen wettig en overtuigend bewezen, dat verdachte het bij dagvaarding onder 2 telastgelegde feit heeft begaan en dat het bewezene uitmaakt:
MEDEPLEGEN VAN BEDREIGING MET ENIG MISDRIJF TEGEN HET LEVEN GERICHT
verklaart het bewezene en verdachte deswege strafbaar;
veroordeelt verdachte te dier zake tot:
Een gevangenisstraf voor de duur van 24 (vierentwintig) maanden.
Bepaalt dat van deze gevangenisstraf 8 (acht) maanden niet tenuitvoer zullen worden gelegd, tenzij de rechter later anders mocht gelasten.
De tenuitvoerlegging kan worden gelast indien de veroordeelde zich voor het einde van de proeftijd van 2 (twee) jaren heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit.
Beveelt overeenkomstig het bepaalde in artikel 27 van het Wetboek van Strafrecht dat de tijd, door de veroordeelde voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in verzekering en voorlopige hechtenis doorgebracht, geheel in mindering zal worden gebracht.

verklaart niet bewezen hetgeen aan verdachte bij dagvaarding meer of anders is telastgelegd dan hierboven is bewezen verklaard en spreekt verdachte daarvan vrij.
Dit vonnis is gewezen door
[rechter 1], voorzitter,
[rechter 2] en [rechter 3], rechters,
in tegenwoordigheid van [griffier],
en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank van 5 juli 2012.

Mishandeling – Promis

Inhoudsindicatie
Verdachte heeft in de periode van Januari 2011 tot en met 17 december 2011 te Ravenstein zijn toenmalige levenspartner opzettelijk lichamelijk mishandeld door haar te schoppen en te slaan. Hierbij is het slachtoffer een keer zodanig in het gezicht geschopt of getrapt, dat zij als gevolg daarvan zwaar lichamelijk letsel, te weten een kaakfractuur, heeft bekomen.
Bij de strafmaatoverwegingen legt de rechtbank in het nadeel van verdachte uit dat hij geen enkele verantwoordelijkheid neemt voor de door hem gepleegde misdrijven en op geen enkele wijze berouw toont voor hetgeen hij het slachtoffer heeft aangedaan. In het voordeel van verdachte strekt de omstandigheid dat er sprake is geweest van een problematische relatie tussen beiden, dat hij ter zake strafbare feiten niet eerder met justitie in aanraking is geweest en dat hij volgens het psychologisch rapport als enigszins verminderd toerekeningsvatbaar moet worden beschouwd.
De rechtbank veroordeelt verdachte tot een gevangenisstraf van zeven maanden, waarvan twee maanden voorwaardelijk.

1. Het onderzoek op de terechtzitting
Dit vonnis is gewezen naar aanleiding van het onderzoek op de openbare terechtzitting van 12 juni 2012. De rechtbank heeft kennis genomen van de vordering van de officier van justitie mr. Jansen en van hetgeen door de verdachte en diens raadsman Mr. De Vries, advocaat te Oss, naar voren is gebracht.
Het slachtoffer [naam] was op de zitting aanwezig. Zij heeft geen gebruik gemaakt van haar spreekrecht.

2. De tenlastelegging
De verdenking komt er, kort en feitelijk weergegeven, op neer dat verdachte zich in een periode van ruim anderhalf jaar meermalen schuldig heeft gemaakt aan mishandeling van zijn toenmalige partner [slachtoffer], waarbij verdachte tijdens een van die mishandelingen het slachtoffer een gebroken kaak heeft geschopt.

Voluit luidt de tenlastelegging aan de verdachte, dat:

hij op een of meer tijdstip(pen) in of omstreeks de periode van januari 2011 tot en met 17 december 2011 te Ravenstein, in de gemeente Oss (telkens) opzettelijk mishandelend zijn, verdachtes, levensgezel, te weten [slachtoffer], meermalen en/althans eenmaal in/op/tegen het gezicht en/of de schouderbladen en/of de benen, en/althans (elders) op/tegen het hoofd en/of lichaam heeft geschopt en/of getrapt en/of gestompt en/of geslagen tengevolge waarvan die [slachtoffer] (telkens) zwaar lichamelijk letsel (te weten een kaakfractuur) en/althans (telkens) pijn en/of letsel heeft bekomen;

3. De vordering van de officier van justitie
Ter zake van het tenlastegelegde feit heeft de officier van justitie gevorderd dat verdachte wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van 8 maanden, waarvan 3 maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren en waarbij de tijd die door verdachte in voorlopige hechtenis is doorgebracht wordt afgetrokken van de te ondergane gevangenisstraf.

4. De voorvragen
De rechtbank heeft vastgesteld dat de dagvaarding geldig is, dat zij bevoegd is tot kennisneming van deze zaak, dat het openbaar ministerie ontvankelijk is in zijn vervolging en dat er geen redenen zijn voor schorsing van de vervolging.

5. De beoordeling van het bewijs
5.1 feit 1
5.1.1 De vaststaande feiten
De onderstaande feiten volgen rechtstreeks uit de bewijsmiddelen en hebben bij de behandeling van de zaak niet ter discussie gestaan. Het vaststellen van deze feiten behoeft daarom geen andere motivering door de rechtbank dan een verwijzing naar de betreffende bewijsmiddelen .
Verdachte woonde in de periode die op de tenlastelegging staat samen met zijn toenmalige levensgezellin [slachtoffer].
Op 15 januari 2011 is er een ruzie geweest tussen verdachte en het slachtoffer [naam], waarbij [slachtoffer] letsel aan gezicht, bil en benen heeft opgelopen.
Op 7 juni 2011 is er opnieuw ruzie geweest tussen beiden. Verdachte heeft haar toen geslagen, waarna zij op de grond is gevallen. De volgende dag is bij haar een dubbele kaakfractuur geconstateerd.

5.1.2 De nadere bewijsoverwegingen van de rechtbank
De standpunten van verdachte en de officier van justitie
A)
Verdachte zegt dat hij nog wel weet dat hij op 15 januari 2011 ruzie had met zijn toenmalige vriendin [slachtoffer], maar dat hij zich niet meer precies kan herinneren wat er toen gebeurd is. De raadsman refereert zich op dit punt.
De officier van justitie is van oordeel dat bewezen kan worden dat verdachte op 15 januari 2011 [slachtoffer] heeft mishandeld.
B)
Verdachte zegt over de ruzie die hij op 7 juni 2011 heeft gehad met [slachtoffer] dat zij hem heeft aangevallen, in eerste instantie met een ijzeren wijnrek en daarna heeft zij een bierfles tegen zijn hoofd gegooid. Hij heeft haar hierop een klap heeft gegeven waardoor zij is gevallen. Verdachte zegt dat hij het idee had dat zij op wilde staan en hem opnieuw wilde aanvallen. Verdachte heeft hierop zijn gestrekte been in haar richting gehouden om haar te beletten om op te staan. Tijdens het overeind komen is zij met haar hoofd tegen zijn schoen gekomen. De kaakfractuur kan mogelijk hierdoor zijn veroorzaakt.

De raadsman heeft aangevoerd dat de kaakbreuk bij [slachtoffer] ook kan zijn ontstaan door de val en niet door het feit dat zij in aanraking is gekomen met de schoen van verdachte.
De officier van justitie is van oordeel dat dit feit bewezen kan worden verklaard.
De rechtbank acht evenmin aannemelijk dat dit letsel door de val is ontstaan, zoals de raadsman heeft aangevoerd, aangezien aangeefster verklaart dat zij achterover tegen de deur aanviel en vervolgens tegen de kin werd getrapt.
Bovendien heeft de verdachte zelf verklaard dat hij met zijn voet tegen haar kaak kwam, waardoor deze brak.
Het oordeel van de rechtbank
A)
De rechtbank acht de verklaring van aangeefster [slachtoffer] waarin zij verklaart dat zij op 15 januari 2011 in hun woning in Ravenstein door verdachte is geschopt en geslagen tegen haar gezicht, schouder, benen en lichaam aannemelijk, nu die wordt ondersteund door de waarneming van de verbalisant dat zij letsel heeft.
Hieruit concludeert de rechtbank dat [slachtoffer] op die datum door verdachte is mishandeld en hierdoor pijn en letsel heeft gekregen. Het is immers een feit van algemene bekendheid dat zulks pijn oplevert.
B)
De rechtbank acht de verklaring van aangeefster [slachtoffer] waarin zij verklaart dat zij in juni 2011 – nadat zij door verdachte ten val was gebracht – door hem tegen haar kin is getrapt aannemelijk.
De rechtbank concludeert dat er sprake moet zijn geweest van een trap, gelet op de aard en ernst van het letsel zoals door de medicus is vastgesteld. Het is volstrekt onaannemelijk dat [slachtoffers] kaak gebroken is doordat zij met haar hoofd zijn uitgestrekte been heeft geraakt.

5.3 De conclusie

Bewezenverklaring
De rechtbank is door de inhoud van de wettige bewijsmiddelen tot de overtuiging gekomen, dat de verdachte het sub 1 en sub 2 subsidiair tenlastegelegde heeft begaan, met dien verstande dat:
1.
hij in de periode van januari 2011 tot en met december 2011 te Ravenstein, in de gemeente Oss opzettelijk mishandelend zijn, verdachtes, levensgezellin, te weten [slachtoffer], tegen het gezicht en de schouderbladen en de benen en tegen het lichaam heeft geschopt en geslagen tengevolge waarvan die [slachtoffer] pijn en letsel heeft bekomen
en 2.
hij in de periode van januari 2011 tot en met december 2011 te Ravenstein, in de gemeente Oss opzettelijk mishandelend zijn, verdachtes, levensgezellin, te weten [slachtoffer], in het gezicht heeft geschopt of getrapt, tengevolge waarvan die [slachtoffer] zwaar lichamelijk letsel (te weten een kaakfractuur) heeft bekomen;

Vrijspraak
De rechtbank acht niet bewezen wat aan de verdachte subsidiair meer of anders is tenlastegelegd, zodat zij hem daarvan zal vrijspreken.

6. De strafbaarheid van het bewezenverklaarde

Het bewezenverklaarde is strafbaar gesteld bij het artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht (Sr). Er zijn geen feiten of omstandigheden aannemelijk geworden die de strafbaarheid van het feit uitsluiten. Het bewezenverklaarde levert op: voor wat betreft sub 1 de misdrijven:
"Mishandeling"
en:
"Mishandeling, terwijl het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft"

7. De strafbaarheid van de verdachte

De raadsman heeft betoogd dat er voor wat betreft het voorval waarbij [slachtoffer] een kaakfractuur heeft opgelopen, sprake is van noodweer c.q. noodweerexces aan de zijde van verdachte, aangezien hij zich heeft moeten verdedigen tegen de aanvallen van [slachtoffer].
Dit verweer wordt door de rechtbank verworpen. Uit het dossier noch uit het verhandelde ter terechtzitting kan de gerechtvaardigde conclusie worden getrokken dat verdachte zich moest verdedigen. Wat er mogelijk ook zij van geweld door [slachtoffer], verdachte heeft hier excessief op gereageerd en hij heeft de grenzen van het toelaatbare in vergaande mate overschreden, nog los van het feit dat hij in de gelegenheid is geweest om de woning te verlaten en zodoende een (hernieuwd) treffen te voorkomen. Daarbij speelt een rol dat [slachtoffer] op de grond lag toen verdachte haar schopte in het gezicht. Verdachte is zelf de confrontatie met het slachtoffer [naam] aangegaan. Van een situatie van noodweer dan wel noodweerexces, zoals door de raadsman geschetst, is dan ook geen sprake.

8. De op te leggen straf of maatregel

8.1 De gronden voor een straf of maatregel
De rechtbank overweegt met betrekking tot de op te leggen straf als volgt:
Verdachte en het slachtoffer hebben elkaar ontmoet in een periode dat ze beiden onder behandeling stonden in verband met psychische problematiek. Uit het dossier en uit de behandeling ter terechtzitting komt naar voren dat de relatie een problematisch verloop heeft gekend, waarbij meerdere keren gewelddadigheden hebben plaatsgevonden. Het is niet onaannemelijk dat het slachtoffer zich hierbij ook niet geheel onbetuigd heeft gelaten.
Eén van de door verdachte gepleegde mishandelingen heeft geleid tot het bewezenverklaarde dubbele kaakfractuur, hetgeen als zwaar lichamelijk letsel wordt gekwalificeerd. De rechtbank houdt verdachte hiervoor volledig verantwoordelijk. Verdachte is ter terechtzitting niet aflatend bezig geweest zijn rol in het geheel te bagatelliseren en wel zodanig

dat hij zich zelf de rol van slachtoffer heeft toebedeeld.
Zijn lezing van het gebeuren staat naar het oordeel van de rechtbank haaks op hetgeen zich daadwerkelijk heeft afgespeeld en de rechtbank legt zijn verklaring dan ook in het nadeel van verdachte uit.
Gelet op de aard en de ernst van de feiten hoeft het geen betoog dat aan verdachte een straf behoort te worden opgelegd die – deels – onvoorwaardelijke vrijheidsstraf inhoudt.
Voor wat betreft de hoogte van de op te leggen straf heeft de rechtbank bij haar overwegingen de oriëntatiepunten straftoemeting betrokken zoals deze voor de onderhavige feiten zijn vastgesteld. Deze geven aan als uitgangspunt voor de mishandeling met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg, een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf van 8 maanden.
Bij de strafmaatoverwegingen legt de rechtbank in het nadeel van verdachte uit dat hij geen enkele verantwoordelijkheid neemt voor de door hem gepleegde misdrijven en hij ook op geen enkele wijze berouw toont voor hetgeen hij het slachtoffer [naam] heeft aangedaan.
In het voordeel van verdachte strekt de omstandigheid dat er sprake is geweest van een problematische relatie tussen verdachte en het slachtoffer [naam] en de rol die het slachtoffer daarbij heeft gehad. Daarnaast is in het voordeel van de verdachte het feit dat hij ter zake strafbare feiten niet eerder met justitie in aanraking is geweest. Over verdachte is een psychologisch rapport uitgebracht door de psycholoog drs. H. Scharft. De rechtbank heeft hiervan kennis genomen en zij maakt de inhoud en conclusie tot de hare. Verdachte moet ten tijde van de bewezenverklaarde feiten als enigszins verminderd toerekeningsvatbaar worden beschouwd.

Al hetgeen hiervoor is overwogen leidt de rechtbank tot de conclusie dat aan verdachte een – deels- onvoorwaardelijke vrijheidsstraf moet worden opgelegd, zoals hierna zal worden bepaald.

10. De toegepaste wettelijke voorschriften
De hierna te nemen beslissing berust op de artikelen 10, 14a, 14b, 14c, 27 en 57 Sr.

11. De beslissing
De rechtbank,
bewezenverklaring
- verklaart bewezen, dat verdachte het tenlastegelegde heeft begaan, zoals hierboven onder 5.3 omschreven;
- verklaart niet bewezen wat aan de verdachte subsidiair meer of anders is tenlastegelegd en spreekt hem daarvan vrij;
strafbaarheid
- verklaart dat het bewezenverklaarde de hierboven onder 6 vermelde strafbare feiten oplevert;
straf
veroordeelt verdachte ter zake daarvan tot een gevangenisstraf voor de tijd van zeven maanden.
beveelt dat van de gevangenisstraf een gedeelte groot twee maanden niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij de rechtbank later

anders mocht gelasten, op de grond dat de veroordeelde zich voor het einde van een proeftijd, die hierbij op twee jaren wordt bepaald, aan een strafbaar feit schuldig heeft gemaakt.
beveelt dat de tijd, die de veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in verzekering en voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht.

Aldus gewezen door [rechter 1], voorzitter, [rechter 2] en [rechter 3], rechters, in tegenwoordigheid van [griffier], en uitgesproken op de openbare terechtzitting op 5 juli 2012.

Mishandeling – klassiek

De terechtzitting

Het onderzoek is gehouden ter terechtzitting van 12 juni 2012.
De verdachte, bijgestaan door de raadsman De Vries, is verschenen en gehoord.
Ter zake van het tenlastegelegde feit heeft de officier van justitie gevorderd dat verdachte wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van 8 maanden, waarvan 3 maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren en waarbij de tijd die door verdachte in voorlopige hechtenis is doorgebracht wordt afgetrokken van de te ondergane gevangenisstraf.

De telastlegging

Aan verdachte is telastgelegd – na wijziging van de telastlegging ter terechtzitting – hetgeen is vermeld in de ingevoegde fotokopie van de dagvaarding, gemerkt A, en van de vordering wijziging telastlegging, gemerkt A1.

De bewijsmiddelen

P.M.

De bewezenverklaring

Door de voormelde inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen -elk daarvan, ook in zijn onderdelen, gebruikt voor het bewijs van datgene waarop het blijkens zijn inhoud betrekking heeft- staan de daarin genoemde feiten en omstandigheden vast en is de rechtbank op grond daarvan tot de overtuiging gekomen en acht zij wettig bewezen, dat verdachte de bij dagvaarding onder 2 en 3 vermelde feiten heeft begaan, met dien verstande, dat de rechtbank bewezen acht -en als hier ingelast beschouwt, zulks met verbetering van eventueel in de telastlegging voorkomende type- en taalfouten, zoals weergegeven in de bewezenverklaring, door welke verbetering verdachte niet in de verdediging is geschaad- de inhoud van de telastlegging, zoals deze is vermeld in de fotokopie daarvan, gemerkt B.

Strafbaarheid van het bewezenverklaarde en van de verdachte
Het bewezenverklaarde is volgens de wet strafbaar, omdat het na te melden misdrijven oplevert.
Verdachte is deswege strafbaar, nu geen strafuitsluitingsgronden aannemelijk zijn geworden.

Strafmotivering
Na te melden straf is in overeenstemming met de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden, waaronder zij zijn begaan en de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, zoals van een en ander tijdens het onderzoek ter terechtzitting is gebleken.
Voorts wordt met betrekking tot de op te leggen deels onvoorwaardelijke het volgende overwogen.
Verdachte en het slachtoffer hebben elkaar ontmoet in een periode dat ze beiden onder behandeling stonden in verband met psychische problematiek. Uit het dossier en uit de behandeling ter terechtzitting komt naar voren dat de relatie een problematisch verloop heeft gekend, waarbij meerdere keren gewelddadigheden hebben plaatsgevonden. Het is niet onaannemelijk dat het slachtoffer zich hierbij ook niet geheel onbetuigd heeft gelaten.
Eén van de door verdachte gepleegde mishandelingen heeft geleid tot het bewezenverklaarde dubbele kaakfractuur, hetgeen als zwaar lichamelijk letsel wordt gekwalificeerd.
De rechtbank houdt verdachte hiervoor volledig verantwoordelijk. Verdachte is ter terechtzitting niet aflatend bezig geweest zijn rol in het geheel te bagatelliseren en wel zodanig dat hij zich zelf de rol van slachtoffer heeft toebedeeld.
Zijn lezing van het gebeuren staat naar het oordeel van de rechtbank haaks op hetgeen zich daadwerkelijk heeft afgespeeld en de rechtbank legt zijn verklaring dan ook in het nadeel van verdachte uit.
Over verdachte is een psychologisch rapport uitgebracht door de psycholoog drs. H. Swart. De rechtbank heeft hiervan kennis genomen en zij maakt de inhoud en conclusie tot de hare. Verdachte moet ten tijde van de bewezenverklaarde feiten als enigszins verminderd toerekeningsvatbaar worden beschouwd.
Gelet op het bovenstaande acht de rechtbank een deels onvoorwaardelijke gevangenisstraf van na te melden duur passend en geboden.

De toepasselijke wetsartikelen
De artikelen:
– 10, 14a, 14b, 14c, 27 en 57 Sr van het Wetboek van Strafrecht;

Beslissing
De rechtbank,

verklaart in voege als overwogen wettig en overtuigend bewezen, dat verdachte de bij dagvaarding onder 1 telastgelegde feiten heeft begaan en dat het bewezene uitmaakt:
Feit:
"Mishandeling"
en:

"Mishandeling, terwijl het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft"

veroordeelt verdachte te dier zake tot:
gevangenisstraf voor de duur van ZEVEN (7) MAANDEN; bepaalt, dat een gedeelte van die straf, groot TWEE (2) MAANDEN niet zal worden tenuitvoergelegd, zulks onder de algemene voorwaarde, dat de veroordeelde zich voor het einde van de hierbij op 2 jaar vastgestelde proeftijd niet schuldig maakt aan een strafbaar feit;
bepaalt, dat de tijd, door verdachte vóór de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in verzekering en voorlopige hechtenis doorgebracht bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht;

verklaart niet bewezen hetgeen aan verdachte bij dagvaarding meer of anders is telastgelegd dan hierboven is bewezen verklaard en spreekt verdachte daarvan vrij.
Dit vonnis is gewezen door
[rechter 1], voorzitter,
[rechter 2] en [rechter 3], rechters,
in tegenwoordigheid van [griffier] en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank van 5 juli 2012.

Vragen

Vragenlijst 'Schieten op huis'

Radboud Universiteit Nijmegen

Deel 1: Algemene vragen

1. Wat is uw leeftijd? ……..

2. Wat is uw geslacht?
   - ❏ Man
   - ❏ Vrouw

3. Wat is uw hoogst genoten opleiding?
   (kruis aan wat van toepassing is)
   - ❏ Lager onderwijs
   - ❏ Lager beroepsonderwijs
   - ❏ Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
   - ❏ Middelbaar beroepsonderwijs
   - ❏ HAVO / VWO
   - ❏ HBO
   - ❏ Universiteit (doctoraal)
   - ❏ Weet niet / wil niet zeggen

4. Is Nederlands uw moedertaal?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee

5. Heeft u al eens eerder een vonnis van een rechtbank gelezen?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee

Deel 2: Nieuwsbericht

Vijf maanden cel voor mishandelen vriendin
Een man uit Ravenstein is veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven maanden, waarvan twee voorwaardelijk, voor het mishandelen van zijn vriendin. Tijdens een van de mishandelingen schopte de man zijn vriendin een gebroken kaak.

Lees het bovenstaande bericht en beantwoord de volgende vragen.

6a. Welke straf zou u de verdachte hebben gegeven?
- ❏ Alleen een gevangenisstraf
- ❏ Alleen een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
- ❏ Een taakstraf en een boete
- ❏ Geen straf
- ❏ Weet niet

6b. Waarom?
……
……
……

7a. Wat vindt u van de straf die de verdachte heeft gekregen?
- ❏ De straf is goed
- ❏ De straf is te hoog, hij zou lager moeten zijn
- ❏ De straf is te laag, hij zou hoger moeten zijn
- ❏ De verdachte had moeten worden vrijgesproken
- ❏ Weet niet

7b. Waarom?

.....
.....
.....
.....

Deel 3: Vragen over het vonnis

Lees het vonnis goed door en beantwoord de volgende vragen. Bij sommige vragen zijn meerdere antwoorden mogelijk, als dat zo is staat het bij de vraag:

8. Welke feiten zijn volgens de rechtbank bewezen?
   (meerdere antwoorden mogelijk)
   - ❏ Alle getuigen waren vrienden van het slachtoffer
   - ❏ De auto is gezien bij de schietpartij
   - ❏ De verdachte heeft al eerder op de avond gedreigd te schieten
   - ❏ De verdachte heeft op het huis geschoten
   - ❏ De verdachte rijdt in de witte auto (Kangoo)
   - ❏ De verdachte was alleen
   - ❏ De verdachte was samen met iemand anders
   - ❏ De verdachte wilde het slachtoffer doodschieten
   - ❏ Er is een wapen gevonden bij de verdachte thuis
   - ❏ Er is iemand gewond geraakt

9. Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen?
   (meerdere antwoorden mogelijk)
   - ❏ Er zijn filmpjes en foto's gemaakt
   - ❏ De verdachte heeft bekend
   - ❏ Op basis van de verklaring van de verdachte
   - ❏ Op basis van forensisch / technisch bewijs
   - ❏ Op basis van getuigenverklaringen
   - ❏ Op basis van onderzoek door de politie

10a. Bent u het eens met de rechtbank?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee
   - ❏ Weet niet

10b. Waarom vindt u dat?

.....
.....
.....
.....

11. Wat vindt u zelf nu u dit bewijs gelezen heeft?
- ❏ De verdachte is duidelijk niet betrokken geweest bij het beschieten van het huis
- ❏ Het is duidelijk dat de verdachte betrokken is geweest bij het beschieten van het huis
- ❏ Misschien is de verdachte betrokken geweest bij het beschieten van het huis

12. Wat was het oordeel van de rechtbank?
- ❏ Onschuldig
- ❏ Schuldig
- ❏ Onduidelijk / weet niet

13. Wat vindt de officier van justitie?
- ❏ Schuldig
- ❏ Onschuldig
- ❏ Onduidelijk / weet niet

14. Wat vindt de advocaat van de verdachte?
- ❏ Onschuldig
- ❏ Schuldig
- ❏ Onduidelijk / weet niet

15a. Wat denkt u zelf?
- ❏ De verdachte is onschuldig
- ❏ De verdachte is schuldig
- ❏ Weet niet

15b. Waarom?

.....
.....
.....
.....

16. Voor welk misdrijf is de verdachte veroordeeld?
(meerdere antwoorden mogelijk)
- ❏ Bedreiging
- ❏ Geen misdrijf (hij is vrijgesproken)
- ❏ Geweldpleging
- ❏ Poging tot doodslag
- ❏ Vandalisme
- ❏ Vuurwapenbezit

17. Welke straf heeft de verdachte gekregen?
- ❏ Alleen een gevangenisstraf
- ❏ Alleen een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
- ❏ Een taakstraf en een boete
- ❏ Geen straf

18a. Welke straf zou u de verdachte hebben gegeven?
- ❏ Alleen een gevangenisstraf
- ❏ Alleen een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
- ❏ Een taakstraf en een boete
- ❏ Geen straf

18b. Waarom?
.....
.....
.....
.....

19. Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?
- ❏ Daarover staat niets in het vonnis
- ❏ Het is een gemiddelde straf
- ❏ Het is een hoge straf
- ❏ Het is een lage straf

20. Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- ❏ De verdachte heeft bekend
- ❏ De verdachte heeft spijt
- ❏ De verdachte heeft geen spijt
- ❏ De verdachte was onder invloed van alcohol
- ❏ Er hadden mensen geraakt kunnen worden
- ❏ Er zijn mensen gewond geraakt
- ❏ Het is niet zeker of de verdachte zelf geschoten heeft

21a. Bent u het eens met de rechtbank?

- ❏ Ja
- ❏ nee
- ❏ weet niet

21b. Waarom wel/niet?

.....
.....
.....
.....

22a. Wat vindt u zelf van de straf die de verdachte heeft gekregen?

- ❏ De straf is goed
- ❏ De straf is te hoog, hij zou lager moeten zijn
- ❏ De straf is te laag, hij zou hoger moeten zijn
- ❏ De verdachte had moeten worden vrijgesproken

22b. Waarom?

.....
.....
.....
.....

Deel 3: Afsluitende vragen

23. Wat vond u van de tekst van het vonnis?
(zet achter iedere stelling een kruisje in de tabel)

	Helemaal eens	Eens	Niet eens / niet oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet
1. Ik begreep de complete tekst van het vonnis	❑	❑	❑	❑	❑	❑
2. De tekst van het vonnis was duidelijk	❑	❑	❑	❑	❑	❑
3. Ik heb de complete tekst grondig gelezen	❑	❑	❑	❑	❑	❑
4. De tekst van het vonnis was te lang	❑	❑	❑	❑	❑	❑
5. De tekst van het vonnis was gemakkelijk te begrijpen	❑	❑	❑	❑	❑	❑

24. Heeft u nog suggesties of tips die de tekst van dit vonnis van de rechtbank voor u begrijpelijker zouden maken? Zo ja, welke?
.....
.....
.....
.....

Heel hartelijk dank voor uw medewerking aan het onderzoek!

Vragenlijst 'Mishandeling'

Radboud Universiteit Nijmegen

Deel 1: Algemene vragen

1. Wat is uw leeftijd? ……..

2. Wat is uw geslacht?
   - ❏ Man
   - ❏ Vrouw

3. Wat is uw hoogst genoten opleiding?
   (kruis aan wat van toepassing is)
   - ❏ Lager onderwijs
   - ❏ Lager beroepsonderwijs
   - ❏ Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
   - ❏ Middelbaar beroepsonderwijs
   - ❏ HAVO / VWO
   - ❏ HBO
   - ❏ Universiteit (doctoraal)
   - ❏ Weet niet / wil niet zeggen

4. Is Nederlands uw moedertaal?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee

5. Heeft u al eens eerder een vonnis van een rechtbank gelezen?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee

Deel 2: Nieuwsbericht

Zestien maanden cel voor schieten op woonhuis
Een man uit Groningen is veroordeeld tot gevangenisstraf van twee jaar, waarvan acht maanden voorwaardelijk. Na een ruzie in de kroeg reed de man 's nachts naar het huis van een bekende en schoot met een vuurwapen op de voorgevel. Niemand raakte gewond.

6a. Welke straf zou u de verdachte hebben gegeven?
- ❏ Alleen een gevangenisstraf
- ❏ Alleen een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
- ❏ Een taakstraf en een boete
- ❏ Geen straf
- ❏ Weet niet

6b. Waarom?
.....
.....
.....
.....

7a. Wat vindt u zelf van de straf die de verdachte heeft gekregen?
- ❏ De straf is goed
- ❏ De straf is te hoog, hij zou lager moeten zijn
- ❏ De straf is te laag, hij zou hoger moeten zijn
- ❏ De verdachte had moeten worden vrijgesproken
- ❏ Weet niet

7b. Waarom?
.....
.....
.....
.....

Deel 3: Vragen over het vonnis

Lees het vonnis goed door en beantwoord de volgende vragen. Bij sommige vragen zijn meerdere antwoorden mogelijk, als dat zo is staat het bij de vraag:

8. Welke feiten zijn volgens de rechtbank bewezen?
   (meerdere antwoorden mogelijk)
   - ❏ Daarover staat niets in het vonnis
   - ❏ Dat de verdachte eenmalig zijn vriendin heeft mishandeld
   - ❏ Dat de verdachte de vriendin heeft verkracht
   - ❏ Dat de verdachte twee keer zijn vriendin heeft mishandeld
   - ❏ Dat de verdachte zijn vriendin met opzet heeft getrapt terwijl ze op de grond lag
   - ❏ Dat de vriendin van de verdachte ook geweld tegen hem heeft gebruikt
   - ❏ Dat de vriendin van de verdachte per ongeluk gewond is geraakt bij een val

9. Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen?
   (meerdere antwoorden mogelijk)
   - ❏ Daarover staat niets in het vonnis
   - ❏ De verdachte heeft bekend
   - ❏ Er zijn filmpjes en foto's gemaakt
   - ❏ Op basis van de verklaring van een arts
   - ❏ Op basis van de verklaringen van de vriendin
   - ❏ Op basis van forensisch/technisch bewijs
   - ❏ Op basis van getuigenverklaringen
   - ❏ Op basis van onderzoek door de politie

10a. Bent u het eens met de rechtbank?
   - ❏ Ja
   - ❏ Nee
   - ❏ Weet niet

10b. Waarom vindt u dat?

   .....
   .....
   .....
   .....

11. Wat vindt u zelf nu u dit bewijs gelezen heeft?
    - ❏ De verdachte heeft duidelijk niet zijn vriendin mishandeld
    - ❏ Het is duidelijk dat de verdachte zijn vriendin heeft mishandeld
    - ❏ Misschien heeft de verdachte zijn vriendin mishandeld

12. Wat was het oordeel van de rechtbank?
    - ❏ Onschuldig
    - ❏ Schuldig
    - ❏ Onduidelijk / weet niet

13. Wat vindt de officier van justitie?
    - ❏ Schuldig
    - ❏ Onschuldig
    - ❏ Onduidelijk / weet niet

14. Wat vindt de advocaat van de verdachte?
    - ❏ Onschuldig
    - ❏ Schuldig
    - ❏ Onduidelijk / weet niet

15a. Wat denkt u zelf?
    - ❏ De verdachte is onschuldig
    - ❏ De verdachte is schuldig
    - ❏ Weet niet

15b. Waarom?

    .....
    .....
    .....
    .....

16. Voor welk misdrijf is de verdachte veroordeeld?
    (meerdere antwoorden mogelijk)
    - ❏ Bedreiging
    - ❏ Drugsbezit
    - ❏ Geen misdrijf (hij is vrijgesproken)

- ❏ Mishandeling
- ❏ Poging tot doodslag
- ❏ Verkrachting

17. Welke straf heeft de verdachte gekregen?
    - ❏ Alleen een gevangenisstraf
    - ❏ Alleen een taakstraf
    - ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
    - ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
    - ❏ Een taakstraf en een boete
    - ❏ Geen straf

18a. Welke straf zou u de verdachte hebben gegeven?
- ❏ Alleen een gevangenisstraf
- ❏ Alleen een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een taakstraf
- ❏ Een gevangenisstraf en een voorwaardelijke straf
- ❏ Een taakstraf en een boete
- ❏ Geen straf

18b. Waarom?

.....
.....
.....
.....

19. Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?
    - ❏ Daarover staat niets in het vonnis
    - ❏ Het is een gemiddelde straf
    - ❏ Het is een hoge straf
    - ❏ Het is een lage straf

20. Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen?
    (meerdere antwoorden mogelijk)
    - ❏ Daarover staat niets in het vonnis
    - ❏ De verdachte heeft geen spijt

- ❏ De verdachte heeft psychische problemen
- ❏ De verdachte heeft spijt
- ❏ De verdachte neemt het gebeurde niet serieus
- ❏ De verdachte vertelt niet de waarheid
- ❏ Hij is niet eerder veroordeeld voor een strafbaar feit
- ❏ Hij is vaker veroordeeld voor een strafbaar feit
- ❏ Hij is verminderd toerekeningsvatbaar
- ❏ Verdachte heeft geweld gebruikt om zichzelf te verdedigen tegen zijn vriendin
- ❏ Zowel de verdachte als zijn vriendin hebben tijdens de relatie geweld gebruikt

21a. Bent u het eens met de rechtbank?

- ❏ Ja
- ❏ nee
- ❏ weet niet

21b. Waarom wel/niet?

.....
.....
.....
.....

22a. Wat vindt u zelf van de straf die de verdachte heeft gekregen?

- ❏ De straf is goed
- ❏ De straf is te hoog, hij zou lager moeten zijn
- ❏ De straf is te laag, hij zou hoger moeten zijn
- ❏ De verdachte had moeten worden vrijgesproken

22b. Waarom?

.....
.....
.....
.....

Deel 3: Afsluitende vragen

23. Wat vond u van de tekst van het vonnis? (zet achter iedere stelling een kruisje in de tabel)	Helemaal eens	Eens	Niet eens / niet oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet
1. Ik begreep de complete tekst van het vonnis	❑	❑	❑	❑	❑	❑
2. De tekst van het vonnis was duidelijk	❑	❑	❑	❑	❑	❑
3. Ik heb de complete tekst grondig gelezen	❑	❑	❑	❑	❑	❑
4. De tekst van het vonnis was te lang	❑	❑	❑	❑	❑	❑
5. De tekst van het vonnis was gemakkelijk te begrijpen	❑	❑	❑	❑	❑	❑

24. Heeft u nog suggesties of tips die de tekst van dit vonnis van de rechtbank voor u begrijpelijker zouden maken? Zo ja, welke?

.....

.....

.....

.....

Heel hartelijk dank voor uw medewerking aan het onderzoek!

Bijlage 3
Vragenlijst journalisten

Radboud Universiteit Nijmegen

1. Wat is uw leeftijd? ……..

2. Wat is uw geslacht?
   a. Man
   b. Vrouw

3. Wat is uw hoogst genoten opleiding? <opleiding>
   a. Lager onderwijs
   b. Lager beroepsonderwijs
   c. Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
   d. Middelbaar beroepsonderwijs
   e. HAVO / VWO
   f. HBO
   g. Universiteit (doctoraal)
   h. Weet niet / wil niet zeggen

4. Welke opleiding(en) heeft u gevolgd <opleidingwelke>
   …

5. Heeft u (ook) een juridische opleiding/bijscholing gevolgd <opleidingjur>
   a. Ja
   b. Nee

6. Wat voor juridische opleiding heeft u gevolgd? <opleidingjurmbo> <opleidingjurhbo> <opleidingjuruni> <opleidingjurbijscholing>
   a. Mbo
   b. Hbo
   c. Universitair
   d. Bijscholing

7. Zou u een extra juridische opleiding/bijscholing willen volgen? <wilopleindingjur> ilopleidingjuralgemeen> <wilopleidingjurstrafrecht> <wilopleidingjurciviel> <wilopleidingjurhandel> wilopleidingjurbelasting>
   a. Nee
   b. Ja, op het gebied van de rechtspraak in het algemeen
   c. Ja, op het gebied van het strafrecht
   d. Ja, op het gebied van het civiele recht
   e. Ja, op het gebied van het handelsrecht
   f. Ja, op het gebied van het belastingrecht

8. Werkt u voor (meerdere antwoorden mogelijk) <soortlandp> <soortregp> <soortpbureau>
   a. Landelijke pers
   b. Regionale pers
   c. Persbureau

9. Voor welk medium werkt u? (meerdere antwoorden mogelijk) <medradio> medtelevisie> <medkrant> <medinternet> <medanders>
   a. Radio
   b. Televisie
   c. Kranten
   d. Internetverslaggeving
   e. Anders

10. Wat is uw functie? <functie>
…

11. Welk percentage van uw werktijd besteedt u aan rechtbankverslaggeving? <percverslag>
    a. Een kwart of minder
    b. Ongeveer de helft
    c. Meer dan de helft

12. Hoe lang heeft u ervaring met het verslaan van rechtspraak? <ervaring>
    a. 0-2 jaar
    b. 2-5 jaar
    c. 5-10 jaar
    d. 10-15 jaar
    e. Meer dan 15 jaar

13. Meer dan 5 jaar ervaring: Welke ontwikkelingen heeft u gedurende uw carrière gezien in de strafrechtsspraak en de verslaglegging daarvan? <ontwikkeling>
…

14. Van wat voor soort zaken heeft u het afgelopen jaar verslag gedaan? <verslagstrafz> <verslagbestuur> <verslagkortgeding> <verslagvreemdelingenz> <verslagfamilie> <verslaghandel> <verslagbelasting>
    a. Strafzaken
    b. Bestuurszaken
    c. Kort geding
    d. Vreemdelingenzaken
    e. Familiezaken
    f. Handelszaken
    g. Belastingzaken

15. Op basis van welke informatie maakt u die keuze? <inforechtbank> <infoOM> <infoadvocaten> <infoberichtgeving> <infosoortzaak> infonietzelf>
    a. Op basis van informatie van de rechtbank
    b. Op basis van informatie van het OM
    c. Op basis van informatie van de advocaten
    d. Op basis van eerdere berichtgeving over het incident/ de kwestie
    e. Op basis van het soort zaak
    f. Ik maak die keuze niet zelf

16. Op basis van welke criteria beslist u of u verslag gaat doen van een zaak?
    (Als u niet zelf beslist, wie maakt deze beslissing dan en op basis van welke criteria?) <criteriaverslag>
    …

17. Welke informatiebronnen gebruikt u voor berichtgeving over het verloop van het strafproces?
    a. Bijwonen van de zittingen (Altijd - Nooit) <infobronzitting>
    b. Dagvaarding (Altijd - Nooit) <infobrondagvaarding>
    c. Informatie van de rechtbank (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infobronrechtb>
    d. Informatie van het OM (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infoverloopOM>
    e. Informatie van de advocaten (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infoverloopadvocaten>
    f. Informatie van de politie (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infoverlooppolitie>
    g. Informatie van slachtoffers (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infoverloopslachtoffer>
    h. Informatie van verdachten (buiten de zitting) (Altijd - Nooit) <infoverloopverdachten>
    i. Informatie van belangenorganisaties (Altijd - Nooit) <infoverloopbelangenorg>
    j. Persbureaus (Altijd - Nooit) <infoverlooppersb>
    k. Twitter/liveblogs (Altijd - Nooit) <infoverloopblogtwitter>
    l. Informatie van andere journalisten (Altijd - Nooit) <infoverloopjournalist>

18. Welke informatiebronnen gebruikt u voor berichtgeving over de uitkomst van het strafproces?
    a. Het geschreven vonnis (Altijd - Nooit) <infouitkomstgeschrvonnis>
    b. De uitspraak/ het voorlezen van het vonnis door de rechtbank (Altijd - Nooit) <infouitkomstlezenvonnis>
    c. Het persbericht van de rechtbank (Altijd - Nooit) <infouitkomstpersbrechtb>
    d. Het persbericht van het OM (Altijd - Nooit) <infouitkomstpersbOM>
    e. Communicatie rechtbank/persrechter (Altijd - Nooit) <infouitkomstcommrechtb>
    f. Communicatie OM/persofficier (Altijd - Nooit) <infouitkomstcommOM>
    g. Communicatie advocaat (Altijd - Nooit) <infouitkomstcommadvocaat>
    h. Communicatie slachtoffer (Altijd - Nooit) <infouitkomstcommslachtoffer>
    i. Communicatie verdachte (Altijd - Nooit) <infouitkomstcommverdachte>

19. Gebruikt u nog andere informatiebronnen? <andereinfo> <andereinfowelke>
    a. Nee
    b. Ja. Welke informatiebronnen zijn dat? …

20. Neemt u wel eens contact op over een rechtszaak met:
    a. Communicatieafdeling rechtbank (Altijd - Nooit) <contactcommrechtb>
    b. Persrechter (Altijd - Nooit) <contactcommpersrechter>
    c. Advocaat verdachte (Altijd - Nooit) <contactcommadvocaatverd>
    d. Neemt u wel eens contact op over een rechtszaak met:
    Advocaat slachtoffer (Altijd - Nooit) <contactcommadvocaatslachtoffer>
    e. Slachtoffer (Altijd - Nooit) <contactslachtoffer>
    f. Verdachte (Altijd - Nooit) <contactverdachte>
    g. Communicatie OM (Altijd - Nooit) <contactcommOM>
    h. Persofficier van justitie (Altijd - Nooit) <contactpersoffjustitie>
    i. Politie (Altijd - Nooit) <contactpolitie>
    j. Anders (Altijd - Nooit) <contactanders>

21. U heeft aangegeven welke informatiebronnen u gebruikt voor berichtgeving over het strafproces. Welke van deze bronnen zijn voor u het belangrijkst en waarom gebruikt u vooral deze bronnen?
    ...

22. Als u wel eens gebruik maakt van een geschreven vonnis als informatiebron, hoe komt u dan aan de tekst van het geschreven vonnis? (meerdere antwoorden mogelijk) <voornaasmteinfobron>
    a. Via de rechtbank <geschrvonnisrechtbank>
    b. Via rechtspraak.nl<geschrvonnisrechtspraak.nl>
    c. Via de advocaat van de verdachte <geschrvonnisadvocaatverdachte>
    d. Via de advocaat van het slachtoffer <geschrvonnisadvocaatslachtoffer>
    e. Via het OM <geschrvonnisOM>
    f. Anders, namelijk …. <geschrvonnisandersnl1> <geschrvonnisandersnl2>
    g. Ik maak nooit gebruik van een geschreven vonnis als informatiebron <geengeschrvonnis>

23. Als u wel eens gebruik maakt van een dagvaarding als informatiebron, hoe komt u dan aan deze dagvaarding? <dagvaardingbron>
    a. Via de rechtbank
    b. Via rechtspraak.nl
    c. Via de advocaat van de verdachte
    d. Via de advocaat van het slachtoffer
    e. Via het OM
    f. Anders, namelijk ….
    g. Ik maak nooit gebruik van een dagvaarding als informatiebron

24. Wat vindt u van de begrijpelijkheid van het taalgebruik van rechters in het algemeen?
    a. Tijdens zittingen (Zeer begrijpelijk - Helemaal niet begrijpelijk) <taalrechterzitting>
    b. Tijdens het uitspreken van het vonnis (Zeer begrijpelijk - Helemaal niet begrijpelijk) <taalrechtervonnis>
    c. In geschreven vonnissen (Zeer begrijpelijk - Helemaal niet begrijpelijk) <taalrechtergeschrvonnis> <suggbegrstrafvonnis>

25. Heeft u suggesties voor het verbeteren van de begrijpelijkheid van strafvonnissen?
    …

Na deze vragenlijst werd journalisten nog een van de vonnissen met bijbehorende vragenlijst voorgelegd (zie bijlage 2).

Bijlage 4
Aanvullende tabellen hoofdstuk 5

5.3.2 begrijpelijkheid bewezenverklaring
De eerste categorie (bewezenverklaring 1) bevat vragen die gaan over de toedracht en de inhoud van het misdrijf, zoals: *Welke feiten zijn volgens de rechtbank bewezen? Waarom vindt de rechtbank deze feiten bewezen? Voor welk misdrijf is de verdachte veroordeeld?* De tweede categorie (bewezenverklaring 2) bevat vragen over de standpunten van de verschillende partijen en de rechtbank: *Wat vindt de officier van justitie? Wat vindt de advocaat van de verdachte? Wat was het oordeel van de rechtbank?* Vervolgens is er voor alle respondenten een score van de goede antwoorden berekend, gebaseerd op het percentage juiste antwoorden.

Bewezenverklaring 1 (percentage goede antwoorden)

Vonnis	N	Gemiddelde %	Minimum %	Maximum %	Standaard-deviatie %
Schieten op huis – Promis	80	77	49	100	10,19
Schieten op huis – klassiek	93	85	31	100	12,76
Mishandeling – Promis	94	81	48	95	8,08
Mishandeling – klassiek	118	75	53	91	7,08
Totaal	385	79	31	100	10,38

Bewezenverklaring 2 (percentage goede antwoorden)

Vonnis	N	Gemiddelde %	Minimum %	Maximum %	Standaard-deviatie %
Schieten op huis – Promis	78	81	0	100	25,49
Schieten op huis – klassiek	92	76	33	100	23,23
Mishandeling – Promis	91	82	33	100	22,94
Mishandeling – klassiek	117	64	0	100	21,06
Totaal	378	75	0	100	24,10

5.3.3 begrijpelijkheid strafsoort

Welke straf heeft de verdachte gekregen?

	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Alleen een gevangenisstraf	16	21	28	30	16	17	12	10
Alleen een taakstraf	0	0	0	0	0	0	0	0
Een gevangenisstraf en een taakstraf	1	1	2	2	0	0	0	0
Een taakstraf en een boete	1	1	0	0	0	0	0	0
Gevangenisstraf en voorwaardelijke straf	**55**	**71**	**61**	**66**	**76**	**82**	**97**	**83**
Geen straf	5	6	2	2	1	1	8	7
Totaal	78	100	93	100	93	100	117	100

Vetgedrukt geeft het juiste antwoord aan

5.3.4 begrijpelijkheid strafmaat
Voor het meten van de begrijpelijkheid van de strafmaat zijn twee vragen gebruikt. *Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?* En *Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen*?, waarin naar verminderende en verzwarende omstandigheden werd gevraagd.

Wat zegt de rechtbank over de hoogte van de straf?

	Schieten op huis – Promis		Schieten op huis – klassiek		Mishandeling – Promis		Mishandeling – klassiek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Daarover staat niets in het vonnis	49	62	**59**	**63**	65	70	**96**	**82**
Het is een gemiddelde straf	3	4	17	18	**16**	**17**	16	14
Het is een hoge straf	**25**	**32**	14	15	5	5	4	3
Het is een lage straf	2	3	3	3	7	8	1	1
Totaal	79	100	93	100	93	100	117	100

Vetgedrukt geeft het juiste antwoord aan

Waarom heeft de verdachte juist deze straf gekregen? (percentage juiste antwoorden)

Vonnis	N	Gemiddelde %	Minimum %	Maximum %	Standaard-deviatie %
Schieten op huis – Promis	80	86	57	100	12,03
Schieten op huis – klassiek	93	92	57	100	12,16
Mishandeling – Promis	92	68	36	100	15,69
Mishandeling – klassiek	118	66	36	100	15,05
Totaal	383	77	36	100	17,92